

PÁKOVICS MIKLÓS

GURULÓ

MOZIGÉPÉS

II.

PÁKOVICS
2010

PÁKOVICS MIKLÓS

GURULÓ MOZIGÉPÉSZ

„A mazsola törvénye, hogy mindig előtted megy, soha nem mögötted. De még ha menne! Nem tud és nem is akar normálisan haladni. Lassú, ha nő ül az ölében, ha nem ül nő, ha rágyújt, ha nem gyújt rá, ha beszél a szomszédjához, ha meg sem szólal, ha gránátvetővel, túrósrétessel serkentik nagyobb gyorsaságra, ha a kocsijában szól a rádió, lassú, ha a gázpedálra kötözik a lábát, ha bengáli tigris harapdálja a nyakát, ha pusztító vihar, ellenséges hadsereg közeledik. Csupán arra képes koncentrálni, amit az egyszeri vadászrepülőnek mondott otthon a kedves mama: kisfiam, aztán csak magasan és gyorsan ne repülj. Nos, a repülő mindenre képes, csupán erre a két dologra nem. A közúton mászó mazsola viszont kiválóan hasznosíthatja az intelmet a földön. Egyszer még a forrás megjelölésével beiktatja a mazsolaságról tervezett doktori disszertációjába, amelyet könnyűszerrel megvéd, persze vezetés közben a lassan járj, tovább érsz mazsola-ars poetica minden aljasságra bátorító jegyében.”

Pákovics Miklós: író, újságíró, színházi dramaturg.

Művei: Érlelő – antológia

Afortunadas – Szerencsés szigetek

Hordozható mennyország

Majd kinyomozza Mike

Holnap emigrálunk

Guruló mozigépész I.-II.

PÁKOVICS MIKLÓS

GURULÓ

MOZIGÉPÉSZ

II.

© Pákovics Miklós

ISBN 978-963-06-9206-9

A borítót, a szerző fényképét és a

tördelést

Serczik Károly

készítette

PÁKOVICS MIKLÓS

GURULÓ

MOZIGÉPÉSZ

II.

Kiadja:

Pákovics Miklós

Állatorvosi ló

Mi összefüggés van a biztonsági őrnek felcsapott szórakoztató zenész, Medveczky Ádám karnagy alternatív Kossuth-díja és a hazai kultúrpolitika, mondhatnánk egyszerűen, politika között? Számos az összefüggés, de annyi legalábbis, hogy mint a közmondásos állatorvosi lovon, kimutatható általa az itthoni viszonyok összes betegsége. Ha most valaki azzal jön, hogy nincsen kultúrpolitika, csak ad hoc intézkedések, vagdalkozások, megosztások és uralkodások, egyfelől esztelen költekezések, másfelől megnyírbálások sorozata, akkor könnyen elcsábulunk a helyeslésre. Ha viszont valakinek olyan ötlete támadna Ferenc József nyomán, hogy minden nagyon szép, minden nagyon jó, meg lehetünk elégedve, akkor lázmérőt kellene keresni, talán még lehet segíteni. A költővel szólva tudjuk, legszebb út az arany középút, kár, hogy nem létezik. Nincs hát akkor semmi, ami a letargiából, a lefelé vivő spirálból, a kiábrándultságból kivezetne? Van. A remény. Az hal meg utoljára.

Mielőtt azonban önkényes megállapítások mezejére tévednénk, érdemes volna konkrétan

megvizsgálni, mit gondolhatnak minderről a közvetlenül érintettek. A biztonsági őrnek felcsapott szórakoztató zenész röviddel ezelőtt még dallamos slágerzenét zongorázott egy kávéházban. Megnyugtató volt látni és hallani, miután a mostoha körülmények, a gazdasági megszorítások, és ezek nyomán bekövetkezett krónikus vendéghiány miatt az élő zene az elmúlt években fokozatosan eltűnt a szórakozóhelyekről. Felváltotta a bakelit, vagy egy nyomorult szintetizátor, esetleg a minősítő jelzővel elláthatatlan semmi. Így aztán nem csoda, hogy az ember legszebb emlékeiben kalandozva újra be-betért egy-egy hajdani vendéglőbe, ahol vasárnap délből, hétköznapi esténként fantasztikus primás húzta a talpalávalót, vagy éppen vont el a figyelmet bravúros játékaival az egyebekről.

Egyszer volt szerencsém építőket, műemlékvédőket tömörítő nemzetközi társasággal Pan-nonhalmára kirándulni, ott pincében ebédelni. Alacsony, madárcsontú primás gyantázta a vonót, készült éppen zenei körítést szolgáltatni az étkezéshez. A vendégek zajongtak, beszélgettek, ügyet sem vetettek rá. Annál inkább sem, mert rövidesen hozták az ételt, és evőeszközök csörgése-zörgése töltötte be a pincét. Aztán a kis primás belecsapott a húrokba, a Pacsirtát kezdte húzni. Húzni? Fűtyülni, csicseregni, csattogni, csacsogni. Kevés minden hangutánzó, ami visszaadhatna egy egész erdőt, mezőt. Kisvártatva egész madársereg röpködött a fejek fölött. Élmény volt tapasztalni, ahogy a vendégek egyszerre abbahagyták a

társalgást, sőt az evést, majd még nagyobb élmény látni, amint lerakták az evőeszközt, és betű szerint tátott szájjal adóztak a fantasztikus hegedűjátéknak. A Pacsirta végeztével viharos tapsban törtek ki. Ha rajtuk múlt volna, még most is ott ugráltatná a vonóját a madárcsontú primás, akinek a zsebében volt már egy friss kétéves londoni szerződés előkelő étterembe. Ehhez hasonló történetei sokunknak lehetnek, akik egy kicsit többet éltünk. Ma már a nosztalgiánk is hasonló valószínűleg. Feltesszük a kérdést, hova tűnt az a rengeteg briliáns zenész, merre vetette őket a sors, az értékek kegyetlen devalvációja, a takarékosági kényszer, a hatalmi önkény. A nagy primások, köztük a pannonhalmi emlék pacsirtája, csalogánya is, távoztak az élők sorából. A többi pedig úgy létezik, ahogy tud. Besorolt a kényszerű pályaelhagyók közé, jobb esetben kétlaki lett. Nap közben biztonsági őr, információs eligazító, vagy ilyesmi, hogy megélhetése legyen, esténként, hétvégeken pedig muzsikus, akinek dalból van a lelke, és nem szeretné teljesen feladni azt, amire született, amire vitathatatlan tehetséggel rendelkezik.

Jobban élünk, rosszabbul élünk? Micsoda álszent viták, miközben bármerre nézünk, a hanyatlást látjuk. Medveczky Ádám karnagy, az alternatív Kossuth-díj mostani kitüntetettje nagy zeneszerzőt idézve fogalmazott úgy, minden hanyatlik. Most erről szól minden az egész világon, Magyarországon is. De hagyjuk a világot, mert a hanyatlási, romlási jelenség kozmikussá tágítása

könnyen kikerülhetetlen színben tüntetheti fel a hungaricumnak igazán nem dicsérhető honi specialitást. Pedig itt jobban csökken, bomlik, romlik minden, mint másutt, magyarul itt súlyosak a problémák, nagyok a bajok, amelyeknek a törvényekkel körülbástyázása, kirakatpolitikával, ünnepi kitüntetésekkel való elfedése nem ad felmentést senkinek semmire. Egyfelől magamutogató, bájolgó kitüntetési procedúrák, másfelől fesztiválok, intézmények, művészeti ágazatok, művészek ellehetetlenülése. A kettő sehoggy sem összeegyeztethető. Kapolcs például a huszonegyedik évben, jövőre ünnepli huszadik éves jubileumát, mert idén nem kapott az államtól támogatást. A minident, csak a népet, a vidéket nem képviselő államtól persze nem is kaphatott.

Szubjektív dolog, hogy Blaskó Péter színművész nem volt hajlandó átvenni a Kossuth-díjat a miniszterelnök személye miatt. A közszolgálati média, a színész nyílt levelében megfogalmazott indoklását, mondjam azt, természetesen? elhallgatta, lenyelte, mintha nem is létezett volna. Egy művészt politikai állásfoglalásra készített a saját rangos kitüntetése, noha megtehetette volna, hogy a díjat bárki kezéből átveszi, otthon vitrinbe rakja, és idővel elfeledi a többit. De el lehet-e feledni, hogy rendőrhad szállja meg a szervezetében szétvert Operaházat, hogy ott a diszkreditált miniszterelnök a legnagyobb biztonságban tarthassa meg feledhető beszédét? Legalább egyszer eljutnak az Operába. Eljutnak a Művészetek Palotájába is, ahol szintén rohamrendőrök és fémkordo-

nok védelmében intéznek kioktató szózatot a néphez, akit tetteikkel lebecsülnek.

A karnagy kitüntetése még feltétlenül érdemel pár szót. Az alternatív Kossuth-díjat azok kapják, akiket merőben politikai megfontolásból kirekesztenek a magas rangú elismerésből. Medveczkynek saját elmondása szerint meg is üzenték, hogy politikai nézetei miatt nem lehet Kossuth-díjas. Ennyi erővel le is tartóztathatnák, becsukhatnák a nézeteiért, ha már ilyesmit merészelnek tenni ország-világ szeme láttára egy elismert művésszel. Woody Allen, ugyan nem politikai okokból, magasról lesajnálja az Oscar-díj ceremóniát. Ennek ellenére többször is részesült az Oscarban. Marlon Brando megvetéssel illette az egész Hollywoodi filmipart, mégis foglalkoztatta ugyanez a filmipar. Nálunk egy markánsabb állásfoglalás, szavakban megnyilvánuló szembemenegetel a hatalommal kegyvesztetté tesz, esetleg örökre egyértelmű tehetségeket. A hatalommal mézes-mázas, mellesleg busásan díjazott emberek pedig óriási kegyek jutalmazottjai, és minden meg van engedve nekik.

Március 15-én reggel a fontos riporter helyet bitorló Verebes István a főváros rendőrfőkapitányával arról beszélgetett, hogyan lehetne minél hatékonyabban leszerelni a rendbontást. Utána egy urológussal az egészségügyet csócsálták - nemzeti ünnepen! - ,majd Petőfi legfőbb örököseként Stadler József, büntetett előéletű vállalkozóval csevegtek üzleti kalandokról. Kokárda az volt, akkora mindegyiken, hogy eltakarta a képernyőt.

Kellett is, mert belül aligha lehetett valami. Nálunk az a látszat, hogy a legnagyobb nemzeti ünnepet nem megélni kell, hanem megúszni balhé nélkül, hogy mindenki elmeheessen minél előbb aludni, és feledhesse az egészet. A nemzeti ünnep szimbóluma a rohamrendőr. Ez annyira komoly csak, mint az, hogy a télre itt tartott beteg gólyák szárnyát befestették nemzeti színekkel. Operett nélküli operettországban ez már csak így van, így dukál. A nagy kokárda jótékonyan eltakarja a nagy semmit. Legalábbis azt hiszik egyesek. Mostanában az ember inkább ideges lesz, ha valaki Széchenyinek képzelve magát a kiművelt emberfőket emlegeti, miközben valójában kiüresedett, agymosott, lepusztított emberfőkben hisz merő hatalmi megfontolásból. Gondoljunk bele, normális az, hogy felelős művészek, akik egyben családapák, családapák perspektívát nem látván gyermekeiket rendre eltanácsolják a művészpályák közeléből is? Mióta pufogatják határaink között a frázist, hogy az oktatásba, a kultúrába történő befektetés micsoda nagyszerű, mert ugyan hosszabb távon, de busásan megtérül? Itt a hosszabb távlat is irdatlan rövid. Mire megnyílna, már el is kaszálják derékban a bort ivó, vizet prédikáló törpék.

Az őrangyal

Este van, a sötét utcán, elkülönülten a többitől gazdátlan autó. Amint a közelébe érek, észre veszem, mégsem gazdátlan. Emberek ülnek benne. Melegük nem lehet így december derekán, az biztos. El vagyunk rontva. Az első gondolat, hogy rosszban sántikálnak. Keresem a csuklyát a fejükön, a vasrudat, a viperát a kezükben, átvilálgatok az agyamon, akár rám is leselkedhetnek. Szemem előtt végigpörög az összes önvédelmi fogás, amit elfelejtettem tökéletesen elsajátítani, meg aztán segítene-e vasrúddal, viperával, túlerővel szemben? Nem hiszem. Kevesebb, mint háromszázötven ezer forint van nálam, tán csak ezerötszáz, még lefizetni sem tudnám őket, ha az életemért kellene könyörögni. A mesének meg nem tudom, bedőlnének-e, hogy csak szívességet tesznek, ha végeznek velem, mert unom az életet. A kandírozott mandarinzselé színű áramvonal detektívjének segített. A maffia kilökte az autóból, pusztuljon el kínok között. Vértől fejjel, ha egyáltalán életben maradnék, kit hívnék fel? A mentőt? A rendőrséget? Egy televíziós csatornát, hadd legyenek figyelmeztető szenzáció mindenkinek? Ne kujtorogjon senki a sötétben, mert könnyen megharapja a vipera, megcsókolja a vasrúd. Ki ver fejbe, és miért? Jobb, bal? Nyerészkedésből, felső megbízásból? Kinek a lejárataására használják

majd a bajomat? Kit akarnak már megint összekeverni? Kitűznek ötmilliót a tettesek elfogására? Mennyit kapnak a csuklyások a háttérben meghúzódó felbujtótól? Alakítanának külön nyomozói csoportot az én kedvemért?

Nem tudom, és nem merek találgatni mákszemnyi tapasztalattal a hátam mögött. Egyszer érzésem szerint komolyan megfenyegettek. Ártatlan dolog miatt, mondanám, ha nem tudnám, hogy ennek eldöntésében soha nem az áldozat az illetékes, hanem a fenyegető. Akkori lapom főszerkesztője felajánlotta, írjak az egésről cikket fölülre, az úgynevezett monokliba, az első oldalra. Kétszeresen indokolt lett volna a monokli, ha éppen akkor a szemem alatt vagy fölött idegen kéz által odahelyezett, többnyire a lilától a zöldön át a sárgáig változó foltot viselek. Nem viseltem. Így nem is írtam a monokliba. A biztonság kedvéért megkérdeztem egy magas beosztású rendőrt, mitévő legyek. Ne csináljak semmit, mondta. Amíg nem történik valami, azaz nem váltják be a fenyegetést, addig a hatóság sem cselekedhet. M. Lacika alacsony, vékony fiú volt, amikor Visconti Rocco és fivérei című kultuszfilmje ment a mozikban Alain Delonnal a főszerepben. Delon bokszerlót alakított. Jól állt neki a hatalmas bunyót követően a ragtapasz a szemhéja fölött. M. Lacika fogta magát, és ugyanolyan tapaszt helyezett el a szeme fölött, és még egy mesét is leadott hozzá kocsmai verekedésről. Nem jó az erőszakot kísérteni, a háborút áhítani, mert amilyen kiszámíthatatlan a természete, képes ránkötörni.

Lelki szememmel újsághirdetést olvasok: "Jó pénzért profi bérgyilkost keresek. Amatőrök kíméljenek." Hányan jelentkeznének ebben a munkátlan, kegyetlen világban? Annyian biztos, amennyi bérgyilkos feltűnik a közzé tett bűnügyekben. A "szürke gazdaságban" ennél több rejtőzhet. De a fantáziámat túlságosan meglódítottam. A fentebb leírt autótól nem messze, a sötétben összekötözött fenyőfákra leszek figyelmes. A kép rögtön összeáll. Fenyőárusokat néztem csuklyás bérgyilkosoknak, akik engem talán tolvajnak hittek. Nem lopok fenyőt. Így karácsony előtt különösen nem. Egyszerű műfenyővel kímélem a természetet. Nem olyan, mint az igazi? Persze hogy nem. Ki az a számár, aki az igazit keresi a műfenyőben. Nem kell keresni, benne van. A karácsony bennünk van. Az ajándék, a szeretet, a csengő, a gyertya, az ének, a fény, a mosoly, a szeretet, az érzékenyülés, minden. Ha bennünk van. Kívül nem lehet hordozni, nem olyan mint a díszszobor, a mobiltelefon, vagy az aranylánc. Nem mindegy, hogy őrangyal vigyáz ránk, vagy őrző-védő káéfté.

"Őrangyalt keresek, az előző felmondott" - olvasom egy autó hátsó lökhárítóján. Alatta telefonszám. Ilyen őrangyalok is vannak. Olyanok is, akik pontosan ilyeneket keresnek. A kommunikáció szédületes méretben elburjánzott. Maholnap ügynökségek lesznek, - már talán vannak is - ahol fel lehet hívni az Uristent, vagy Jézus Krisztust. Persze jó pénzért. Az áfát meg elcsalják, és kikötnek a rendőrmagazinban. Régi eset, hogy

Isten energiájával gyógyított valaki. Isten nem tudott tiltakozni, a tisztiorvosi szolgálat, az adóhivatal azonban igen. Ha nem látom saját szemmel, a címekkel megtöltött számtalan füzetet, nem hallok véletlenül a világ minden tájáról befutó telefonhívásokat, nem hiszem el, mi mindenbe képes kapaszkodni a reményvesztett emberiség. Éppen akkor zarándokolt a pápa Magyarországra. Győr városában is megfordult, és a szabadtéri szentmisén hirtelen elveszítette az erejét, megtántorodott. Az esetről a külföldi sajtó is beszámolt. Isten energiája sietett a segítségére - a gyógyító szerint. "Kot im Him" - mondta a sváb főbérő kicsavart dialektusban. Isten az égben. És a földön. A főbérő azért a pénzt is szerette. Ez viszont jól összefért tulajdonosi státuszával.

Egyesek a legmodernebb eszközökkel őrangyal keresnek, mert az előző felmondott. Miért mondott fel? Rosszul bántak vele? Sokat kellett örködni kevés fizetségért? Utált mosogatni, takarítani, vasalni? Igen, én is tudom, hogy ez az őrangyal nem az, aki ott van a születéskor, s emiatt napján tanácsos tartani a fordulókat. Az autós nőt kajtat, mert a másik lelépett. Casanova esete a szökdöső őrangyallal. De legyünk kerek perecek, ahogy mondani szoktam. A mai fellazult világban a nőtől sem lehet elvitatni a jogot, hogy az autó lökhárítóján őrangyal kutakodjon a másik helyére. Sőt, tovább is terjeszthetjük a palettát. Bizonyos felfogásokba minden és mindenki belefér. Ne legyünk finnyásak. Most a világ egy optikából tágult, a másiktól hihetetlenül szűkül, egy-

szerűsödik, kimutatva minden aljasságát, primitívtségét. A szakadék szélén téblábol. Már elszédült. Még egy lépést "fejlődik", aztán pofára esik. Megérdemli? Legalább elmélkedjünk ezen egy pillanatig. A mindenható média több mint ludas a lezüllésben.

Az ember határozott irányt vett, hogy jól informált és buta legyen. Nem kell megijedni. Jól informált és buta lesz. Ez másoknak megfelel, akik irányítják, de ő talán mégsem ezt szeretné. Lejjebbre már ne süllyedjünk, inkább emelkedjünk - éneкли Bródy. Komoly hozzászólás a mai magyar valósághoz. Beolvas szelíden, egy szál gitárral, egyre mélyülő hangján. Az őrangyal vigyázzon rá, meg arra is, hogy megőrizze művészi függetlenségét. Ez az őrangyal nem mond fel. Aki megtalálta, amellet kitart, és kellő pillanatban meg is védelmezi. Nem azért, mert akarja. Akkor is, ha viszolyog tőle. Hiszi, nem hiszi, nem lényeges. Mikorra ezek a sorok a világhálóra kerülnek, az üzletek félig kiürülnek. Mindent felvásárolunk. Leginkább toronyórát láncostól. Csak úgy dühöng a szeretet, a megbecsülés. A bankok boldogan adják a szabad felhasználású kölcsönt.

A bankot udvariasnak és szegénynek hiszem - mondja az ügyfél, amikor rákerül a sor. A pult mögött a kisasszony majd megszakad a nevetéstől. Rájött valamire, amit úgyis tudott, de hogy valaki pont karácsony előtt szembesíti a törvénnyel, az elképesztő. Nevettetni csodálatos dolog. Ne fukarkodjunk a vidámsággal, akkor sem, ha sokba kerül. A jó szó is sokba kerülhet, ha ne-

künk különben kevés jut belőle. Ilyenkor erőt veszünk magunkon, a másik felé fordulunk, és szórjuk a sziporkát. Csillámpor hull a megajándékozottak vállára, a szemük kifényesedik, az üzenetet talán továbbadják, hadd örüljenek minél többen. Brémában, a mesebeli muzsikások városában található a világ egyetlen olyan üzlete, ahol egész évben árusítanak karácsonyi díszeket, fenyőfát, mindent. Nem járatják le a karácsonyt, inkább figyelmeztetnek, hogy minden nap ünnep lehetne, ha lehetne. Kin múlik?

A gazdátlan autóban embereket fedezek fel. Csuklyás merénylőknek nézem őket, pedig csak fenyőárusok, én meg talán tolvaj lehetek a szemükben, holott kósza járókelő vagyok, aki talán nem is keres semmit. Őrangyalfelvételt mindenestre nem hirdetek, sem telefonszámmal, sem anélkül. Valaki vigyáz ránk is, csak észre kellene venni. Karácsonykor több a jel, mint máskor. Azért van a fülünk, hogy halljunk, azért a szemünk, hogy lássunk. Aggódunk a holnapért, ez abszolút normális. Van miért aggódni. Ahogy van miben reménykedni. A karácsony erről szól.

A gőzborotva

Egyik ámulatból a másikba estem, amikor valaki megkérdezte tőlem, mi lenne a hármas jel-

szavam, ha pártot alapítanék. Púpot egyelőre nem akarnék a hátamra, mondtam kapásból, s még azt is hozzátettem, inkább csökkenteném a pártok számát, mint hogy egy újabbal sanyargassam a jobb sorsra érdemes magyarságot. Játékot viszont nem szeretnék elrontani, tehát a következő percben már azon törtem a fejem, milyen hármasszókat választanék. Például: Segély, lazsálás, umbulda! Nem tetszik? Akkor nézzük ezt: Mutyi, lenyúlás, kenőpénz! Vagy: Trükk, hazudozás, lopás! Vagy: Kerülő út, befeketés, boszorkányüldözés! Netán: Ügyeskedés, borivás, vizet prédikálás! Esetleg: Számlagyár, hamisítás, vádaskodás! Vagy: Jatt, uzsora, védelmi pénz! Fogalmam sincs, mennyien sorakoznának a jelszavakat skandálva a zászló alá, azt pedig végképp nem tudom, milyen eséllyel indulhatnék a választási versenyben, amely minálunk a tapasztalatok szerint képtelen lezajlani törvénytelen eszközök bevetése nélkül. Ez azonban érthető valahol. A sorolt jelszavak bármelyike felfedezhető jelenség szintjén a magyar közéletben, sőt a sor még kiegészítésre szorulna. Ilyenek is belekerülhetnének, mint verőlegény, gyilkosság, fenyegetés, anyázás, vipera, gumilövedék, gumibot, gyanús por, amit szív küld szívnak szívesen.

A példák általában legfönről vétetnek, mondván, fejétől bűzlik a hal, ami igaz is, de egyszer kivételesen vegyüljünk a nép közé, mint annak idején Mátyás, az igazságos, és figyeljük a hamisítatlan magyar valóságot. Mátyás a legritkább esetben ült autóba, és kereste fel az autó-

mosót, hogy a járművet kiglancolja, mi azonban megtehetjük akár télvíz idején, ha van autónk, és van bátorságunk szembesülni a tényekkel. Automata mosóba megyünk természetesen, a feltartóztathatatlan fejlődés közibénk is elhozta a modern technika bizonyos áldásait. Ezek az áldások azonban Magyarországon óhatatlanul csorbulnak, torzulnak tetszés szerinti óhajok, szándékok szerint. Azt még csak a kezdeti és az átmeneti nehézségek közé tudtuk sorolni, hogy a rendszerváltás küszöbén az automata kocsimosást hatnyolc-tizenkét nődolgozó végezte vödörrel, rongyokkal, szivacsokkal, kefékkel felfegyverkezve, és természetesen pusztá kézzel. Zsigereinkben azonban már éreztük, mindez hamarosan a múlté lesz, és az említett nődolgozók elmehetnek például munkanélkülinek. Nem kellett mágusnak, mádárjósna lenni, ez az idő hamarosan eljött, s nemsokára büszke automata mosók hirdették országszerte áldásos szolgáltatásaikat egyre nagyobb sikerrel.

Nem szeretnék részletesen kitérni arra, melyik benzinkút, és ahhoz csatlakozó mosó milyen változatos ötletekkel, ördögi megoldásokkal fűszerezte csábító kínálatát. Lett kedvezmény, kézi mosó az automata mellett, az autót mozgató futószalag, és lett gőzborotva, amelynek köszönhetően most beszámolhatok az országban uralkodó állapotokról. A gőzborotva, amellet, hogy gőzborotva, az archimédeszi pont egyben, amelyről belátni a valóságot, egészen konkrétan, miként cincálják szanaszéjjel a nélkülözhetetlen rendet a

különböző érdekek. Szóval este valamikor odajárulok autóval a mosóhoz, az üzletben megveszek egy programot, amit egy kártya jelképez. Ezzel indíthatom majd el a folyamatot, ha rám kerül a sor. Visszaülök az autóba, és várok. Az automata javában mos, konstátálom, igen, de mit keres ott egy fürge legény vödörrel, kefével, ronggyal, és a kézi slaggal. Az alagútban törölget, suvickol, kicsavarja a rongyot, közben többször szaladgál egy kamrába a vödörrel. Vízet vagy rongyot cserél, nem tudom. Aztán elindítja baromi erővel a slagot, a voltaképpeni gőzborotvát, és nekizúdítja a vizet a járgánynak. Ekkor, még csak ekkor gyanakodni kezdtem. Valami nincs rendben. Kiszálok a kocsiból, kopogok az előttem lévő autó ablakán. A vezető lehúzza az ablakot. "Mi tetszik?" - kérdi. "Nem tetszik semmi" - mondom. "Jól látom, amit látok?" - kérdezem. "A gőzborotvával az automata alagútban mossák az autót?" "Jól látja, uram. Én ugyanazt kértem. Most automata vagy nem automata?" "Szólni kéne, nem gondolja?" - kérdem, de máris tekeri fel az ablakot. Nem óhajt kommunikálni, nem akar az igazságért harcolni.

Az overallos legény már az ötödik fordulónál tart. Összeszedve minden bátorságot - mi van, ha felém irányítja a gőzborotvát? - megszólítom. "Fiatalember, ezt a gőzborotvás mosást nem kint a szabadban kellene végezni, ahol szokták?" A fiatalember megrökönyödik. "Hideg van, és megfagy a víz"- válaszol. "Lehetetlen kint csinálni." Aki tisztában van azzal, miről beszélek, az tudja, hogy a gőzborotvás mosás számla nélkül, plusz

jattért a jatt nagyságától függően fél órával is több időt vehet igénybe, mint automatával. Az autós érdeke, hogy mégis így végezzék, mert olcsóbban megússza, és lehet, egy fokkal tisztább lesz a kocs. A gőzborotvás legény viszont tiszta bevételhez jut, - hiába figyel a kormány nagyítóúvegen keresztül - plusz nem bolond csúszkálni a jégen, amikor próbára teheti a kint rekedt autósok türelmét, akik vesztükre nem a gőzborotvát választották. Nyilvánvalóan ez utóbbiak a bolondok, hogy szó nélkül kivárják a gőzborotvás legény és páciense umbuldáját.

A pesszimista rögtön levonja a következtetést, azért tart itt az ország, ahol tart, mert ilyen jelenségeket tapasztalni úton-útfélen. Az optimista arca viszont felderül, mert azt látja szorult, várakozó helyzetében is, milyen erős a túlélési ösztön, a kiskapukat kereső, és meg is lelő találékonyság az egyszerű nép körében. A gőzborotva tehát, amellett, hogy gőzborotva, az archimédeszi pont egyben, amelyről belátni, miként cincálják szanaszéjjel a nélkülözhetetlen rendet a legkülönfélébb érdekek. Mire belátjuk, már abban is kételkedünk, hogy a rend nélkülözhetetlen. Végül is mi történt? Életben maradt mindenki. Egy-két emberrel ugyan jól kitoltak, egy-kettő viszont jól járt. A számla tehát ki van egyenlítve, nem panaszkodhat senki. Ha országos méretekben elmondhatjuk, hogy fele néppel kitoltak, fele viszont életben tudott maradni a másik fél rovására, akkor nem is olyan lehangoló a kép. Mint már többször mondtuk, nálunk a gömbölyűt viszik, a szögle-

test gurítják. Jaj lesz nekünk, ha egyszer erre rájövünk. Felborul a rend, ami nem más, mint a rend totális hiánya. Hozzá lehet szokni. Hozzá lehet szokni? Pártalapítás esetén újabb jelszó társulhat a többihez, a csúszóhoz, a strómanhoz, a zshiványhoz és társaihoz, ez pedig a gőzborotva.

A vészharang

Mert vészharang, kongatják szüntelen. Most éppen Bali szigetén tízezer szakember két héten keresztül. Egyelőre az biztos csak, hogy jól kinyaralják magukat. Jóindulattal feltételezhetjük, okosakat is mondanak annak érdekében, hogy a felmelegedés okozta földi katasztrófa elkerülhető legyen. Borúlátásból kiinduló derűlátásukban elképesztő dolgokat jövendölnek. Ötvenhatvan, sőt nyolcvan százalékkal is visszafogható lesz a káros energiakibocsátás megfelelő hozzáállás esetén 2050 tájára. Ha nem, akkor végünk. Az egészen elkeseredett próféták körülbelül ugyanerre az időre teszik, hogy Magyarország gazdasági fejlettségben, jólétben felzárkózik a mai nyugateurópai nemzetekhez. Hol lesz akkorra a nyugat, arról nem szól a fáma. De ez nem is érdekes, mert más összefüggésben arra is számítani lehet, hogy éppen 2050-re nem lesz Magyarország, eltűnik a magyar nyelv. Nem kevesebbet,

mint ezt vizionálta a múltkor egy tudós professzor. Kongatta a vészharangot. S ha ez - tegyük fel a legrosszabbat - majdan így lenne, nem lesz kérdés a gazdasági fejlődés, az életszínvonal. A professzor jövődölését, félelmét hozzátehetjük a többihez. Itthon és külföldön mindig szerettek foglalkozni a magyarság jövőjével, soha nem érdek nélkül. Mert kifizetődő volt? Mert akadtak mindig, akik szerették volna a vesztünket látni, vagy éppen a felemelkedésünket? Minden előfordulhat, és mindennek az ellenkezője.

Borongás tekintetében a professzor vészharangja visszacsatolható a leghíresebbhez, Gottfried Herder *Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit* (Gondolatok az emberiség történetének filozófiájához) című, 1791-ben megjelent művéhez, annak is a magyarsággal kapcsolatos hírhedt kitételéhez: "A mások közé ékelt, kisszámú magyaroknak századok múltán talán majd a nyelvét sem lehet fölfedezni." Éppen a professzor nagyon is időszerűnek látszó, Herderével szinkronizáló meglátása miatt nem szeretnénk elbagatelizálni a dolgot, de annyit azért meg lehet jegyezni, hogy a jóslat nem kerül semmibe. A "századok múltán" kitétel feltételezhetően Herder korában nem érdekelhetett sokakat, ahogy talán a magyarok sorsa sem. Ha századok múltán bekövetkezik, hát lelkük rajta a kisszámú magyaroknak, ha nem akkor is. Ha 2050-re az derül ki, hogy a magyar professzor eltalálta vasiásan szólva a "szarva között a tögyit", akkor diadalt arat, amit valószínűleg már nem tud élvezni, ha nem, akkor meg

boldogok lehetnek beszűkült határaink között a kisszámú magyarok, akik kevesebben lesznek, de még az sem biztos. Csak vigyázat, mert ehhez éppen a jelen század derekára legszebb férfikorba érkező, ma legifjabb nemzedéknek is lehet szava. Hacsak nem esik a fejére a féltégla, nemigen változik kínaivá, kubaivá, afrikaivá. Rosszlelkű álmodozók parancsszavára biztosan nem. A magyarok sorsáért többször aggódtak a történelem folyamán. Dante Alighieri Herder előtt jó kétszáz évvel Az Isteni színjátékban így figyelmeztet: "Beata Hungaria, que non si lascia più malmenare!" (Áldott Magyarország, csak ne hagyja többé félrevezetni magát!)

Kolozsvári Grandpierre Emil 1979-ben megjelent, Herder árnyékában című könyvében az iskolai oktatás hiányosságait kárhoztatva, anyanyelvünk lehangoló állapotáról szól. "Ha Herder föltámadna, s végighallgatná egyik-másik szakember nyilatkozatát a rádióban vagy a televízióban, bizonyára fölkiáltana: Kétszáz évet tévedtem, de láthatják, hogy alapjában igazam volt." - írta. Vörösmarty Mihály a Szózatban vizionálta a szomorú kimenetelt, és még ennél is tovább ment a Himnusz írója, Kölcsey, aki nemzethalált emlegetett. Miután, fogyó létszámban ugyan, de még mindig itt vagyunk, és magyarul aggódunk vagy éppen veszélyérzettől távol, győzedelmesen haladunk a jövő felé, a professzor próféciaját kézmozdulattal le is söpörhetnénk, mint elsietettet, megalapozatlant az asztalról. Ebben éppen a citált, mindeddig felsült negatív jövőképek erősíthetné-

nek meg, de talán mégis érdemes elgondolkodni azon, miért nem másfajta kapaszkodókat keres a professzor, hiszen azokból is akad szép számmal.

Tíz évvel ezelőtt került kezembe a Magyarország című lap egy kivágott cikke, amelyben Sir John Bowring, tizenkilencedik századi neves angol nyelvész és államférfi fejezte ki elragadtatását nyelvünkkel kapcsolatban. Bowring száz nyelvet beszélt, kétszázon olvasott, bírta a magyart is. Sok magyar verset fordított angolra, köztük Petőfi költeményeit, valamint kiadott egy irodalmi szöveggyűjteményt. Ennek előszavában írta a következőket: "A magyar nyelv messze áll magában. Egész sajátos módon fejlődött, és szerkezete olyan időkre nyúlik vissza, amikor a legtöbb most élő európai nyelv még nem is létezett. Önmagában, következetesen és szilárdan fejlődött nyelv, amelyben ésszerűség és számtan van, sőt hajlékonyságával és alakíthatóságával erős a hangzatokban... A magyar nyelv egyetlen darabból álló terméske, melyen az idő viharai karcolást sem ejtenek. Nem az idők változásától függő naptár. Nem szorul senkire, nem kölcsönöz, nem üzletel - nem ad és nem vesz senkitől! Ez a nyelv a nemzeti felsőbbrendűségnek, szellemi függetlenségnek legrégebb, legdicsőbb műemléke." Aztán nyelvünket az egyiptomi templomokhoz hasonlította. "A magyar nyelv eredetisége még ennél is csodálatosabb tünemény, sokkal csodálatosabb! Aki ezt megfejti, az isteni titkot fogja boncolgatni." Bowring lelkesedését kommentálva, tíz éve a költői felkiáltás jutott eszembe: "Egy nemzetnél sem

vagyunk alábbvalók!" Nem bizony. S ha nem hinnénk a magyar költőnek, a földkerekség valamennyi magyarjának, mert valami okatlan gyökörnélküliség, hazátlan szégyenérzet, a világpolgár felfuvalkodottsága szállt meg bennünket itt a Duna-Tisza közén, mint az a mai Magyarországon előfordul, higgyünk az idegennek. Gondoljunk Illyésre! Nem az a bugaci, aki Párizsban bugaci, hanem aki Bugacon párizsi.

Nemzeti önbecsülésre bízta a magyarságot Shokotu Faisi japán professzor is 1962-ben a Bécsben megjelent Vasárnapi Levél szerkesztőjéhez küldött üzenetében. "Mi - néhányan - japán őstörténeti kutatók, abban a hitben nőttünk fel, hogy a világ legnemesebb nemzete és fajtája a "maya-r-a", a magyar. A Felkelő Nap ivadékainak hittük és hisszük Önöket kedves magyar testvérek, akiket a történelmi karma messzire sodort el." Japánban a mai napig hisznek a velünk való rokonságban, és azt tanítják az iskolában. Grétsy László nyelvészprofesszor e sorok írójának Duna-szerdahelyen adott interjúban, az uniós csatlakozás előtt röviddel leszögezte, hogy semmiféle kihalás nem fenyegeti anyanyelvünket. Fodor István 2000-ben megjelent tanulmányát idézte, amelyben a szerző közel hétezer nyelvet sorolt fel. Ezek közül már sok eltűnt. A listán a tizennégy-millió magyar által beszélt anyanyelvünk az előkelő negyvenedik helyet foglalta el, s bármilyen meglepő, a nagy nyelvek közé soroltatott. "A magyar nyelv mögött évezredes írott kultúra húzódik, ez is derűlátásra ösztönözhet bennünket." -

mondta Grétsy, aki az Európai Unióhoz 1995-ben csatlakozott finnek példáját hozta fel. "Megnőtt a nemzeti öntudatuk, büszkén őrzik nemzeti sajátosságait. A nemzeti öntudat nagyon lényeges, mert ha ez nincs, a nyelv nem tud segíteni. Minden nyelv változik, és nem minden változás romlás. Másfelől az is igaz, hogy nem minden fejlődés jó."

Nemzeti öntudatnak nem volt híján Veres Péter író, aki a Kapuváron azóta megszűnt Gulyás Csárda vendégkönyvében a szakács dicsérete helyett arról elmélkedett, hogy miközben olyan nagy népek, mint a besenyők eltűntek, a magyar állja az idők viharait. Az idők viharával el is érkezünk a bevezetőben hivatkozott professzorhoz, valamint a vészharanghoz. Ha pillanatra félretesszük a kultúránkat, magyar anyanyelvünket illető, feltétel nélküli elismeréseket, örökösen támadott nemzeti lelkesedésünket, és a sötét jóslat mögé nézünk, találunk aggasztó jeleket. Itt van például a globalizáció, amelyről Grétsy azt tartotta, hogy nem csak "eszi" a nyelveket, a nemzeti kultúrát, hanem táplálja is. Azt is mondta, hogy a nyelvet nem kell féltetni. "A nyelv okosabb, mint a nyelvtudós." A határok nyitottsága, a nagyobb szabadság kétségkívül magával hozta a fokozott migrációt, amelyet még tetéz az idegenek tudatos, mondhatni koncepciózus, olykor korlátok nélkülinek látszó betelepítése. Ebben az a rossz, hogy mérték nélkülinek látszik. Kíváncslik annak az alapelvnek a leszögezése, hogy Magyarországon a magyarok az elsők. Normális európai országok-

ban a többségi nemzet prioritása nem lehet vita tárgya, noha ott is van bevándorlás, kitelepülés, minden felett elnéző liberális szélsőség. Normális nemzetről beszéltem. A következő aggodalomra okod adó jelenség a fiatalok nagymérvű kiajánlása, kiáramlása külföldre. Az egészet bejáró kincstári cinizmuson túl - "eridjetek" - hiú ábránd, hogy a kedvezőbb viszonyok közt gyökeret vert fiatal aztán majd visszatér hazájába, csak azért mert valaki azt őszintén vagy őszintétlenül elvárja tőlük. Haza? Miről beszélünk? Az oktatás súlyos hiányosságai, a globalizációs, uniós blöff, a merőben kozmopolita hozzáállás nem garantálja a változást. A szív és az értelem ajánlható kettőse számos sorsdöntő intézkedésben nem jár együtt. Úgy néz ki, számokká alakítottak mindent, vasutat, kórházat, iskolát, embert, pedig a babonásan és öncélúan kezelt számokon innen és túl, vagy ha úgy tetszik azok mögött van az ember. A körültekintő cselekvés, kiváltképpen az országglás gyakorlata megköveteli a szív és értelem szimbiózisát. A Himnusz alatt szívre tett kéz akkor ér valamit, ha van szív, és nincs hamis gondolat. A jó magyar-rossz magyar vitába ne menjünk bele. Ott, ahol a "békát sem kérdezik meg, ha le akarják csapolni a mocsarat", ahol kijelentheti valaki bármilyen pozícióban, hogy "Magyarország cég, én vagyok a cégvezető", ahol közjogi méltóság mezében, kormányprogram szintjére emelve arra buzdítanak, hogy magyar a magyarnak ne adja meg a legelemibbet, az összetartozás melegítő érzését, ahol jeles ünnepén végig lehet veretni a

népet, amelynek állítólag éjjel-nappal a javát akarják, s ahol nyelvi szempontból is kritikán aluli öszödi beszédet dobnak a köztudatba, nem sok jóra számíthat a nemzeti kultúra, az anyanyelvi műveltség, a haza. Magyarország bennünk van. Vajon abban is benne van, aki most méregdrága reklámokban erre biztat?

De ne a földet nézzük, már csak azért sem, mert egyesek kifejezetten ezt szeretnék. Olyannyira sok a probléma az országban, hogy nyugodtan lehetünk akár optimisták is. Vegyünk példát a színház intézményéről, amely kétezer év óta válságban van. "Válságban? Hála Istennek!" - kiáltott fel a kiváló színművész. Mi is serkenthetne jobbra, túlélésre, továbbélésre, ha nem a baj, ha nem a halál fenyegető közelsége, a vészharanggal kongatott válság! Kommunikáljunk egymással ma és holnap, 2050-ben is, mert "a nyelv elsősorban az emberi érintkezés eszköze, és csak századsorban a tudomány tárgya" - írta Kolozsvári Grandpierre Emil citált könyvének mottójául. Való igaz, ebben az országban volt már olyan történelmi korszak, amikor a magyar nyelvet az ország urai nem beszélték. A nemesi delegáció tagjai köpni-nyelni nem tudtak, hogy a számtalan nyelvet beszélő Mezzofanti professzor magyarul szólt hozzájuk. Volt idő, amikor a budai német színháztól kellett engedélyt kérni a magyar nyelvű színjátáshoz. Másfelől igaz, hogy a herderi jóslat lendületet adott a nyelvújítási mozgalomnak, amelynek sikerét komolyan megkérdőjelezte Kolozsvári Grandpierre. Mégis eljutottunk máig, amikor egé-

szen más természetű problémák tépázzák az anyanyelvi kultúrát. Silányodik a köznyelv, a sajtó nyelve katasztrofális, káros idegen hatások rombolnak, a közszereplők helyenként dadognak, raccsolnak, nyögdecselnek, körmönfonnak, ködösítenek, halandzsáznak, majmolnak, prüsszkölnek, a szakmai zsargonok szörnyűek, egészen okos emberek látszanak kifejezetten ostobának, szóval elég a baj, de mégsem a vészharangot kellene kongatni, kijelölve az elhalálozás pontos napját, hanem cselekedni, cselekedni és harmadszor is cselekedni. Adjon erőt, hogy "egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók." De Dantével is mondhatnánk, hogy az áldott Magyarország ne hagyja magát többé félrevezetni. Senkitől.

Vétlen betyár

Pity- Pity-Pity... Üzenet érkezett a mobiltelefonra. No nézzük, mi újság! "Hazafelé tartok. Most érek a Nagyvárad térhez. Bezárták az osztályt, de nekem semmi közöm hozzá. Remélem, minden rendben. A cica hogy van?" Huh! Most mit mondjak? Gyere csak haza komisz kölyök. Majd kiszedem belőled, mi történt valójában. Ha stikli, akkor neked benne kellett lenned, ne szédíts engem itt a mesével. Itthon? Mi volna? Minden rendben. Itt nem zártak be senkit. Tettük a

dolgunkat, ahogy szoktuk. Anyád finomat főzött, de ha kiderül, hogy átvertél minket, akkor aligha eszel belőle. A cicát kérdezted? Az is jól van. Most már. Napok óta kergette, harapdálta a farkát. Ilyesmit még soha nem csinált az édes pofa. Reggel kihívtuk hozzá az állatorvost, tagolhatom is, ha akarod, az állat orvost, aki azt mondta, nem nagy ügy. Lehet, hogy le kell vágni a farka végét. Nem fáj neki, kap érzéstelenítőt. És ha kimegy belőle az érzéstelenítő, már a hatása ugye, akkor megőrül szegény. Dehogy-dehogy, így az állatorvos, vagy ha úgy tetszik állat orvos. Miért? Honnan tudja? Volt már maga macska? Mi? Majd kiugrott a doki szeme. Ilyent még nem mondtak neki. A cica farkából egy centit se. Gyógyítsa meg, ha pedig nem tudja, adja vissza a diplomáját. Orvost hívtam, nem hóhért.

Na jó, de mi közöm nekem mindehhez. Ismeretlen a szám, ismeretlen az üzenő. Csupán elképzeltem, mit válaszolnék, ha közünk lenne egymáshoz. Jobb hangulatban lévén azt írtam, "kedves ismeretlen, bensőséges, - jaj, de utálok ezt a szót! - szóval bensőséges üzenete téves címre érkezett." Erre ő elnézést kért. Bemutatkozott: "B. Krisztián vagyok, ne haragudjon." Már hogy haragudnék? Két ismeretlen véletlenül egymásra talált, semmi okuk haragudni, inkább örüljenek, hogy az éterben cikázó milliónyi üzenet közül kető összetalálkozott. B. Krisztián a vétlen betyár. Markánsan különbözik az igazi telefonbetyároktól, akik többnyire rossz szándékkal rád szállnak. Olykor már az is elég nekik, ha éjszaka felébresz-

tenek. Nőknek bemondanak valami ocsmányságot, és jókat röhögnek.

Szinte lehetetlen eldönteni, hogy a néhai zöldséges melyik kategória. Vétlen betyárnak nevezném inkább minden szándékosság dacára. Méghozzá kikényszerített vétlen betyárnak. Ahogy van kényszervállalkozó, úgy kényszerbetyár is. Fogadjunk, hogy Rózsa Sándor ma kényszerbetyárnak, vagy megélhetési betyárnak minősítené magát. A zöldséges lakásával szemközti diszkó éjszaka rendszerint nem akart véget érni. A rettenetes zaj nem hagyta aludni a legközelebb lakókat, köztük őt. Egyszer aztán elszakadt a cérna. Hajnali háromkor, amikor feltételezése szerint a legmélyebben aludhatott a diszkó különben ismerős tulajdonosa, felhívta telefonon. Sokadik csörgésre földöntúli hang szólalt meg a vonal végén: "Tessék, mit akar?" A zöldséges bemutatkozott, mire a diszkós: "Frigyes, de ilyenkor? Mit akar" "Semmit nem óhajtok, csupán nyugodalmas jó éjszakát kívánok." A kagylót letette. A dolog néhányszor megismétlődött, mire a diszkós veréssel fenyegette a zöldségest. "Megverni én is megverhetem, pedig csak zöldséges vagyok" - volt a válasz.

Egyszer idős osztrák nővel beszélgettem éjszaka. A hívásra persze bemondtam, hogy téves, de mire megszakítottam volna a vonalat, könnyögőre fogta, ne tegyem le, beszéljessünk. Beszélgettünk, az ő kontójára természetesen. Egy időben nagyon átjárhatók, áthallhatók voltak a vonalak. Az ember sok mindennek lehetett fültanú-

ja, amihez semmi köze sem volt. Két nő csevegett németül. "Vorige Woche ich hab' mit ihm geschlafen." "Az elmúlt héten lefeküdtem vele." Jól tette? Nem tette jól? Képtelen voltam eldönteni. Talán ő is. Ha azt hiszi, hogy ezzel megfogta a pasast, tévedett, de amilyenek a férfiak, talán nem tévedett. Valamelyik reggel megint pityegett a mobil, Jó korán. Persze kinek korán? Hat óra negyvenkettő volt. Már pitymallott. Ez a pitymallott nem akármilyen. Nézem a mobilt, pontosabban az üzenetet. Azt mondja: "Érdekes, a Metro még tiszta sötét." Hogyan? Bécsben a Metro? Persze hogy sötét. Bécsből kaphattam volna elvileg információt, de nem ilyen korán. Bécs az Bécs. Kilenckor felkelnek. Tízkor elmennek a kávéházba reggelizni. Legalábbis hét végén. Nem lopják a pénzt. Megkeresik. Fogom magam, visszaírok: "Biztos, hogy engem akart tájékoztatni a Metróban uralkodó állapotokról?" A válasz: "Ne haragudjon, megint én vagyok, B. Krisztián. Persze hogy nem önnek szántam." Semmi baj, nyugtattam meg. Egyben boldog új esztendőt is kívántam. Ha már...

Azért a dolog elgondolkodtató. Az üzenetek téves címre juttatása nem kis veszélyt rejt magában. Abban nehéz felfedni a véletlent, hogy lapszerkesztőségbe küldenek leleplező szándékkal diffamáló iratokat, titkos dokumentumokat. Abban is, hogy ugyanezeket véletlenül az utcai szeméttartóból kell kihalászni. De az már véletlen, hogy a félresiklott sms a burgundi lovas hadsereg ellen tervezett katonai rajtaütésről informál, és

arra kér, vigyek három napi hideg élelmet, mert ennyi kell a győzelemhez, meg ahhoz, hogy ütközet után a közeli gyorsbüfében meleg ételhez juszak. Mi történik például akkor, ha a kormányfő küszöbön álló kormányátalakításról ad nekem hírt, csitt, senkinek egy szót sem jelszóval? "Nem mondom el senkinek, elmondom hát mindenkinek." Nehéz magamban tartani. Szívem szerint világgá kürtölném, hadd örüljön más is. Az is aranyos lenne, ha arra sürgetne az eltévedt üzenet, hogy azonnal egyem meg a számláimat, mert útban az adóhatóság. Ki szivárogtatta ki? Mi közzünk hozzá? Mindenbe nem kell belekotnyeleskedni. A legrosszabb az, hogy védtelenek vagyunk a szabad információáramlás, a vétlen és a távolról sem vétlen betyárok ellen. Ki vagyunk szolgáltatva, mint Peter Handke a nőolvasóknak, akiket ki nem állhat. Történt, hogy a megszállott hölgyrajongó napokra lecövekelt a háza elé. Az író erőnek erejével felrakta egy Svájcba tartó repülőgépre.

A vétlen betyárságnak nincs csattanója, sem tanulsága. Az ember eltűri, elszenvedi, szórakozik vagy bosszankodik, végül beletörődik. Mi mást is tehetne? Hiszen a mobil újra meg újra megszólal. Pity-Pity, ébredtem tegnap reggel is az ismerős zajra. Azt mondta az üzenet: "Ötösre feleltem." Gratulálok, de mihez kezdjek vele. Közelebbről nézem a számot. Ismerősnek tűnt. Nem tévedtem. B. Krisztián volt a Nagyvárad teres, a cicás, a "remélem, minden rendben", a "Metró még sötét" B. Krisztián. Örülök az ötösnek. Ma-

napság ötösre felelni nem kismiska. Az ebédet
duplán megérdemli. De ha füllentett, jaj neki.

Lóra magyar!

Akár igaz is lehetne az itt következő történet. Meghívást kaptam a kiöregedett lovak menhelyének évi rendes gyűlésére. Lógyűlés, nem mindennapi dolog - gondoltam, ezért lemondtam egyéb programokat. Miután némi fogalmam volt a menhely intézményének mibenlétéről, nem mehettem üres kézzel. Hónom alá csaptam öt kiló zabot, és irány a menhely. A lovak harsány nyihahával fogadtak, láthatóan örültek, hogy elfogadtam a meghívást. Szénát, friss vizet raktak előlem. A kávé és efféle ismeretlen volt a köreikben. A vizet megköszöntem, a szénát udvariasan elhárítottam, hiszen a gyűlés előtt ebédeltem, meg aztán némi nehézségbe ütközött volna az elfogyasztása. A gyűlésen elnöklő, egykor előkelő uradalmi paripa bevezetőben ismertette a napi-rendi pontokat. Elsőként egy furcsa, tipikusan emberi észjárásra jellemző okoskodás megvitatását javasolta a menhely lakóinak. "Először tarts növényt, ha megmarad nálad, tarthatsz állatot, ha az is megmarad, akkor vegyél magadhoz embert. No, mit szól a kedves tagság ehhez a sületlenséghez? Senkit nem szeretnék befolyásolni a

véleményemmel, rögtön át is adom a szót a jelenlévőknek."

Termetes söröslő emelkedett lassan szólásra. Darabosan mozgott, láthatóan alaposan kiszolgáltta az idejét. A torkát köszörülte, és belevágott. "Tisztelt gyűlés. A magam részéről ezt nem csak sületlenségnek, hanem szörnyűnek is minősítem. Az emberi történelem legcsúfondárosabb napjaira-lapjaira emlékeztetnek valamennyiünket. Übermensch itt, Übermensch ott, Übermensch mindenütt. Kérdezem én kedves tagtársak, miért nem fordított a sorrend? Először tarts embert, ha nem pusztul el melletted, tarthatsz állatot. Ha az állat is megmarad, tarthatsz növényt. Meg kell mondjam, ez éppolyan baromság, és Übermensch, tehát a természettől és nem utolsó sorban a mi meggyőződésünktől teljesen idegen. A baromságért elnézést kérek sorstársainktól, a barmoktól. Csupán a figyelmet szerettem volna felhívni, milyen embertelen, mi persze azt mondjuk, állattalan világban élünk." Másodikként egy megvakult, lerokkantósított almásderes jelentkezett. Termelőszövetkezeti alkalmazott volt, és valódi almásderes, nem olyan hamu és üveg-pohár segítségével előállított, amilyenekből többet prezentáltak a múltban magasrangú szovjet katonai delegáció fogadására egy alkalommal falun.

"Tagtársak!" - mondta. - "Anélkül, hogy lázítani akarnék, elérkezettnek látom az időt arra, hogy kifejezzük általános tiltakozásunkat a magát nem tudni, miért magasabbrendűnek tartó ember minket ért durva túlkapásai ellen. Összefogás

nélkül azonban nem lesz eredményes a tiltakozásunk." "A lónak négy lába van, mégis megbotlik" - csúfolódnak velünk. Azért, hogy mentegessék a bűnbe esett embert, aki kétlábú, kvázi feljogosítva érzi magát a bűnre, a tévelygésre. Vagy, "nyomtató lónak nem kötik be a száját". "Ez arról szól, hogy a gürcölő, húzó ember követeléssel állhat elő. Nem vitatom, sőt el is ismerem jobb hangulatomban, de minek ehhez velünk hepciáskodni. Itt van aztán a "közös lónak túros a háta". Ezt nem is kommentálom. Ha ilyesmiket hallunk, felemeljük a szavunkat, szórakozzon az emberiség a nénikéjével. De nem helyes, ha itt megállunk. Amikor a kutyákkal élcélődnek, akkor is tiltakoznunk kell." "Kutyából nem lesz szalonna". Persze hogy nem. Miféle ostobaság, és hogy mennyire sugallja az állatkinzást, elképesztő."

"Hazug embert előbb utoléri, mint a sánta kutyát". A hazugság súlyos erkölcsi vétség, míg a kutya sántasága sajnálatos baj, amellyel nem lehet viccelődni. "Amelyik kutya ugat, nem harap." Ennek az igazságtartalmával lehet baj. "Azt a kutyát, amelyik kezembe harap, nem etetem." A kutya észjárását hagyjuk meg a kutyának. Ha harap, nem véletlenül. Eb ok nélkül még nem harapott meg senkit. Az ellenkezőjét csak a gyalgó ember hiheti. "Egyik kutya, a másik eb." Ez meg mi? Ilyen hülyeségről még az ük-üknagyapám sem hallhatott, aki Napóleon seregében végigkocogta Európát. "Kutyaugatás nem hallatszik az égig." Nos, a kutyák soha nem gondolták az ellenkezőjét. Ilyesmivel vádolni őket felségsértő. Ha

jól belegondolunk, ezek az okoskodások minket is bántanak, noha kutya testvéreinkről van szó. A múlt héten egyeztettem a kutyákkal, ők is jó néven vennék a közös fellépést." De itt sem állhatunk meg. "Iszik mint a gödény" - röhögcsél az ember a pelikánokon, akiket szintén be kell venni az érdekszövetségbe. "Sok lúd disznót győz" - jelenti ki ugyanez az ember érdeke szerint, megálázva ludakat, disznókat egyaránt. Őket is képviselnünk kell az emberi cinizmus ellen vívott harcban. Természetesen elvárhatjuk tőlük a kölcsönösséget, mert hiszen az érdekünk egy és ugyanaz."

Különleges ló volt a következő felszólaló. A hanghordozása is elütött az átlagtól. Az ügetőről került a menhelybe. "Tisztelt tagtársak, kedves egybegyűltek. Városi ló lévén tapasztalhattam a munkahelyemen, de szerteszét a városban, mi minden állati terméket zabál az ember, és ez mennyi kedves sorstársunk életébe kerül. Újra divatba jöttek a lóhúsból készült élelmiszerek. Minket nem vigasztal, hogy a sertéstől, a marhától, a csirkéétől és egyébektől megkülönböztetett csillagászati áron. Szörnyű látni a piaci standokat, az éttermi kínálatot a békától a marhán, a pulykán keresztül egészen a balatoni fogasig, a nílusi sügérig, a cápáig, és mi ezt tűrjük ölbe tett kézzel, nézve, hogy a mozgásában, lehetőségeiben erősen korlátozott Greenpeace elszigetelt akciókkal tiltakozik. Tegyük valamit a saját érdekünkben, küzdjünk a vegetarizmus elterjesztéséért. Még egy Salvador Dalinak se engedjük, hogy har-

coljon a spenót ellen, és harcoljon a csigáért, persze annak a fogyasztásáért. Nem tagadható, bizonyos problémát a vegetarizmus is felvet, mert hús híján rögtön a növények kerülnek veszélybe. Ezt a harcot azonban vívják meg a növények, és mi szívesen az oldalukra állunk. Ha pedig az embernek sem lókolbász, sem borsófőzelék nem jut, és ezért éhhalál fenyegeti, keressen valami más túlélési módot. Unjuk már a természet úgynevezett körforgását, torkig vagyunk a tápláléklánccal, mindennel, amit az ember tudományként maszlagol a világnak. Az olyan okoskodás is csípi a szemünket, amivel egy különben kiváló emberíró, Gárdonyi Géza áll elő. Németországi vendéglőben vitába keveredett egy vendéggel, aki történetesen vegetáriánus. Az író szemére veti, hova lenne a világ, ha az ember nem enné meg a birkákat, és azok elárasztanák a földet. Hova lenne? És hova jutott most, hogy az emberiség létszáma elérte a hatmilliárdot? Bármerre nézünk, csak baj és szerencsétlenség. George Orwell, egy másik író az Állatfarm című művében éket akar verni közénk, állatok közé. Azt írta, hogy az állatok egyenlőek, de van nek köztük egyenlőbbek. Divide et impera. Oszd meg és uralkodj. Tipikus emberi magatartás."

Élénk helyeslés hallatszott a kiöregedett lovak soraiból az elhangzottakra. Hozzá a menhely lakói patáikkal doboltak. Az elnöknek nem is nagyon volt mit összefoglalnia. Megrázta a csengett, és bejelentette a második napirendi pontot. "Tisztelt tagtársak, kedves meghívottak! Hogy ne rekedjünk meg a negatívumokban, elmesélem

nektek, mit olvastam a múltkor egy külföldi lapban. Képzeljétek el, a globális felmelegedés ellen folytatott harc során hetven francia városban lovaskocsik szállítják a szemetet, valamint a tanulókat az iskolába. Várható, hogy újabb harminc város vezeti be ezt a forradalminak tartható reformot. Ha arra gondolok, miféle rombolás volt itt a múlt század ötvenes éveiben, amikor egyik pillanatról a másikra a traktornak nevezett fura szerzet kitúrt bennünket az állásunkból, de még az életünkől is. Akkoriban rengeteg derék ló végezte a vágóhídon. Ez még rosszabb, mint amikor a háború alatt döglött lovakon osztoztak az éhező magyarok. Így mondták, döglött. Nem borzasztó? A háború után, emlékezhetek, szemetet szállítottunk, meg szenet, jeget, szénát, szalmát, takarmányt, cukorrépát, munkabrigádokat, dalárdát, focistákat, nem hiányozhattunk a cirkuszból, lovashintón hordozták az előkelőségeket. Nyikita Szergejevics Hruscsov lipicai ötösfogatot kapott ajándékba a magyaroktól, nem Zetor traktort. Aztán egyszer csak szomorúra fordult a sorsunk, megszűnt minden. Számban drasztikusan megfojgatóztunk. Ha belegondolok, hogy ezért a fogyasért valaki jutalmat kaphatott odafönt a minisztériumban, olyan ideges leszek, hogy szétrúgom a menhely falát. Hány és hány testvérünket vonták ki idő előtt a forgalomból. Ezek sorsa sajnos meg is pecsételődött. Igen érdekes, hogy a földgolyót fenyegető pusztulás hozhatja el nemes fajtánk reneszánszát. Bár a jelenséget óvatosan kell kezelni, mert a franciákat nem biztos, hogy

követik a magyarok. Rajtunk is múlik az itthoni változás."

Majd a levezető elnök folytatta. "Ló nem érti, hogyan fajulhatott a dolog idáig. A krónikák leírták, hogy a középkorban London városában hatszázezer tehenet tartottak. Párájuktól meleg volt a levegő a Thames parti városban. Ezt a meleget biztos inkább el lehetett viselni, mint a mai szörnyű benzingőzt. Urizálni persze lovakkal urizálnak a különböző derbyken, például Epsomban, Deauville-ben. Hova lett hatszázezer tehén? Marha testvéreink... Itt megállok egy pillanatra, mert szinte hallom, hogy az idióta ember vihog. De ha azt mondom, hogy tehén barátnőink, akkor még jobban vihog. A marha igenis testvérünk, akár tehén, akár bika, és a szabadságjogaiért síkra szállunk. Önmagunkért is harcolunk. Ezzel az ülést berekesztem. A meghívott vendégek szíves jelenlétét megköszönöm. Az utolsó napirend ugyanis zárt ülést igényel. Kihelyezett menhely fiókunk igazgatói posztjára kiírt pályázatot bíráljuk el. Ember ebbe ne szóljon bele, mert akkor biztos mákszem kerül a gépezetbe. A mélyen tisztelt máktól elnézést kérek."

Magyar medve

Mi volt a lengyelek bűne? Küzdöttek a lengyel szabadságért.

Brecht-drámák nincsenek a közelemben, ellenőrzés nélkül így emlékszem erre a két sorra a Carrar asszony puskái című darabból.

És mi volt a magyarok bűne? Küzdöttek a magyar szabadságért? Azért küzdöttek, de lehet ezt egészen másként is tudni, pontosabban állítani. Valaki felháborodva mesélte, a rádióban egy riporter az aradi vértanúk legfőbb jellemzőjének azt tartotta, hogy nem voltak magyarok. Ennél fogva a fekete gyászlobogót illőbbnek érzi emlékezésük, mint a trikolórt. Ki lehet ez a ... riporter? A mesélő pikáns jelzővel ruházta fel, ezt nem írhatom le. Nem tudtam megmondani, mert bevalom, rádiót ritkán hallgatok, ahogy a televíziót is igyekszem minél kevesebbet bámulni. Igen használható recept az elbutulás ellen, kiváltképpen, ha gondolkodással, élő eszmecserevel, olvasással töltjük ki a felszabaduló időt. A túlmediatizált világ azonban már csak olyan, hogy igen könnyen lebukik ma bárki, ha a nyomára akarunk bukkanni. Ha én nem hallgattam a riportot, hallgatta a másik vagy a harmadik vagy annak a rokona, vagy boldog őse, ismerőse. Ha meg íróember fülelt figyelmesen, kámfor legyen a talpán, aki észrevétlen eltűnik. Ebben a konkrét esetben pontosan

így történt. Csak fel kellett ütnöm gyanútlanul a Kortárs legutóbbi számát, és abban egyre fokozódó érdeklődéssel szemelgetni Tőzsér Árpád naplójegyzeteit. Egyszer csak elérkeztem a megfelelő passzushoz. Mint Tőzsértől megtudtam, Szénási Sándornak hívták az ominózus észrevétel hírhedt gazdáját, aki valahogy nem szívlelheti a nemzeti színeket, és akit Tőzsér kioktatott pontosan úgy, ahogy magam tettem volna. Summa summárum, az aradi vértanúk a magyar szabadságért küzdöttek, és ha már a magyar szabadságért, akkor magyar lobogó alatt. Ezeket a tényeket természetesen nem kötelező elfogadnia Szénásinak, de attól még tények. A klasszikus mondás szerint, mert az óvadás nem érti Albert Einsteint, nem Einstein a hülye.

Mikor ezeket a sorokat írom, éles csattogás hasít az elmélkedésbe. Az erkély felé fordulok. Persze a zászló. Erős szél magyar zászlót lobogtat az erkélyen. Nincs mellette a proletár nemzetköziség piros zászlaja, az uniós, a csillagos-sávós amerikai, a brit és így tovább. Mit keresne az én erkélyemen bármelyik? A fekete gyászlobogót ki-tehetném, és lennének, akik örülnének neki. Végre belátom, hogy nincs tovább. A "sírt, hol nemzet süllyed el"... Nem teszem meg a szívességet senkinek. Küzdjenek meg velünk, a saját lelkiismeretlenségükkel, miközben a Júdáspénz csörög a zsebükben. Júdás felakasztotta magát... Vagyis nem minden a pénz. Az árulónak is megvannak a törvényei, megvan az útja. "Lélekcsereelő idők járnak" - idézem Baradlaynét a Kőszívű ember fiai-

ból. Ez ma még a medvékre is igaz. Képzelje el, még a brummogó sem az igazi - hallom ugyanis másfelől. Nemrég élőben láttam medvét. Kisétaltunk az állatkertbe, miután az emberekből már kicsit elegünk volt. Hiába, az ember már csak ilyen, megsokallja a másikat, időnként önmagát. Ez is egyfajta normakontroll. Normán innen, normán túl mennek a földi halandók, sokszor egymás agyára, és amikor a fej remegni kezd, a szív hangosabban kalapál, akkor irány az állatkert.

Medvét nem látunk, gondoltam, hiszen alszik a barlangjában, a február eleji próbatétel decemberben még odébb van, becsületes medve nem izgatja magát. Alussza a téli álmát, pedig ha tudná, mit művelnek határaink között az emberrel. Emberek az emberrel. Megverik, és azt mondják, jó neki. Kiteszik a munkahelyéről, és azt mondják, ugye milyen nagyszerű, végre a saját lábán állhat, s kipróbálhatja magát. De van egy kis bökkenő. Úgy kirúgták, hogy a lába sem érte a földet. Az önbizalom mutatója a nullához közelget. A medve ilyesmivel nem vesződik, mégis álmatlan. Mitől álmatlan a medve? Attól, hogy magyar állatkertben lakik, és nem összkomfortos a lakása? Ahogy az örvös medvét nézem, lehet benne valami. Fekszik a sárban, mint egy fadarab. Szemlátomást alszik. Vagy talán sírdogál? Mifelénk nem lehet a természetben tanulmányozni a medvét. Ha az erdélyi hivatalnok, kivált a diktatúrában kifáradt a sok ökörségtől, fogta a hátizsákot, az elemózsiát, kivonult az erdőbe. Aztán

ha mackóval találkozott, és nem volt kedve érthető módon az ő szempontjából kétes kimenetelű birkózó meccshez, a zsírozott villám sebességével felmászott a legközelebbi fa tetejébe, és akár két napot is eltöltött ott, mire a mackó lemondott a finom falatról, és elcammogott.

Megzavarták a medve élőhelyét, ne csodálkozzunk semmin, mondja nekem egy lila pulóveres zöld. A barlangjába talán hajléktalan költözött. Most képzelje, a medve barlangjába hajléktalan! És a medve? Ezzel senki sem törődik. Az Amazonas menti esőerdőkből másodpercenként százezer négyzetméter fog. A perui állam az őserdők hetven százalékát eladta olajkitermelőknek. Az örvös medvét ez sem izgatja. Február elsején azért nyugtalanabbul fordult a másik oldalára. Tisztában volt azzal, hogy másnap, vagyis másodikán fellépése lesz. A magyar riporter, aki még nem látott medvét, téma híján, na meg a hagyományt is utálja, főleg, ha népi és magyar, kilátogat az állatkertbe, hogy jelentés adjon. Kibújt vagy nem bújt ki? Visszamegy vagy nem megy vissza? Micsoda hamleti tépelődés a magyar riporternek! Február másodikán nem sütött a nap. A kibújt medve, mert nap híján nem pillanthatta meg az árnyékát, amitől megijedt volna, nem bújt vissza. Diadal. Rövidesen kitör a tavasz. A szkeptikusok azonban nem adják olyan könnyen. Azt mondják, már a medve sem igazi. Menj oda komám, kapaszkodj a bundájába, aztán ha a mackó jókora pofont ad, hogy zúgva szállsz, mint a győzelmi zászló, akkor igazi, semmi kétség. Ha vi-

szont mozdulatlan, akkor is semmi kétség. Korrupt politikus az istenadta, aki medvebőrben vésszeli át azt a nyolc esztendőt, mire elévül a bűne. Mert hogy elévül, az biztos. Mert hogy nem is volt bűn, az is biztos. Az pedig tuti, hogy hatszáz évre titkosítják.

Az ilyen elterelő hadmozdulatokra persze sem idő, sem pénz, sem kedve. Ha a főnök meghirdette a zéró toleranciát, ami ma igen nagy divat ezen a tájon, az élelmes riporter a sarki preszóban kitalálja a medvét, az egész történetet. Ki az, aki utánajár? Leginkább az foglalkoztatja, ki volt az idióta, aki kitalálta a február másodikát? Csak fakír lehetett, aki étlen-szomjan kivárta a barlang előtt az egész telet, és február másodikán feljegyezte, hogy február másodika. A medve kibújt, a többi magánügy. A zéró tolerancia jegyében nem kell akadékoskodni. Különbén ha már tolerancia, a média egyes gyülekezeteiben már kijelölték a riportert, aki eszeveszetten rohan, ha arról értesül, hogy egy misebortól vidám pap elszínezte a szondát. Szenzáció lesz az első oldalon. Nyilatkozik a püspök, az istentagadó párt hívó tagozatának az elnöke, a vakok látó tagozata, a látók szekciójának szemtelen alelnöke, szóval az emberek kajálják a rendkívülit. A Vatikán állást foglal, ha nem, akkor is. Misebor kommandók járják az országot, és ha néha berúgnak, foglalkozási ártalom, nem több. Nem szabad, hogy elterelje a figyelmet a medvékről, akik magyar nemzeti lobogóba burkolózva hirdetik, elegük volt a téli

álomból, jöjjön, aminek jönnie kell. Ha már tavasz van, legyen tavasz.

Ígéretek földje

Életem első nyugati útja a hetvenes évek elején a grazi vásárra vezetett. Nem mindennapi izgalmat jelentett akkoriban az ilyesmi. Három-évenként egyszer lehetett nyugatra menni, erősen limitálva volt a valutakeret, azaz a kivihető pénz. Az osztrák Schilling alig a dupláját érte a forintnak, később aztán egyre durvábbra torzult az arány. Az egyéb körülményeket tekintve, a magyar-osztrák határon szögesdrót, őrtorony, szigorú fegyveres határőrizet, olykor zaklatással felérő, megalázó vámvizsgálat, mai utálatos szóval azt mondanók, szívatás. Mindössze háromnapos volt a túra. Ehhez képest alapos feltűnést keltett egy orvosházaspár két hatalmas bőrönddel. Az útitársak csak találgatták, minek a két bőrönd három napra, a vám utána is járt. Az eredmény ismeretlen. A vásárból nem sok minden ugrik be. Ellenben megragadt egy apró részlet. Egy piperés stand mögött álló pasas torka szakadtából kiabált "Gratis-Packung, Gratis-Packung", és közben bizonyos árucikkekkel hadonászott a bámészkodók előtt. A Gratist mindenki értette, a Packungot is. No, ha ingyen van, elfogadjuk, köszönjük szépen.

Hiába, ilyen csak nyugaton lehet, a tejjel-mézzel folyó kánaánban, ahol kolbászból van a kerítés, és a felhőtlen boldogságtól elolvadnak a polgárok. Mire az ember kibökte volna, Danke schön, köszönöm szépen, és egy Gratis-Packung helyett esetleg kettővel távozik, ha már ingyen van, a piperés pasas máris a fejét rázta: Hohó! Nem úgy van az. Kettőszázhusz Schilling. Micsoda? No, ennyiért nem kell. Ingyen elfogadjuk, de kettőszázhuszéért... Neki a kettőszázhusz ingyen! Hol él?

Lecke volt a javából. Kiderült az ingyenesség hátulütője. Az olcsó húsnak híg a leve, azaz gyanús, az ingyenes pedig maga a csapda. amiből nem jössz ki élve. Amolyan letépős, telefonszámos szolgáltatást ajánl valaki szanaszét a városban. "Ablakmosást ingyen..." Az "ingyen" mérföldes betűkkel, és aláhúzva, plusz három pont, majd alatta lévő sorban, három pont után folytatódik: "...azért én sem vállalom." Egybeolvasva, és immár értelmesen: "Ablakmosást ingyen azért én sem vállalom." Nos, az ingyen, azt hiszem, három ablak esetén háromezeröttszáz, a négy ablak pedig négyezer. Azzal kecsegtet a hirdető, hogy az árban benne van a forgalmi adó - jé, hát nem feketén dolgozik! - és a mosószer. Nem kell "két Bolyainak" lenni, hogy rájöjjön az ember, ha az ingyen több ezer forint, az olcsó netán tízezer, igényesnek, jól megszámlálva meg érdemesebb az ablakokat kicseréltetni, uram bocsá' az egész lakást, és húsvét előtt jöhet az ablakmosó "ingyen" négyezerért. Mivel gyanakodni egyelőre még nem kerül

semmibe, és korábbi ráfázásoknak bőven megfizette a magyar az árát, gyanakodjunk.

Ebben az országban rengeteg az olyan lehengető ajánlat, amely egészen egyszerűen az orrunknál fogva óhajt vezetni. Amíg lócitrom van, verebek is lesznek, mondá a peremkerületi bölcs, aki bizonyára számtalanszor játszhatta el a veréb szerepét, érdemes hát hallgatni rá. Ha az üzletek ötven-hetven százalékos árleszállítással édesgetnek, mindig tegyük fel a kérdést, miből ötven, miből hetven. Ha feltesszük, és utánaszámolunk, könnyen kiderülhet, hogy a termék egyetlen reális, elfogadható ára az ötven-hetven százalékkal csökkentett. De még így se térjünk azonnal nyugovóra. Ha az éberséget egy pillanatra felfüggesztjük, végünk. A nyugati országok polgárai csodálkoznak, mennyire lezser a magyar vásárláskor. Nem ellenőrzi fizetéskor a visszajárót. Vigyázat, ez nem a jóhiszeműség, a bizalom teljes feladása, hanem csupán indokolt önvédelem. A saját pénzünkre elsősorban nekünk kell vigyáznunk. Ha kizárólag másokra bizzuk, akkor pórul járhatunk. Erről szól itt minden gyalázatos történet, amely egyfelől anyagi károsodással, vagyonvesztéssel, infarktusokkal, öngyilkosságokkal, másfelől miniszteri, államtitkári kinevezésekkel végződött.

Nem árt, ha az idősebbek legsötétebb emlékeik közt kutatva felidézik a drága békekölcsönt. A kötvényekkel végül begyűjthattak a kályhában, ha nem volt elég tüzelőjük. Egyéb hasznuk nem lett belőle. És ha már emlékeznek, az sem árt, ha emlékeztetik a fiatalabb nemzedékeket. Kivált

most, hogy állami cégekben részvényeket lehet vásárolni. Pár százezer forintért akár egy-két millióra is szert tehet a magyar. Mondják azok, akik egy forintért vettek meg állami cégeket, és ma milliárdosok. Bocsánat, a vettek nem jó kifejezés. Normális körülmények között pár forintért csak lopni lehet milliókat, milliárdokat, de nem vásárolni.

A neves közgazdász professzor is aggodalmasnak véli a bomba ajánlatot. Mi történik, ha egy sereg értéktelen részvény tulajdonosa lesz a magyar polgár, mi, ha az érintett állami cégnek bealkonyul, vagy csak átmenetileg rosszul megy neki? Hova szaladhat akkor a pénze után a kis-részvényes? Mire jó ez az egész? Mézesmadzag, a méz alatt jól megecetezve? Megint kell valakinek a kisember pénze? Újabb gazdagodási lehetőség? Nem kellett volna kicsinyenként és nagyobb tételekben elvenni, ami még itt-ott volt az emberek zsebében, akkor most nem kellene édesgetni őszinteségen inneni és túli beszédekkel, a távolabbi jövőbe kihelyezett irreáliákkal. Mit ér a szó Magyarországon az öszödi beszéd után, az ígéret-ről nem is beszélve? Ez is, az is ugyanabból a szájból hangzott el. A hit minden, csak nem rétes-tésztá. Vagy a megcsalatott hit olyan, mint a poraiból újjáéledt fönixmadár, megrázza magát, és mintha mi sem történt volna? Mindennek az árfo-lyama csökkent ebben az országban, az ígéreteké a leginkább. Fiatalember mondja, hogy inkább a párna alatt tartja a pénzét, semhogy bankra, ál-lamra, ferde szemű és hajlamú ígéretőkre bízza.

Maradi ez a fiatal? Nem maradi, csupán résen van. Nem kell a nagyszülőkig visszamenni, hogy az ígéreték értékállóságáról hitelesen meggyőződjünk. Még az igazán fiatalok is emlékezhetnek arra, hogy 2007-re, 2008-ra be volt ígérve az euró. Ma már szó sem esik euróról, annyira elképzelhetetlen. Miközben a valamikor sereghajtó szomszédok számára reális célkitűzés. Aztán ha a közelmúlt történelmében hátrébb tekintünk, még elszomorítóbb a kép.

Nem lát a méregtől az ismerős. Bankból jön, ahol a kérdésére udvariatlan választ kapott. Nem vagyunk egyformák. Ő emeltebb hangon kioktatta a hivatalnokot, hogy a lakosság pénze nélkül minden bank felesleges lenne, mire fenyegetőleg fellépett a biztonsági őr, akinek nyilván az a feladata, hogy elriassza az ügyfeleket. Hátha még Bertolt Brechtet is idézte volna, hogy bankot alapítani és rabolni egy és ugyanaz! De ne vessük el a sulykot, és főleg ne szegjük a kedvét annak, aki már régóta várta, hogy részvényes legyen egyik-másik állami cégben. Vásároljon részvényt, amennyit csak bír. A remélt osztalék terhére azonban ne vegyen egy lyukas fazekat se, mert ki tudja... Hogy aztán hova fordulhat panasszal, ha netán bántódás éri, mert nem ismeri a játékszabályokat, és ma még szegény lévén, az indokoltnál türelmetlenebb, gőzünk sincs. Illetve gőzünk több van, mint pénzünk. Ami engem illet, egyelőre az összes szóba jöhető állami vállalatban lemondok a részvényes lehetőségről. Egyrészt nem szeretek túlekedni, másrészt perspektiviku-

san ebben az országban az a legbiztosabb nyereség, ha nem dobom ki az ablakon azt a keveset, ami van. Természetesen azon az ablakon, amelyet legalább a nagy sátoros ünnepek előtt ingyen megtisztítok magamnak, és négyezret átrakok egyik zsebemből a másikba. Majd szólok, ha ezen a módon meggazdagodtam. Ha nem szólnék, nem kizárt, hogy csupán megfeledeztem az ígéretemről. Mint annyi más felkent, hivatalból ígérető nálunk, vagyis az ígéretek földjén. Itt nem példakép Pétain marshall, aki "mások ígéretét is megtartotta". Hja, másokét könnyű, mondhatná egy sereg honi politikus, aki a sajátjával mindig hadilábon áll.

Az írástudók

Ülök a nagy semmi, a nagy fehérség előtt, ami évtizedekig az üres papírlap volt, nem olyan régóta pedig a számítógép bamba képernyője. Ne vegyék zokon a technokraták, csak megismétltem azt, amitől másfél évtizede a külföldi laptulajdonos hazai ágról szakadt képviselője megsértődött, hogy a computer azt tudja, amit én, a használó, a "júzör" művelek vele. Abban a pillanatban nem értette, szerintem azóta sem jutott előbbre. Vannak lebontható és lebonthatatlan korlátok, vagy ha úgy tetszik, kordonok. Ez utób-

bi Magyarországon áthallhatósággal bír. A kordon lebontható, mozdítható, viszont azoknak a korlátoaltsága, akik minduntalan visszaépítik, mozdíthatatlan. Korlátozott demokráciában élünk, amely lassan már nem is demokrácia. Ha magamat veszem körül kordonnal, mert félek, ugyanez a kordon óhatatlanul kettős szerepet tölt be, aztán lehet magyarázni bármire, bárhol. El lehet nevezni műveleti területnek, kőszáli kecskének, akár a szabadság szimbólumának is, józan és főleg szabad embernek akkor is a börtön, a diktatúra, az elemi szabadságjogok megnyirbálása jut eszébe.

Mi mindent tud össze maszlagolni a hazai média messze nem a jobbik, de mindenképpen nagyobbik, súlytalanul súlyosabbik része, hogy ne kelljen a gyereket nevén nevezni, az egészen elképesztő. Jogkövető magatartásról, és egyebekről beszélnek és írnak, amikor az írástudók felelősségéről kellene éjjel-nappal, mindenféle fórumon, legalább a porig alázott, lejáratott sajtószabadság jegyében, amelyről sokan önként és dalolva lemondanak. Nem is látják azt a bizonyos falat, ameddig el lehetne és kellene menni szakmai, lelkiismereti okokból a nyugodt reggeli tükörbenézés érdekében. Írástudók felelőssége? De hát írástudók-e az írástudók? Nem váltak-e az idők folyamán seregével írás-nemtudókká, és még inkább írni-nem-akarókká? Őszintén megvallva, nem szoktam töprengeni azon, írástudó vagyok-e vagy sem? Ennek a tüzetesebb vizsgálata már meghaladná az önértékelésnek azt a viszolygásra

készítő küszöbét, ahonnan, hála a sorsnak, rendre vissza szoktam fordulni.

Igazolhatnám akár, hogy egyesek elfogadnak írástudóknak, de eszem ágában sincs. Biztos vannak, akik nem tartanak annak, kordont köréjük a világért nem vonnék, műveleti területté még kevésbé nyilvánítanám mozgásterüket, hogy azt tegyek velük kedvemre, amit akarok, mert megszegték egy botcsinálta szabályt. A felelősség azonban gyakorta eszembe jut, kivált most ebben a szétmanipulált hazai közéletben, a nemzetsülyledés drámai pillanatában. Nem mennék vissza a haza bölcséig, Deák Ferencig, aki szerint az egyetlen sajtótörvény, hogy nem szabad hazudni. Tudtommal Deák olyasmit nem jelentett ki, hogy hazudni szabad, ha igen jól megfizetik, vagy ha valakitől, valakitől okkal, ok nélkül félünk, vagy csak egyszerűen szolgáljuk vagyunk. Egy másik írástudó, a portugál Fernando Pessoa szerint az a bölcs igazán, aki úgy rendezkedik be, hogy a külső események a lehető legkevésbé befolyásolják. Az áthatolhatatlanság, a kérlelhetetlenség egyik néven nevezett szótárában sem szerepelt. Deák kiegészített, és ez a nemzet felemelkedéséhez vezetett. Pessoa megírta A kétségek könyvét, amely ajánlott olvasmány lehetne az idővel, igazsággal nem számoló cinikus magabiztosság, az életveszélyes torzulások elleni harcban.

Emlékeztetőül bőven elég a magyar gerincroppanás gyászos napjáig, a 2004. december 5-iki népszavazásig visszamenni, amely tragikusan veti fel az állampolgári, benne szükségképpen az írás-

tudói felelősség kérdését. Hogy a maival azonos akkori kormány hatalmas közpénzek bevetésével voltaképpen az egész világ magyarjai ellen kampányolt, beleértve az itthoni tízmilliót is, vitathatatlan. A magyar kormány a magyarok ellen! Ki a jó magyar, ki a rossz? A kérdés igenis jogos. Bárki könnyen eldöntheti. Tudtommal nem akadt önmagára oly sokat adó, fontosságában rátartian tetszelgő sajtóorgánus, amely megtagadta volna a nemzet ellen bujtogató kormányzati felhívás közlését. Megtehetette volna? Meg, ha akarja, de nem akarta. Viszont hogy otthon maradt több, mint ötmillió felnőtt, szavazásra jogosult állampolgár, köztük rengeteg nemzeti, keresztény, magyar, már velünk élő erdélyi, felvidéki, és sok-sok írástudó, vagyis olyanok, akik ennek, annak és amannak vallják - festik, hazudják? - magukat, amellet nehéz elmenni szó nélkül. A történelem nem ismétli önmagát? Az aforizma csak azért fogalmazódhatott meg, hogy rendre megcáfolja maga a történelem. A hazai közelmúlt számos eseménye, történése erről szól.

Miért hallgat az értelmiség, miért hallgatnak az írástudók? Miért vállalják a hallgatásukkal a cinkosságot óhatatlanul bármivel szinte, ami rontja a közérzetet, rájja a megroggyant értékrendet, maradandó foltot hagy a nemzeten? Miért tűrik a legordenárébb hazugságokat, miért nem mozgósítják a legjobb erőiket, hogy valami is reményt keltően változzon? Különben nem igaz, hogy hallgatnak. Abszolút ismeretlen író tiltakozik a jelenkori hazai íróársadalom, mit a jelenko-

ri!, Arany János, Móricz Zsigmond és a többi klasszikus nevében Wass Albert ellen, mondván, hogy még nem történt meg a Wass-életmű hitelt érdemlő szakmai értékelése, ezért megengedhetetlen a debreceni panteonban való elhelyezése. Mondom, nem hallgatnak. Színházigazgatói kinevezésekkor egész szakmai, igazgatói klikkek ugranak, rántanak fegyvert, hogy megváltoztassák a döntést. Ha kell, aláírnak jobbra, balra, felkenik magukat megfellebbezhetetlen döntnöki fórumnak, városok, intézmények életébe óhajtanak beleszólni. Pénzt természetesen nem adnak, azt szolgáltatassa az önkormányzat, ők csak fenekestül akarnak felfordítani egy-egy teátrumot, bármit. Erre szól a nemlétező jogosítványuk. Amikor azért kellene összefogni, hogy kardinálisan változzon ebben az országban valami, akkor hamisan hallgatnak. Nincs véleményük. Az ország, a nemzeti kultúra összességében nem az ő asztaluk. Az ő asztaluk viszont, ha valakit ki kell lökni a szék-ből, amelyet a valaki jogosan, törvényesen elfoglalt, az ő asztaluk, ha fűrni-faragni, ha pánikolni, hangulatot kelteni kell. Nem magasabb szempontból! Nincs magasabb és alacsonyabb szempont, van viszont alacsony és még alacsonyabb személyes érdek, talpsimogatás, hízelkedés, öszszecsókolózás.

A kiváló költő lemondott írószövetségi tagságáról, nem az elnök személye miatt, hanem mert azokkal sem ért egyet, akik kiléptek, azokkal sem, akik maradtak. Önmagával azért feltehetően egyetért. Kiinduló pontnak aligha elégséges, ha

mindenki csak önmagát képes elfogadni, és amikor lépni kellene a másik felé, akkor hirtelen nem találja a lábát, de leginkább a józan belátást, a hegyeket mozditani tudó akaratot. Világos, hogy mindenki kiválóbb a másikinál, költőnél, színi direktornál, festőnél, mindenkinél, ám ha ebben a szegényes, önkényesen magunka osztott pozícióban megrekedünk, soha nem lesz "kigázolás", előbbre jutás. Nincsen tengerünk, de annyi, a félreértés kordonjával körülvett magányos sziget sincs egykor gyarmattartó tengeri hatalmak birtokában, amennyit a szétmanipulálódott magyar értelmiség, az írástudók hada pitiánerségből, irigységből, avatatlan prókátorságból kiépített mára. Ezek a szigetek a megosztottság szimbólumai, manapság többnyire a hallgatás és közvetlen rokona, a halogatás domíniumai. 2004. december 5. az önmagunkról, a cselekvésről, az összefogásról történt lemondás fekete napja. Elárulni valamit, valakit nem csupán szóval lehet, hanem kónok, értelmetlen hallgatással, mogorva elzárkózással is. Ha valaki még abban az egyetlen szavazatban sem bíz, amit személyével képviselhet, hogyan hihetne a szavazatok összeadódásában, a közös akaratban. Csak abban reménykedhetünk, hogy az írástudók a látszat ellenére sem lettek írás nemtudókká, írni-nem-akarókká, állást-nem-foglalókká. Legfeljebb duzzogva hallgatnak. Miért? A felelősségük, a felelősségünk vitathatatlan. Akkor is, ha jólesik saját szigeten, minden teendőtől, felelősségtől távol a langyos iszapban dagonyázni.

Rossznak lenni

Egy ideje tapasztalom, nem emberek jönnek velem szemben az utcán, hanem feliratok. További megfigyelés szükséges, hogy kiderüljön, nem csupán nyári jelenségről van szó. A nyári nagy melegben a járókelők levetkőznek, trikót, pólót visel boldog, boldogtalan, férfi, nő, öreg, fiatal. Uniformizált világban élünk, ahol egyformák a házak, az utcák, a falvak, a városok, az országok, egész földrészek. Egyesülésre és ezzel óhatatlanul unalomra tör minden parancsnak, hatalomnak engedelmeskedve. Egyik földi halandó a másiktól látszólag még különbözik, de a manipuláció változatai, mint a politika, az oktatás, a média, a szórakoztatás, és nem utolsósorban a divat nem engedik, hogy valaki csupán önmaga legyen, nem több és nem is kevesebb. Az emberiség trikót húz, és trikó nincs felirat, jelszó, reklám nélkül, ahogy felirat, jelszó, reklám sincs trikó nélkül. Sem szélességében, sem mélységében nem vállalkozhatom a lehetetlenre, hogy a jellegzetes ruhadarabra festett, varrt, nyomott, írt, vakart, fényképezett, megmutatásra, követésre, továbbgondolásra, elrettentésre és miegyébre szánt üzeneteket osztályozzam. Ehelyett inkább kiemelek egyet a rengetegből, mégpedig azt az egyet, amely beszédesen szól az összes többről.

A feliratos pólót tizenéves korú lánykán láttam. Az írás rögtön fejtörést okozott. Nem azért, mert angol nyelvű szöveg volt, ami már önmagában is jellemző. Miért is legyen a jó magyar anyanyelv, amikor a beolvasztás, az agymosás, a meghatározott rendbe történő besorolás nemzetközi méretekben szalonképes, kizárólagos kommunikációs eszköze az angol? Persze magyar brahi is bőven akad. Nehézség azért támadt, mert az egyik szó első betűit nem lehetett kiolvasni. "GOOD AT BEING...". Rendben, de minek is jó lenni? "GOOD AT BEING DAD?" Vagyis jó apának lenni? Nem, ez marhaság. Miért mondana ilyent egy női ruhadarab, különösen lánykán? "GOOD AT BEING SAD?" Vagyis jó szomorúnak lenni? Ez már inkább. Filozofikus tartalmú, és valamit elárul viselője, hirdetője lelki állapotáról. "GOOD AT BEING DEAD?" Vagyis jó halottnak lenni? Szörnyű, de vitathatatlanul elgondolkodtató. A drámaíró szerint a halál felől nézve minden nevetséges. Az autóbalesetben elhunyt filmsztár az egyetlen igazán férfias dolognak a halált tartotta. Ezzel le is térhetünk az elmúlás mezsgyéjéről, mert a lány váratlanul kiegyenesedett, és a felirat immár teljességében és hibátlanul volt olvasható: "GOOD AT BEING BAD." Vagyis: "jó rossznak lenni." Hm.

Hogyan jut valaki ilyen fiatalon erre a megdöbbentő következtetésre? Pontosan azért, mert fiatal, és könnyen dobálózik a szavakkal? Vagy fogalma sincs a jóról és a rosszról, csupán megbotránkoztatni akar? Megbotránkoztatni a

mai világban, amikor látszólag, a pólófeliratok szerint mindenképpen, mindenki "épatéz"? Vagy már csak így lehet feltűnni a nagy szürkeségben, uniformizáltságban? A következő pillanatban arra gondolok, a mondat nem önmagáért való. Hirdetője legbensőbb titkát, a lelkét tárta az utca népe elé. Lássátok, és terjesszétek: jó rossznak lenni! Megpróbáltam a fordítottját is, de sorozatban kudarcot vallottam. Kihasználtak, belém rúgtak, megaláztak. Belefáradtam, képtelen vagyok talpra állni. Ha nem valósíthattam meg álmomat, hogy akár egy rossz világban jó legyek, hiszen ez az igazi kihívás a földi halandónak, akkor - hiszitek, nem hiszitek - azt hirdetem, jó rossznak lenni. Íme a jó nélküli erkölcs, amelyről könyvet írt a múlt század elején a francia Léon Jouvin.

A trikófeliratok tengerében ritkán akad olyan, ami a rosszal szemben az erkölcsi jót, az erkölcsöset reklámozná. Pedig azt is lehetne, és amilyen manapság a dolgok állása "nálunk és más nemzeteknél", igen komoly feltűnést tudnának a trikósok kelteni pozitív tartalmú üzenetekkel. Nagyobbat, mint olyan eszement felszólításokkal, hogy "engem kövessetek, ne Máriát", "Magyarország cég, én vagyok a cégvezető", a "falvak megszűnnek", "akinek nem tetszik, az nyugodtan elmehet az országból" és így tovább. Valahol az is jellemző, hogy ezek a butaságok meghatározott korszak meghatározott politikai csoportosulásához köthetők. Akár az a képtelen, kifordított helyzet, hogy Magyarországon küzdeni kell a nemzeti jelképek használatáért, mert sajnos azok a hang-

adók, akik a nemzeti lobogót lábbal tapossák, akiknek a tehetségéből csupán kincstári cinizmusra, eszközökben nem válogató manipulatív tevékenységre futja dicstelen célok elérése érdekében. Mindezt csak a vak nem veszi észre, és aki nem akarja. Ezek a szélsőségek nyilván nem nyomtatnak nyári viseletekre, pólókra, blúzokra, trikókra, az túlságosan feltűnő lenne, de eszik az emberek életét. A képmutató világ pedig úgy tesz, mintha rendjén volna minden. Az alkalmazkodás ugyanis nem csak arról szól, hogy igazodj, hanem arról is, ami belőle következik: nem vélekedhetsz másképp, mint ahogy egyesek jó nélküli erkölcsi kiskatéjában írva vagy. Ha mégis veszed a batorságot, figyelmeztetnek, megütheted a bokád, ahogy ezt számtalan eset mutatja. Nem vagy diplomatikus? Persze hogy nem. Akkor lennél az, ha kritikátlanul elfogadnád az elfogadhatatlant, ha beadnád a derekad.

Látszólag túl messzire kanyarodtunk a kiindulóponttól, hogy egy feltűnési viszketegségben, vagy másban szenvedő lányka közli a világgal pillanatnyi véleményét a dolgok állásáról: jó rossznak lenni. Mivel ezt angolul teszi, idegen nyelvtudásban még mindig hátul kullogó hazánkban aránylag kevesen osztozhatnak a véleményében, ha éppen akarnak. Ad abszurdum az is felvethető, hogy a lányka is híján van bizonyos ismereteknek, magyarul fogalma sincs, mi az, ami a pólón áll. Bár ez elég valószínűtlen. Ha így van is, valaki már biztos közölte vele a mondat tartalmát. Nap közben még meleg van, de küszöbön a szept-

ember, esetleg a hűvösebb idő, a feliratos pólókat lassan eltakarja a melegebb holmi. Bizonyos üzenetek azonban átsütnek a kabáton, vagy ami valószínűbb, ott ülnek az arcokra, a homlokokra írva. És mivel ezeket már jóval kevesebben tudják érzékelni, olvasni, meg kell várni a tavaszt, majd a következő nyarat, amikor a testek és a lelkek újra levetkőznek, és a nyilvánosság elé tárják egy-egy trikón, mit tartanak erről-arról. Hacsak a divat nem változik, és eddig ismeretlen reklámhordozón "olvashatjuk" majd embertársainkat, mondjuk az orruk búbján vagy a fülcimpájukon.

Eladó birkák

Nagymama korba érkező anyukák, déd-nagymamasággal kacérkodó nagyik mondogatják, nem soká áll már a világ. A világról való lemondás archaikus formája választások, szavazások előtt, századok végén, évezredek elején, háborúk árnyékában, pusztító járványok, természeti katasztrofák, kipusztulással fenyegető éhínségek közepe felé előkerül. Magyarul akkor, amikor az aggodalom kiváltképpen indokolt. Hát most Magyarországon körkörösén indokolt. Először is népszavazás küszöbén vagyunk, amikor is a nép, az istenadta három konkrét dologon keresztül körülbelül hatezerről mond véleményt. Egy század,

egy évezred alig pár éve zárult, s már koptatjuk a másik századot, évezredet. Természeti katasztrófák tanítgatják móresre a nevetségesen önhitt emberiséget. Bármikor felcsaphatnak egy nagyobb méretű csetepaté, háború lángjai, továbbá civilizált országokban is felütötte fejét a társadalmi méretű nélkülözés, éhínség. Ha a felsoroltakat tagadni, szépíteni igyekvő hazugságokkal jól lehetne lakni, akkor Etiópiától Albániáig, Észak-Koreától a magyar perifériáig mindenki szépen kidagadna, járhatna orvoshoz túltápláltság okozta kóros tünetekkel. Persze a vizitdíj megfizetése után.

A diktatúrák ettől szerették volna megkímélni a polgárokat, amikor bevezették a jegyrendszert, előállították mesterségesen a áruhiányt, és mondjuk a húsfogyasztás egészségügyi ártalmairól kreáltak áltudományos tételeket, mint tette azt Ceausescu Romániában. Kádár János más oldalról cselezett. A nyugati polgárt hozta fel példának, aki úgymond grammra vásárolja a sertéskarmonádlit. Miután a magyar tömegével nem mehetett nyugatra, bedőlt az angyalföldi cselnek. Ugyanis nyugaton egyszerűen nyelvhasználati kérdés, hogy deka helyett grammot mondanak. Böven fogyasztanak húst, olykor még többet is, mint a magyar, s vitathatatlanul változatosabb kiadásban. Aki pedig egyáltalán nem eszik húst, az áttért a jóval drágább vegetáriánus étkezésre, ami a magyarnak kevés kivételtől eltekintve elérhetetlen. Így társult a zéró toleranciához a zéró életszínvonal szintén szórványos kivé-

telekkel. A Nullwachstum, a nulla növekedés, ami építő gondolatnak tűnt a nagy energiaválság idején évtizedekkel ezelőtt, mára kikerülhetetlen valóság lett Magyarországon. A leghétköznapiabb dolgok valamikor egyértelmű olvasata vált többszólamúvá, azaz kérdésessé.

Ennek érzékeltetésére vegyünk egy tárgyában talán különös, de formailag mégis csak egyszerű apróhirdetést. "Birkanyáj eladó" - szól az apró, majd egészen rendhagyóan folytatja: "a bébítől a bölcsisen át a tinédzserig." Jobb időkben az ilyesmi nem hagyott volna kétséget, hogy a gazdag ember kiöregedett, már nem tud futni a puli után, aki a nyáj után lohol. Megbeszélte a családdal, - nem a birkanyájjal - hogy túladsanak a nyájon. Mesés gazdagságok képződtek itt-ott egykori birkapásztorok keze nyomán. Az egyik ilyen valahai pásztor egyetemen is tartott előadást a gyarapodás módozatairól. Az ifjúság érdeklődése nem csökkent attól, hogy ugyanennek a pásztornak az elképzeléseiről és főleg a gyakorlati kivitelezésről az igazságszolgáltatás másként vélekedett, őt több évi börtönre ítélve. Változtak az idők, velük a birkatartás kondíciói. Birkanyáj eladó, mert a gazda már nem képes a gazdaságot működtetni. Hadd menjen a bébi, a bölcsis, a tinédzser. Meglett korú, nyugdíj előtt álló, nyugdíjas birkáról nem tud a szakirodalom. Államtitkári szinten pedig minden lehetséges. Egy régebbi birkatenyésztési tanácskozáson valaki a jerke toklyót emlegette, mire a szakminisztérium államtit-

kára kikérte magának a tréfát, "de uraim, hogy kerül idei Tokió?"

Való igaz, könnyebb ma a birkáról átvitt értelemben beszélni. Nincs mit félrehallani, félreolvasni azon, ha a graffiti a néhai pásztorok szó-fukar módján csak annyit közöl: "birka nép". Ezt még egy szakminisztériumi államtitkár is csak úgy értelmezheti, hogy a nép türelmes, balgatag birkaként eltűr valamit, amit nem kellene, nem szabadna, ha már kényesek vagyunk a különbségekre. "Minden olyan lélek, amely méltó önmagához, végletesen kívánja az életet megélni. Megelégedni azzal, amit adnak, ez a rabszolga jellemvonása. Mindig többet és többet követelni, ez a gyermek jellemvonása. Mind többet és többet megkaparintani, ez az idióta jellemvonása..." - mondta egy hajdani bölcs. Őt már nem lehet le-tartóztatni, kordonnal körülvenni, legfeljebb azt, aki a mai Magyarország népét birka rabszolgák tömegére és kapari idióták zsoldoshadára osztja. A magyar parlamentben lehet a hazafiságról, a hazafiakról, a hazáról gúnyolódva beszélni, és a gúnyolódónak kormányozni, sőt önmagát jó magyarnak tartva Széchenyi nevét a szájára venni, folyton-folyvást hazudozni. A kupola szerencsére nem szakad be. Kár lenne érte.

Még mondja valaki ezek után, hogy a népszavazás a vizitdíjról, a tandíjról szól csupán. Nem mondja senki. Mindkét oldalon ennek ellenkezője a meggyőződés, persze más és más előjellel. Az egyik oldalon ebben reménykednek, a másikon ettől rettegnek. A kapari idiótaság a hazai

médiára ugyan módjával, de alkalmazható. Ennek a szemléltetésére is vehetünk egyszerű példákat. A múltkor két jobboldali szervezet felvonult a spanyol fővárosban. Az ellenük tiltakozó, magukat antifasiszta baloldalinak tituláló had agresszív törekvését a rendőrség akadályozta meg. Nem sok sikerrel. A hazai média a dolgot úgy tálalta, hogy a szélsőjobb oldali szervezetek ellen baloldali fiatalok tiltakoztak. A jobb tehát itthoni csúsztatás szerint csípőből szélsőjobbnak minősítettett, a bal viszont antifasiszta balnak. Mi tesz Isten, a szélsőséges jobb békésen vonulgatott, a nem szélsőséges, végletekig toleráns, nem rasszista, nem ilyen, nem olyan és főleg nem radikális bal viszont rapittyára zúzta Madrid belvárosát. Kirakatokat törtek, autókat gyújtottak és így tovább. Mindegy. Fő hogy nem szélsőségesek. Még megérhetjük az ilyesmit a Magyar Gárdával is. Az máris bekövetkezett, hogy miközben a kormányzó koalíció szétzülleszt, lesüllyeszti az országot, szerintük a négyszáz egynéhány tagot számláló fegyvertelen Magyar Gárdával kellene foglalkozni. Hogy a gárda emlékeztet valamire? Lehetséges. Minden emlékeztet valamire. Csak esetleg nem olyan markánsan, mint a mostani tatárjárás, amely reformpolitikának, akárminek álcázva végigsöpör hazánkon. A másik ilyen, tipikusan liberális csúsztatás Pálffy István televíziós moderátor személyéhez kötődik, akit lekerült a képernyőről.

"Politikai küzdelem áldozata lett Pálffy" - ordított az öles cím egy bulvárlap elején. Ez úgy

értelmezhető, hogy a különböző politikai erők keményen pofozkodtak, a tévés pedig ott téblábolt, bámészkodott, és véletlenül kapott egyet. Holott egyértelmű politikai tisztogatásról van szó. A közszolgálati tévét az állam működteti, most éppen az a politikai erő, amelynek nem csak a parlamentben van túlsúlya. Értem, hogy a hazai média a saját hazugságaiért, csúsztatásaiért, cinkos hallgatásaiért nem köpi magát szemközt. Először is gusztustalan dolog az ilyesmi, másodszor azt le kellene mosni víz mellett főleg igazmondással, karakán kiállással, ez azonban nem kifizetődő, mert könnyen Pálfy sorsára lehet jutni. Minden csoda három napig tart, még ha tévésről van is szó. Figyelje meg Pálfy, és mindenki, aki nem csupán nézni, hanem látni is szeretne, az ügyből nem lesz vezércikk *Dérapage hongrois* (Magyar földcsuszamlás) címmel a *Le Monde* francia orgánum első oldalán, mint lett annak idején, amikor az első demokratikus ciklus vége felé a hatalom a Magyar Rádióban tisztogatott. Ha mérhetünk kétféle mércével, miért ne mérjünk kettővel? Ha gondolkodhatunk, ítélkezhetünk, oszthatunk igazságot szelektíven, miért ne tennénk szelektíven?

Egy újságíró nem oszt-nem szoroz. Egynél jóval több sem számított a kilencvenes évek elején, amikor még úgy látszott, tétje van mindennek. A MUOSZ akkori főtitkára a köztársasági elnököt védelmezte akkor éppen cikkben a "legkedvesebb napilap" hasábjain, amikor akadhatott volna védelmezni valója a saját területén, a szö-

vetségen belül is. Azóta a helyzet csak romlott, sőt talán helyzet sincs. A falfirka szerzője, a "birka néppel" talán erre gondolhatott. Azt üzente, hogy a birkanyáját valakik megvették. A rabszolgának pedig jó az is, amit adnak, az is, amit elvesznek tőle. Ha már az idióta kapariak az elvételt juttatásnak képesek álcázni. Emlékszik még itt valaki Petőfire? "Habár felül a gálya/ és alul a víznek árja/ azért a víz az úr!" Igen ám, alig leadjuk a voksot március 9-én, máris itt van március 15. Lassan tavaszodik. Lassan tavaszodik?

A kazán

Hosszú lesz a tél? - kérdezzeti a művész napok óta. Lehet, hogy egyszer megmintázza a töprengő embert, aki a tél hosszúságának megfejthetetlen titkával gyötri magát. Nem Rodin fedetlen testű Gondolkodójának természetellenes tartását választja majd. Didergő figurát képzelt feltűrt gallérral, plédekbe bugyolált lábakkal, és ebből a tárlatlátogató pontosan megtudja, hogy hétköznapi problémával szembesült az alkotó. Éppen elfogyott a tüzelője. Az újabb szállítmány még nem érkezett meg. Azt várja reménytelenül. Ezek a fuvarosok azonban nem sokat törődnek az ilyesmivel. Teszik a dolgukat, ahogyan a kedvük tartja. Különbséget nem tesznek ember és ember

között. Ők legalább nem. Hosszú lesz a tél? - viaskodik a dilemmával a művész. A viaskodásból nem nagyon lesz produktum, sem Rodin-re emlékeztető, sem attól eltérő. A dermesztő hideg nem kedvez az ihletnek. A művész napok óta nem tud fűteni. Az erre szolgáló alkalmatosság, a kazán ugyanis kilyukadt. Éppen január vége felé, amikor még nem dőlt el semmi. A medve a barlangban. Kijön, nem jön ki? Bizonytalan. A február tud kutya lenni, de még a március, az április is. Ó, de hol van az még? Márciusban már lehet az utcán melegedni, ha kiviggyan a nap, sütkérezni. Otthon pedig dunyhával takarózni. Márciusban elmehet Abláncra hóvirágot szedni. A művészet? Majd jobb időben. Nem kerget a tatár, nem hajt a török. Nézzük a meteorológiát, a híreket.

A televízió még nem jelentett csődöt. Nem robbant fel, nem lyukadt ki, nem némult el. Legfeljebb ha a díjat nem tudja fizetni, amitől nem áll olyan messze. A híradások nem csak háborúról, terrorról, csalásokról szólnak, hanem a télről is. Hetvennyolc millió kínai lett a hó foglya. Kanadában vezetékek szakadnak le, az autókat úgy kell kiásni a hóból. Valahol kamionokat temetett be a lavina. Mindez messze van, hál' Istennek. De a hideg itt oszon a közelben. Behatolt a műterembe. Tíz-tizenkét fok lehet. Még csak január vége, és az a fránya kazán felmondta a szolgálatot. Kilyukadt. Előzetesen nem sok jelét adta. Értesítést sem küldött, hogy ekkor és ekkor bekövetkezik a baj. Tessék pótlólagos fűtésről aggódni, hozzám pedig a szervizt kihívni. De a pénzt is tessék ám

gyűjteni, mert ha én kilyukadok, az drága mulatság manapság. A megpróbáltatás, a szegénység jót tesz a művészetnek, tartják a gazdagok, akik legalább egy valamirevaló táblakép erejéig szeretnének földönfutók lenni. Hogy sava-borsa, szaga legyen a műnek. Utána persze vissza a jólétbe, a gondtalanságba. Ezt azonban nem adják olcsón. Mások tapasztalatát, nyomorát nem lehet megvenni semennyiért. A szegény szívesen lemondana a saját bőrön szerzett tapasztalatról. Ezt viszont pláne nem adják ingyen.

Január vége, és valahol már télbúcsúztató koripartit tartanak. Talán tudnak valamit? És ha elbúcsúztatják a telet, az viszont megkeményíti magát, és marad? Nem jó ómen a télbúcsúztató koriparti. Na jó, télmarasztalóval mégsem jöhetnek. Mert akkor még végleg a nyakunkon marad, és bundát húzhatunk augusztusban. Muszáj egyáltalán a telet provokálni? Ne provokáljunk. Igyekezzünk a lyukas kazánra koncentrálni, hátha észbe jut valami. A művész nem megy a szomszédba eget verő ötletekért. Arra gondol, befoltozza a lyukat sajátkezűleg, és egy-két hétig még kihúzza. Ugyanakkor belátta a korlátait. Azért mindent mégsem. Az is megfordult a fejében, hogy alkohollal fűt belülről. A részegeskedéshez azonban semmi kedve. Akkor már inkább elutazik valami langyosabb vidékre. Felméri a lehetőségeit, számolja a pénzét. Éppen csak hónap végéig futja. Ennyiből nem lehet ugrálni, délvidékre utazni. Hosszú lesz a tél? - kérdegeti a fejét fogva, a kazán felé fordulva. A kazán nem válaszol.

Ha már fűteni nem tud, jobb ha hallgat. Hiába mondana bármit. Kifűtött telek emlékeiből nem lehet megélni ott, ahol a hőmérő higanyszála tartósan a nulla fok körül mereng.

Milyen idilli tud lenni a tél a művészi ábrázolásokon, a gyerekkori visszarévedésekben! Ott nincs lyukas kazán, didergés, kenyér- és tüzelőgond. Csodálkozva forgatta nemrég a paradicsomi szigetről, művészbaráttól érkezett üdvözlőlapot. Meglepő volt a cím, a téma, a festő, egyszerűen minden. Bartha László jégvágói a Dunán. Hogyan került Bartha, a jégvágó, a Duna az Atlanti-óceán partjára? Bartha az Alpesek tövében, Kőszegen élt. Sokat fázhatótt, ha igaz az, hogy a halála után egykori lakásába költözött művész megbetegedett, mert a ház nedves volt, kifűthetetlen. A képeslapot a jégvágókkal együtt elzárta. Az emlékektől, az információktól képtelen volt a felmelegedni. Nemrég még tervet forgatott a fejében, hogy huzamosabb időre kiköltözik a trópusokra. Ott olcsóbban, egyszerűbben élhetne. Csak hát messze van, és bizonyos veszélyeket rejthet magában. Magas a páratartalom, hébe-hóba földrengések. És akkor még nem gondolt a lehetséges megbetegedésekre. Itthon viszont a hideg, a lyukas kazán, a teljes bizonytalanság. Milyen kanyarokat vesz az ország? Ki segít a magafajtának? Az úgynevezett makrogazdasági mutatók sem jók, ráadásul betakarják az egyes embert a problémáival együtt. Hány kazán lyukadhatott ki a tél folyamán? Nincs, aki megmondja. Ha megmondanák, sem nyújtana vigaszt. Hosszú lesz a tél? - kérdez-

geti a művész napok óta. Egyetlen társa a lyukas kazán, amely lyukasan, működés híján még némább, mint szokott lenni általában.

A kritikus is ember?

A tapasztalat és az anekdotakincs egyaránt azt sugallja, hogy érje be az ember a saját bőrrrel, a saját kereszttel. Még akkor is, ha mások bőre kellemesebbnek, keresztje könnyebbnek tűnik, vagyis a látszat komolyan ez ellen szól. Minduntalan erre kell rájönni. Legutóbb is feladta valaki a leckét. Iratcsomót halászott elő egy táska mélyéből, és máris mesélte, mi történt, milyen égbekiáltó dolog érte a rokonát, aki történetesen művész. Az iratcsomó több részből állt. Először is újságból fénymásolt művészeti kritikából, továbbá - nem mondhatok mást - a kritika szerzőjének személyi anyagából, életrajz, szakmai előmenetel, plusz egy fotó. A dokumentáció gazdája azt tudakolta, mit lehet akkor tenni, ha valaki a sajtóban durván megsérti a művészt, úgymond a becsületébe gázol. Nem civil dologról, kocsmai összeszólalkozásról van szó, hanem arról, hogy a rokon művészi teljesítményét durván levágta a kritikus lapjában. Olyannyira durván, hogy nem lehet annyiban hagyni, valamit tenni kell. Igyekeztem enyhíteni a helyzetet, de nem úgy, hogy legyintettem volna,

ne törődjön vele a rokon, mit mondanak, Dante után szabadon, folytassa az útját. Nem biztos, hogy a pálya két oldalt kíméletlen műbírálatokkal van kikövezve. Bíróági perről láthatatlanban lebeszéltem az ismerőst. Ha a kritikusnak nem tetszik valami, és azt lehetőleg szalonképes nyelvi formába öntve közölte a sajtóban, lehet rá válaszolni, ha egyáltalán érdemes. De nem érdemes és nem is szabad a sötét utcasarkon meglesni, és a fejét kapcsolatba hozni fizikai fájdalmat előidéző tárggyal. Minden csoda három napig tart - a nyilvánosság számára. A kellemetlenül érintett művésznek kicsit tovább, de az ilyesmi nem hagyhat maradandó nyomot a hátralévő időben. Az élet minden körülmények között megy tovább. Jön a következő alkalom, fellépés, a következő kritika, és még azután is a következő, és így tovább.

Az ismerőst nem nagyon tudtam megnyugtatni. Amikor beleolvastam a kritikába, félig megértettem. Az illető kritikus bizony vitriolba mártotta a tollát, nem volt kegyelem, alaposan kiadta a mérgét. A negatív jelzők, fordulatok a nyomdafestéket ugyan eltűrték, a kritikától is megkövetelhető kulturált kommunikáció követelményeivel azonban makacsul dacoltak. No, de mégis, bíróági úton elégtételt venni? Ekkor eszembe jutott az egyetlen alkalom, amikor egy azóta már megboldogult színész a bíróság elé akart citálni. Fergeges francia vígjátékban alakított fontos szerepet, amely szerint valakitől el kellett hódítania egy nőt. "Ez a férfi? Ezt a nőt? Ettől a férfitől? Lehetetlen." - írtam. Természetesen a darabon belül

mozogva, a figuráról mondva véleményyt. A színész másként látta. Valószínűleg férfiasságát érezte megkérdőjelezve. Perre akart menni ellenem, amely pertől aztán nem tudni, miért elállt. Annyit sejtettem, hogy a bíróság zeneszóval felment majd, ha arra kerül a sor, miközben talán jól szórakozik. Az ember természetesen nem arra törekedett, hogy kihívja maga ellen a sorsot, a népharagot, azt azonban pontosan tudta, csatatéren ügycödik, ebben a tudatban pedig enyhén szólva érthetetlen, ha valaki azon csodálkozik, hogy a csatában lőnek.

Az újságírás nem veszélytelen pálya. A legnagyobb veszély azokra leselkedik, akik a háborús hadszínterekről tudósítanak. Időnként aztán ott is maradnak, noha fegyverzetük csupán magzó, ceruza, toll, fényképezőgép, tévékamera, esetleg golyóálló mellény, "sajtó" feliratú rohamsisak, amit nem feltétlenül tisztelnek a körülötte fütyülő lövedékek. A haditudósítókhoz képest a békebeli zszurnaliszták, a kritikusok élete kényelmes, mondhatni ki van párnázva. Az, hogy Latabár Kálmán, a halhatatlan Latyi biciklipumpával vett elégtételt egy kritikuson, szinte jópofa, szórakoztató valami - annak aki csak értesült róla. Hogy Nagy Bandó a Zalatnay Cinitől kölcsönként seprűnyelet fente a pletykalap főszerkesztőjének hátán, még hahotázásra is indíthat bennünket. A szóval bizony ölni is lehet. A leírt szóval különösen. Hírhedt kritikusok ténykedését olykor temetői kereszttek szegélyezik, enyhébb esetben művészpályák kettébe törése, meghasonlás, frusztrá-

ció. A művész érzékeny, kényes hangszer. Jó, ha a kritikus a minél szélesebb műveltség összegyűjtése, a minél hatásosabb retorika mellett erre is ügyel, mert a vaktában való vagdalkozás, a személyes sértegetés, a becsületbe történő gázolás, amellet, hogy súlyos következményekkel járhat, nem lehet cél.

Több dologra is érdemes ügyelni, amikor az ember beül a színházba, a koncertterembe, elmegy egy tárlatra, elolvas egy könyvet, majd utána műbírálóba fog. Egy pillanatig ne higgyen az előadóművésznek, a festőnek, a szobrásznak, az írónak, hogy nem érdekli a kritika, nem olvas kritikát. Ez a legkegyesebb hazugság, ami elképzelhető. Ha ő nem olvassa, olvassa a kolléga, és az orra alá dörgöli legszebb öröm a káröröm mottóval, vagy a rokonság mélyen együtt érző indulattal, ami szélsőséges esetben tettlegességre is sarkallhat. Továbbá a kritikus legyen tisztában a művész társadalom által kimondva, kimondatlanul vallott verdikttel, hogy a kritikus az a valaki, aki láb nélkül megy a hegyre. Ez pedig nyilvánvalóan a visszalövés tipikus esete. Pernye András, a tragikus emlékü, kiváló zeneesztéta tizenöt év után abbahagyta a zenekritikák írását. Bevallotta, a végén már nehezen tudta eldönteni, melyik a jó koncert és melyik a nivótlan. Hogy a művészt nem érdekli a kritika? Évekkel ezelőtt interjút készítettem a Nemzeti Filharmonikusok egykori nagyszerű japán karmesterével. Nem tudtam, miért oldódik olyan nehezen beszélgetés közben, megkockáztatom, miért tűnik kimondottan rossz-

kedvűnek. Aztán amikor a zenekritikára terelődött a szó, hirtelen felélénkült, és hosszan beszélt a művész emberi, művészi érzékenységről, a kritikus felelősségéről. Utána tudtam meg, hogy napokkal azelőtti koncertjét keményen levágta a kritika. Nem lehetett nem észrevenni. Az arcán ült minden.

A kritika azonban nem csak bírál, ízekre szed, kevesell, elégedetlenkedik, bosszankodik, nem egyszer dicsér is. Ilyenkor is gondolhatják róla, hogy ja, ez az, aki láb nélkül megy a hegyre. Gondolhatják, de nem közlik vele. Egyszer gyerek-könyvről írtam recenziót. Az író túlzónak tartotta. Magam nem tartottam túlzónak. Az érzelmi többletet sem, amit nem tudtam és nem is akartam félretenni írás közben. Mennyiszer hozsannázhattott az ember pályája során, amikor nem kellett volna? Mennyiszer dörgött, villámlott, amikor elég lett volna az értetlenség jelét adva csupán a fejét csóválni? Igen, a mérték. Elvárható a körültekintés, a mérlegelés, a következetesség, ám az esztétikában az egyszeregy szabályaival nem megyünk semmire. Bármilyen hihetetlen, a kritikus is ember. Ki van szolgáltatva a tévedés, az eltévelyedés, az elgyengülés, a kérgesedés buktatóinak. Ha olykor a vadember képét ölti, nyilakat ereget, villámokat lödöz tombol, akkor is ember. Soha nem késő, hogy tanuljon. Nem tudom, a bevezetőben említett ügyből lesz-e bírósági per, helyreigazítás, házi őrizet stb. Annyit megkockáztatnék, nem szerencsés kifejezetten művészeti kérdésekben a hatóság közreműködése, mert még a ható-

ság komolyan veszi magát, és újabb egyének mennek láb nélkül arra a bizonyos hegyre. Egy vérbeli zenekritikus abbahagyta a ténykedését, mert nem bírta idegekkel, hogy a rendszerváltás előtt pártvonalon örökké beleszóltak a munkájába. A zene világa vitathatatlanul veszített vele, ami annál nagyobb baj volt, hogy ő nem láb nélkül menetelt a hegyre, hanem alapos felkészültséggel, képzettséggel és hihetetlen felelősséggel. Elképzelhetetlen, hogy személyes sértődöttség okán perre ment volna ellene valaki, valamint az is, hogy per esetén azt elveszítette volna. Hitelesnek lenni a mai világban nem könnyű, de talán soha nem volt az. Mindenesetre érdemes törekedni rá. Hátha sikerül.

Vegyek vacakot?

“Főnök, ez a világ legvacakabb újságja, vegyen egyet” - állít elém időnként egy rekedt hangú, kapucnis férfi az utcán füzet nagyságú kiadvánnyal a kezében. A férfi munkanélküli, és azt hiszem, szükségszállás lakója. Nem a kíváncsiság, inkább a segítő szándék visz rá, hogy az ajánlatot időnként elfogadom, és bevett szokásomtól eltérően, lapot veszek. Töredelmesen bevallom, az újságvásárlással már jóval az internet terjedése előtt felhagytam, és csak részben azért,

mert bizonyos sajtótermékekhez úgymond, hivatalból hozzájutottam.

A mából visszatekintve, szinte szürrealisztikus emlék, hogy a zsurnaliszták napi tájékozottságáért, műveltségéért megszállottan aggódó főszerkesztő-helyettes rendszeresen kilátásba helyezte a munkatársak lapelőfizetési tényállásának ellenőrzését, különös tekintettel az irodalmi folyóiratokra. A főszerkesztő-helyettes eltűnt a ködben, hajdani vizsgálatának tárgya pedig igencsak feltűnést kelthetne napjainkban. Ez nem azt jelenti, hogy az újságírók ma nem olvasnak, nem tájékozódnak. Bár a tapasztalatok mintha az ellenkezőjére engednének következtetni, olykor viszont talán informáltabbak, felkészültebbek is, mint a hajdaniak. Csupán arról lehet szó, hogy a negatívba hajló lapterjesztési mutatók, a csökkenő példányszámok mögött a szakmabeliek lanyhuló érdeklődése is ott húzódhat. Igen elcsodálkoznék, ha nem így lenne.

Bölcsen megjegyezhetnénk, világjelenségről van szó, s ezt még borúlátó nemzetközi adatokkal is alátámaszthatnánk. Amerikában 2043 első negyedévére egyenesen a hírlapnyomtatás halálát jósolta egy Philip Meyer nevű ember Eltűnik az újság című könyvében. Miért pont akkorra, ne kérdezze senki. Lehet, azért, mert nem lesz majd ellenőrizhető. Másfelől nem az időpont a lényeg, hanem az, hogy eltűnik. Mi minden váratlan, nem számított fordulat bekövetkezett már eddig is a lappiacon, arról hosszasan lehetne beszélni. Meyer prognózisa irányába mutat Arthur

Sulzbergernek, a New York Times kiadójának legutóbbi megnyilatkozása is. "Valójában nem tudom, öt év múlva megjelenik-e még a Times nyomtatott változata. De tudja mit, egyáltalán nem érdekel." - mondotta.

A jobb megértés kedvéért meg kell jegyezni, hogy külön épületben már évek óta működik a New York Times internetes változatának szerkesztősége. Az USA-ban az internet elterjedtsége bőven meghaladja a nyugat európai átlagot, a magyarországi mutatóról nem is beszélve. Az óceánon túl megváltozott formában tehát átmenődik az újság, amely technika ide vagy oda, kénytelen azért a hagyományok mentén haladni, amennyiben híreket, információkat közöl, érdeklődést elégít ki, szórakoztat, hirdetésekkel bombázza a közönséget, szóval a beidegződései igen csak hasonlítanak a hagyományosakra. A faekével történő szántás is szántás, akár a traktorral való, és fordítva. Ez érvényes a nyomtatott sajtó és az internetes újság viszonyára is.

Az újság, mint olyan soha nem volt jótékonyági fenomén, még ha vállalt is a tevékenysége részeként önzetlennek tetsző missziót. Az elesettek által utcasarkon alamizsnáért kínált szerény lap aligha üzeni a fentebb elmondottak ellenkezőjét. Még akkor sem, ha a nyomor makacs kitartással velünk marad, amire sajnos éppúgy van kilátás, mint a nyomtatott sajtó fokozatos háttérbe szorulására. Öt éven, tíz éven belül eltűnik a standokról ez vagy az a lap? Na és aztán? Érdekel majd valakit a tulajdonosokon, a

munkatársakon, s a helyzethez kényszerűen alkalmazkodó hűséges olvasókon kívül? Egyáltalán létezik még a hűséges olvasó? Kérdések, amelyekre majd a jövőendő válaszol. Érdekes módon a globalizálódó világban egyre kevésbé beszélhetünk globális aggodalomról. Részvétlenül és nem utolsósorban tehetetlenül szemléljük az eseményeket. Na és, ha a főszerkesztő-helyetteshez hasonlóan tovakodva aggódnánk? Segítene ez valakin, segítene önmagunkon? Megmentené a megszűnés irányát vevő újságokat?

Beavatkozó művész

Az ország úgymond legjobb kortárs képzőművészeit felvonultató tárlaton lehetett látni a földön elhelyezett furcsa objektet. Nagyméretű emberi felfejek műanyagból, pergamenből?, mendencének álcázva, és ennek megfelelően vízzel töltve. Az efféle dolgok nem csupán a figyelmet keltik fel talán abban a rendíthetetlen alkotói hitben, hogy ezzel el is elérték a céljukat, hanem adott esetben - erre számos példa akad - kihívhatják a tárlatlátogató rejtett agresszivitását. Időnként mintha kifejezetten ez volna a szándék. Megidézett objektet is utolérte a nemezis. Valaki letört belőlük egy darabot, s ezt a művész, mint hallani, nagyon nehezményezte.

Ne siessünk a kijelentéssel, hogy bizonyára csintalan gyerek lehetett a tettes. Mint alább látjuk majd, bárki elkövethet ilyesmit bármely okból. Ha már gyereket emlegettünk, elárulhatjuk, hogy tőlünk nyugatabbra már neve is van a gyerekeknek vagy éppen a felnőttnek. Art interventionist - hívebb fordításban művészeti beavatkozónak nevezte magát egy Sam Rindy nevű, fiatal hölgy, akit Franciaországban Cy Twombly, amerikai festő elmés festménye ihletett beavatkozásra, némi túlzással merhetnénk mondani, társalkotásra, kéretlenül, mivel az ilyesminek pontosan ez a lényege. Ha már túlozunk, akkor nem szükséges az első lépcsőfokon megállni, A kéretlen társalkotókat nyugodtan megajándékozhatjuk egészen szabad fordításban a sokkal jobban hangzó "beavatkozó művész" titulussal.

Rindy asszonyosság vagy kisasszony felfigyelt Twombly festményére, amely tökfehér és töküres vászon volt bekeretezve. A beavatkozó művész ezt nem hagyhatta szó nélkül. Tisztában volt azzal, hogy a festő valamit mondani akar, csak nem jött ki hang a száján, pontosabban az ecsetjén. S ha így van, segíteni kell neki. De talán mindez szándékos volt, s az üres vászon egyenes felhívás lehetett a közönség lelkes együttműködésére, s ezt Rindy nagyszerűen felérezte. Nem hatlövetű coltot vett elő retiküljéből, nem is dinamit rudakat, amint azt a festmény kétségtelen provokáló felhangjából kikövetkeztethetnénk, hanem utolérhetetlen női fifikával hamisítatlan feminin fegyverhez folyamodott. Gondosan készülve a fel-

adatra, ajakrúzsával kifestette a száját, majd cuppanós, piros és talán illatos csókot nyomott a fehér vászon közepébe. Ez a csók éppen olyan volt, mint amilyent Cicciolina szokott volt elhelyezni rajongói örömeire dedikáció helyett vagy dedikációként a róla szóló könyvben.

Leírt csók lesz minden valószínűséggel a világon a legdrágább. Mint hírlik, horribilis pénz-bírsággal sújtja a teljességgel humortalan hatóság a beavatkozó művészt, ha ugyan nem pár esztendő börtön vár rá. Miközben neki szent meggyőződése, hogy a festmény a csóktól még szebb, mint volt azelőtt, tettét a művel együtt a művészet hatalmának demonstrációjaként értékelte. De mint mondtuk, a képzőművészet világában gyéren terem a humor. Amikor egy hetvenhét esztendő férfiú a párizsi Pompidou Centerben kalapáccsal támadt Marcel Duchamp vizelőjére a társalkotó beavatkozó művész teljes indulatával, szintén súlyos pénzbüntetéssel jutalmazták tettét.

De akadnak kivételek is. Például az amerikai Jackson Pollock, a csurgatásos festészet atyamestere, aki nem melleleg arról is nevezetes, hogy az ő egyik képéért adták eddig a világon a legnagyobb összeget, száznegyven millió dollárt. Nos, 1940-ben egy Alex nevű fiúcska édesanyjával Pollock New York-i stúdiója közelében ólálkodott, s mezítláb végigszaladt Pollock fűre leterített festményén, amely éppen száradni készült. A felbőszült anya azonnal elégtételt akart venni gyermekén, de a művész leintette, mondván, neki nagyon is tetszenek a képén azok a gyermeki láb-

nyomok. A híres amerikai valamit ösztönösen megérzett abból, amit a világon kevesen értenek. Szemléletesebb példákon keresztül ezt a valamit nevezhetjük a megkerülhetetlen művészi felelősségnek, mégpedig a befogadóval, a tárlatlátogatóval szemben, amely felelősség akkor is létezik, ha erről a művész nem óhajt tudomást venni.

Az alkotó normális körülmények között, de akkor is, ha a körülmények abnormálisak, mint láttuk, természetesen hatásra törekszik. Na, mármost ki mondja meg, hol van a hatás határa? A mű és a tárlatlátogató dönti el. Ha a művész kiadta a kezéből a munkát, azt útjára bocsátotta, a kiállító termekben már bármi megtörténhet, s bárminek az ellenkezője, mint azt számtalan példa mutatja. Lehet üres vásznat a falra akasztani, lám, rúzsos szájjal belecsókolnak. A nyilvánosság előtt vizelőt kalapáccsal igyekeznek jobb belátásra bírni. A vízzel töltött emberfejből, aminek azért van szimbolikája, letörnek. De a beavatkozó művész meg is fürödhetett volna ruhástul vagy levetkőzve a vízben, vagy az objektet a közeli folyóhoz cipelve elevez az óceánig. Nem ez történt, hanem a valaki hazavitte a letört darabot, s talán elhelyezte hasonló társalkotásból, beavatkozásból származó terebélyes gyűjteményében, amelyet majd bizvást egyszer tárlaton mutat be a nagyközönségnek, ismertetve a beszerzések történetét vagy Kinek a művéből származik? címmel kvíztájékoztatót szervez értékes jutalmakkal.

Egyszer a beavatkozásra hajlamos néző tettelegesség helyett hangosan véleményt nyilvánít

tott a beavatkozásra váró műről. Azért nem tet-
szett, volt a válasz, mert nem hallgatta a megnyi-
tó szövegét. Vagyis bizonyos alkotások magyará-
zattal együtt állnak meg a talpukon vagy félő,
hogy úgy sem. Ilyenkor jön az ötlet, s a hatást
rosszul kiszámító művész csak néz, a vásznára
már megint csókot nyomott valaki izgága alak.
Aztán kiderül, hogy neki sincs humorérzéke, nem
csak a faarcú hatáságnak. Ahelyett, hogy pezsgős
vacsorára hívná a társalkotót, köszönetet mondva
a felettébb értékes közreműködésért, magánde-
tektívekkel még nyomozást is indítat a kézre ke-
rítésére. Végül is az egész dolog jóval bonyolul-
tabb. Igaz, hogy az egyetemes művészet történetét
meg lehetne írni a kéretlen beavatkozások, a
társalkotói kísérletek, a beavatkozó művészet
megnyilvánulásai mentén. Az alkotó és a befoga-
dó, azaz mű és befogadás viszonya a társadalmi
változásokkal, az élet hullámmozgásával együtt foly-
tonosan alakuló valami. Kiszámíthatatlan, kinek
a szobrát rúgják oldalba holnap, s kit ér holnap-
után az a megtiszteltetés, hogy csókot kap a
semminek nézett semmijére. Ha már bűnös enge-
dékenységből, cinkos együttműködés, netán ér-
dekeltség folytán nem zsúrizták ki előzőleg, s így
kiállították. Művész és befogadó állnak egymás
mellett, s olykor helyet cserélnek. A kiállító ter-
mekben legalábbis időnként úgy látszik.

Para Kovács

Hogyan kényszerítsük az emberiséget arra, hogy olvasson? A magyar nép alig pár éve kezdődött újabb zivataros századából való kérdés több, mint meghökkentő, de "minket" is kényszerítettek feltenni, mert zivatar van. Látszólag nem kellene sokat törni a fejünket, hiszen itt már minden ki van találva. Kivéve, ami nem. Persze, ha mindenkinek igaza van, akkor lényegében senkinek sincs, mert az igazság egy és oszthatatlan, s nem annyiféle, ahány ember nem olvas a földön. Para Kovács azonban, aki nem kitalált szerző, nem bízik a történelmileg elhíresült módszerekben, a kulturális forradalmakban, a Szabad Nép fél-órákban, a fizetett görögös színházlátogatásban, az átnevelő-agymosó táborokban. Ő valami egészen egyedül talált ki. Ráfogta a fegyvert az olvasóra, nem, nem az olvasóra, Para Kovács ennél sokkal eredetibb. Ráfogta a fegyvert az olvasó kutyájára. Zöldkorszakban, állatvédős, kutyamenhelyes, kutyapanziós, macskakozmetikás, siccegetésért, hessegetésért börtönnel fizető napjainkban nem akármilyen bátorság.

"Vedd meg ezt a könyvet, különben lelövöm a kutyádat"- üzeni Para Kovács keresetlenül könyvének címodalán, s ettől ösztönösen jobban szorítjuk kutyuskánk pórázát. Kutyuskánk pedig érezvén a veszélyt, szorosabban simul mellénk,

hátha ez a Para Kovács nem tréfál. Ha csak Kovács lenne, az más, de Para Kovács, azaz Kovács on túli Kovács. Fel van adva a lecke. Lélekcserélő idők járnak, mondhatjuk Jókaival. Dúl az erőszak határok nélkül. Hogy betört a könyvpiacra is, abban nincs semmi rendkívüli. Az lett volna a csoda, ha megkíméli. Az erőszak azonban sokféle. Tiszta sor, ha a krimiben, a horrorban megessznek, lelőnek valakit, s kinyíffan. De most már mindenütt dúl a violencia. A menedzserirodalom egy gyöngyszemében azt mondja a cím: "Seggfej a főnököm..." Tudom, hogy az, de szeretem, mert gyáva vagyok és nyalakodó. Jé, ön is? Vedd meg ezt a könyvet, különben lelövöm a főnöködet. Mi-kor, tessék mondani? Igyekezzünk, mert a jövő héten szabadságra megy. Azután meg, tudom, kiegyeznének. Érdemes volt ízetlenkedni. Nagy a tanácstalanság, az biztos. Nem egyszerű eligazodni történelmileg a zűrzavarban. Dédnagyapánk, lehet, testi fenytést helyezett kilátásba, ha rajta kapott, hogy titokban Rochester earljének pornográf disznóságait forgatjuk. A híres alexandriai könyvtárat, talán véletlenül, felgyújtották, s ezzel nélkülözhetetlen ismeretektől fosztottak meg bennünket. Ott vannak a máglyára hajított művek, szerzők az ókortól egészen a napjainkig. Valahányszor lángot láttunk, s volt bátorságunk közelebb merészkedni, mindig felfedezhettünk szenesedő könyvlapokat is. A papír ég, az ember pedig piromániás homo ludens, aki játszik a lángokkal. 1956-ban a diákság begyűjtött az orosz tankönyvekkel. Perverz örömet érezhetett

november 4-e után az, akinek nem volt bátorsága ezt megtenni, mert sosem lehet tudni. Érdekes, akik így gondolkodtak, azok általában jól jártak. A forrófejűek pedig megégették a körmüket, - ha már tűz - s nem is tudni, hogyan pótolták a lán-gok martalékává vált tankönyvet, amely persze nem tehetett semmiről. Arról sem, hogy forradalom tört ki, arról sem, hogy azt leverték.

Bevallom, azért nem ijedtem meg annyira Para Kovács fenyegetésétől. Valamennyire jártas lévén a hazai könyvpiacra, ahol van szerző, könyv, van kereskedő, csak éppen a vásárló tartja magát távol makacsul, pillanatok alatt rájöttem, üzleti fogásról van szó, nem is akármilyenről, s nem utolsósorban jól kifejlett, mondhatnám, kóros önbizalomhiányról. Meg természetesen írói téveszméről. Ja, azért tetszik itt lövöldözni a kutyuskánkra, meg fenyegetni, mert túl akar adni halhatatlan művén? Netán azért kapálta fáradhatatlanul a sorokat, hogy busás üzleti haszonra tegyen szert? Mondja, magának elment az esze, vagy éppen megjött, s összközműves üres telkére villát álmodott? Lenne képe írásból meggazdagodni vagy terebélyes adósságot törleszteni? Nem mondom. Ez mindenképpen megér annyit, hogy lelövést helyez kilátásba négy lábú kedvenceinknek? Micsoda kegyetlenség! Látnivaló, hogy nem simán jópofizni akart. A jópofi anyósra irányítaná a puskacsövet. Aki ártatlan, és négylábúra fanyalodik, komoly bajban lehet. Ez azonban nem mentség. Ha rottweilerünk lenne, nem palotapincsi, megnézhetné magát. Arra nem is gondol,

hogy a kutyánk tud olvasni? Minden esetre magánál műveltebb, s ráadásul van tartása. Akárki-be nem harap. A hetvenhét magyar népmesét most olvassa harmadszor. Néha felmond belőle egy-egy passzust a Frigyes névre hallgató macskának, akivel példás egyetértésben zsarolják a gazdit.

A fegyveres fenyegetés durva valami, keményen elítélné az állatpolgári jogok biztosa. A kultúrába ne avatkozzunk erőszakos eszközökkel, például miniszterekkel. "A kultúrának nincs szüksége miniszterre" - mondta Jean-Paul Sartre. Ezzel többé-kevésbé egyet is érthetünk, mellesleg elfogadhatjuk, hogy a kérdést a kulturális miniszterek merőben másként látják. Kultúra nélkül a miniszter, miniszter nélkül a kultúra, nem ugyanaz. Kultúra nélkül a kultúra azonban nem fából vaskarika, mint hinnénk. Kulturáltan a kultúra. Vedd meg ezt a könyvet, a kutyádnak nem esik bántódása. Hatalmas csontot vetek elibe. Sőt, tudod, mit? Olvassátok együtt a könyvet, s akkor a szerző maradéktalanul boldog lesz. Jó esetben. Hallottunk már olyant is, hogy rossz versért, botladozó rímért a költő bokájába kapott a kutya. Kritikus jószág lehetett, a gazdi pedig szófogadó, mert engedelmesen kiegyenesítette a verset, mire a kutya hálásan végignyalta a vérző bokát. A nevelés nagy dolog. Nos, nehogy még egyszer marásig fajuljon a dolog, a szerző lelőné a kutyánkat, s eme művelet szalonképes formáját keresi fáradhatatlanul. Nagy a baj, ha már a gazdival be sem éri.

Írta, írta a művet Para Kovács, halmozott betűt betűre, passzust passzusra, oldalt oldalra, de még mindig nem volt képes csettinteni tetszése jeléül. Elméjében a kevés szó futkározott körös körbe. Megfordult az irodalomtól messzire eső tájakon is, ahol aztán végül tanácsolhatták neki, legjobb az olvasó kutyájára irányítani a figyelmet, és a fegyvert. Vedd meg ezt a könyvet, különben lelövöm a kutyádat. Ha nem válik is be, legalább valami történik. Az olvasó megtapasztalhatja, milyen baj származik a makacs nemolvasásból. Az emberiség valamikor tudhatta, mi a könyv megkedveltetésének titka, aztán elfelejtette. A könyv közelében mindig máson járt az esze. Csakhogy ne kelljen olvasni. Az író ilyenkor könnyen megorrol, bemérge, és üt-vág, jobb nem jut az eszébe. Szegény olvasó. Még az ág is húzza. Legfeljebb még azt kerülheti el, hogy Para Kovácsot olvasson. Azt bízvást elkerülheti. Mást nem.

Bánja is, hogy annak idején megtanult olvasni, s ebbéli képességéről könnyelműen tájékoztatta a nagyvilágot, amely most számon kér. Pénzkidobásra csábítja, sőt kötelezi. Idegesen turkál a zsebében bankjegyek után. A kutya lázasan figyel. Elvégre az élete forog kockán. Rángatja a kabátja csücskét, közben esdekelve morog. Vedd meg, mert vérfürdőt rendez ez a Para Kovács. Hiszen ismered? Az olvasó nem ismeri, de emiatt nem bánkódik. Még a saját lelövését is vállalná, csak hagyják már békén. Ne jöjjenek olvasottsági statisztikákkal. Mit a statisztika? Kis hazugság, nagy hazugság és statisztika. Para Ko-

vács fut a pénze után, jobban mondva az olvasó pénze után. Ha utoléri, csalódásban lehet része. Pénze nincs, illetve van, de nem könyvre. A kutya bánatosan írja a végrendeletét. Nem követett el semmit, és egy örült mégis az életére tör. Állítsátok meg Para Kovácsot! Ne engedjétek fenyegetőzni. Egy kutyával aligha éri majd be. Az összes kell neki. Neki nincsen kutyája? Vagy már azt is lelőtte, mert nem volt vele szolidáris, és szót emelt ebtársai érdekében. Az olvasó tehetetlen. Könyvet nem vesz, kutyája nincs, és retteg az életéért. Para Kovács meg célra tart. Az izgatottságtól megremeg a keze. Mi lesz, ha az olvasó rájön, hogy csupán blöfföl? Ez Kovácsnak - para Kovács - sem lehet mindegy.

Most, igazán, élhetsz

Bár az ember nem politikus, időnként csal. Olykor tudatosan is - mint a politikus. Két ilyen mondatra egyesek már jajgatva takarják el az arcukat. Jaj, ne politizáljunk! Ki az ördög politizál? Én aztán nem. Erre viszont azt mondanák az egyesek: igen? Akkor azzal politizál. Magyarul nehéz kiigazodni. A csalás persze mindössze abban merül ki, hogy a címbéli két szó mellől ellop-tuk a harmadikat, a lényegét. Most élhetsz igazán. Ugye ismerős a plakátokról, az opciós ajánla-

tokból, továbbá a vízcsapból, a porszívó tömlőjéből, szóval ahonnan folyik. Általánosan alkalmazott fordulat, ha bárki lyukat akar beszélni a hasunkba. Egy százalék kedvezményt ígérnek valahol iszonyatos akadályokon keresztül. Menjek hozzájuk, érdeklődjem meg a feltételeket. Kattintsak a honlapjukra. Rakjak le húszmillió forintot letétbe, és akkor rögtön vihetem. Kerékpározzam körbe a Balatont, s ha még élek, nyakamba akasztják az egy százalékot. Most. Igazán. Élhetsz. Egyszerű mint a pofon. Sőt, egyszerűbb, és nem olyan fájdalmas. Csak össze kell rakni a három szót megfelelő sorrendben, és kész. Voltaképpen nem kellett volna ellopni azt a szerencsétlen "élhetsz"-t. Ha már annyira zavar, helyettesíthettük volna valami mással. Most gyarapodhatsz igazán. Most szegényedhetsz igazán. Most halhatsz, esetleg hallhatsz igazán, ha méltóztatnál odafigyelni. Aki nem ugrik egy ilyen ajánlatra, az alávaló pernahajder, minimum rosszul teszi.

Integet a könyvesbolt ismerős vezetője, akire nem lehet ráismerni. Egykor csupa könyv volt a feje, mint Giuseppe Arcimboldo, középkori festő képén a könyvtárosáé. Az orra miniszótár, a feje búbja lexikon, a bal arca bestseller "Mennyországban is van pokol" lehetetlen címmel, a jobb zeneszerzőről szóló monográfia, a szája szakácskönyv balkezeseknek, a két füle orvosi szakirodalom, a nyaka ezoterikus trilógia. Ezúttal nem ismertem rá rögtön. Mert nem könyvből volt a feje, hanem csupa hagyományos összetevőből. Szem, orr, fül, száj és a többi. A száj kiáltott rám, be-

szélni akar velem. A száj. Elég normális, nem? Ahogy vesszük. Kézfogás után ugyanis panasz-áradat zúdult rám. Persze mert nem tudja szegény, hogy most élhet igazán. Pont most, amikor zúgolódással fecserli az idejét. Meg az enyémet. Képzelmem el, hogy az üzletből egész rétegek maradnak távol. Orvosok, pedagógusok, tisztviselők, könyvmolyok. Mindenki, aki valamikor könyvek között töltötte az idejét, de nem csak töltötte, hanem vásárolt is. Szomorú konklúzió, ám ő meg tudja érteni. Hohó, várjunk csak! Nem olyan egyszerű könyvfesztiválok, szalonok, gálák, hacacárék, könyvorgiák idején. "Most élhetsz igazán" legyen a nevem, ha nem teszek tízezer ellenvetést.

Orvosok? Ugyan már! Mire fordítják a vizitdíjat, ha nem könyvre? Csak nem játékkaszinóban akarják elverni? Kizárólag azért koptatjuk a rendelőket, hogy leróhassuk a vizitdíjat, és ők azonnal vigyék a könyváruházba. A pedagógusok? Hogy lassan vasárnap is csak kifőtt tésztára telik nekik? A kifőtt tészta nagyon finom. Ezt bárki olasz analfabéta megmondhatja. No, a tisztviselők aztán igazán ne siránkozzanak. Lehet, hogy régen túl sokat olvastak. Szíveskedjenek visszavenni a tempóból, és néhány közüzemi számlával kevesebbet befizetni. Legalább több statáriális felszólítást olvashatnak. Az is betű. A megfogadott tízezer ellenvetésből háromig jutottam mindössze. Elárulom, meg kellett hatódnom. A könyves, akinek hajdan miniszótár volt az orra, lexikon a feje búbja, ezoterikus irodalom a nyaka, a könnyekig meghatott. Televíziós műsorba hívták, hogy le-

szedje a keresztvizet a nemvásárlókról, a nemolvasókról harminc éves tapasztalat alapján, engem! ajánlott ugyanerre a funkcióra, engem, mert kemény gyerek vagyok, képes vagyok beolvasni bárkinek. Különösen ha egyáltalán nem látom értelmét. Nem csoda, hogy rózsaszínben kezdtem látni a világot. Igaz, helyzeti előnyöm volt a könyvessel szemben.

Amíg ő ott rostokolt a polcok között, s ügyetlenül lasszóval próbált vevőt fogni, én véletlenül a televízió egyik búzló csatornáján elkaptam a miniszter és a riporter épületes beszélgetését, amiben versengve dicsérték egymást, és persze az ügyet. Hadi titkot árult el a két kolossalis elme. Már megint jóval többet költöttünk könyvre, mint az előző évben. Azaz szárnyalunk. A végösszeget ugyan nem látta senki, szóval ha akarom hiszem, ha akarom nem. De álljon ide az a sóher, aki két ragyogó közszereplőtől képes megvonni a feltétlen bizalmat. Trécseltünk háromnegyed órát a valamikor bestseller arcú könyvessel, de könyvet nem vettem. Ismeretség alapján szerettem volna panaszáradatának jogosságát ellenőrizni, a tévé meg úgylis megnyugtatót, hogy rendben van minden, mert a forgalom nőtt. Én már harminc éve is vettem könyvet, most vegyen más. Ha százezer vagy még több könyvesboltból egy negatív mérleggel zár, esetleg véglegesen, hogy az ismerős könyves mehet az utcára koldulni, nem olyan nagy tragédia. Megtudhatja a plakátokról, hogy most élhet igazán, és minden rendben. Neki a rengeteg könyv között igazán kellett volna tudnia a legele-

mibbet. Most és igazán. Végül ez a kettő a lényeg. A harmadik, az "élhetsz" ráér, esetleg századok múlva egy másik életben.

Élet a padon

Akik úgy gondolják, mindenhol nem lehet élni, azoknak mondom, élni mindenhol lehet. Akik szerint élni bárhol lehet, azoknak üzenem, mindenütt mégsem lehet. Tájékozódva a közvetlen környezetben, az utcákon, a tereken, külvárosban, belvárosban, rossz negyedben, milliomosék körül, az országban, a világban mind a két változatra bőven találni cáfolatot és igazolást egyaránt. Sűrűn alkalmazhatjuk a megszorításokat vagy éppen a megengedéseket. Mindenhol lehet élni, de milyen élet az, amelyik csupán halovány lenyomata a létezésnek? Másfelől, ha csak halovány lenyomat, mégis megkülönböztethető a nemléttől. Élni elképzelhető északon, délen, keleten, nyugaton, a klíma szélsőségeit véve alapul, trópusi forróságban, sarki hidegben. Lehet palotában, kunyhóban, földszinten, emeleten, tetőtérben, nádfödelesben, pálmaágasban, üvegkalitkában, faházban, papírdobozban, pincében, padlásán, mosókonyhán, sátorban. Embert láttam csónakon, csónak alatt, földbe vájt veremben, sziklafalban, autóban, szőnyegbe csavartan,

puszta földön, vagonban berendezkedve. Láttam szeméttárolóban, fa odvában, fa tetején, híd alatt, ahol még viccelődni is támadt kedv. Válogatott a hidak között, mert az egyik alatt télen melegebb van, mint a másik alatt. Ámbár nem is biztos, hogy vicc volt, talán csak tudott valamit, amit a többség hál' Istennek egyelőre nem. A padot a teljességtől messze eső felsorolásban nem említettem, pedig azért ragadtam tollat, hogy a padon élő emberről szóljak.

Egyszerű pad bérház tövében, templom közelében, forgalmas főút mellett. Szürke beton lábazat, zöldre pingált deszkák az ülésnek és a hátnak. Nagy dolog, hogy a pad épségben van, nem törték darabokra a mai tizenévesek, akik a korosztály megfejthetetlen sajátosságaként a kényelmetlen háttámlán gubbasztanak, az ülést pedig lábtartónak használják. Mondanám az emberre is, egyszerű, de hogy volna egyszerű, amikor a vegetálásnak ezt a valóban rendhagyó módját, a padonéletet választotta, és sejthetően nem mindennapi, vagy nagyon is köznapi a történet, amiért ilyen helyzetbe került. A jövőmenők látják, ahogy számtalan reklámszatyorban, hátizsákban, iskolatáskában, aktatáskában rendezgeti a holmijait. A jelek szerint ruházata van bőven. Pulóver, zakó, trikó, esőköpeny, télikabát, balonkabát, széldzseki, vattakabát, kesztyű, sapka a baseballtól a sísapkáig ilyen is, olyan is. A pad mögött sorakoznak a cipők, a szandálok, s télen majd jönnek a csizmák. Honnan, honnan sem, nehéz kitalálni. Mintha láthatatlan raktár adná ennek

az utcára vetett életnek a logisztikai hátterét. Ember a padon. Nem egészen úgy hangzik. mint ember a Holdon. Nem is mondja, hogy az ő sorsa kis lépés az embernek, nagy lépés az emberiségnek. Nem kérdi, milyen messze van az űrhajótól a hordozórakéta, s nem üzeni titkos csatornán rádióamatőröknek, hogy itt a mikulás és sokan vannak, egytől-egyig a földön kívüliek. A föld a viszonyítási pont, a trampolin az elrugaszkodáshoz, a visszatérés célpontja, és a maradása.

Az embernek a padon állítólag sok baja van különböző népcsoportokkal. Asszony hozta a hírt útban a kórházból, a beteg férjtől, aki azóta a jobbik világba költözött. Dohog, böstörög, ám holmi, besorolásban, címkézésben élen járó pártok mégsem sorolhatják a társadalmilag különösen veszélyes szélsőséges egyedek közé. Sőt, ismervén a dörgést, inkább a szavazatára számítnak. Ahogy a pénznek, úgy a ránk adott voksnak sincs szaga. Sokra mennek vele? Többre, mint hihetnők. Hogy aztán urnához járul-e azon a bizonyos napon, magyarul, él-e állampolgári jogával, nem tudni. Uniós polgár ő is, bár ez vele összefüggésben furcsán hangozhat. Nyugovóra térését, ébredését nem sokan követhetik. Nem azért, mert rejtőzködik. Aki az utcán vegetál, nem szégyenlős, nem rejtezkedik. Hiába is tenné. A nyári melegben végighever a bérház előtti park fűvén, állva tornáztatja a tagjait. Aerobic ingyen, zene nélkül, az utcazajban. Amikor bőrkabátot, sisapkát, motoros szemüveget visel, pilótának lehetne vélni. Lehetne, ha nem volna fényévekre minden-

féle repüléstől. Kabáttal, pokróccal, kendővel, sállal takarózik, ami van. Az itt-ott lyukas szociális hálóval nem menne sokra. Kit okol, kit okolhat a sorsáért, rejtély. Lehet, nem is töri a fejét rajta, noha rengeteg szabad idejéből bőven telne rá. Előítélkezések vég nélkül. Nem tudni, mi megy végbe a lelkében, milyen emlékeket őriz a pad előtti létezés korszakaiból, a gyerekkorból, amikor még remények szerint szeretetteljes légkör, rokonok, család vehette körül. Nem ismerhetjük, hol siklott ki az élet, amelyik jobban is válogathatna, amikor kiugratja a szerelvényt a vágányról. A tisztálkodást ne firtassuk. Kényes és talán fölösleges kérdés. Télre van hova mennie, mondja az aszszony a temetőből jövet. Addig? Véletlen sodorta útba a hajléktalan diplomást, aki viszont nyitott könyv. Azért menekült az utcára, más városba, mert nem akart gyilkosságba keveredni. Sorsába beletörődve legyintett arra, akit majdnem megölt. A gyilkosságot, a börtönt elkerülte, de az utca foglya. Szakállat növesztett, pénzt koldul, az ápolatlan külsővel választékos, műveltségről valló beszéd dacol.

Vetélkedni ne igyekezzen senki. Hiába töltött bárki éjszakákat a vasúti váróteremben megboldogult fiatalon. Ha esti szórakozás után zavaros álmából rendőr ébresztette még abban a másik rendszerben, jól öltözötten, fénylőre tápláltan igazolta magát, s a közeg szalutált. Jó éjszakát is kívánt. Kora reggel irány a resti, a mosdóban a borotválkozás. Illatosan, gyűrött frissen jöhetett a meleg kávé, a virsli, a borjúpörkölt. Fizetést köve-

tően a léptek az elegáns, tiszta munkahely felé kopogtak. Volt rang, elismerés, barátság, szerelem. Csak pár napig kellett kihúzni, amíg össze nem jött szívességből pár hónapra az ingyen albérllet tengerkék szőnyegpadlóval, emberi szóval, jó könyvekkel, nyugalommal. Aztán a konszolidáltság ígérete a biztosnak látszó kikötőben. Szorító kényszer, kemény pad sehol. Önként vállalt kényelmetlenség a fiatalság páncéljának védelmében.

Földön kívülit, mikulást nem is kell látnia a padon kuporgó embernek, ő maga került túlra téren és időn. Ha órája van is, nem sok hasznát veszi. Eligazodik a nap járása, sötét és világos, a szeme előtt lüktető forgalom szerint. Nőttek, mélyültek a nappalok, az éjszakák? Válasz nincs. De az időszámítás valószínűleg egészen más. Hétfő vagy szerda, mindegy. Hétköznap? Ünnepe? Nem okoz fejtörést. Nyúlik az óra, mint a szürrealista festő képein, mint a ráérős, mozdulatlan látzó délvidéki tájakon. Beleélni jól az éjszakába, kevés alvás, ebéd után szieszta, és így tovább. A padon minden szieszta, minden várakozás. Várakozás, de mire? Boldog időnként a magányban, szomorú a gondtalan boldogságban, a sehova tartozásban? Válasz nincs. Van kedvenc költője, festője, zeneszerzője, és ami ennél fontosabb, van rokona a földtekén? Vagy olyan, akit maga elé mormolt monológban nevének szólít? A hírt az aszszony hozta, hogy keveset eszik, inkább citromos vizet iszik. Miféle titkok tudója, képzelete miféle csodák látója? Miről álmodik? Kézenfekvő lenne a

meleg hajlék, a becsukható ajtó, a gázon rotyogó étel, de ez sem biztos. Nem biztos semmi, illetve csak a semmi az. Talán. "Az egyedüli jó, ami a világon marad nekem, / hogy időnként sírhatok." Szerelmében boldogtalan költő írta a sorokat. Költő, aki Bánat című versében erejét, életét, barátokat, vidámságot, mindent elveszített, s az Igazság sem úgy köszönt neki, ahogyan várta. A minden helyett maradt a sírás. Milyen az, mindent elveszíteni? Lehet-e mindenhol élni vagy nem lehet? Az élet a padon, a templom tövében igazolás és cáfolat egyszerre. Lehet és nem lehet. A választás nem mindig szabad.

Magyar Tian-anmen

Megdöbbentő fotók járták be múltkor a világsajtót. Nevetgélő, éneklő, társasági életet élő második világháborús német katonákat, férfiakat, nőket ábrázoltak csoportosan kikapcsolódás, pihenés, ünneplés közben a gázkamrák, a krematóriumok közelében, ahol kegyetlenül semmisítették meg naponta ártatlan emberek ezreit. El lehet képzelni, milyen érzelmeket keltettek a fotók a pár ma még életben lévő auschwitzzi fogolyban. A francia Paris Match ez alkalomból megszólaltatott egy lengyel túlélőt, aki gyerekként járta meg Auschwitzban a poklok poklát, s bármilyen hihe-

tetlen, életét a tömeggyilkos Joseph Mengelének, az elhíresült "halál angyalának" köszönheti. Betű szerint a halál torkából menekült, amennyiben a krematórium előterében várta tragikus sorsú társaival együtt a tűzhalált. Szó sincs arról, hogy megesett volna Mengele szíve egy pillanatra is. Csupán nem szerette a hóhérmunkában a rendetlenséget! Leordította azokat a nácikat, akik megszegve az ő parancsait részegen össze-vissza gyilkoltak, ezért a lengyel fiút pár társával együtt kivégezte a krematóriumból. Nem csak a most előkerült megdöbbenő fotók jóvoltából tudjuk, hogy a náci gyilkosok a "munkából" hazatérve eljátszották a szerető férjet, a rendes családapát, moziba, táncolni mentek, olykor még a művészteket is kedvelték, egyszerűen úgy viselkedtek, mintha emberek volnának.

Természetesen vetődik fel a gondolat, mit művel a tömeggyilkos, miután a mészárlást befejezte. Hogyan éli meg a rettenetes pusztítás és a normálisnak látszó, civil életvitel közt húzódó iszonyú ellentétet nap mint nap? Mi jár a fejében, amikor reggel borotválkozás közben tükörbe néz, egyáltalán tükörbe néz-e, s mi akkor, amikor a gyereke fejét az esti elalváskor megsimogatja. Hasonló gondolataim támadtak, amikor a napokban kezembe került Kéri Edit, nyugdíjas színésznő Kik lőttek a Kossuth téren '56-ban? című felkavaró, elborzasztó könyve. A szórakozó nácikat leleplező fotók adnak ötletet, ugyanakkor felfokozzák a kíváncsiságot, mit csináltak a "műszak után" azok a kiérdemesült partizánok, ÁVH-s verőlegények,

tűzben edzett veteránok, akik önként mentek a hívásra, és 1956 október 25-én a most már hírhedtnak nevezhető budapesti Kossuth téren, a magyar Tienanmenen öt épület tetejéről géppuskákkal, géppisztolyokkal, kézigránátokkal a békésen tüntető, gyanútlan tömeget lekaszálták? Mintegy ezer halott és háromezer sebesült maradt a téren.

A fő kérdés persze az, hogyan történhetett meg ez a szörnyűség, amelyhez foghatót a szerző szerint saját népe ellen sem a KGB, sem a Securi-tate, sem a STASI nem követett el. Ha már a könyv felteszi a kérdést, kik lőttek azon a gyászos napon a Kossuth téren, az ÁVH börtönét megjárt Kéri Edit szívós kutatómunkával, olykor némi ravaszság, szerencsés véletlen közreműködésétől támogatva válaszol rá. Megnevezi az értelmi szerzőket, a fő embereket is. Nem vagdalkozik, hanem dokumentál, és a bátrak felelősségérzetével tárja a birtokába jutott tényeket, például a gyilkosok, az áldozatok korántsem teljes listáját a nyilvánosság elé. Valóságos dokumentum krimit tart az olvasó a kezében. A Kossuth téren történeteket fél évszázada sokan sokféleképpen igyekeztek-igyekeznek magyarázni, félremagyarázni, manipulálni különböző érdekek mentén. A háttérben ott az érintettség, a zsarolhatóság, a pozíciófeltés, általában is a félelem, a rövidlátás, a kicsinyes számítás, és ne finomkodjunk, a nyílt hazudozás, a gonoszság. Még az 56-os Intézet történészei is mintha a Kossuth téri sortűz tényeinek elleplezésében lennének érdekeltek. A tények azonban

makacs valamik. Az igazság pedig nem aszerint működik, hogy kedves nekem vagy sem. Tény, hogy Apró Antal volt az akciót elrendelő Katonai Bizottság szabad kezét kérő és kapó elnöke. A bizottság tagja volt Földes László, aki október 28-án katonai diktatúrát akart bevezetni, és aki felfegyverezte az elvtársait. Földes könyvet is írt az eseményekről 1984-ben. A könyvben idézi a Központi Vezetőség október 28-iki ülésén felszólaló Lukács György filozófust, aki "Rendkívül drámai hangon beszélt azokról, akiknek magyar vértől véres a kezük, és ránk (a Katonai Bizottság tagja-ira) mutogatott."

Ha már Földes nevét citáltuk, Kéri Edit a Körmösi Teréz társszerzővel közös győri közönségtalálkozón és a könyvben is megemlítette, hogy a Magyarok Világszövetsége által idén kiadott kordokumentum életének-utóéletének vannak bizarr mozzanatai. Egyrészt az a sajnálatos tény, hogy a több évtizedes fájdalmas hallgatási kényszer után a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben a mai napig egyetlen magyar kormány sem tartotta fontosnak az igazságtételt, vagy legalább a tisztánlátást a tények feltárása erejéig. Az MDF-kormány tavaszi nagytakarításra tett ígérete portörlessé silányodott. Nem kevésbé bizarr, hogy Földes László (Hobó) a Katonai Bizottság említett tagjának előadóművész fia telefonon nyomdafestéket nem tűrő hangon lerámolta a szerzőt. Ez elég meglepő a lázadók lázadója részéről, akinek a művészete mintha egészen másról, például szabadságról, igazságról szólna. De ne mondjuk el-

hamarkodottan, hogy a vér, lám, nem válik vízzé. A dolog ennél komolyabb. Tökéletesen érthető, hogy valaki a saját apjával elfogult, mint elfogultak a mai parlamentben ülő némely családtagok a sortűzben bűnös szerepet játszó szüleikkel kapcsolatban.

Kegyetlen elképzelni is, milyen lehet az, ha apánkról kiderül, hogy megbocsáthatatlan, szörnyű dolgokat is művelt életében, miközben szerető szülőnek minősült. Hobónak egyet lehetne ajánlani. Tisztelje továbbra is az apját kedve szerint, de talán nagyobb megértést tanúsít mások iránt, ha belegondol, mit érezne akkor, ha a Kossuth téri sortűzben ártatlanul lemészárolt apa fia, vagy bármilyen áldozat közvetlen hozzátartozója lenne. Fájdalma, felháborodása valószínűleg az egeket ostromolná, és ezen senki sem csodálkozna. Nyilván keserűségében vádaskodik. A keserűség érthető, de attól még lehetne empátikus, tárgyilagos, igazságra törekvő is. Mint tudjuk, a mai magyar társadalomban éppen az empátia, a szolidaritás a legfőbb helyen említendő hiánycikk, mégpedig föntről lefelé, onnan fölfelé, keresztül-kasul minden irányban. Abba is belegondolhat Hobó és mindenki, hogy a Kossuth téri gyilkosokat az akkori hatalom busásan megjutalmazta. Az általa feltehetően ismert Bors Jenő a Hanglemezgyártó Vállalat teljhatalmú igazgatója lett, mások miniszterek, nagykövetek, jól jövedelmező üzletek tulajdonosai, cégek igazgatói, vezérigazgatói lettek, kedvezményekkel járó kitüntetések kaptak. Ennélfogva a rokonaik sem járhattak na-

gyon rosszul, És mit kaptak az áldozatok? Haló poraikban is több évtizedes szégyenletes megaláztatást. A sebesülést túlélők, a gyászoló hozzátartozók pedig az elhallgattatás fenyegető kényszerét. Miután a nívós költészet Hobó előadóművészetének lételeme, hadd idézzem egy világhírű, nem mellesleg kommunista költő, a chilei Pablo Neruda csodálatos sorait, mert pontosan ide vágnak, s üzennek gyilkosnak, áldozatnak egyaránt: "A virágot levághatják mind, de a tavaszt meg-nem-állíthatják."

Jó lenne, ha tavaszodna végre Magyarországon, tisztulna a magyar közélet, helyükre kerülnének emberek, emberi viszonyok, s ennek a nálunk talán még el sem kezdődött folyamatnak több lenne a segítője, mint a direkt és álságos, indirekt akciókkal operáló akadályozója, ellensége. Valamennyiünkre ráférne. Csupán példaként, az olyan történész, aki csak arra képes, hogy a politika elvárásait igazolja a tényeket semmibe véve, aligha felel meg egyrészt a szakmai követelményeknek, másfelől aligha szolgál itt bármiféle kibontakozást. Na, és az igazságtétel? Ugyan! Ötven év elteltével Kéri Edit is csupán az égi igazságszolgáltatásban bízik. Viszont ragaszkodik ahhoz, hogy minél többet tudjunk a hazai közelmúlt világtörténelmet formáló eseményéről, az 56-os forradalomról, s annak egy igen fájdalmas, sötét napjáról, 1956 október 25-ről, amikor is magyarok ontották százával ártatlan magyarok véré. Az igazságtételt sanda szándékok véglegesnek látszó elmulasztásra ítélték, a tényfeltárás

viszont soha nem késő. Nem ötven, akár száz év elteltével is meg kell tenni. Kéri Edit nyomdokain el lehet indulni.

Ne add fel!

Ezt a kiabálást! Az anya a lépcső tetején, lány az aljában, és feleselnek egymással. Na de ilyen hangosan? Az embert azt hinné, csupán vitatkoznak, nézetet cserélnek, de nem. Nekivörösödve ordítanak. Jól hallok? Egymás anyját szidják valami elképzelhetetlenül ordenáré, nyomdafestéket nem tűrő hangon. Vagyis ha jól értelmezem, az anya voltaképpen saját magát gyalázza, a lány pedig a nagymamát. Ha jól értelmezem. Fogalmam sincs, mi lehet a mennydörgés tárgya. Akármi, gondolom. Fültanúja voltam, amikor egy lány poloskairtó modorban leteremtette az anyját, mert "olyan hülye, még a mobiltelefont sem tudja kezelni". Ez tényleg felháborító egy anyától, aki feltételezhetően valahogy felnevelte a lányt, mos, főz rá, s talán még a pénzt is hagyja magától elszedni. A "mi közöd hozzá", a "mit értesz hozzá" szülő és gyerek közt, persze kizárólag gyerektől szülőig elcsépett közhely. Jobb, ha becsukjuk a szemünket, a fülünket, mert egyre gyakrabban olyan durva jelzések érkeznek a világból, hogy elszédülünk.

A parkban nagymama játszik az unokával, aki lehet hat-hétéves. Pontosabban csak az unoka játszik. A nagy szoborra merevedve ül a padon, a kisfiú kézzel-lábbal eklendezik előtte. Szemmel láthatóan nemes egyszerűséggel pofon akarja rúgni. A magasság, a lendület megvan és a nyilvánvaló szándék is. "Mit szólsz, mama, ha pofon rúglak?" - kérdi a tündéri unoka. A nagymama nem szól semmit. Talán mert nem mer. Életen át sok-sok megfélemlítésben lehetett része. A mai világban meg minden megeshet. A gyerek bepanaszolja a szülőknek, - ha vannak - azok szigorúak lévén megvonják a vacsorát tőle, vagy a rendszeresen elkobzott nyugdíjából a rá eső részt. Az sem kizárt, hogy az unoka mobiltelefonon panaszt tesz valamilyen hivatalban, és akkor újra megnézheti magát. A gyerek védelme mindenk felett. Nem mintha ez a század a gyermeké lenne, nem mintha család- és gyerekközpontú társadalomban élnénk. A pénz és a hatalom társadalmá pénz és hatalom központú, ennél fogva embertelen. Nem szükségképpen, de az. A hivatal csak a kötelességét teljesíti, ha a gyereket védi. A nagymamát senki sem óvja, csupán a saját bölcsessége, ezért hallgat és tűr. Kicsit úgy van, mint amikor a pszichiátrián azoktól a rokonoktól vár az orvos segítséget, akik oda juttatták például nyereségvágyból, és az intézet, valamint a törvény segítségével ott is tudják tartani. Addig, ameddig csak akarják. Ilyen rossz lenne a helyzet? Nem. Ennél rosszabb.

A lakótelepen az emberek nem bírják egymást elviselni. Az öreg, a fiatal, a gyerek, a serdülő lány, a kamasz, a kutyatartó, a macskás, a hétalvó, az éjszakai sétáló, a tévéző, az ivó, az éneklő, a munkanélküli, a dolgozó, a gazdag, a szegény - egytől-egyig útjában van valakinek. Egyik beleszól a másik életébe, kibeszéli, megszólja, csempüli, kigyót-békát kiabál rá, kineveti. Azért mert nincs saját élete? Bizony lehet. Életkortól, nemtől, foglalkozástól, iskolázottságtól, világnézettől függetlenül borsot törnek egymás orra alá. Mindennel, amivel lehet. Márpedig az eszköztár kimeríthetetlen. Jean-Paul Sartre tudott valamit: a szomszéd pokol. Márpedig egy sületlen könyvcímet kifordítva, a pokolban nincs mennyország. A szomszéd pokol. No de ennyire? Ennyire.

A lakó rendszeresen kinyitja a lépcsőházi ablakot, mert nincsen levegője. Ettől a másik lakó otthonában állandó a huzat, a por és a zaj. Az ablaknyitósdí különösen téli hidegben élvezetes. Biztos, hogy ott fagy meg a szomszéd. Állítólag ilyesmi miatt már többen elköltöztek a házból. Előfordul, hogy a felső lakó az alsó erkély virágaira szemetet, vegyszert önt, és ettől azok elpusztulnak. Aztán ott a gyerek. Kiválóan használható szomszédbosszantásra. Nem mintha ez lenne a gyermek százada, nem mintha család- és gyerekközpontú társadalomban élnénk. A gyereknek játszania kell. Naphosszat pattogatja a labdát a másik ablaka alatt. Lehet, hogy órabérben kapja ezért a zsebpénzt, a fagyiravalót. Ha rászólnak, ami szintén előfordul, akkor még rosszabb. Belép

a bosszú, mint súlyosbító, árnyaló tényező. Mese nincs, a gyerekek játszania kell. Érdekes módon, az erőösszemérésből mindig a gonoszság, a rosszindulat kerül ki győztesen. Úgy néz ki, a gyerekek kifejezetten a szülők örömeire kell boszszantania a szomszédot. Ha valaki esténként feljebb csavarja a televízió, rádió hangját, megütik a falat, a fűtőtestet, ordítanak, káromkodnak, másnap hergelő és hergelt kényszeredetten öszszemosolyog, ha találkoznak a lépcsőházban, A vicsorgó mosoly azt üzeni: pukkadj meg! A válasz: te pukkadj meg aranyom!

Ilyen a "homo colonus", a lakótelepi ember, akiről azt írta egy panelban élő újságíró, mellesleg ügynök, hogy a közfelfogással ellentétben ő nincs elidegenedve, és nem boldogtalan. Végül is lakótársai részéről hasonló reakciókat tapasztal rendszeresen, mint amilyenekkel bárhol szembesülhetne. Ő nem hagyja magát elvadítani. Ha megdobják kővel, máris repül kezéből a kenyér, a méz, a csokoládé, a simogatás. Nem biztos hogy kővel dobnak meg, de bármi más előfordulhat. Felfeszítik, felgyűjtják a postaládát, a kutya a lábtörlőre piszkít, a lépcsőkön lefutó gyerek az emeleteken minden ajtót megrugdos vagy megüt ököllel, a liftet el lehet rontani, megakasztani, percekig késleltetni. A liftírka, a falfírka, a graffiti természetes, majdnem kötelező. A lépcsőházak faliújságjain a szocialista együttélés szabályait felváltotta a polgári viselkedési kiskaté, amit a lakók vadkapitalista szellemben többnyire a másakra nézve szeretnének teljesülve látni. Akad, aki a

visszásságokat a szóvátétel vitathatatlan kockázata dacára nem hagyja szó nélkül. Mivel azonban pozitív beállítottságú személyiségnek tartja magát, kísérletbe fog.

Asztali naptárt vásárolt, amely minden napra tartalmaz egy szívet-lelket melengető üzenetet. Ez nem politikai tartalmú, nem is vallásos, hanem olyan, amire bárki odafigyelhet. Például: Ha ki tudod mondani, "sajnálom", már jó úton haladsz! Vagy: "Légy hálás azért, amid van, és ne szomorkodj amiatt, amid nincs. A mondatok nem véletlenül rímelnek az eddigiekre, és persze opponálnak az olyannal, hogy mindent elérhetsz, mindent megtehetsz, mert megérdemled, és te vagy a legszuperebb. Az illető komótosan fehér papírlapra másolta, majd a lapot kitűzte a lépcsőházi faliújságra. Ott azonban valakit zavarhatott, a szívhez szóló üzenet ugyanis másnapra eltűnt. A kísérletező elhatározta, nem adja fel. Kerül, amibe kerül, minden nap kitűz egy jelmondatot, ahogy a naptárban következik. Kicsit el is restellte magát, hogy fel sem merült benne egy jóval kedvezőbb lehetőség. Mi van akkor, ha valaki azért veszi le őket a faliújságról, mert annyira tetszenek neki, és dossziéba rakva gyűjti őket? Ennek ugyan elég kicsi a valószínűsége, de hátha... A "soha ne add fel" filozófiája, a sziszifuszi szellem ma legfeljebb sportsikerekre és főleg anyagiakra vonatkozóan érvényesül, ám talán másutt is megállja a helyét. Nem szabad alábecsülni a leghalványabb reménysugarat sem, az ember végül is talán ott kezdődik, ahol megszűnik a közvetlen érdek.

Fodrásznál ültem, vártam a soromra. Hirtelen sietősnek látszó férfi tépte fel az ajtót, és azt kérdezte, rákerülhet-e a sor egy órán belül, mert neki előadást kell tartania egy gimnáziumban. Mit mondhatott a fodrász? Nem tudja, de foglaljon helyet, majd kiderül. A válasz a sietős vendéget nem nyugtatta meg. Utánam következett volna. Gondoltam egyet. Felálltam a helyemről, és azt mondtam, következhet helyettem, én majd eljövök máskor. Pillanatig nem hittem, hogy nagy dolgot cselekedtem. Helyzetfelismerésből fakadó udvariassági gesztus volt csupán. Apró figyelmisség. A férfi, akiről kiderült, hogy tudós másként gondolhatta. Percekig rázta a kezemet hálálkodó szavak kíséretében. Már-már azon voltam, mégis csak valami szokatlan történt a nagy sivárságban, ha így fogad valaki egy természetes emberi gesztust. Az is átfutott az agyamon: szegény ember, soha nem találkozott még ilyesmivel? Ha nem, éppen ideje volt. Talán mégis igaza van a lépcsőházi faliújságot maximákkal ellátó lakónak. Soha ne add fel! Az autós például tudatosan gyakorolja az előzékenységet a forgalomban. Ahol elsősége lenne, maga elé engedi a másikat, persze veszélyhelyzeteket kerülve. Nem mindig viszonzozza a másik köszönetet kifejező kézmozdulattal. Egyes női vezetők úgy gondolják, az udvariasság ki is jár nekik. Ha jól megnézzük, egy sokkal jobb világban talán kijárna. Az élet császárai luxusjárgányok kormánykereke mögött ugyanebbe a kategóriába tartoznak, igaz, sokak kárára nekik annyi minden más is kijár. Hinni kell benne, majd csak megjön

a fáradozás eredménye. Az élet rövid, hogy a változás óhajaink szerinti tempóban menjen végbe. Ahhoz viszont elég hosszú, hogy az előzékenységet kedvünkre gyakorolhassuk. Soha ne add fel!

Ibolyát felülről

Olvastam vagy álmodtam vagy gondoltam?, hogy a napom már akkor jó, ha nem végződik rosszabbul, mint ahogy reggel elképzeltem. Aforisztikusan hangzik, az biztos, de azért nem árt vigyázni. Nem kell ahhoz esküdt ellenség, hogy kilenc hibát találjunk benne, amely kilencből kettőt legalább magán hordoz. Reggel elképzelem, hogy este nyolckor nagy öröm ér. Kihúzzák a lotton megtett öt számomat. Szamárság? Már hogy volna az. Merésznek merész, lehet, ám ha mondjuk álmosan ébredve elhatározzuk, hogy ezen túl halhatatlanok leszünk, jóval túlszárnyaljuk a lottó ötöst, már ami a szamárságot illeti. Maximalistának igen könnyű lenni képzeletben. Minimalistának nem kevésbé. Ma olyan érzésem van, meglegyint az elmúlás szele. Óvakodunk a szóhasználatban a haláltól, meg a szél nem feltétlenül van összenőve vele. Törekedjünk változatosságra, s persze arra, hogy lehetőleg csak meglegyintsen az a bizonyos szél. Lám, már csak bizonyos. Nem az elmúlásé, nem a halálé. Még jó szél

is lehet, amiben reménykednek régi korok tenge-
reket szelő hajósai. Meglegyint a jó szél. Elutazom
a mesebeli szigetre, ahol kéklő vizek mossák a
partot. Meleg van, de elviselhető, mert meglegyint
az állandósult szél.

Állok a zebránál átkelésre várva. Szemben az
elektromos számlálón már elfogyott a piros,
majdnem váltott a zöld, amikor ösztönösen az
úttestre akartam lépni, aztán ösztönösen mégsem
léptem. Ezzel megmentettem az életemet. Nem
olyan hőstett, mintha máséval tettem volna, de
mégis csak valami. Az történt ugyanis, hogy egy
autóbusz teljes sebességgel elhúzott előttem. Ta-
lán már piros lehetett neki, de a sofőrt nem érde-
kelte. Jó ügyvéddel mindent ki lehet magyarázni.
Meglegyintett az elmúlás szele. Jó szél volt, mert
meggondolta magát, és mégsem tüntetett ki a
legyintéssel. Ilyenkor azt mondják, jó vigyázni.
Intő jel, azt is mondják. Hova a fenébe sietek? -
kérdem magamtól. Válaszolni nem tudok. Illetve a
válasz majdnem odaátra került. Ha bekövetkezik
az, amit ezúttal megúsztam, elindulhatott volna a
találgatás. Öngyilkos akart lenni? Nem, nem hi-
szem, nem olyan alkat. Igaz, egyszer régen elke-
sередésében lenézett a vasúti hídról a sínekre,
aztán mégsem. Nem szerzett örömet, nem szerzett
bánatot. Egyszer meg rendőr karjai közé ugrott a
mozgó vonatról. Nem akart a rendőrtől semmit, a
rendőr sem tőle. Csupán azt kérdezte, hova a si-
etség. Bemondott egy vidéki buszjáratot. Egyszer
pedig rossz vonatra szállt, s a már jól felgyorsult

szerelvényről röptében távozott. A peron betonja kibírta. Ekkor sem esett a kerekék alá.

Jó pap holtig tanul. Hát még a rossz. Már megint a halál. A holtig halál. Ibolyák szagolása alulról. Tudományos alapja nemigen lehet, hogy éppen az ibolyát szemelte ki a találékony nyelv a halál szemérmes körülírására, egyúttal megjelenítésére. Ártatlan ibolya, ártatlan áldozat. A halál lila és kicsi, és tavasszal csokorban árusítják öregasszonyok szerelmeseknek. Hóvirággal együtt. A vonat visszatérő kép a borongó képzeletben. Vonatok jönnek a temetőből, vonatok mennek a temetőbe. Rajta utasok retúrjeggyel és jegy nélkül. A kalauz kíméletlenül büntet. Anekdotázik. Ilonka néni igen sietett valahova. A falusiak rászóltak. Vasi tájszólásban. "Hova a nagy sietség, Ilonka néném. Gyűjjön ide, beszéljünk". Mire Ilonka néni: "Deho menek ides Mariskám. Rohanok, még megghaani sincs időm." "Sietett szegény, sietett, aztán ahogy hazaért, a kapuban összeesett, és meghalt" - meséli teli szájjal nevetve a kalauz. A történet igen jó, ezért a kalauz még kétszer elmeséli. Közben jól kikacagja magát. "A hazudós." - neveti el magát a hallgatóságból egy asszony. "Már hogy, hogy hazudós?" - kérdi a kalauz értetlenkedve. "Úgy, hogy azt mondta, meghalni sincs ideje, aztán a kapuban összeesett, meghalt. A hazudós." Az asszony úgy nevetett, hogy a térdét csapkodta. A kalauz meg a sapkáját verte földhöz. Hogy milyen szellemes teremtések vannak!

A rossz pap a holtánál is tovább tanul. Talán mert tandíjmentességet élvez az élet iskolájában. Ott lehet. Utolsó pillanatban érek ki a vasútra. Jegyvételről szó sem lehet. A vonat az első vágányon áll. A fenét áll, már jól mozgásban van. Két másodperc a döntés, hogy futok és ugrom, vagy maradok az éjfélre. Nem volt két másodperc, egy is nehezen. Futottam és ugrottam. "Ne fuss!" - hallom a hátam mögött a kiáltást. Vészhelyzetben, úgy látszik, tegezés a módi. Nem tegezek vissza, hanem ugrom. Ha túléltem, parolázhatunk a restiben. Ugrom. A szerelvény ajtai zárva. Első a lépcső és a kapaszkodás. Ugorni, kapaszkodni, ajtót nyitni, elkerülni a szerelvény alá esést egyszerre kell. Még jó, hogy nekrológot nem kell hirtelen körmölni. "tegnap életének ikszedik évében..." "Tragikusan stb. stb..." "Hova sietett, nem tudni. Már megengedhette volna magának a teljes nyugalmat. Mindig van következő és következő vonat. Most az égi gőzösön szekerez, mert a földi ugrás nem sikerült. Ne ugráljunk hát, ha már kedves barátunk, aki még igazán élhetne, olyan sietősen megtért őseihez." A nekrológ írók sem sokat tudnak. Az élet többet ér, ha időnként kockára tesszük. És nem gondolok a hozzám közel állókra? Hogyan gondolnék? Ugorni, kapaszkodni, ajtót nyitni, elkerülni a kerekek alá esést, meg még a szeretteinkkel is beszélgetni, netán beleegyezést kérni az örülséghez, egyszerre nem megy. Önző vagyok. Csak magamra gondolok. Jobban mondvá magamra sem. Ösztönből cselek-

szem. Attól még tévedhetek, attól még igazam lehet.

Az ugrás sikerül, a kapaszkodás, az ajtónyitás is. Lerogyok az ülésre. Tízszeres levegőmenynyiséget fújok magam elé. Lihegek, és mindent csinálók, ami ilyen helyzetben elkerülhetetlen. Legalább két állomás, mire megnyugszom. Mint kiderült, a kupé utasai aggódva figyelték a mutatványt. Érdekes volt? - teszem fel a kérdést magamnak. Ha már túléltem, elmondom ennek, annak. Fordított esetben ők mondanák egymásnak, mekkora számár voltam, milyen meggondolatlan. Egyvalakinek elfelhősült az arca, amikor megszólal: "Nem gondoljátok, hogy így akarta befejezni?" A többiek sok mindent gondolnak, ezt nem. Igaz, ami igaz. A befejezésnek ezer módozata lehet. Legjobb, ha rábizzuk a teremtőre. Elég találekony ebben is. Segítségre semmi szüksége. Hiszen pont erről van szó. Mi a nyavalyának ugrál valaki túl az ikszedik ikszen? Hős akar lenni? Másként már nem tud a szerencsétlen. Nem tudta volna kívárni azt a kis időt, amikor aztán rövid szenvedés után pontot tett boldogtalan életére? Történhetett volna másként is. Ugyanakkor kérdezhetjük: történhetett volna másként is? Az emberiség gyermektegy tévedése. Ami megtörtént, azon nincs mit módosítani utólag. Attól még a tanulságokat levonhatjuk. Hogyha netán reinkarnálód-nánk, tudatosabban, felkészültebben haladhas-sunk a megint csak elkerülhetetlen végzet felé. Amiből aztán újra levonnánk a konklúziót. A tizedik elmúlás már meg sem kottyanna. Beteg

volt szegény? Leugrott? Mérget ivott? Elgázolták? Egyik sem. Rutinból távozott. Ez volt a tizedik halála.

Az ikszedik ikszen jóval innen szülővárosom főterén állok, kirakatot nézegetek. Miért mondjuk ezt is állandóan gyakorítva? Fogalmam sincs. Kirakatot nézek. Nem ugyanaz, mondaná a műkedvelő nyelvész. Szóval állok a kirakat előtt. Odalép hozzám egy idősebb férfi, és kapásból a következőket mondja. "Milyen szerencsés maga fiatalember. Fiatal, jól néz ki, biztosan egészséges. Én meg itt vagyok betegen. Hiába kérem az Úristent, hogy vegyen el, nem akar elvenni." A vallomástól ledöbbenek. Aki ezt így egy szuszra elő tudja adni, az még tart valahol. Életenergia, és nem utolsósorban bátorság ilyesmiért folyamodni, ráadásul a legfelső legfelsőhöz.

Arra már nem emlékszem, mi jutott akkor eszembe, és ismervén magamat, hogyan igyekeztem megnyugtanni a szerencsétlent, akit az Úristen nem akar elvenni. Cinizmus lett volna, ha azt mondom: Menjen haza szépen, várjon a sorára nyugodtan. Egyen, igyon, szórakozzon, legfeljebb mértékkel. Óhaja előbb vagy utóbb teljesül. A sorsot nem lehet sürgetni. A halál soha nem kérésik. Egyszer majd kopognak, s ajtót kell nyitnia. Ha tetszik, ha nem, magáért jöttek. Nekem aztán nincs rémüldözés, tiltakozás. Nehogy akkor meg azzal jöjjön, mint Ilonka néni a kalauz által előadott anekdotában, hogy "deho" megy, nem ér rá "beszígetni", még "meghaani" sincs ideje, majd meg hazudósnak bizonyul, ahogy viszont a hall-

gatóságból mondta egy asszony. Nincs ideje, de a kapuban meghal. A hazudós. Kapuban összeesni, ez olyan szép. Kinyílik vagy nem? Becsukódik vagy nem? Érdemes volt ezért sietni? Mindig a ráció, az érdek, a cél. Érdék nélkül már összeomolni sem lehet?

A másik pedig: vigasztalást nyújtani annak, aki éppen vigasztalást nem vár? Inkább örült volna méregfiolának, amit V. a szivarzsebében hordott, s az egyetemi vizsgák előtt társainak rendre megmutatta. Bukott néhányszor, de nem ivott nikotint. Ha jól emlékszem, nikotin volt. Csak nem a jeles kollokválásra tartogatta? Amiben szintén nem lehetett része. Örömből kinyiffanni, ez aztán a valami. Hengegés is lehetett az egész, mert még mindig él, s veszi a kanyarokat, mellesleg fölöttébb kalandosan. Az ösztön, már megint az ösztön. Az emberi létnek, szent meggyőződés sem egyébként, számos más mellett életmentő hivatása is van. Aki nyafog, azt figyelmeztetjük, ne nyafogjon. Élesebb esetben kisegítjük valamivel. Néha azzal, amivel kell, néha nem azzal. Mindenhez a mentőegységek sem érthetnek. Állók a kirakat előtt a teremtó cserben hagyott jegyesével, aki könyörög, esd, de nem akarják elvenni. No, majd én! "Tisztelt uram! Köszönöm a dicséretet, és most jól figyeljen. Először is nem vagyok fiatal, legalábbis nem annyira, mint gondolja. A szépségem röhej, az egészségem csak-csak. A múltkor éppen az értelemben pirított le a szebbik nem egyáltalán nem elragadó képviselője. De úgy ám, hogy alig álltam meg a lábamon. És most jól fi-

gyeljen, mert fontos üzenetem van. Illetve nem is nekem, hanem a teremtőnek. Ön nem beteg, nem annyira, mint hiszi. Az ön életének célja van, csak meg kell keresni. Az ibolyát pedig ne alulról keresgélje szüntelen, szagolgassa felülről. Mielőtt átnyújtaná szíve hölgyének, aki velem mindebben hajszára egyetértene." Ibolyát alulról? Nem. Ibolyát felülről.

A pisztráng szeme

- Szereti a pisztrángot? - kérdezte a halas fiú a jégkásában fürdő halakra mutatva.

- Igen, szeretem. Vezényelni - bőkött ujjával a levegőbe a felöltös, hosszú hajú Tavas.

A halas fiú a fejét rázta.

- Tessék? Nem értem.

- Nem fontos, igazán nem fontos - mondta maga elé szórakozottan Tavas.

Az ezüstös pisztrángok kimerevedett, bamba tekintettel szemlélték a jelenetet. A csíkos makrélák ugyanúgy. A pontyok a nagy akváriumban hápogtak. A vörös húsú afrikai harcsák, a méretes lazacok a jégen lomhán heverészve dünyögtek. Jó esélyük van, hogy megint az üzlet nyakán maradnak. Mindig ők, soha nem mások.

- Mit gondol, mennyit nyomhat három pisztráng? - érdeklődött Tavas, kezével dirigáló mozdulatot téve.

- Az attól függ - kapaszkodott a közhelyes fordulatba a halas fiú.

Erre a mondatra a pisztrángok mintha elnevelték volna magukat. A halasnál nem gondolkodni kell, hanem közölni, mit óhajt, lemérik, becsomagolják, aztán mehet a pénztárhoz.

- Mitől függ? - volt a viszontválasz.

- Ha akarja, szívesen lemérem - szorgoskodott a fiú. - De elviszi, ugye?

Mi ez a kényszerítő bizalmatlanság? - futott át Tavas fején, de nem mutatta ki méltatlankodását. És ha nem viszi el? Nem történt semmi. Hogy joga van? Nem jog kérdése. Meggondolta magát. Háromszor is megteheti. A fiú visszarakja az árut a jégbe, és várja a következő vevőt.

- Elviszem, hogyne vinném. Nem minden nap eszik az ember pisztrángot.

- A múltkor volt itt egy pasas. Harminc darab pisztrángot vitt. Több mint tíz kiló, tessék elképzelni. Először azt hittem, viccel. Mondtam is neki. De hívni akarta a főnököt. Nem viccelt. Az sem kizárt, hogy viszonteladó volt. Gondolja a karnagy úr, hogy otthon elmesélte a nagy fogást?

- Nem gondolok semmit - hangolódott le Tavas. Tíz kilókkal, nyilvánvaló örültekkel nem volt mit kezdenie.

A hangulatát más is rontotta. Egy emlék a régi időkből. Neki a régi idő a vasfüggönyös korszakot jelentette, amikor gombostűnek kellett

volna lennie, hogy észrevétlenül átsurranjon a nyugati határon. Ott, ahol annyinak sikerült, és mennyinek nem. Eszébe jutott, dehogynem jutott eszébe neki is az ötlet. Néhányszor kimelegedett tőle. Valami azonban mindig visszatartotta. Egyszer kultúr csoporttal rándult át a szomszédos Ausztriába. Hivatali ember is ment, akkor ez volt a szokás. Vigyáztak, talán többen is, nehogy lelépjen valaki. A hivatali érezte a felelősség súlyát, de az is lehet, hogy az állását féltette, meg a leendő igazgatói kinevezést. Akkoriban ez is szokás volt. A hivatalból kikerültek igazgatónak. Mindegy hova. Kijárt nekik, úgy nézett ki. A kultúr csoportot, néptáncosok voltak, egy helybeli plébános is fogadta, a templomban. Magyarul köszöntötte őket.

"Önök templomkertben vannak" - emelte feléjük a pap a hangját.

"Ez a pap provokál" - jegyezte meg a hivatali. A mondat a provokálóval együtt bekerül az elvárt jelentésbe. Ott a helye. A téesz-elnök élete első repülőútvárára készült. Nem félt. Valósággal reszketett. Utazás előtt való napon, noha párttag volt, elment a templomba imádkozni. A dolog kiderült, és majdnem a pozíciójába került. Az osztályvezető egyházi temetést rendelt istenfélő anyjának, fegyelmivel sújtották. A természetjáró szakosztály olaszországi útján apácázárdában talált szállást, a vezető ellen vizsgálatot indítottak. A felelős beosztású ember az egyik világvége alkalmával két mázsa cukrot halmozott fel. Ellene is eljárak. Logikával nem is lehetett felfogni, mi-

nek világ vége után a cukor. Megédesíteni reggeli kávékat a mennyországban?

Tavas élesen emlékezett mindenre. Láta magát az osztrák falusi kocsmában. Zsibonganak a táncosok, várják az ebédet. Nagy nehezen ő is sorra kerül. Fekete hajú, napbarnított fiatalember teszi elé a tányért sülttel, párolt káposztával, krumplival. Az arcéle nagyon ismerősnek tűnt. Mi történhet? Legfeljebb elzárkózik. Rosszabb aligha. Megszólította magyarul.

- Bogesz, te vagy?

- Én vagyok, ha te meg az vagy, akinek én tartlak. A Tavasz, nem? - kurjantotta el magát az alkalmi pincér, akinek immár neve is volt. Bogesz.

- Hogy kerülsz te ide? - élénkült fel Tavasz.

- Hosszú története van annak, de majd elmesélem. Lemezkiadónál dolgozom Bécsben, a kocsmá a főnöké, meg hozzá két halastó is. Időnként eljövök segíteni. Ebéd után leteszem a melót, és akkor ráérek.

- Én is, képzelheted mennyire örülök. Mióta nem láttuk egymást?

Nem egy osztályban, de egy iskolában koptatta a padot a két örvendező. Aztán szem elől tévesztették egymást. Az egyik erre, a másik arra. Sodorta őket az élet rendesen.

- Tudod, mit? Ebéd után kimegyünk horgászni a főnök halastavára. Ráérsz?

Tavas hümmögött. A hivatalos kultúrdelegáció tagja volt, de ilyen alkalmat, hogy

belebotlik egy ismerősbe, egy disszidensbe, nem hagy ki.

- Jó, akkor gyere háromra a vendéglőbe. Gyalog megyünk. A tó itt van nem messze, igen közel a vasfüggönyhöz.

Tavast elöntötte az izgalom. Vasfüggöny, aknazár, felgereblyézett homok, őrtornyok, géppisztolyos határőrök. Vasfüggöny a javából. Hirtelesen elfelejtette megkérdezni, mire és mivel horgásznak, de Bogesz, az alkalmi pincér sem mondta, legyen az ő gondja.

- Mehetünk - adta ki háromkor a jelszót Bogesz. A kocsmától kőhajításnyira kanyarodó útra fordultak.

- Tudod, mire horgászunk?

- Fogalmam sincs - rázta a fejét Tavas.

- Pisztrángra, apuskám. Te még ilyent nem láttál. Sistereg, forr a víz, csali sem kell. Majd meglátod.

Meglátta. Majdnem úgy volt, mint a francia filmvígjátékban. Bedobni a horgot, dobantani és csodálkozni, hogy pezseg a tó. Egymás után dobálták a partra a pisztrángokat, majd Bogesz meglepő indítványára vissza is dobálták.

- A konyhán ma nem érnek rá foglalkozni vele - elégitette ki a kíváncsiságát Bogesz. Tavast már nem is ez érdekelte igazán, hanem a történet, amit a másik kilátásba helyezett.

- Az úgy volt, hogy a futballcsapat ausztriai túrára indult - eredt meg Bogesz nyelve. - Talán emlékszel, futballkapus voltam egy alacsonyabb osztályú csapatban. A túrára én is elmentem a

fiúkkal, aztán Grazban lemaradtam. Nehezen kaptam lábra. Hiányzott a család, az anyám, a lányom. Az első munkám, bármilyen furcsán hangzik, vasalás volt egy szabónál Bécsben. Nem vagyok pipogya, de napi tizenhat órát húzni, nyomni a vasalót, sokat kivett belőlem. Most már van bérelt lakásom, igaz lerohadva. Magam hoztam rendbe, mert a tulajdonos nem sokat törődött vele. Hamarosan jön az anyám, akárhol mégsem fogadhatom. Tudod, én még nem mehetek haza. Majd ha letelt a négy év. Otthon ennyire ítélték. Rettenetesen hiányzik a lányom.

Tavas teljesen megfélemezte a pisztrángokról. Meghatónak, súlyosnak és riasztónak érezte egyszerre a történetet. Nem tudta elképzelni, hogy disszidál, elítélik négy évre, s négy évig sem ő nem mehet haza, sem az otthoniak őhozzá. Az anyákkal, úgy látszik, kivételt tesznek. Emberség az embertelenségben. És ha csak azért van, hogy hazaérve kifaggassák? Egy naiv asszony, lehet, örömmel elmesél mindent. Azt is, amit nem kellene, ami idegenekre igazán nem tartozik. Bogesszel három egész napig rágódtak a múlton. A váratlan találkozás mindkettőjüket felvillanyozta. Bogesznek talán megkönnyítette a négy év leteltéig hátra lévő, kínos várakozást, neki pedig izgalmat varázsolt egyhangúan folyó életébe. Kockázatokkal nem számolt. Talán nem is voltak. Vagy nem tudott róluk.

A foci meg a disszidálás mintha összekapcsolódott volna az életében. Évekkel később megismert egy hazatelepült cégmenedzsert, és foci-

csapat tulajdonost, aki válogatott meccsre utazott ki Belgiumba. Hazatérni már nem volt kedve. Külföldön válogatott játékoskal kávézott a szállodában, aki hivatalból szerződött ki, a szerződés lejártával azonban tovább maradt. Immáron engedély nélkül. És ahogy kutakodott az emlékeiben, eszébe jutott egy kétbetűs vezetéknevű válogatott focista, akivel együtt katonáskodott. Ha ugyan katonáskodás az, hogy valaki kimenő ruhában sétálgat a laktanyaudvaron. Időnként sántikált is, jelezve, hogy a szolgálatot többnyire a gyengélkedőn tölti. A laktanyaparancsnok jeles labdarúgó klubokkal tárgyalt, mintha játékosügynök lett volna. A klubok a labdarúgóra vadásztak, szerettek volna korábbi leszerelést kijárni. Ez a játékos is lelépett egy külföldi derby után. Tavasz a televízióban fedezte fel újra két idegen csapat kupadöntőjén a londoni Wembleyben. A riporter is csodálkozott, amikor a csapatok összeállítását ismertette. Érdekes módon, a pisztráng és a disszidálás mintha összekapcsolódott volna az életében. Egyszer a klasszikus pisztrángos helyen Szilvásváradon ebédelt nyugaton élő rokonával. Nem nehéz elképzelni, mit ettek. Pisztrángot. Nem előkelő vendéglőben, hanem pavilonhoz tartozó teraszon az erdőszélen. A társaság kétfelé szakadt. Volt, aki a hagyományos kolbászra szavazott. Tavasz nem értette, hogy lehet kolbászt enni pisztrángos helyen, de véleményét nem nyilvánította. Leadta a pavilonban a rendelést, és várt. Úgy tudta, fejenként egy hal jár. Kenyérrel, esetleg uborkával elég is. A társaság egyik tagja

nem érte be egy pizstráanggal, egyszerre kettőt kért. Papírtálcán kisvártatva meg is érkezett az ebéd. Megéheztek. Mohón falatozáshoz láttak. Tavas egyszer csak félretolta a tálcát. Elakadt.

- Én így nem bírok enni - jajdult fel.

- Mi a baj? - pillantott fel a halról a nyugaton élő rokon.

- Nem hiszitek el, a pizstráng mintha engem nézne. Most értem meg, amit valaki mesélt, hogy a vágóhídon látott egy mázsa marhaszemet, a tengernyi szem őt nézte, és ettől megriadt.

- Egy mázsa marhaszem, te jó ég! - csapta össze maszatos kezét a rokon. - Nekem kettő is éppen elég volt, amikor gyerekkoromban Bözsi néném tehene megkergetett. Míg élek, nem felejttem el. Úgy futottam, majd kiköptem a tüdőmet. De azért egyet mondanék nektek.

- Mit? - tudakolta Tavás.

- A pizstráng szeme sem kutya - hahotázott a nyugaton élő rokon.

A pizstráng szeme nem kutya. Ebben maradtak.

Tolvajok nyelve

Vagyis az, amit nem értünk és nem beszélünk. Nem azért, mert a szükség vagy a szenvedély még rabolni nem kényszerített. Mostanában

úgy néz ki, csupán idő kérdése, és minden bekövetkezhet. Még az is, hogy a szükség rablásra hajlít, és tolvaj lesz abból, aki tegnap a rendesek között tudhatta magát. A tolvajok nyelve egyúttal az a nyelv, amelyet még a tolvaj sem ért. Nem ért, mert nem volt ideje megtanulni. Drága nyelvtanfolyamra beiratkozni sem pénze, sem kedve. A szakmai képzés ebben a kivételes esetben nem igényel iskolapadot, szakirodalmat. Ahogy a köművességet köművesség közben lehet elsajátítani, úgy a lopást is lopás közben. A tolvaj mutogatva, kézjelekkel beszél. Pontosan azzal az óra járása szerint köröző kézmozdulattal, ahogy parodizálják. A Nagy Lopez. Úgy kommunikál a kiszemelt, elemelendő tárggyal, értékkel, mint a süketnémák. Markánsan abban különbözik tőlük, hogy a gyufaszáltól a fél országig terjedő skálán kárt okoz a magán- és a közvagyonban. Ha aztán a süketnéma pontosan megegyezik a tolvajjal, és viszont, akkor beáll a napnál világosabban árulkodó, szavak nélküli kommunikációs csúcs, amit már az óvodák kiscsoportosai is értenek. Azért sem érdemes törekedni, hogy tolvajul beszéljünk, mert könnyen kiderülhet, amit annak hiszünk, az egészen más. Példát, ugye? Kérem szépen.

Ha gyalogosan közlekedünk, és figyeljük a közlekedési jelzőtáblákat, kisméretű címkéken akadhat meg a tekintetünk. A táblákra ragasztott címkék szemlátomást a tolvajoktól igyekeznek megvédeni magát a táblát. Azt mondják, "Ez nem alumínium." Az ügyetlenül elrejtett üzenet: ne tessék ellopni, mert az illegális piacon értékesít-

hetetlen. A félénk kezdőt egy ilyen figyelmeztetés el is riasztja rögtön. Végül is mit csinálna harminc darab nyakán maradt táblával, amit az orgazda nem hajlandó még leszállított áron sem átvenni tőle? Kudarccal után visszavinni pedig lehetetlen, ugyanis könnyen a becsületesség látszatát keltené, ami erősen rombolná a latrok kockázatos úton megszerzett szakmai tekintélyét. A dörzsölt, a rutinos fémtolvaj nem dől be ilyen könnyen az őt felesleges munkától megóvni szándékozó üzenetnek. Ha a tábla eredeti és törvényes tulajdonosai azzal az átlátszó dologgal jönnek, hogy "Ez nem alumínium", akkor nem árt kételkedni, és a táblát iziben meglovasítani. A fémhez az orgazda is ért annyira, mint aki a táblát reszketve kihelyezi. A föld alatti hálózathoz kiválóan felszerelt kémiai laboratórium tartozhat, ahol pillanatok alatt kiderül az igazság. Ha arra kerülne a sor, hogy különösebb egyetem, iskolázottság nélkül vizsgázni kellene anyagismeretből, terebélyes, autodidakta módon szerzett műveltségével lepipálná a fémdoktorokat, akik fizikából jelesre kollokváltak.

A fentiekből arra a következtetésre juthatunk, hogy általában helytelen módon közelítünk a tolvajokhoz. Ez bizony így van. És ez azért van így, mert sok minden mást is ilyen tehetetlenül kerülgatunk. Vegyük ugyancsak példának a dohányosokat riogató bugyuta feliratokat a cigaretta dobozokon. Nem áll rendelkezésre világstatistika, ám valószínűsíthető, hogy egyetlen virtigli dohányost nem térített el a pöfékelés szenvedélyétől a drámai üzenet: "A dohányzás halált

okozhat", és hasonlók. Félig-meddig ennek a beismerése, hogy egyes országokban agonizáló tüdőrákosok, műanyagcsöveket nyelt gégerákosok gusztusos fotóját rakják újabban a dobozokra. Az újabb találmány ideig-óráig kenyeret ad néhány éhenkórász újitónak, grafikusnak, a vele kapcsolatos összegző vizsgálat pár lódoktornak, aztán semmi. Megint nem vezetett a dolog ahhoz, hogy a földkerekség bagósai elhajítják az éppen füstölő cigarettát. Ennél tovább aztán már nem nagyon lehet menni. Illetve dehogy nem.

A következő fokozat majd az lesz, hogy kéthetes hullát, használt koporsót rejtenek a dobozokba, amitől a dohányáru biztos drágább lesz, a tömeges elriasztás viszont megint nem következik be. Ezzel azonban a riogatók nem sokat törődnek. Valamikor, talán Amerikában megjelent a cigarettán a felirat: "a dohányzás ártalmas az egészségre." Kérem szépen, a szegénység, az embernek ember általi gyötrése, a harctereken való lelövése, a hajléktalanság, az éhezés és egyebek bizonyíthatóan ártalmasabbak az egészségre, mégsem történik semmi a jobb sorsra érdemes emberiség érdekében, hogy ne így legyen. Akkor hát ne riogassunk? Dehogy nem. Senki nem akarhatja, hogy a riogatók, a törvényhozók, a nyomdászok, a grafikusok, a különben vastagon dohányzó orvosok, az újitók kenyér nélkül maradjanak. És akkor még nem szóltunk a dohányzás ellen küzdő államok hatalmas, éppen a dohányzásból származó csillagászati bevételeiről. A kettős érdekeltség nagyon is szimpla, nagyon is

átlátszó esete forog fenn. Cigarettnak, szivaroznak, pipáznak? Hadd tegyék! Ha már ilyen csökönyösek, legalább az állami bevétel hízzon, amiből sok mindenre jut, még értelmetlen lebeszélő akciókra is. Ennek az ügynek is megvan a tanulsága. A szenvedélyes dohányos logikája nem érti az egészségéért aggódó, őszintétlen akciókat, jel-szavakat.

Visszatérve a tolvajokhoz, a pénzre, vagyis a bankjegyekre már csak módjával nyomatnak figyelmeztető mondatokat. Az ezer forintoson az igazságos Mátyás király portréja látható, a túloldalán a visegrádi királyi palota Hercules kútja. A figyelmeztetés pedig így hangzik: "A bankjegyhamisítást a törvény bünteti." Vagyis bankót nem nyomathatok odahaza. Bár lidérces álmaimban már gondoltam rá, nem nyomatok. A profikat viszont hidegen hagyja az ilyesmi, s talán rendelkeznek a hamisításhoz szükséges technikai felszereléssel. Állítólag potom tizenöt millió forintos beruházással indulhat az ipar, és a minőség is garantált. A tolvajok tisztában vannak azzal, hogy a hamisítást tiltó felirat burkolt üzenetet rejt számukra is. Az állami pénzverde történelmi tapasztalata nem tarthatta célszerűnek a direkt megoldást, hogy az egész büntetőtörvénykönyvet rányomassák a bankjegyre. A fizikai nehézségen túl, értelmetlen is lenne az egész. A tolvaj, a nyakkendő, állami alkalmazásban álló éppúgy, mint a toprongyos, a kézjelek nyelvét beszélve keresi a kenyerét, az arra való vaját, a kastélyt, a luxusautót, ki mit. Egyik sem ér rá a könyökén

kijövő figyelmeztetéseket olvasni, a Tízparancsolat hetes pontját pedig egy jó beutalásos agymosó tanfolyamon gondosan elfelejtette. Vagy ha törvényhozóként mondja is legfönről, ne lopj!, a karja közben könyékig turkál illegálisan a közvagyonban. Bort inni, vizet prédikálni, ez a tolvaj lelkülete. Arra gondol, ha ő nem tenné, más lopná el. De ebben sem mélyed el túlságosan. Az elmélkedés elvonná a figyelmét a lényegtől.

Ha történetesen elfürészelhetetlen börtönrácsot nyomatnána a papírpénzre, vagy egy pár kifényesített bilincset, nem érné el a célját. A közös nyelv útján egy darabig együtt halad a tolvaj mindenkivel, aztán amikor nem figyelünk oda, letér erről az útról, és láthatatlanná válik. Nyilván tudott valamit, ezt azonban nem kötötte a többiek orrára. Minél kevesebben értesülnek a valamiről, annál jobb. Nem minden csirkefogó csatlakozik bűnszövetkezethez. A szövetkezeti mozgalmat eléggé lejáratták a múltban, meg aztán a közösen osztozni illik, s ha valaki nem engedelmeskedik, könnyen megütheti a bokáját. Elszaporodtak a saját szakállra dolgozó magányos tolvajok, akik messzemenően osztják Pierre-Joseph Proudhon nézetét, miszerint a tulajdon lopás. Akkor viszont a lopás a tulajdon képződését elősegítő, tulajdonos válta shoz vezető tevékenység, amelynek folyamányaként senki sem vethet a másik szemére semmit, mert a kör visszatér önmagába. A macska, meg a kutya addig kergeti a saját farkát, amíg el nem szédül. A tolvaj ellenben nem szédülős fajta, akkor sem, ha különleges fémhuzalról lévén

szó a tulajdonosváltást a magasban kell végrehajtani. "Ez nem alumínium." Lehet. De az sem kizárt, hogy alumínium. A bankjegyhamisítást a törvény bünteti. Na és a lopás? Azt ki bünteti? A tolvaj?

A média és a szex

Merre menekülünk? Befelé, a dolgok sűrűjébe, vagy kifelé a bozótosból? Ízlés, pártállás, hitvallás szerint keresztet vetve rohanjunk a pályára, mint Isten segítségével reménykedő labdarúgók? Esetleg tegyük ugyanezt, magasra tartva annak a Leninnek a portréját, aki lehetett volna a szabad sajtó híve is, ha forradalmárkodás helyett megmarad a sakktábla mellett svájci törzskávéházában? Mit keres itt Isten, Lenin, a szabad sajtó? És miért kellene menekülni? Nem kell menekülni. Csak azért, mert a hazai média jelenlegi helyzetét górcső alá vevő elemzés megállapítja, hogy a honi médiaipar - lám, már ilyen is van - bevételeit tekintve egy szinten van a szexiparral, még nem kell pánikba esni. Eszünk ágában sincs elvégezni az elemzés elemzését. Nem lenne azonban igazunk, ha letagadnánk, hogy egy ilyen bizarr megállapítás, kivált, hogy szexről és médiáról van szó, lehetőséget ad némi áthallásra. Írhatunk volna a némi helyett nemi áthallást is.

De azért ne legyünk oda annyira, hogy ön-nön magunkat sem vesszük észre. Rögtön megkockáztathatjuk a kérdést, vajon a szexipar keblét dagasztja a büszkeség, hogy a médiával egy szintre kerülhetett, vagy a médiaipar fitogtassa a férfiasságát, mert - legalábbis gazdasági szempontból - a szexipar nivójára küzdötte fel magát? Az áthallás lehetősége jóval gazdagabb, hiszen szexről, médiáról van szó. Az utóbbi ezer milliárdos bevétele, amellyel ugyancsak az elemzés szerint hagyta az építőipart, mélyen elgondolkodtató. Különösen akkor, ha a média megannyi szolgáltatója, helyenként-időnként szolgája a zsebében kotorászva keresi a horribilis összeg töredékének a morzsáit, és sehogy sem találja. Az ő baja, legyinthes az, aki a morzsánál jóval többet talál. A fene vigye az egészet, morog, aki lét-nemlét pere-mén lohol a tisztességesebb anyagi megbecsülésért. Felszínes megközelítés mentén, az egyik jókor volt jó helyen, a másik pedig seholy sem. Egy-szerűen nincs fogalma a jó helyről, valamint a jókorról. Miért nem, az nem is olyan rejtély.

Ha szabad személyes megjegyzést tenni, e sorok írójáról a rendszerváltás küszöbén azt mondta egy kolléga a közös ismerősnek, aki volt olyan kedves az információit a címzetthez eljuttatni, hogy rossz lóra tett, mármint politikailag. A személyes megjegyzésnek úgy van teteje, ha értelmezési körét kitágítjuk egészen napjainkig, amikor is elemzők és nemelemzők markáns különbséget tesznek bal- és jobboldali sajtó, illetve újságíró között, többnyire elhamarkodottan.

Könnyen lehetsz megbélyegzetten baloldali, ha halvány gesztust nyilvánítasz a bal felé, és még könnyebben, még megbélyegzettebben lehetsz jobbos, ha mákszemet találsz a bal fényesre nyalt, kifogástalan tányérján. Magyar specialitás, hogy a "sajtó mindig ellenzéki" tétel pontosan körvonalazható választási ciklusokban felfüggesztődik, ahogy hazai specialitás ugyancsak pontosan körvonalazható ciklusokban, hogy a kabaré kormánypárti, és a cselekvésben korlátozott ellenzék hibáiból próbál megélni, mellesleg sikeresen. Innen aztán nehéz kikövetkeztetni azt, amit állít a hivatkozott elemzés, hogy az újságírók, különösen a fiatalok ma túlnyomórészt jobboldaliak. Esetleg azért, mert kérdéseket merészelnek feltenni, ami demokráciában, demokratikusan működő sajtóviszonyok között kutya kötelességük lenne?

A fogjuk meg egymás kezét, a csókoljuk meg egymást, a borítsunk örökre fátylat a feltáratlan, lezáratlan múltra című óhajok a szexiparra, a válogatás nélküli szexre engednek utalást. Az őszintétlen, kritikátlan csókban azonban nincs köszönet, nem eshet igazán jól egyik félnek sem, még talán a betegség veszélyét is magában hordhatja, ami nem más, mint a kritikátlan zszurnalisztikai magatartás, a végső elerőtlenedés. A helyzet összességében nem olyan rossz, hogy a fürdővízzel együtt kihajítsuk a gyereket is, és a helyzet távolról sem olyan jó, hogy észre ne vennénk, a gyereket sehoggy sem sikerül tisztára mosni, ha itt finomkodunk, uram bocsá' szaka-

datlanul szemet hunyunk, hallgatunk, hogy ne mondjuk, hazudunk. A médiaipar puristái gazdasági megfontolásból és szentnek semmiképpen nem tartható meggyőződésből a mormogás történelmi, elemi jogától fosztják meg magukat, s akarják megfosztani a másként gondolkodókat. Ne csak akkor legyünk a szabadság elszánt harcosai, ha nekünk áll a zászló, hanem akkor is, amikor esetleg vesztesre áll valami, például a nép, a haza, a gazdaság, a pénzügy, az ipar, az államháztartás, a kormányzási törekvés, a reform.

Október 23-án, amikor a média sajátos eszközeivel a szexipar babérjaira törekedve bántóan a rendőrséget, a rendőri fellépést, a rendfenntartást és nem az ünnepet, 1956 értékeit helyezte középpontba, voltak azért üdítő jelenségek is. Az egyik televízió kerekasztalhoz ültette Oplatka András, történészt, akit Andreas Oplatka néven a Neue Zürcher Zeitungból ismerhetünk, Ormos Mária történészt, Hankiss Elemér társadalomtudóst. Oplatka feltette a kérdések kérdését: elégedettek lehetünk a politikai osztállyal? A három tudós egybehangzóan állította: nem lehetünk elégedettek. A riporter dicséretére legyen mondván, nem igyekezett megvédeni a védhetetlent. A helyzet ugyanis sokkal rosszabb annál, csak el kell menni a nép közé. Ha restellnénk páncélozott autón, rohamrendőrök védelmében, lehet álruhában, mint Mátyás király. A helyzetért a bevételi oldalról a szexipar szintjén elhelyezkedő médiaipar, annak a közszolgálati része vastagon felelős. Lehet, hogy a média számos munkatársa, a sze-

rencséesebbek jókor voltak jó helyen, számosan pedig rosszkor rossz helyen, ez azonban inkább szomorú, mint nem. Inkább örülhetnénk annak, amitől igen távol áll ugyanez a média, ha azt mondhatnók, hogy megfelelő emberek vannak a megfelelő helyen. Személy szerint nincsenek kétségeim, a szexipar e vonatkozásban jobban teljesít, mint a média. Vessünk keresztet vagy tartsuk magasra Lenint, és mindenek előtt legyünk őszinték. Soha nem árthat.

Grippen-szex

Már megint a szex? Igen, megint. A múltkor A média és a szex cím alatt a válogatás nélküli szex veszélyeitől igyekeztünk óvni a feslett erkölcsű, fonnyadt bájait olcsón piacra vivő médiát, amelynek éves bevétele - minden olcsóság dacára - az építőiparét meghaladva éppen a szexipar szintjén van. Nem véletlenül. Az sem a véletlen műve, hogy a veszélyekkel nem számolva ezúttal politikusok keveredhettek szexbotrányba. Grippen-szex a botrány neve, amely név kiválóan rímel a gruppenszexre. Annyi közös mindenképpen van a kettőben, hogy ebben is, abban is kétfőnél több a résztvevők száma. Ménage á trois, cinq, six, vagy amennyit csak akarunk. Ha az ügyet nem titkosítják nyolcszáz évre, ha nem söp-

rik szőnyeg alá a legmagasabb rangú takarítók, ha nem tetézik újabb, meg újabb kenéssel a kenéseket a hallgatás és az elhallgatás érdekében, akkor még az is előfordulhat, egy-két dologra fény derül. Bár ez látszólag senkinek sem érdeke. Nem érdeke a vadászgépeket forgalmazó svéd cégnek, amely állítólag kent, még kevésbé a magyar politikusnak, akit kenhettek, s akinek szokatlan, ha valami kedvezőtlen kiderül róla, de még ennél is kellemetlenebb, ha felelősséget kell vállalnia. Felelőség? Was ist das Kutykurutty? Egyedül az amerikai sajtó vezető orgánumának, a New York Times-nak volt fontos, hogy hírt adjon róla. A magyarázat meglepő. Amerikai cégek esnek el rendszeresen jelentős üzletektől, mert velük ellentétben európai cégek megkenik az ügyfeleiket, akik, lám a példa mutatja, még zöldfülűek abban, hogyan kell fújolva, utálkozva visszaautasítani az ilyen gusztustalan förmedvényt. Valószínűleg további megvesztegetésekre lesz szükség, hogy formába lendüljenek, és siker koronázza fáradozásukat. Addig azonban kénytelenek zsebre vágni a jattot, ami valószínűleg meghaladja öt esztendei fizetésüket az elszámolási kötelezettség alá nem eső költségterítéssel együtt.

Azért ne siessük el a dolgot. A botrányt talán szándékosan kavarták a politikusok. Hadd tudja meg a nagyvilág, mennyi értetlenséggel, megalapozatlan váddal szembesülnek itthon, amikor éppen jelentősen emeltetni szeretnék a juttatásaikat. Ha az emelést eléri, többé nem fanyalodnak feketén szerzett jövedelmekre, addig

éljenek, lehetett hallani különböző, többnyire az emelést szorgalmazó állásfoglalásokban. Addig éljenek? Jól néznének ki, ha csak addig élnének. Nem várhatjuk, hogy máról holnapra kiürüljön a parlament. Nem véletlenül keveredhettek magyar politikusok a Grippen-szexbe, minden veszélyt és leginkább a csúszót vállalva. Nyomatékokat óhajtottak adni jogos követelésüknek. Nem tudnak kijönni a pénzükből a következő fizetésig, ezért kénytelenek, itt és ott, ezt-azt elfogadni. Valószínűleg más is ezt tenné a helyükben. Nem? Az egyszerű állampolgár már többször fálnak ment felháborodásában, amikor egy-egy politikus úgy védte a mundér becsületét, hogy ők sem rosszabbak, mint az állampolgár. Nem átallják kijelenteni, hogy a kormány, a parlament és minden olyan, amilyent a nép megérdemel. Ezek az öngigazoló, önajnározó, a közt voltaképpen lesajnáló, semmibe vevő kijelentések természetesen csak arra jók, hogy borzolják a kedélyeket. A korrump politikus, hogy nevén nevezzük a gyereket, ezektől nem lesz jobb, a feddhetetlen állampolgár pedig rosszabb és főleg nyugodtabb. A morgást valahogy másként kellene elhallgattatni.

A legegyszerűbb természetesen az lenne, ha a megvesztegetés pillanatában, elnézést kérve a nagyvonalú ajánlatot tevő cégtől, hazatelefonálnának tanácsért, mi tévők legyenek. Mondjuk, százezer dollár üti a markukat, ha aláírnak a svédeknek. Most légy okos Domonkos! Parlamenti bizottságot nincs idő felállítani, a dolog olyan hirtelen jött. Hogy a köztársasági elnök normakont-

rollra továbbítsa az ügyet, azt fölöttébb aggályosnak tartva, még több hercehurca. A népszavazás költséges, meg hosszadalmas is. Az OVB nem lenne hajlandó 2018 előtt összeülni. Vagyis nincs megoldás? Ha vadászgép nélkül térnek haza, esetleg csak egy kiadós náthával, aminek véletlenül szintén Grippe, Grippen a neve, még a vám is rossz néven veheti. Nem beszélve arról az apróságról, hogy az ország egy pillanatig sem maradhat védelem nélkül. Az sem járható út, hogy egy fokkal korrektebb üzletfelet keresünk öt perc alatt a nagyvilágban. Az idő igen szorít, és korrektségért talán túl messzire kellene menni. A leggyorsabban talán még az otthoniak, vagyis a családtagok reagálhatnának a felvetésre. Tőlük viszont könnyen az mehetne válaszként, "nekem ilyen kevés haza ne gyere". Ekkor következik a saját szakáll, vagyis a politikus saját szakállára a saját zsebébe rakja a pénzt, amit a mai világban persze elkülönített, titkos számlára utalnak. Készpénz itt aztán nem forog. Mit ér a tűz, ha senki sem melegedik körülötte? Mit ér a gesztenye, a pecsenye, ha nem sütögetik? Ki melegedjen a tűz közül? Nyilván az, aki a legközelebb van hozzá. Ki sütögesse a gesztenyét, a pecsenyét? Az, akinek van, aki véletlenül szintén a tűzhöz legközelebb helyezkedett el.

A tájékozatlan, naiv emberekkel persze nem lehet mit kezdeni. Pista bácsi, aki már megkapta a tizenharmadik havi nyugdíj második felét, és el is költötte, türelmetlenül várja a Grippen-pénzt. "Milyen pénzt, Pista bácsi?" "Hát,

a Grippen-pénzt." Aztán magyarázza, hogy röpcsiket vett az ország, s ezért plusz pénzt kaptak politikusok, amit a választott képviselők vettek át őhelyette. "Ó, Pista bácsi, a dolog azért ennél bonyolultabb. Tudja, az a pénz fekete pénz. Nem szabadott volna átvenni, de ha már átvették, nem szabad tudni róla. Csitt! Maga se tudjon róla, mert megütheti a bokáját. Tudja, ez korrupció. Amiből mi sajnálatosan mindig kimaradunk. A Grippen-szex, akár a Gruppen már csak ilyen. Lehet, hogy kettőnél többen vesznek részt benne, ám hogy maga kimarad belőle, az biztos. A szex a maga korában igen csak kockázatos." Szegény Pista bácsit alig lehet megvigasztalni. Ebben a kilátástalan helyzetben egyet azért még megtehet. Sűrűn helyesli a képviselői juttatások drasztikus megemelését, mert akkor azok megutálják a fekete pénzt. Csak ekkor meg irigység gyanújába ne keveredjen. A tapasztalatok szerint ugyanis a kapzsiság nem ismer határokat. A szerény azt mondja, kicsi voltam, de szemtelen nem. A korrup, aki a válogatás nélküli szex híve, a dolgot megfordítja: Szemtelen voltam, de kicsi nem. Ennél fogva nem fél a Grippentől, akkor sem, ha vadászrepülő, akkor sem, ha nátha. Természetesen a kenőpénztől sem fél.

A "van" és a "nincs"

Győrött, legújabban a pékek városában, van egy dicséretes szokás. Egy órával a pékségek zárása előtt féláron árusítják a termékeket. Mielőtt félreértés esnék, a dolog nem a tárt karokkal fogadott kormányzati reform része. Az élet drasztikus drágulására a pékek önszántukból reagáltak így. Hogy a program a simogatásra, és persze az olcsóbb napi betevőre kiéhezett vásárló totális egyetértésével találkozott, az jól lemérhető, ha vesszük a fáradságot, és pillantást vetünk a boltok előtt kigyóző sorokra. Ha a vásárló jól jár, nem sajnálja, hogy az üzletnek is megvan a számítása. Aztán mert az üzlet jól jár, még az a plusz öröm is az övé, hogy szélteben-hosszában dicsérik. A dicséret állítólag még nem adóköteles. Ha ez így van, az ember nem is érti, miért nem pékek állítják össze a kormányprogramot, elvégre sütés tárgyában ők volnának az igazán illetékesek. De félre a politikával, mert fogósabb feladványt kell megfejtenünk. Szabad-e a gazdagnak is a pékség elé sorakozni, s noha könnyedén megfizethetné teljes áron a kenyeret, a kiflit, a zsemlyét, a süteményt, megengedhető-e, hogy luxusautóját leállítva, ő is részesedjen ilyen és ehhez hasonló kegyekből? A kérdés természetesen álkérdés, és mint ilyen ostoba, továbbá a felebaráti szeretet felől közelítve méltatlan. Mégis kénytelenek va-

gyunk feltenni, mert egy ágról szakadt szegény oda nyilatkozott a jelenséget látva, hogy ő bizony szégyellné magát a gazdag helyében, nem lenne képe beállni a sorba.

A szégyennel nem sokat tudunk kezdeni, különösen ebben az összefüggésben. Kashoggi olajmágnás közeli rokona a vékonypénzű egyedeknek kitalált bazársoron árleszállítást kért. Sophia Loren saját bevallása szerint turkálókban is vásárol. Témából véglegesen kifogyott, megszűnés előtt álló sajtóorgánumok számára szenzáció már csak az ilyesmi. Hacsak arra nem gondolunk, hogy bizony igazsága volt Cervantesnek a Don Quijotében, amikor megállapította, a világban a legfőbb törvény a "tener" és a "no tener", vagyis a "van" és a "nincs". Az összes többi nyugodtan alá lehet rendelni ennek a legfontosabbnak. Ha Cervantes így látta századokkal ezelőtt a saját korában, még hatványozottabban vélhetjük érvényesnek manapság, amikor mind a gazdagság, mind a szegénység elszabadulni, és még inkább szembenállni látszik, noha megférnek egymás mellett a pékség előtti sorban. Az árnyalatokra, és a másik szerencséjére kiváltképpen érzékeny közvélemény még arra is felfigyelt, hogy miközben a szegénynek esze ágában sincs a "vannal" kérkedni, miután ő a "vant" legfeljebb köszönés erejéig, felszínesen, távolról ismeri, vagy úgy sem, a gazdag időnként álruhát ölt, és nekilát siránkozni, a szegények szemében furcsán cselekedni. A témából véglegesen kifogyott sajtóorgánumok azt is felemlégetik, hogy Rockefeller, az olajkirály Nixon,

egykori amerikai elnökkel a Fehér Ház lépcsőjén állva észrevett a földön egy ötcentes pénzérmét, lehajolt érte, felvette, és a zsebébe tette. Onassis görög hajómágnás Dalival, a szürrealista festővel közös New York-i taxiban arra ébredt, nincsen náluk pénz, ezért vissza kellett térniük a szállodába. Ezek a sztorik. Most nézzük a siránkozó gazdagokat.

A spanyol televízióban óriási siker volt a nyolcvanas évek közepén a Los ricos tambien lloran, a Gazdagok is sírnak című szappanopera sorozat, amelyet később a szovjet televízió is átvett. A szovjet pártfőtitkár rajongója volt a sorozatnak. A Kremlben tévékészüléket állíttatott a dolgozószobájába, hogy munka közben is láthassa. Hogy hisznek-e a szegények a sírdogáló gazdagoknak, nem valószínű. A pártfőtitkár talán arra volt kíváncsi, milyen veszélyeket rejt, ha a szovjet társadalom egyszer megindul a gazdagság útján. Ez a veszély azért a legfrissebb információk szerint ott is elkerüli az átlagembert, akárcsak nálunk. Mi mindenben tud rágódni, keseregni egy gazdag, azt a mai hazai közélet számos példával teszi érzékelhetővé. Ha azonban irodalmi példával akarunk élni, hivatkozhatunk Mario Vargas Llosa, perui író Madridban 2003-ban megjelent El Paraíso en la otra esquina, A Paradicsom a másik sarkon van című regényére, amelyet már azért is érdemes elolvasni, mert nem más, mint Paul Gauguin, a festő és nagynagyjának, a mindenféle elnyomás ellen, de főként a női egyenlőségért küzdő szabadságjogi harcosnak,

Flora Tristánnak a párhuzamos életrajza. Flora Tristán kalandos élete során Peruban elvetődött egy Lavalle nevű dúsgazdag haciendájára, ahol az a vendégnek megmutatta a cukornádültetvényeit, a vízimalmait, a cukorfinomítóit. Végül a rabszolgáiról beszélt.

"A rabszolgahiány tönkre tesz minket, gazdákat" - panaszkolt. - "Képzeld el, ezeröttszáz volt belőlük, és alig maradt kilencszáz. A hiányzó higiénia, a hanyagság, a lustaságuk és a barbár erkölcsük megbetegítik őket, és pusztulnak, mint a legyek. Nem ismeri a négereket. Hagyják meghalni a gyerekeiket, olyan lusták. A restségük nem ismer határokat. Még rosszabbak, mint az indiánok. Ostor nélkül semmire sem lehet rávenni őket. Nézz meg, mi történt az egykori francia gyarmaton, Santo Domingóban, mióta a rabszolgákat felszabadították. Abszolút káosz, és visszatérés a barbárságba. Ott a négerek egymást falják föl." Lavalle Flora Tristán felöltötött veremhez vezette, ahol szalmán hevert két ruhátlan néger nő a falhoz láncolva. "Ezek a szörnyetegek megölték a saját újszülött gyerekeiket." Mire Flora: "Megértem őket. A helyükben ugyanezt a szívességet megtettem volna a lányomnak. Még a halál árán is megszabadítottam volna a rabszolgaság poklától." Gauguin és nagyanyjának élete a tizenkilencedik században zajlott, ám ami a "tenert" és a "no tenert", a "vant" és a "nincset", a világon uralkodó legfőbb törvényt illeti semmit sem veszített az időszerűségéből.

A péküzletek előtt szegény és gazdag együtt áll a sorban zárás előtt egy órával, amikor féláron adják a termékeket. Nekem nem esik rosszabbul a falat és a kedvezmény, mert más is kap belőle, legyen akár gazdag. Eszébe ne jusson valakinek kitúrní a sorból például az országgyűlési képviselőt, aki, másról sem hallani mostanában, rövidesen még több lehetőséget kap a gyarapodásra. Azért se bántsuk, mert hátha rádöbben, hogy pékekre kellene bízni inkább az ország irányítását, sütés dolgában aligha lehet náluk érdekesebb. Hátha az is eszébe jut, hogy az állampolgárok a piacról élnek egyre drágábban, egyre nehezebben, itt az idő tenni értük valamit. Többet, mint eddig? Jóval többet. Ebben szegény, gazdag minden további nélkül egyetérthet, noha a törvény, a "van" és a "nincs" a világ kezdete óta bűnösen szétválasztja őket.

Jobb, mint egy verés?

Igen, tanúsíthatom, a fejmosás, nem a vad-disznó főnöktől, nem a feldühödött házastárstól, nem is a rigorózus tanártól, hanem a fodrásznál jobb, mint egy verés. Egyébként még sok minden másnál jobb, például az odakozmált ételnél, a csapnivaló tévéfilmnél, a fűzfakölteménynél, és így tovább, ha már negatív tartományban aka-

runk mozogni mindenáron. Akar a fene, de a fodrásznál pontosan így fogalmazott a kedves vendég, miközben a figaró vakarta, nyomkodta, gyömöszkölte samponhabos fejét, és vesztére megkérdezte tőle: "most jó?" Lehet, hogy a víz hőmérsékletére értette, a művelet időtartamára, a habosítás fokára, a válasz így hangzott: "ez jobb, mint egy verés". Amiből a többi közt kiderül, hogy a vendég nem kamionos. Állítólag a fodrászhoz betérő kamionosok szokták a fejmosás szertartását olybá értékelni, hogy többet ér egy alvásnál. Az alvás pedig a leghétköznapibb portékák piacán ugyancsak jobb egy verésnél. Nem nagy ügy, mondhatja az ember, akinek fejmosásban, verésben, alvásban egyaránt lehet része, azaz tud összehasonlítást tenni. Üggyé a fodrász felcsattanása tette. Talán szakmailag érezte megalázónak a furcsa összevetést, hogy az ő fáradságos, nem busásan fizető munkája csupán egy vacak verésen tesz túl. Talán szívesebben vette volna, ha a vendég keresetlenül közli, hogy a mosás hatására újjá született, és szeretne felvételt nyerni a legközelebbi óvodába. Elég az hozzá, kikérte magának, és a fejmosást méltatlankodás formájában folytatta, miért pont a veréshez kell hasonlítani, jellemző az emberek negatív beállítottságára, hogy abszolút feleslegesen ilyesmit képesek mondani.

Az élet igen is szép, csak a szépségeket fel kell kutatni, mert ingyen nem adnak semmit. Illetve ingyen is adnak. És a fodrász mesél. A múltkor volt két vendége hajszálra egyforma kabátban. A kabátot összecserélték, egyik a másikéval távo-

zott, kisvártatva azonban visszatért, hogy amit elvitt, nem az övé, mert több pénz van benne, mint az övében. "Látják, ilyen vendégeim vannak." A nyírásra várakozók nem tettek ellenvetést, hogy lám, miért kutakodott az idegen zsebben, hiszen csakis így derülhetett ki az igazság, meg aztán a többen is több pénz lehetett a viszszavitt kabátban, csak menet közben eltűnt. Ellenvetés nem volt, a fodrász diadalt ültetett. Annál is inkább, mert egy másik vendég emlékeztette, ő is emelte az üzlet ársíóját. Hónapokkal azelőtt maga elé engedett egy előadásra igyekvő orvosprofesszort, aki a meghatottságtól percekig rázta hálálkodva a kezét. Szegény professzor, mintha életében nem lett volna hozzá kedves senki. A hangulat percek alatt megváltozott. A levegőben azért nyoma maradt, valaki a veréssel találta minősíteni a konkrét fejmosás felfrissítő, életre keltő műveletét. Vajon miért tette?

Találgatásokra lennénk utalva, ha nem válogathatnánk kedvünkre a negatív, ha úgy tetszik, fordított beállítottság bőséges példatárából. A tévériporter a bűnüldözőknek udvarló népszerű műsorban egyszer csak azt mondta: köztudomású, valamennyien potenciális bűnelkövetők vagyunk. Hogyan? Ha valamennyien, akkor a rendőrök is? Nyilván joggal tiltakoznának ellene, noha vannak kivételek. De a civilek társadalma sem osztja a kijelentést, ebben pedig nekünk van igazunk. Anekdotákban szereplő egyedek szokták így magukra felhívni a figyelmet. A büntetőbíró szerint kétféle ember van, egyik már állt előtte vád-

lottként, a másik majd áll. A matematika professzor is hatalmas blöffel törekedett a rivaldafénybe: ötösrre az Úristen tudja a matematikát, négyesre ő, s kettes alatt az összes többi. Ha az ilyesmitől több lesz a jogász, a tanár, ám legyen, csak nekünk ne kelljen állandóan mentegetőzni, elnézést kérni, ruházatot tépni, ami drága mulatság a mai világban. Negatívra vagyunk hangolva, mese nincs, s ez úton-útfélen kibukkan a leghétköznapiabb szituációkban. Itt van például a bűnös nemzet fogalma, az utolsó csatlósság, ami miatt állandóan lehajtott fejjel kellene járnunk. A történelmet sokféleképpen lehet hamisítani. Úgy is, ha letagadunk, elhallgatunk, úgy is, ha erre vagy arra eltűnzünk valamit. Nemrég az egyik lapban azt írta egy túlbuzgó, nem tudni, milyen kegyeket kereső zszurnaliszta, hogy az 56-os forradalmárok a Horthy-fasizmus ellen harcoltak. Hány kézen ment keresztül a brutális tévedés, fogalmunk sincs. Akár célzatos volt, akár nem, valamire, valakinek jó lehetett.

Igazat adhatunk egy volt miniszterelnöknek, aki szerint mérhetetlen károkat okoz a nemzet lelkének folyamatos sértegetése, az állandó intés. Miközben a környező országok szünet nélkül idealizálják, kvázi hamisítják a történelmüket, nálunk éppen az ellenkezője történik, a deheroizálás, a kicsinyítés, az öncsonkítás, ami a másik oldalon ugyancsak hamisítás. A szívós, kitartó agymosás következtében a néplélekbe beitta magát a "veréssel minősítés", a szolgai hajlongás, a talpsimogatás hol erre, hol arra. Olyannyira, hogy

már csak egy érzékeny figaró veszi észre, itt valami baj van, többről van szó pusztán szellemeskedésnél, jópofaságnál. Ezt a többet tehetetlen keserűségnek is hívhatjuk akár, a lélek fertőzőtségének. Amikor a színi kritikus évekkal ezelőtt konkrét darab kapcsán leírta, árulkodóbb minden jelnél, hogy a magyar színpadon milyen tökéletesen alakítják a szolga szerepét, az éber, de inkább fajankó szerkesztő ezt az észrevételt kihúzta. Ami nem jelenik meg, abból nem lehet baj. Ami megjelenik, abból igen? Jóval a rendszerváltás előtt közölte az irodalmi lap Csalog Zsolt egy írását, amelyben a szerző az országot elöntő korrupció leküzdéseként javasolta, hogy a magyar fővárosra egyszerűen le kellene engedni egy rácsot, és körbe lelakatozni. Ma ugyanez a lap, noha állítólag tombol a demokrácia, a sajtószabadság, biztos nem közölné le hasonlót, pedig a korrupció, az összefonódás, a közpénzek törvénytelen lenyúlása esetleg törvénnyel szentesítve, felszín felett és felszín alatt ma minden eddiginél jobban tombol.

Azért vannak más hangok is. A Magyar Világkép Kutató című folyóirat 2005 októberi száma közölte az Argentinában élő USA állampolgár Shokotu Faisi japán professzornak a Bécsben megjelent Vasárnapi Levél szerkesztőjéhez 1962-ben írott nyílt levelét. A professzort, aki Budapesten tanult magyarul a "bölcsh Imaoka Gyuicsiro" vezetése alatt, ugyanebben a Vasárnapi Levélben Dr. Farkas László és Magyar László az általa tisztelt és szeretett magyar fajt és népet előnytelenül beállító sorai készítették felszólalásra. "Mi - néhá-

nyan - japán őstörténeti kutatók abban a hitben nőttünk fel", írta, "hogya világ legnemesebb nemzete és fajtája a "maya-r-a" magyar. A "Felkelő Nap" birodalmi ivadékaiknak hittük és hisszük Önöket, kedves magyar testvérek, akiket a történelmi karma messzire sodort el." Harminc év szemlélődése alapján Shokotu Faisi megállapította, hogy igaz magyar történelemírás sem a Habsburg, sem a Horthy-korszak alatt nem létezett. A valóságos faji mítoszok alapján dolgozó történészek nem léteztek, mert hogyan is értékelnék azok a mítoszok erejét és igazságát, akik saját Nemzeti Krónikáik hitelét is lerontották, nem hivatkoznak a Magyar Krónikákra. A professzor szerint a keveredett fajú történészek nem az igaz magyar történelmet kutatják, saját javukra ferdítik el az igazságot. Felteszi a kérdést: "Miért van az, hogy a világ egyetlen nemzete, a "magyar" az, melynek származását, történelmét minden más náció elhomályosítani igyekszik? Kik állnak mögött a homályosító érdekszövetség mögött? A "Nap" az Önök Istene is - keleten kel és nyugaton nyugszik."

Látszólag messzire kanyarodtunk a fodrászattól, ahol a valódi fejmosást többet érőnek minősítette a vendég a verésnél. Hogy miért, nem véletlen. Mint ahogy az sem, hogy a kiváló festőművész már azt is elismerésnek tartotta, ha egy úttörő legyintett valamelyik alkotására. Vigyázat, egyre többen vannak a legyintgető úttörők, jobban mondva a volt úttörők, akik azt szeretnék, hogy mi is magasról tegyünk mindenre, s főleg a

nemzeti önbecsülésre. Mellesleg éberén figyelik minden mozdulatunkat, miközben fittyet hánynak a mítoszokra, amelyekből erőt is meríthetnénk. Minél kilátástalanabb a helyzet, annál inkább. Az egyesült Európában is, ahol a mítoszokat egyelőre még nem tiltották be, csupán tépázák azokat szakadatlanul. Sajnos, leginkább a határaink között. Érdekes módon, ez egy japán tudósnak feltűnt. Nem kellene ezen elgondolkodni?

Pista bácsi

A halottaknak sok mindent el kell tűrniük. A váltott lovakkal érkező kincstári cinizmus vállrándítva mondja: ha már a legrosszabbat megélték, ha már "arra járnak". Mi a gond? Gond sehol. Azt is elviselik, hogy a költő szerint nem haltak meg, csupán az élet álmából ébredtek. És ahogy az első álmot, meg az utolsót is, az élet álmát kitörölték a szemükből, azt látják, érzik, hogy virágosó zuhog elnehezedett testükre, imát mormolnak fölöttük, gyertya lángja melegít, világít, inkább csak világít. Este olyan szép a sok-sok kicsi láng. Mi a szép, nem tudják, fogalmuk sincs. A halál meg a szépség, kinek az ötlete ez a boldogság? Valamit nem tudnak. Vagy ők, vagy a túlélők. Látják, hogy női kezek szorgoskodnak a

sírok körül. Ha olyan vidám, ha álom, amiből felébred az ember, miért nem mondja sír helyett, nevet, sírok helyett, nevetek. Miért?

A tolvajt is látják, aki temetői virágokból, krizantém hegyekből, futball nagyságú hortenziákból építi a gazdagságot. De nem csak látnak. Hallják, amint az évente egyszer magukba fordulók, egyszer gyászolók, egyszer kegyeletet lerovók az áhítatot befejezve megindulnak az élet felé. Ők a holtak álmából ébredtek az életre. Várja őket a meleg ebéd otthon. Ha távolról érkeztek az emlékezés évi penzumát leróni, hívja őket egy barátságos vendéglő. Menjetek, menjetek, ne sokat szomorkodjatok, üzenik az élet álmából ocsúdók. Mértéktartásra már nem intenek, mintha tudnák, hogy a fenti világban ez manapság reménytelen. Reménytelen?

Pista bácsi vendéglője az országút mellett meglepetést tartogat. "Nagy mellekkel, forró combokkal várlak" - súgja a kissé átfagyott vendég fülébe. Férfi legyen a talpán, aki e szókra nem ugrik az asztal tetejére, nem dőfi kardját az első jöttmentbe, nem keresi töklámpással a felajzott üzenetöt. De ne révedjünk beteljesületlen álmok világába. Az első Márton-napi lúd tartogatta az erotikus felhangú üzenetet. Párolt libacomb, pezsgős káposzta, meg hasonlók. Nagy mellek, forró combok... Kard ki, ugrás az asztalra, de nem. Minden és mindenki vissza a helyére. A lúdból ma nem esznek. Mert megakadt a szemük Pista bácsi kedvencén. A mosolytalan pincér nem kecsegtet udvariassággal, hogy készségesen vála-

szol akadémikoskodó kérdésekre. Talán hívni kelle-ne Pista bácsit. Saját kedvence ügyében ki a legilletékesebb, ha nem ő? A mosolytalan pincér őriz-ve arcának mozdulatlanságát, felmondja hiányta-lanul a leckét.

A Pista bácsi kedvence, kérem szépen, kol-bászhús egy szelet disznóhúson, együtt bepaní-rozva, kirántva. Ki hitte volna, milyen ötletes ez a Pista bácsi abban a ritka övezetben, ahol a disznót böllérkés fenyegető terhe alatt sem mondanák sertésnek. Ezzel pedig a világfi is egyetértene, aki éppen azt meséli száz kilométerrel odébb, hogy most ért Bécsbe, a határ után gyönyörű szivár-vány, az autópályán pedig szikrázó napsütésben tejfehér esőfüggöny fogadta. Meg hogy biztonsá-gban érezte magát, noha alig lehetett látni valamit. Lenyűgöző Pista bácsi egyszerűsége. Nem úgy, mint falusi kocsmában Sanyi bácsi kedvence. Alig harminchat mondatban, felért volna egy terebé-lyes színpadi monológgal, a kérdőre vont pincér fel is mondta a receptet. Hibátlanul, de nem biz-tos, hogy hiánytalanul. Ha így volt, az életével játszott. Legfeljebb Sanyi bácsiéval. Kézenfekvő volt a vendég kérdése: tessék mondani, életben van még a Sanyi bácsi? Több volt tárgyilagosság-nál.

Vajaszták, mustározták, borsozták, párol-ták, süttötték, göngyölték, rárakták, levették, sza-lonnával lefedték, előzőleg májjal töltötték... Ja, és tejföllel locsolták. A kérdés tehát jogos. Életben van még a Sanyi bácsi? A pincér jót nevetett. Re-zegtek a tányérok az asztalon, a virágok a cserép-

ben, döcögtek a falak. Sanyi bácsi nem volt sehol. Talán panírozva lapított a konyhán. Pista bácsi halottak napi meglepetése még hátra volt. A mosolytalan pincér felvette a rendelést, iparkodott a konyhára. A vendég magára maradva szemlélődött. A falon elhelyezett régi konyhai használati eszközökön vándorolt a tekintete. A mángorló, a habüst, a hurkatöltő és mákdaráló között felfedezett egy fotót. Meglett férfi portréja volt. Utálatos, ha a vendég sokat kérdez, a vendéglő meg néma, mosolytalan. De ezúttal kifogták egymást. Úgy kellett nekik. "Az kérem a Pista bácsi, az alapító, de már évekkel ezelőtt meghalt" - volt a pincér válasza, ami megfért az alkalommal.

A dolog abban is maradt volna, ha a kolbászhusos rántott szelet után a vendég, távozóban bele nem lapoz a vendégkönyvbe, ahol az angol, az olasz, a svéd, a fiatal barátnőjével kérkedő magyar, és így tovább, nem intéz szívélyes, személyre szóló üzeneteket Pista bácsinak, egész családjának. Erő, egészség, üzleti siker, további minden jó, amint lehet, visszatérünk, meg még egyszer, soha el nem múló megemlékezéssel a kitűnő ellátásért, a fenséges ételekért, a zamatos borokért, nahát, a Pista bácsi a családuink kedvence lett. Ennyi hálálkodó, élő halottnak szóló üzenet utána a vendég már bánta a kíváncsiságú kérdést, amire megtudta az igazságot, ellenében a vendégkönyv beíróival. Az angol elektronikus üzenetben még azt is tudatta a címzett, hogy náluk esik az eső.

A hír nem szomoríthatta el Pista bácsit, aki létezésének-nemlétezésének titkát még így is megőrizheti az idők végezetéig. Fényképről mosolyog a betérőkre, a kedvencét megrendelőkre, ahogy az élet álmából ébredők ezt bármikor megtehetik. Kolbászhús disznószelettel panírozva, együtt kirántva. A legjobb hozzá a krumplipüré. Nem porból, mint igénytelen helyeken, hanem valódi, konyhán hámozott krumpliból. Vendég és vendéglátó adjon magára.

Sajtbúrában a föld szelleme

A véletlen, ha egyáltalán véletlen, nem tűr ellentmondást.

Eszem ágában nem volt, hogy a színház és a mozi világának ötven esztendővel ezelőtti eseményei, kuriózumai között kutakodjam. Az a bizonyos véletlen azonban, amely végül is nem más, mint szükségszerűségek sorozatának esetleges akaratja, kikényszerítette a dolgot. Hogy ez megtörténhessen, éppen akkor kellett sétálnom a városban, amikor lomtalanítottak. S ha már éppen akkor és arra sétáltam, a kacsatok közül reménykedve kacsinthatott rám meghatározott helyen egy vaskos német divatlap, hátha észre veszem. Észre vettem, s a csábításnak engedve kézbe vettem. A magazinból kihullott egy szabásminta, amit egy

fölöttébb tájékozott úriember - talán KGB-s? - szemrebbenés nélkül katonai térképnek nézett. A szabásmintából pedig, csodák csodája kiesett a Színház és Mozi című, minden pénteken megjelenő hetilap 1956. május 11-iki száma. A lap kettő forintba került, s az impresszum tanúsága szerint megjelent 44 ezer 250 példányban.

Mindez természetesen csak külsőség. A lényeg az, amiről tudósított ötven évvel ezelőtt a Színház és Mozi. A címlapon Tolnay Klári és Gábor Miklós kettőse látható Victor Hugo Királyaszony lovagja (Ruy Blas) című drámájának két főszereplője a Madách Színház előadásában. A második és a harmadik oldalon a mai idegrángásos, vibráló lapszerkesztést Fábry Zoltán filmrendező Cannes-i élménybeszámolója, kényelmes beszámolója csúfolgatja. Ez önmagában is szenzáció lehetett, hiszen ugyanezen a fesztiválon aratott komoly nemzetközi sikert Fábry filmje, a Körhinta Törőcsik Marival és a tragikus sorsú Soós Imrével a főszerepben. Fotó örököltette meg, ahogy a szovjet delegáció vezetője gratulált a rendezőnek és Sarkadi Imre forgatókönyvírónak. És milyen bizarr, ahogy Fábry tudósít a díjkiosztásról!

"Együtt vacsoráztunk Mr. Flaud-val, a Filmhivatal elnökével" - írja. "Vacsora közben többször visszatért a díjak kérdésére, s bár tréfásan, de valósággal mentegetőzött, s örült, hogy nem tagja a zsűrinek. Az újságíróknak szinte egyöntetű véleménye, hogy igazságtalan dolog volt kihagyni a jutalmazott filmek listájából De Sica A tető című filmjét, a görög Feketeruhás lány-t és a

Körhintá-t. A Körhinta Cannes-i sikere vitathatatlan, amit mi sem bizonyít jobban, minthogy Méeszáros Lajos, a Hungarofilm osztályvezetője egy délelőtt eladta Franciaországnak, a francia Északafrikai Uniónak, Belgiumnak, Svájcnak és Kanadának."

Vastaps felcímmel Várkonyi Zoltán intellektuális szélhámosának alakítását dicséri Demeter Imre a Katona József Színház Sartre Főbelövendők klubja drámájából. Fölöttébb kemény hangvétellű glossza a héttagú Csárdáskirálynő, a négytagú Lili bárónő előadások kapcsán az egytangóharmonikával, az utolsó vonatindulásig, az MNDSZ nevével, a Filharmónia állítólagos támogatásával, az árvízkárosultak javára mottóval pendliző, nivótlan haknibrigádokra lövöldöz, felvetve a Népművelési Minisztérium felelősségét. Lévai Béla ismerős és ismeretlen jelenségről szól egyszerre. A mozipénztárak előtt sorban álló nézők védelmében siratja a fővárosban egymásután becsukó mozikat. Képriport vezet a színpadi trükkök világába, ahol szeggel ültetik a virágot, két szénrúd csúcsa közötti ívfénnyel "villámlik" a fővilágosító, a lánghatásokat az úgynevezett likopódium-pipa hozza létre, Sinkovits Imre sajtóbúrába beszélve szólaltatja meg Az ember tragédiája föld szellemének szavát, gőzfejlesztő készülék adja a "mindenség leheletét" a Sirály első felvonásában.

Kristóf Károly Bartók Béláról szóló húszperces dokumentumfilmet döngöl a betonba. "...De miféle ízléstelenség volt bevágni a hitleri

hordák menetelését, sőt magát a Führert, amint ordítva szónokol. Mit keres ebben a Bartók-filmben a New York-i Broadway töméntelen autójával. Hát ez jellemzi a mi Bartókunkat? Lehet-e ezzel helyettesíteni szülőházát, a régi Zeneakadémiát, ahol tanult, a Zeneművészeti Főiskolát, ahol tanított, Pest környéki és budapesti lakásait, ahol alkotott?... És végül: zengzetesen szól-e Bartók zenéje? Nem, a hang igen gyenge. Mindehhez a szövegmondó úgy beszél, mintha az epizkopális egyház lelkésze lenne, amint éppen temet valakit."

Ötven évvel ezelőtt reggel fél nyolckor százötven ember tülekedett jegyért a Lenin körüti mozi előtt. A Gábor diákokat akarták látni. "Ne hagyd magad, Jutka! Nyomd arrébb azt a pimasz stricit..." Segédházfelügyelő biztatta így a lányát. Misán Jánosné csévéző az Újpesti Gyapjúszővőgyár, Tóth Mária segédmunkás a Csepeli Növényolajipari Vállalat éjszakai műszakjából sietett egyenesen mozijegyért. Sas György, a riporter megtudta, hogy azon a délelőttön tizenháromezer néző fordult meg Budapest tizenöt, délelőtt is játszó mozijában. Dénes Tibor a szolnoki Szigligeti Színház pillanatnyi helyzetére volt kíváncsi. Kiderítette, a helyzet nem olyan rossz, mint ahogy egyes nézők azt beállítják. Keres Emil igazgató és társulata mindent elkövet, hogy a város büszke lehessen színházára. A közönség nagy úr. 1819-ben Szilágyi Pál társulata az "elnyűhetetlen" Tündérlak Magyarhonban című darabot adta Szolnokon. Az előadás után a közönség nem mozdult a

helyéről. Valaki újrázni kezdett, a többiek utána. A jelenlévők újra megfizették a jegy árát, s a színészek megismételték az előadást.

A Színház és Mozi 1956. május 11-iki számából megtudni, hogy New Yorkból Frankfurtba szállították a beteg Ábrahám Pált, a híres operettszerzőt. Többször halálhírét költötték. 1933-ban a fasizmus elől Amerikába menekült, ahol a Broadway urai éveken át üres ígéretekkel hitegették. A Bál a Savoyban premierjét az utolsó pillanatban lefűjták. Ez örületbe kergette a komponistát. Nem akármilyen anekdotát jegyzett le Bars Sári. Az úri Magyarországon Miklós-nap megünneplésére készülődtek egy dunántúli városban. Jeleneteket akartak előadni Madách Tragédiájából is. Éva szerepét a főispán tizenhét esztendőös lányára bízták. Amikor a befejező tizenötödik színben a lány szerepe szerint így szólt: "Anyának érzem, óh Ádám, magam!", a főispánné elájult, majd magához térve követelte, vagy átírják Madáchot, vagy betiltja az előadást. A megoldás: Éva e szavai után: "Tudom, fel fog mosolyogni arcom, ha megsügom", Ádám így kiáltott: "Apának érzem, óh Éva, magam!"

Három fröccs

Idén végre oda kerülhetett a könyvhét, ahova a sonka, a forralt bor, a varrott papucs, a gubicukor, a luftballon egész évben, vagyis a korszóra. A kérdés csak az, eddig miért nem?

Ja, és pont akkor, amikor kezdődött a labdarúgó világbajnokság. A vébét nem azért rendezték éppen akkor, amikor a könyvhetet, hogy mindent rá lehessen fogni megfelelő érdeklődés híján, de tény, bele lehet kapaszkodni. Rengeteg kapaszkodó van.

Három magyar hűsöl a pinceborozóban fröccs mellett. Kultúrmagyarok, beérik fejenként egy pohárral, s erről a szerény platformról joggal elítélhetik az alkoholisták országában több, mint káros és fölösleges fröccsívó versenyt. Főlemlítik az ausztriai whisky-derbit, ahol a győztes a sokadik pohár után holtan fordult le a bárszékről. Nos, egyetlen fröccs nem fenyeget ilyen veszéllyel. Viszont kellemesen lehet mellette társalogni még olyan sikamlós témáról is, mint a kultúra. Sikamlós, mert egyre kevesebbek egyre elhanyagoltabb ügye minden szempontból, a lózungok dacára. És azért is, mert ehhez ugyanúgy ért mindenki, mint a focihoz. Azért is tartunk ott, ahol tartunk.

A korszón sok az ember, kétség kívül. A többség rá sem hederít a standokra, a könyvre. Diáksereg, ki tudja már a hányadik, viharzik a

terepen. Ők már túl vannak könyvön, kultúrán, látszólag. A tanár még nógatja is őket, nehogy megálljanak, kézbe vegyenek valamit, netán érdeklődjenek, nehogy a kólára szánt zsebpénzt könyvre pazarolják. A belvárosi butikos önfeledten nyalja a fagylaltot, négy-öt üzlet gondja nyomja a vállát. Neki meg már nem kell olvasni, esetleg csak a bevételt. "Nem lehet mindent a tanárookra lőcsölni" - kezdi védőbeszédét két korty között az egyik fröccsös. "Öregem, sokkal ünnepélyesebb lehetne minden" - így a másik, s valahonnan előkapja a balatonfüredi könyvhét programfüzetét. Térzene, néptáncbemutató, balatonfüredi szerzők antológiája, Sára Sándor filmjének bemutatója, nyelvtanulást segítő kiadványok, mesekaland, határon túli szerzők. És a vendégek: Mezey Katalin, Baranyi Ferenc, Czigány György, Kiss Dénes, Praznovszky Mihály, dedikációk, gyermekműsor, Padragkút Néptáncegyüttes, irodalmi piknik a bor és a gasztronómia jegyében. Könyvbemutató: Krúdy Gyula: Holdas este Füreden. Krúdyvacsora a Blahában.

A szomszéd rétje zöld. Zöldebb. Az antikvárius szerint úgy általában hervad minden. Egyre kevesebben egyre kevesebbet olvasnak. A szép-irodalomnak befellegzett. Politikusok vad cselekedetekre uszítják az olvasót. Egyes helyeken kifordítva, becsomagolva böngészik a napilapokat, mert másként nem merik. Felszámolják a házi könyvtárakat. "A halottas kocsi után mi jövünk" - aforizmál az antikvárius. A gyerekeknek, az unokáknak már nem kell a könyv. Nagybevásárláskor

a gyerekekkel visszarakatják a kifestőt, a mesekönyvet. A sör, a konyak, csokoládé, szóval minden más marad. A könyvek drágák, de nem lehetnek olcsóbbak, mert ugye az előállítás költségei, meg a kis példányszámok nem engedik a mérséklést. Persze az sem biztos, hogy kell az ötven-hatvan-hetven százalékos haszon, amely a szerző éhhalálához vezethet.

Egy évvel ezelőtt Csajka Gábor Cyprián költő és műfordító rosszul lett a Nyugati pályaudvar előtt, és szívroham következtében meghalt. Kilopták a zsebéből a mobiltelefonját, az édesanyjától kapott tízezer forintot, a jegyzetfüzetét - kesereg egy lap. Van min keseregni.

Birokra is mehetne érvek helyett egymással a fröccsívó három, de ehhez kevés az egy fröccs, a kultúrnyavalygás pediglen nem csaphat véres harcba. "Besseres kommt selten nach" - fitogtatja nyelvismeretét az egyik. "Nem kéne folyton-folyvást az agyakat mosni" - reflektál a másik. A lesben álló pincér ugrana újabb körökkel, de nem mer elrugaszkodni. Ezek most itt világokat váltanak meg, mit számít az aznapi bevétel. Majd jönnek nagyobb kaliberűek, akik nem olvasnak, nem fecsérlik a drága időt értelmetlen dumákkal, és jóval szomjasabbak. A dedikáló írónak virágot, pogácsát küldtek a virágboltból. A másik dedikáló megszökött, ő bizony nem várja a láthatatlan olvasót, aki nem akar megérkezni.

És következnek a vallomások. Szárazon, fröccs nélkül. "Én nem vettem könyvet fél éve, mert nem telik rá." "Ki az, aki ezreket tud adni

egy kötetért?" "Miről lehet itt még lemondani?" Helyzetjelentés józanul előadva. Elhangzik az összes bölcsesség, sőt, még eggyel több is. Több éve a könyvkiadói egyesülés egykori kiváló győri antikvárius elnöke azt panaszolta, hogy eldugulnak a csatornák, és a könyv nem jut el az olvasóhoz. Most záporosó helyett is könyv hull az égből, csak nincsen, aki lehajoljon és felvegye. Fáj az emberiség dereka ezen a tájon. A kultúrát vonja meg leginkább magától, mivel a kenyeret, a rávalót, és a többit nem teheti. Félő, hogy igaza van.

A focivébé nyitásának napján üres volt a pinceborozó, csak az említett három tartotta a frontot. Száz ember helyett nem ihattak. Németország már javában verte, kit is, a fene emlékszik. Nem is fontos. "Ne haragudj, hogy zavartalak" - mondta egy író, miután könyvet ajándékozott aláírva valakinek. "Nem haragszom" - válaszolt az illető. Ha igazán jókedvében volt, talán meg is bocsátott. Így múlik a világ dicsósége, és maga a világ. Gutenberg-galaxis? Az meg micsoda? Ha nem találták volna föl a betűt, a könyvnyomtatást, nyugodtan lehetne fröccsözni, s máson is nyavalyoghatnánk, mint a kultúrán. Például azon, hogy fel kéne már találni a betűt. Minél később történik ugyanis, annál lassúbb lesz a halála. Azért reménykedjünk, sok fröccs lefolyik még addig a kultúrtorkokon. Talán Magyarország is játszik egyszer újra világbajnoki döntőt, ahol kilenc kilencnél kidurran a labda.

Beata Ungaria

A televízió a műsorváltoztatás jogát fenntartja, s ha már fenntartja, él is vele - nekem olybá tűnik, amikor csak akar.

Bőséges lehet az okok listája, miért törölgetik és újítják a műsort. Mára sok más mellett nagy művész hirtelen halála is felvételgetett az okok közé. Régen az ilyesmi nem zavarta a hazai televíziót, s ez már csak azért is feltűnő volt, mert az osztrák tévé, amelyet sokan néztünk, mint egyetlen elérhető nyugatit a rendszerváltás előtt a nyugati országrészben is, azonnal kapcsolt. Pesten aludtak a hasonlóra egy hetet, két hetet, mikor hogy. Pedig a rugalmasság nem került volna pénzbe. Igaz, a változást, a szokatlant úgy általában és parancsra számos helyen nem szerették.

Most erről szó sincs, ugrálnak a programok nyakra-főre, s az ártatlan nézők törhetik a fejüket, mi lehet a háttérben. Szerintem azért nem fájdul meg nagyon a fejük az erőltetéstől. Tudomásul veszik, mint a hatalom gyakorlásának, kiélésének egyik sajátos módját, esetleg, mint szervezetlenséget. Magam sem szoktam utána járni, mi juthatott már megint eszébe valahol egy diétán élő, döntési helyzetben szunyókáló agytrösztnék. Ha tetszik, elfogadom a módosítást, ha nem egyetlen gombnyomással visszautasítom. A múltkor azonban a kánikula ellenére megra-

gadta a figyelmemet, hogy Bush elnök látogatásának napján a Duna Televízió az esti fő műsoridőben változást jelentett. Nem emlékszem, mi helyett, bár lehet, ez sem mindegy, Balázs Jóska Magyarok című regényéből készült azonos című filmet adták Fábri Zoltán rendezésében, a forgatókönyvet is Fábri írta, valamint tény, hogy a nemrég elhunyt Illés György volt az operatőr.

Sajnos nem kérdezhetem meg a fiatalon elhunyt Balázst, akivel a hetvenes évek elején két évig együtt koptattuk Budapesten a sokadik, sorrendben messze nem az utolsó szervezésben előadott újságíró iskolát, mit gondol a dologról. Akkoriban ő üzemi újságíró volt, később lett filmgyári dramaturg. A prózairodalom nagy reménységének tartották, József Attila- és SZOT-díjat kapott. Művei: a Magyarok mellett a Koportos, a Fábián Bálint találkozása Istennel, a Nyíregyházi huszárezred, a Szeretők és szerelmesek. Munkáit szlovák, lengyel és német nyelvre is lefordítottak. Egyik-másik könyvében (Magyarok, Nyíregyházi huszárezred) a történelem történészek által is figyelmen kívül hagyott mozzanatait ragadta meg. "Emberhez méltó igénynek tartom, hogy Julius Caesar megöléséről tudjak meg annyit, amennyi csak lehetséges" - mondta találkozásunkkor. Emellett hiányolta a történelemben való gondolkodás kulturáltságát.

"Magyarországon születtem, magyar az anyanyelvem, tehát ide tartozom. Egyáltalán, valahova tartozni kell... Etikailag alapvető annak a felismerése, hogy nem tudok előbbre jutni a múlt

ismerete nélkül... Fontos dolog, hogy jól tudjunk kukoricát termelni, de nem kevésbé fontos annak ismerete, miért veszett oda a második világháborúban hatszázezer magyar." A történelem homályban lévő foltjait nem kereste tudatosan. Szatmári falujában, a Felső-Tisza vidékén hallott a Magyarok Németországban mezőgazdasági munkát vállaló szegény parasztjairól, akik félig-meddig a háború elől menekültek el, s kerültek mégis a náci Németországban a történelem sodrába, majd hazajöve SAS-behívó, a front várta őket. Mindenütt szenvedés, megaláztatás és kitolás. Igen, kitolás.

"Beata Ungaria! Se non si lascia più malmenare." (Óh, boldog Magyarország! Csak ne hagyja magát földre vezetni már!) Ne kapjon a szívéhez senki, a citátumnak semmi köze a jelenkori hazai politikához. Dante írta évszázadokkal ez előtt az Isteni színjáték paradicsomi részében. Időszerűségét ki-ki megítélheti, akár a Balázs-Fábri film tükrében, vagy más vonatkozásban. Voltak idők, amikor a magyar talpak alatt égett a föld itthon, ugyanúgy külföldön. A médiából ma olyasmit hallunk, hogy pénzért visszakapta az ország az elrabolt sárospataki könyveket, még a csomagolást is megfizették, s ezért lelkesedni illik. Bush Amerikája ideajándékozta a budai várban a Táncsics Mihály börtönéül szolgált, háborús jóvátétel fejében amerikanizált épületet.

Mark Palmer amerikai nagykövet annak idején ígéretet tett 56-os szervezeteknek, hogy elintézi számukra a szereplést a magyar televízió-

ban!, ha hajlandók a hivatalos 56-os ünneplésbe integrálódni! A monarchiában a budai német színháztól kellett engedélyt kérni magyar nyelvű színjátszásra. A példák sora lehangolóan végtelen, amikor a megszállókat végig a történelmünk során szeretni kellett, mert a megszálló szép egyeseknek, akár az idegen. Sőt még annál is szebb. Igazán érthetetlen, miért nem kér a mai Törökország a másfél százados uralom alatt itt-ott elszórt török fürdőkért busás bérleti díjat. Akadna, aki fizetne, fogadjunk egy használt koporsóba.

Netán áthallhatóságra játszott a Duna TV a Magyarokkal, hogy ne legyünk már cselédek a saját hazánkban, sem másutt? Hogy ne tűrjük a kioktatást, amikor a forradalmunkat cserben hagyó nyugati nagyhatalom vezére évfordulós beszédében más népek szabadságharcának kötelező támogatásáról szónokol? A tévé hivatkozhat egészen profán motivációra is, mondjuk arra, hogy elveszett az eredeti program kópiája, és az elnök a Magyarokat húzta elő valahonnan behunyt szemmel. Akár így, akár úgy, arra gyanakszom, hogy a filmmel a Duna valamit mondani akart, s nem véletlenül a Bush-látogatás napjára időzítve. Ennyi szabadsága csak lehet a világ legjobb kulturális televíziójának.

"A könyv magyarjai a társadalomnak azon a pontjain helyezkednek el, ahonnan belátható a cseléd státusza" - mondta nekem Balázs József 1978 májusában. "Az ő státuszuk ürügyén a társadalom más irányú mozgásáról is tudunk be-

szélni. A sorsuk rendkívül mélyen belehelyezkedett a történelembe. Nem tudtak kikeveredni belőle." Közel három évtized múltán, a rendszerváltás után két évtizeddel, az uniós csatlakozás után hat évvel megkérdezzük: Ki tudtunk keveredni a történelem csapdáiból? Óh, boldog Magyarország! Ki tudtunk keveredni? Vagy éppen most keveredünk bele, s újra elő kell vennünk Dantét? Beata Ungaria! Se non si lascia piú malmenare. Se non si lascia piú!

Csehov doktor

Rutin kérdésre lehet rutin módra válaszolni. Hogy vagyok? Köszönöm, jól. Köszönöm, rosszul. Hogy lennék? Megvagyok. Aztán lehet úgy is, ahogy nemrég kiszaladt a számon. Hogy vagyok? Csehovul. A kérdező kijavít, talán csehül, öregem. De hát nem vagyok csehül, azaz rosszul. Csehovul vagyok, és kész. Ami annyit tesz, hogy a körülményekhez képest nincs okom panaszra. Csehov-novellákat olvasok, pontosabban olvasok újra, meg újra. Nem vágyom új, és újabb meglepetésekre. A csehovi tökéletesség bármikor képes lekötni, betölteni. S bár ritkán, de úgy tapasztalom, más is hasonlóképpen van ezzel.

Hasonlóképpen, mert az ördög időnként elveszíti a róla szóló szállóige iránti érzékenység-

gét, és elalszik. A minap ezért nem láthatta, hogy verőfényes délelőtt középkorú asszony sietett gyermekével az újságstandhoz, s ott olyasmit művelt, amit egy ébren lévő patás a harmadik évezredben biztos nem hagyott volna. Az asszony a gyengélkedés tüneteit hordozó, legkedvesebb hazai napilap olvasómentő szolgálatának ajándékát, Anton Pavlovics Csehov válogatott elbeszéléseinek kötetét kérte és kapta meg az árustól. Az anyával semmi baj. Viszont egy ébren lévő Belzebub okkal aggódhatott volna, hogyan válik a gyerekből tesszés szerint ide és oda tehető, funkcionálisan analfabéta, engedelmesen beleválasztó állampolgár, ha Csehovot, s hasonló elmecsiszoló szerzőket, műveket olvas.

Ami meglepő, az árus halvány kísérletet sem tett arra, hogy a vásárlót eredeti szándékától eltérítve, megpróbálja a balatoni nyaralót letagadó ex-miniszterelnök, az elárvult kutyakölyköket hősiesen felvállaló pótanya, a börtönbüntetését töltő táncdalénekes, a nyilatkozataikban egészen jól focizó balösszekötők és a felesleges ruhadarabot nehezen tűrő cicababák, vagyis a könnyedebb, bulvárosabb témák, kiadványok irányába terelni. Hogy került képbe Anton Pavlovics Csehov, hogyan se, nehéz megmondani, mindenesetre üdítőnek hatott a kánikulai sivárságban, az újságstand színorgiában tobzódó unalmában.

Véletlenek aligha vannak. Egy ideje a Cse-resznyéskert, a Három nővér, a Sirály, a Ványa bácsi halhatatlan szerzője a legváratlanabb helyeken kísért engem. Tavalý-tavalýelött múltó or-

vosi problémáknak köszönhetően volt szerencsém személyesen is találkozni vele, mármint Csehov-val. A derék doktort bizarr külsődleges hasonlóság alapján elneveztem Anton Pavlovics Csehov-nak, s ha valaki azt tudakolta tőlem, hova sietek, szemrebbenés nélkül válaszoltam: Csehov doktorhoz. Nem kell azt hinni, hogy a mai világban bárki meglepődik az ilyesmin. Először is az érdeklődés általában felszínes, a kérdés nem a válaszáért van, hanem önmagáért, jobb híján, ha már olyan balszerencsénk volt, hogy összefutottunk. Csehov doktor betegek érdekes módon másként viszonyultak a dologhoz. Mindenek előtt tudni szeretnék volna, hova tűnik el méltóságteljes léptekkel a doktor olyan sűrűn. Egyszer még az ablakból is követték tekintetükkel, s láthatták, hogy beül az autójába. Nem hajtott el, hanem fogott egy könyvet, és nekiállt olvasni. A páciensek nem akartak hinni a szemüknek, pedig jól láttak. Abban persze nem lehettek biztosak, hogy Csehov doktor Csehov doktort olvasott vagy valami egészen mást. Köztudomású, az író eredeti hivatása orvos volt.

Emlékeimben gyakoribbak az irodalmi, a színházi Csehov-élmények, vagyis az igaziak. Az utóbbiak közül is kiemelkedik egy hajdani, hóviharos téli nap, amikor autón keltem át a Bakonyon Anton Pavlovics Csehov társaságában, olyanmódra, hogy ő ült az autó kormányánál. Akarom mondani, nem ő, hanem a Ványa bácsi Győrből Veszprémben vendégeskedő, Asztrov doktora, még pontosabban az őt alakító kiváló színművész,

Jászai László. Máig is hihetetlen, hogy az ítélet-időben, számtalanszor megfarolva, bukdácsolva hogyan érkeztünk meg az előadásra, amely aztán feledtetett minden viszontagságot. Elfújta az indokolt aggodalmat is, hogyan küzdünk majd meg előadás után hazafelé a hegyi serpentinekkel, a hóakadályokkal.

A visszaindulást jócskán késleltettük. A Petőfi Színház hangulatos klubjában mulattuk az időt. A muzikális Asztrov doktor zongorához ült, és önfeledten dalolt a társaságnak, Szoboszlai Sándornak, Takács Katalinnak, Tánczos Tibornak. Rövidesen remek hangulatot teremtdött. Sajnálatos, hogy az ilyen napok, éjszakák is véget érnek egyszer, de meg kellett békélni vele. A visszainduláskor a veszprémi művészek kétoldalt sorfalat állva búcsúztattak bennünket. Asztrov doktor rálépett a gázra, és a Ványa bácsi szereplőinek integetésétől kísérve eltűntünk a fehér éjszakában.

Szobrok és marhák

Megoszlanak a vélemények, maradtak-e marhák, miután azok bárgyú műanyagváltozatait a feltűnési viszketegség globalizációs önkielégítési rohama jegyében, "tehénparádé" címen tovább cipelték.

Egyesek szerint rengetegen maradtak, és talán helyesebb lett volna, ha ezek, a lényegesen nagyobb számban lévők távoznak, amazok pedig lecövekelnek, hiszen aligha bántottak bárkit. Mellesleg a nagyváros, a kőrengeteg nem nagyon tudott velük mit kezdeni. Megbámulta a teheneket, mint borjú az újkaput, azok pedig visszabámultak, ha a hátsó felükkel, hát akkor azzal. Enni nem kértek, tejet nem adtak. Szagot nem árasztottak, mint a régi Londonban a hatszázezer, szelentéstől sem visszariadó tehén, akiktől felmelegedett a hőmérséklet. Annyi tejet sem adtak, mint alig pár évtizede a bolgár főváros panelházai közt kószáló marhák.

Hogy mit fejlődött mindettől a közember izlésvilága, hogyan emelkedett éteri magaslatokba a kifinomodásra mindenkor hajlamos lelke, arról lehet tudományos kerekasztalokat fabrikálni, doktori értekezéseket kirakatba helyezni, ettől az eredmény alig haladhatja meg a lyukas zérót. Akkor sem, ha a jócskán lejáratott, kiüresedett "kommunikáció" szó környékén keresünk egy másik állatfajtát, nevezetesen az elásott ebet. Mondhatjuk, hogy a szobrokkal mindig baj van, ha éppen a túlzások mezejére akarnánk tévedni. Közelebb járunk azonban a szemmel alig látható igazsághoz is, ha csupán annyit kockáztatunk meg, időnként baj van velük. Mármint a szobrokkal.

Ez azonban egyrészt természetes, ami fakad abból, hogy a köztéri alkotások rögtön szemet szűrnak, pontosan azért, mert köztériek, véleke-

désre, kritikára ingerelhetnek bárkit. Hátha még körkérdést is intézünk bárkihez a tárggyal kapcsolatban. Másrészt egy megrendelt művészeti alkotás megvalósulásának folyamata kiváló ütközési terep, lehetőség megrendelő, legtöbbször bizonyos képességek híján lévő, számtalan megszorítás közt élő hivatal és a szabadságra született művész, azaz két külön világ között. Bármely probléma adódik azonban, nézhetjük a dolgot pozitívjáról is.

Igaz, hogy amikor Rembrandt elkészítette a híres Éjjeli őrjáratot, a remekműből le kellett vágni néhány figurát, mert a hivatal képviselői rosszul vettek méretet a rendeltetési hely bejáratáról, s a kép nem fért be a kapun. Igaz, de ma az Éjjeli őrjáratot csodálhatja a világ az amsterdami Rijks Múzeumban, s láthatja a lehasított "maradékot" is. II. József császár sokallta a hangokat Mozart Szóktetés a szerájból című zeneművében, amire Mozart úgy válaszolt, hogy abban pontosan annyi hang van, amennyinek lennie kell. Azért nem akármilyen, hogy az uralkodó és a zeneszerző között folyamatos lehetett a párbeszéd, bár a ki-nevezésre áhító Mozart sem a kalapos királytól, sem mástól nem kapott anyagi helyzetét véglegesen konszolidáló állást.

Szobrot emlegettünk, szoborral folytatjuk.

A műanyag marháknál értékállóbbak, s ennél fogva remélhetőleg maradandóbbak azok a szobrok, amelyek mostanában Szombathely felújított főterén borzolják a kedélyeket, mégpedig érdekes módon, első olvasatban az alkotó Blaskó

János szobrászművészt. Szerinte a művet - férfi-
alak ölében nővel, akit mintha a vízbe, a szökő-
kútba szándékozna dobni - a megkérdése nél-
kül rosszul tájolták, ezért nem érvényesül kellő-
képpen a kívánt hatás. S az oszlop, amelyen az
életörömre utaló kis faun áll, nem elég légies.
Egyéb bajai is vannak a művésznek. Nem tetsze-
nek a szobor környezetének anyagai, színei. Meg-
változtatták a térburkolatot. Nem szóltak neki,
hogy egyeztethessen a műtárgyak kivitelezőivel.

A város is megnyilatkozik. Fájlalja, hogy a
művész ügyvéd útján levelez a személyes kontak-
tus helyett. Úgy érzi, a kötelezettségének eleget
tett. Szeretné, ha a művész büszke lenne arra,
hogy az ő munkái díszítik a város főterét. A né-
zeteltérés valós, a probléma ettől még lehet azon-
ban légből kapott, esetleg átmeneti is. Főleg ha
mindkét fél, főleg a makacsabbnak mutatkozó
hajlamos belátásra, együttműködésre. A teret a
szobrokkal rövidesen felavatják, s a művek kezdik
élni a saját életüket. Ez az úgynevezett birtokba-
vétel pillanata, ahol már olyan sokat nem vet lat-
ba, mit akartak egymástól hajdan a vitában álló
felek. Gyarapodáskor csupán a gyarapodás szá-
mít. A marhák sajnos maradnak. Itt, ott és min-
denütt. Úgy tűnik, egyre növekvő számban.

A nagyherceg

A bankvezértől, akinek a neve herceget jelent, s akinek a bírósági felmentése legutóbb hullámokat kavart a szokásos pohár vízben, ajándékba kaptam jó pár esztendeje Antoine-Saint Exupery Kis herceg című bűbájos könyvét, mégpedig a bankvezér személyes ajánlásával.

A herceg, mi több a nagyherceg küldte a Kis herceget, nekem. Nem mindennapi dolog. Sokat nem törtem a fejem akkor, mi lehetett a bankár szándéka. Nem törtem, mert minden világosnak tűnt, mint a nap. Rejtjelesnek egyáltalán nem nevezhető pár sorban szívélyesen üdvözölt, mint a bank ügyfelét vagy leendő ügyfelét. Ha előre látok pár évvel, esetleg egészen a legutóbbi napokig, akkor komolyan elmélkedhettem volna a gesztus hátterén. Mit akarhatott a nagyherceg a Kis herceggel nekem üzeni?

Néhány verzióm most már lenne. Íme. Ha eddig ellent tudtam állni a gyors meggazdagodás csábító lehetőségének, szíveskedjek továbbra is távol tartani magam a pénztől, meghagyva azt a hozzá hasonló, rátermett hozzáértőknek, akik a legkacifántosabb helyzetekben képesek helyt állni. Akkor is, ha nem. Rettenetes hűséggel kezelik a pénzt, akkor is, ha nem. Kivétel nélkül mindig jót akarnak, akkor is, ha nem. Csak hát időnként a körülmények néhány rosszakaróval karöltve

összeszövetkeznek ellenük, s ilyenkor szegények átmenetileg bajba kerülnek, amiből aztán ki is evickélnek. A hangsúly nem a bajon, hanem az átmeneten és a kievickélésen.

Ami engem illet, vegyek példát a kis hercegről. "Jól csak a szívével lát az ember." Barátaim csak akkor lehetnek, ha nem az üzletben próbálom őket vásárolni, s nem is tetemes kamattal megfejtelt bankhitelen, hanem a jóságommal, amivel szerényen bár, de el lehet lenni az igazán gazdagok nyomasztó árnyékában. Éljek meg anynyiból, amennyi van, amennyit hagynak. Ne akarjak öt forintból hatot költeni. A másétól tartsam magam a lehető legtávolabb, főleg pedig a köz, az állam vagyonától. Különösebb erőfeszítésre nem volt szükségem, hogy a sugallt intelmeket beváltsam. Született képességem, géneken keresztül örökölt adottságom az élhetetlenség, a minél kisebb eredményre vezető, minél intenzívebb erőfeszítés, már ami a meggazdagodást, az anyagiakat illeti. Alaposan el is szégyelltem magam, amikor a belvárosi butikostól azt hallottam: "hülye az, akinek nincsen pénze."

Bokáig pirultam, hogy a piaci kofa kioktattott: "ostoba, akinek nincs több milliója." A képére volt írva, neki van. A kioktatást türtem, mivel nem tehettem mást, bár a legparányibb tapintatot is nélkülözte. Mennyivel kedvesebb, emberibb lehetett, amikor a valós gondokról mit sem tudó, dupla somlói galuskát faló Veres Péter a kávéházban odaszólt az egyetlen hét decis bort fogyasztó hét nyomorgó írónak, miért nem esznek

ők is somlóit. Nem jutott eszébe, hogy azért, mert nincsen pénzük. A közvagyonot kockára tevő, s azt zsonglörként láthatatlanná tevő herceget a bíróság felmentette. A hasonló eseteken acélossá edzett közvélemény három napig nem értette, a negyedik napon fikarcnyi érdeklődést sem mutatott. Kivált, hogy a média, a közszolgálati riporter is errefelé terelte.

A pénz eltűnt úgymond, de bűncselekmény nem történt. A bankvezér a munkáját végezte, úgy, ahogy gondolta. Milliárdok váltak köddé, újabb milliárdok fordítódtak a banki konszolidációra. A lakosság körében kitört a pánik, rohamozták a bankot. Pánikolt a herceg, a bankvezér is, miért menekült volna különben külföldre, ahonnan újbóli mediális támogatással küldte szívhez szóló üzenetét a magyar dolgozóknak. Ha tudta volna, hogy egy szép napon az igazságszolgáltatás felmenti, ha sejtette volna, hogy amiért egykor alapos okkal várta a felelősségre vonást, azért esetleg még ki is tüntethetik, - ha már felmentették - dehogy bujkál a kellemes Bécsben, ahol persze keményen dolgozik, hanem marad itthon, és kivár.

Kivárás közben biztos eszébe jutott volna a pénzeltüntetés gyémántba foglalt aranyszabálya: ha az elvárásolt összeg nagysága megütötte, sőt meghaladta a pórnép szemében már csak a nullák száma miatt is követhetetlen ijesztő mértéket, akkor Magyarországon a haja szála sem görbül senkinek. Aki nálunk eltulajdonít egy nyulat, egy köteg rózsát, az lebukik, drágán megfizet.

Aki nyúlfarmnál, egész kerek erdőnél lejjebb nem adja, az hosszú életű, gazdag és szabad lesz itt a földön. Mindennek csattanójaként a következő adomát hallani. "Te, én soha nem ártottam senkinek. Idegen vagyont, pénzt nem érintettem, egy fillért se vágtam zsebre. Mit gondolsz, mennyire ítélne a bíróság?" "Mennyire? Ha szerencséd van, megúszhatod felfüggesztett börtönnel." "Tényleg? Köszönöm. Nagyon megnyugtattál."

Ja, persze

A helyesbítést elfogadnám anyámtól a láthatatlan odaátról, hogy már megint modorosan németes voltam - ja? -, amikor sokkal szebb az "igen", bár a nyomatékosító, tudálékoskodó "persze" le is rontaná, ha még azzal megtoldanám. Elfogadnám a helyesbítést, s ezzel gyerekkorom véget nem érő anyanyelvi küzdelmét folytatnám botladozások közepette, stílszerűen anyámmal. Csakhogy most nem megtévedtem, nem dacoskodtam, hanem idéztem az ifjú riportert, aki teljes tudatlanságát csokorba fogva indult rohamra életkorban, rangban, tájékozottságban hozzá képest óriás riportalanya, jelesül egy kiváló magyar klasszikus író unokájának a bevételére.

Hogy milyen magabiztosak, öntudatosak, s nem melleleg keresetten unalmasak tudnak

lenni némely riporter palánták, arra felhívhatnám vélhetően létező főnökeik, s feltehetően nem létező tanítómestereik figyelmét, de sok értelmét nem látom. Másfelől intenem kellene a főnökök főnökeit, a tanítók tanítóit is, hogy a menthetetlen leélgést elkerülendő, bizonyos esetekben tegyék félre kockázatra kész bátorságukat, ne restelljenek a legmagasabb szinten megfelelni a kihívásnak, s a felkészültebbet, az intelligensebbet küldeni a feladatra.

Az ifjú riporter kissé a "beszólok neki" divatjától fertőzve közelített a nagyapa korú világhíhoz, sikeres üzletemberhez, csakhogy az elhajított bumeráng egyszer keményen fejbe kólintotta. Az ütéstől a kor stílusára jellemző módon nem a riporter, hanem a tévénező szédült el. A híres író dédunokája a beszélgetés során egyszer csak megemlítette, hogy "K.u.K", "ugye tudja, mi az", s mivel gyanította, hogy a kérdezőnek erről fogalma sem lehet, segített, megemlítette a monarchiát. Ekkor ébredt öntudatra totális tudatlanságából a riporter, s bökte ki az ominózus "ja, persze" fordulatot, s rögvest vissza is süllyedt a jótékony homályba.

Az adótorony nem hajolt meg a történetektől, de ilyesmit nem is várt senki, hiszen hasonlóval lépten-nyomon találkozhatni. Elég szakadó esőben elindulni esernyővel a szélrózsa minden irányába, ahol igen könnyen meglepetések rejtőzködhetnek mikrofont szorongató riporterként alakjában. Eső, esernyő, férfi, nő, nem kell több, s máris meg lehet akasztani a szenzációt. Ha nem

esne, s mégis visszük az ernyőt, akkor is szabad faggatózni. Miért az ernyő? Mire számítunk? Mi lesz, ha megázunk? Csak nem félünk egy kis víztől? Ha félünk, miért? Csak nem vagyunk babonások? Csak nem tömegverekedésre számítunk, ahol pereplivel aprítjuk a népet?

Találgatásra nincsen szükség, a körülmények makulátlanok. Ömlik az eső, az ernyőt lerázva belépünk az áruházba. A baseball-sapkás riporterlány majdnem az ölünkbe ugrik. Na, még csak ez kellett volna. A mikrofonnal hajsza!l híján szemközt nyomott, de nem ezt akarta, hanem arra volt kíváncsi, mindig viszünk-e ernyőt, ha esik. Bármit mondunk, az eredmény ugyanaz, egy unalmas és felesleges villáminterjú. Legfeljebb ha a villám a közelünkbe csapna, és ugranánk egy nagyot a változatosság kedvéért. A villám nem mindig ólálkodik körülöttünk, de most majdnem bejött, mert jó az összeköttetés az égiekkel.

Az izgalom - és az unalom is - akkor hág a tetőpontjára, amikor azt tudakolják, ki viszi az ernyőt, a férfi vagy a nő. Itt el lehet tünődni azon, vajon a riporter konzervatív küldetésű média képviselőjeként éppen azt szeretné kideríteni, hogy az évszázados berendezkedés szerint a férfiú tartja a nő feje fölé az esernyőt? Vagy feminista orgánium minden alól felszabadult mikrofonistájaként abban tudná igazán örömet lelteni, hogy a hölgy tartja a férfi feje fölé az ernyőt, sőt vészes helyzetekben ő védi meg magát és partnerét ugyanezzel az alkalmatossággal. A riporter, akár az eső, akár a hóvihár küldte, konzervatív választ kapott, s erről

remélhetőleg teljes terjedelmében beszámolt hallgatóságának.

Amint lélegzetvételhez jutottam, fogadalmat tettem, soha többé nem provokálom esernyővel a média ifjú katonáit. Inkább bőrig ázom. Ez ugyan nem oldja meg a problémát, sőt még gyávának is minősülhetek témavadász körökben, viszont kedvemre töprenghetek azon, milyen nehéz helyzetben szorongnak a világtalan ifjú riporterek, akiket manapság olykor vakok vezetnek kifürkészhetetlen irányba.

Sajtótájékoztatón huppant mellém egyszer egy ilyen tévelygő, útkereső ifjonc, s hogy az információkat bőségesen adagoló közszereplő nem akart a napirend végére érni, ijedten fordult hozzám: "Olyan hosszan beszél, s én az egészből csak nyolc sort írhatok. Most mit csináljak?" Mit csináljon?

Lehetne tanácsolni az öngyilkosságot, de a riporter fiatal, előtte az akadályokkal teletűzdelt élet, s talán a Pulitzer-díj is, kár lenne érte. Maradt volna inkább otthon vagy ment volna fagylatozni, azt a nyolc sort ugyanolyan eséllyel tudta volna lekenni. Óradíjért bérelhetett volna tapasztalt kollégát, aki teljesíti helyette a feladatot, sőt meg is tanította volna egyre-másra. Nem ismeri a mélyvíz példázatát? S ha ismeri, de tudja, hogy abba bele is lehet fulladni? Átvillant az agyamon, hogy amíg engem gyötör, szívességből megírom helyette a nyolc sort, s melegen üdvözlöm a főnökét. Végül azt tanácsoltam, a tájékoztató végén foglaltassa össze nyolc sorban az előadóval a lé-

nyeget, ha ugyan van az egész tárgyban nyolc sorra való.

Ja, persze - mondhatta volna az ifjonc is felismerés és köszönet gyanánt, vagy helyette. Nem mondta, de láthatóan megnyugodott. Végül ugyanerről megkérdezhette volna a főnökét is, de talán nem meri megszólítani. Vagy attól fél, esetleg tanul valamit? A veszély könnyen fennállhat.

Száz vasutat

Vonaton utazom, s egyszer csak a szerelvény két állomás között a nyílt pályán megáll. Korábban az ilyesmi semmilyen vonatkozásban nem okozott problémát. Általában nem volt sietős. Ha érdekfeszítő könyvet olvastam, a mozdonyvezető felőlem nyugodtan szundíthatott pár órát. Gyakorlott utazóként sejthettem, hogy várjuk az A vagy B felől érkező ellenvonatot, amelyet nem tudni, miért, a mienknél előbbre rangsoroltak. Ők voltak késésben, most meg majd mi leszünk anélkül, hogy az ellenvonat behozná a késését. Mi történik és főleg miért, senki nem sejtí. A vasút örök rejtély. Talán még a vasutasoknak is. Álruhában jár-ke, hogy ne lehessen kiismerni az igazi énjét. A rejtéllyel azonban hosszú ideig jól elvultunk. Különösebb zavar nélkül élünk a társaságában, noha a tisztaság, pontosság

és egyebek dolgában nem állt be a várt fordulat a mai napig. Csak az árakban, azokban is kizárólag fölfelé. A vasút nem lett igényesebb, így az utazóközönség lett szükségképpen igénytelenebb. Tehetett mást?

Nemrég a dolgok változtak. Mostanában ha utazom, s a vonat két állomás között a nyílt pályán váratlanul dőccenve megáll, nem a régi beidegződések működnek, hanem egy egészen új kezd kialakulni. Kényszerképzetem támad, hogy az ablakon kitekintve állami hivatalnokokat látok felsorakozva, közülük egy előlép, és kiáltványt olvas fel, amelyben tudtul adja, a vonal ezennel megszűnik, a vonatot elkobozzák, a mozdonyvezetőt, a kalauzokat költségmegtakarítás címén leépítik, a sínt felszedik. Mindenki szálljon le, s menjen tovább, ahogyan tud. Az utasok persze nem értik, de annyi itt a megérteni való érthetetlen, hogy azt az érdekből elégedettek fel nem foghatják.

Az érthetetlen kategóriába tartozik, ahogy a megszüntetésben kedvezőtlenül érintett települések polgármesterei reagálnak a hátrányos döntésre. Egyik-másik sehogy sem reagál. Nem található, nem nyilatkozik, elutazott, nem ér rá, szabadságon van, nyaral, letagadtatja magát, csak üzenetrögzítőn létezik. Egyszerűen véleménye nincs. A hoppon maradt utas arra gondol, kinek és minek akar megfelelni az ilyen polgármester. A választóinak valószínűleg nem. Vagyis azoknak, akik valamikor pozícióba juttatták, s akik természetesen arra is felhatalmazták, hogy a település

érdekében pro vagy kontra mindenkor hallassa a szavát, akár megkérdezik, akár nem. Nem számíthat a kérdést feltevő média színe, iránya, még az esetleges hátsó szándéka sem. Egyedül a település érdeke a döntő, s az, amit válaszadáskor a polgármester lelkiismerete, legjobb tudása, a rábízottak iránti felelősségérzete diktál.

Ha elbújik, gyanút kelt, hogy mindennel egyetért, ami felülről jön, akár előnyös, akár előnytelen, miközben az állampolgároknak egyáltalán nem mindegy. A polgármester attól a pillanattól kezdve, hogy megválasztották, többé nem a saját ura. Lehet, hogy egy idő után unja a polgármesterséget, a vele járó időnkénti óhatatlan kellemetlenségeket, a szorítást, hogy állást kell foglalni, és ez valakinek valahol nem tetszik, továbbá nyugdíjra, kegydíjra, kényelemre kacsingat, kocsija van, édes mindegy neki, hogy a vasutat törlik a föld felszínéről. Ezt azonban meg kellene mondani a választóknak. A hallgatással, az elzárkózással voltaképpen megmondta, csak az a baj, hogy mégis jelölteti magát a választáson, a választópolgár pedig esendő.

Jó pár éve éppen kampány időszakban boldog emberrel találkoztam, aki sugárzó arccal újságolta, lehet, megválasztják polgármesternek. Megválasztották. Pár hónap múlva összefutotunk. Ezúttal levertnek, boldogtalannak látszott. Aggodalommal érdeklődtem, mi történt. Jött ő. Képzelmem el a tragédiát. A testületben nem mindenki osztja a véleményét, s ami a nagyobb baj, pizslicsáré ügyekkel kell foglalkozni. Ebtartás,

árokparti kaszálás, szemétdíj, villanykörte cseréje stb. Lelkifurdalást éreztem, hogy boldog korszakában, megválasztása előestéjén nem figyelmeztettem: egy kis községben általában ritkán avatnak hűszemeletes szállodát, többsávos autóutat, hipermarketet. Viszont füvet kell kaszálni, megszervezni az eboltást, a véradást, különböző engedélyeket kiadni stb. És adott esetben a megszüntetésre kiszemelt buszmegálló, vasút védelmére kell kelni. Nem azért, hogy sikeres kimenetelű harc esetén valamely lovagrend felvegye a tagjai közé, hanem mert a választók, akiknek rossz, hogy indokolatlanul, tollvonással elveszik tőlük a vasutat, elvárják.

A harmadik évezredben vagyunk. Nem abban a szívet-lelket nemesítő korszakban élünk, hogy a költő kiadhatná a jelszót, mint régen: "száz vasutat, ezeret, csináljatok". Mennyivel fel-emelőbb lehetett építésre biztatni, mint most kiadni a jelszót, hogy ami megvan, azt le kell rombolni. Persze nem rombolásnak nevezik, de a burgonya is krumpli, és az eb is kutya. Ha valami megszűnik, azt nehéz úgy előadni, mintha nem történt volna semmi. A mi viszonyaink közt azt sem egyszerű kijelenteni, hogy a vasutat a busz pótolja. A pótlás pénzbe kerül, s az a rengeteg gonddal vesződő Volán vállalatoknak sincs. Így választás előtt el kellene gondolkodni azon, hogy a politika az emberekért van. Persze ha nem, akkor nincs miről beszélni. Akkor esetleg fel kell számolni az egész tömegközlekedést, s még sok mindent. Te jó ég, micsoda megtakarítás!

A földugó világnapja

Nem szeretem a földugót, nem szeretem, mert nem hallok tőle, bezár egy egészen szűk tartományba, ahonnan rögtön menekülhetnékem támad. Zavar, hogy amíg bizalmas kettesben önmagammal biciklin, buszon, repülőn, úrhajón, óceánjárón John Cincogi legújabb műveinek háromórás felvételét hallgatom, lemaradok sokkal fontosabb dolgokról, sőt baleseti veszélynek teszem ki magamat. Elgázol a gyorsvonat, belém harap a cápa, s nem jut el hozzám a legfontosabb hír, amit mástól megtudhatok, hogy már megint arcpiritóan gondtalanul élek. Aztán lassan beláttam, hogy önzéssel nem megyek semmire.

A földugó, amit zajvédő formájában információim szerint fölöttébb utálnak a dolgozók, mindennapjaink szerves részét képezi. Így kissé megkésve ugyan, de hitem szerint teljes joggal a Földugó Világnapjává nyilvánítom szeptember 1-jét, a tanévkezdés napját. Az egyenlősdiből ugyan általában kevés jó származik, de mégis csak érthetetlen, hogy miközben világnapja van a földnek, a zenének, a víznek, a takarékoságnak, a színháznak, míg Kaliforniában Nagy Begónia Fesztivált rendeznek, és a *passer domesticus*, vagyis a házi veréb az év madara lehet Ausztriában, a földugót mostohán kezeli az emberiség.

Nem véletlen egyébiránt, hogy szeptember 1-jére, azaz a tanévkezdés napjára képzeltem a nevezetes eseményt, amit szerte a földtekén megünnepelnének. Elhatározásomhoz a végső lökést ugyanis ezen a napon kaptam a zsúfolásig megtelt városi csuklós autóbuszon. Iskolakezdésről lévén szó, a jármű utasainak társadalmi rétegződése érthetően oszlott egyfelől nagytömegű diákságra, másfelől ugyancsak nem elhanyagolható létszámú felnőttekre. Az életkoron kívül markánsan megkülönböztette a két csoportot, hogy a diákok holt fáradtak lévén az első napon, egytől-egyig ültek, az összes helyet elfoglalva, a felnőttek viszont harminctől százhusz életévig kivétel nélkül kipihenten, állva görnyedeztek. Az üléshez a diákság segédeszközt is alkalmazott, noha az eddigi kutatások szerint ahhoz elegendő a szék. A tudomány kétségkívül jelentős eredményeket képes felmutatni, de küzdelmes törekvése folyamán óhatatlanul szembesülnie kell azzal is, amit még nem tud.

Fogalma sem lehetett például arról, hogy az udvariatlanság vádját egyszerű kivédeni, ha az üléseket elfoglaló ifjúság tudomást sem vesz a környezetét sajnálatosan rontó - szemrehányó? beletörődő? -, félig alélt, s főként álló idősebbek táboráról. Közbeiktatott segédeszköz nélkül ez azonban nem sikerülhet maradéktalanul, márpedig lel kifurdalásról, netán könnyelmű helyátadási szándékról szó nem lehet a harmadik évezredben. A találékony diákság pillanatok alatt kibővítette a CD-lejátszók és egyéb hasonló rendeltetésű szer-

kezetek felhasználási területét. Pajzsként kezdte alkalmazni ezeket a felnőttek veszélyes támadásai vagy már pusztán a fenyegető jelenlétük ellen.

Sóvár tekintetükre van írva, hogy le akarnának ülni. Amint egy fiatal felkelne a helyéről, megvadult tigrisként vetnék magukat az ülésre. Szerencsére ez, mármint a helyátadás nem fordulhat elő az ezredforduló óta, így nincs miért aggódni.

A fülhallgató kirekeszti a külvilágot, egyben félreérthetetlen üzenetet küld arról, hogy a tanév-kezdés napjától egészen a tanév végéig a végelgyengülésben szenvedő tanulóifjúság uralma alá rendeltettek a tömegközlekedési eszközök. Akinek ez nem tetszik, mehet gyalog, s az még jót is tesz az egészségnek. A fárasztó, a vérkeringésre, a testsúlyra egyaránt károsan ható ülő utazási formát viszont vállalja az önfeláldozó tanuló, akit még azzal is büntet a sors, hogy gépből származó zenebona rombolja a hallójáratait utazás közben.

Vigyázat, csalok!

Csalok? Eszem ágában sincs. Becsülettel leírom, hogy a címmel Rodolfo mester halhatatlan figyelmeztetését idéztem, természetesen nem véletlenül. Ahogy az sem véletlen, amit most mondok. A helyzet forradalmi. A helyzet forradalmi?

Majd meglátjuk, mint a vakember. Egyszer neki is igaza lehet. Ahogy a pap néha káromkodik, az orvos olykor meggyógyítja a beteget, s a szélhámos elvétele tisztességes. No, ezzel az utóbbival legyünk óvatosak.

Barátságosan, elnézést kérve szólított meg egy idős férfi. Cigarettaival kínált. Szelíden elhárítottam. Ha eddig kibírtam nélküle, most már nem kezdeném el. Kár, jegyezte meg, mert aki nem dohányzik, az kap igazán tüdőbajt. Az elkezdett párbeszéd feljogosította annak közlésére, hogy hetvenhárom éves, a nyugdíja hatvanezer forint - gondolom, jobb lenne fordítva -, de a szakmájában még mindig dolgozik. Két hét alatt kétszázezret keres - feketén, tette hozzá hangsúllyal. Majd még megtoldotta: "Ha ezeknek szabad, akkor nekem is." Hálából, mert vettem a lapot, itálra is invitált, s talán helytelenül, nem fogadtam el a meghívást. Mesélem a rám bízott történetet órára rá valakinek. A valaki úgy foglal állást, hogy a jóember téved. Amit másnak szabad, azt neki nem szabad. Quod licet Jovi, non licet bovi. Pontosan. Jupiternek mindent, az ökörnek semmit.

Hol itt az igazság? Mondjuk meg őszintén, sehol. Vagy? Vigyázat, csalok! De hát mások is csálnak, lopnak, hazudnak. A sorrend tetszés szerinti. A nagy zeneszerzőről elnevezett eszpresszó leszállította a kávé árát. Százötven forint. Majdnem jutányosnak mondható. Porcelán csészeben kapom, meleg tejjel, a felszolgáló bóbitát visel, s csodák csodája, nem a börtönt megjárt reppes veri a fogyasztáshoz szó szerint a ritmust,

hanem a Mester muzsikája árad a falakból.

Egyszer csak elfogy az olvasnivaló, el a kávé. Szinte sajnálom. Intek, hogy fizetek. Háromszáz valamennyi, közli a kisasszony. Hát nem százötven? - kérdezem, az újszülöttek naivságával. Nem, kérem, elvitelre százötven - válaszolja. Ön-kéntelenül kibukik belőlem: van, aki elviszi a kávévét? Igen, van - replikáz kapásból. Egy szavát sem hiszem, én, aki többnyire kérkedem, hogy bizalmi alapon állok. Inkább csapjanak be, semhogy állandóan gyanakodjam. Szívem szerint javasolnám, vegyék le a zeneszerző nevét, s keressenek valaki mást. Arséne Lupin, esetleg Kakukk Marci megteszi. A komponista Párizsban boldogtalan volt. A zseninek nem terem babér olyan helyen, ahol a középszer busásan meggazdagodhat - mondta neki a távozásra buzdító jóakaró. Nos, a középszer etetni próbál minket is, s mint a példa mutatja, sikerül. Mert nem vagyunk elég óvatosak, mert még mindig a legjobbat feltételezzük az emberről, aki már javában a másik nyakát szorongatja, akár politikus, akár kávéházi pincér.

Már megint nem hallgattam a jóindulatú vendéglátósra, aki felhívta a figyelmem, a hazai éttermeket messzire kerüljem el, ha jót akarok. Nem hallgattam, s barátommal betértünk egy csehóba forralt bort inni. Álmomban sem gondoltam volna, hogy citrompótlóból is lehet ilyesmit készíteni. Ezúttal megtapasztaltam. S a forralt bort így december táján ezennel a világ legnagyobb üzletei közé sorolom: a kávé, a vetőmag, a dobozos üdítő és egyebek társaságába. Még min-

dig nem okultam abból, hogy disznóhúsból is tudnak vadhúst varázsolni, hogy a legújabb divat szerint a mérsékeltnek látszó húsárat az étlapon csillagászati köret árral toldják meg, hogy a húsleves húst nem, legfeljebb csak leveskockát látott és így tovább. Vigyázat, csalok!, üzeni a rendelést felvevő pincér hamiskás mosolya, s képtelen vagyok rendőrért kiáltani. Pedig nem ártana.

Rodolfó, ha már megidéztem, a bűvészműtatvány előtt figyelmeztetett, hogy csal. Csalt, és senki nem vett észre semmit. A magyar közéletben nem figyelmeztetnek, hogy csalás következik, de biztos csálnak. Ha netán elmulasztják, az nem normális. Nézzünk jobban embertársaink körmére, ahogy ők is a miénkre. Széles körben terjed az "ungarische Hochstaplerei", vagyis a hamisítatlan szélhámosság. Hamisítatlan, mert ha hamisítanák, az a tagadás tagadása lenne, vagyis a műveltségén kijönne a tisztesség, ami a jelenlegi Magyarországon komoly hiánycikk.

A helyzet forradalmi. A helyzet forradalmi? Meglátjuk, mint a vakember. Egyszer neki is igaz lehet. Ahogy a pap néha káromkodik, az orvos véletlenül meggyógyítja a beteget, s a csaló olykor tisztességes. Az utóbbival azért vigyázzunk. A füllesztés jótékony egészségügyi hatásáról szóló értekezéseket fenntartással olvassuk. Valakik megint be akarnak csapni. Hihetetlen, de máris ki vagyunk szemelve. Legjobb, ha az ígéretőket, azonnal igazoltatjuk. Ha már azonosítót nem hordanak a sapkájukon. Forralt bort citrompótlóból. Ki látott már ilyent?

Kő kövön

Hogy megy a magyar sora? Prímán. Ha ez valakinek idegenül hangzanék, kijelenthetjük, soha jobban. Mi a gondunk? Semmi. Mint hallhattuk, az orvoshoz passzióból járunk, a temetőbe meg vitetjük magunkat. De figyeljük csak a vasúti kalauzt. Megáll a kocsi elején, szemben az utasokkal. Felmutat egy tízezrest. "Hölgyeim és uraim, ki tudná ezt a tízest kétfelé váltani?" "Maga nem tudja?" - kérdez vissza valaki neveletlenül. Mire a kalauz: "Drága uram, ha fel tudnám váltani, akkor megnősülnék." Dőlnek az utasok a nevetéstől. S ha nős lenne a kalauz? Ugyan, se baj. Akkor azt mondaná, ha fel tudnám váltani, nem volnék nő. Tessék, fogjunk ki rajta. Az éneklő koldusok és a siránkozó milliárdosok országában a derékhad azért a kettő közé esik. Egyelőre.

Valahol négy forintért adják a zsömlét. Valahol meg huszonötért. Na és a pickszalámit? Nem csak zsömlével él az ember. Nem is csak pickszalámival. Az amerikai héten megtudhattuk az egyetemi professzortól, hogy mi magyarok többet tudunk az amerikai irodalomról, mint maguk az amerikaiak. Erre mondom én, már megint rávertünk a burzsujokra egy kört. Azt viszont már egy amerikai kürtölte világgá, hogy ha valaki azt mondja, művészet, akkor az az is. Beuys tovább

ment: mindenki művész. Bármely magyar város utcáit járom, elszédülök a falfirkák látványától. Le is pirítottam bécsi ismerősömet, mert megrekedtek a fejlődésben. Tiszták, érintetlenek a házfalak. Nyilván, akiknek el kellene látniuk falfirkákkal, azok egyszerűen nem tudnak írni, vagy időhiányra, kézfájásra, festékmizériára, tériszonyra hivatkozva kibújnak a feladat alól. A magyar nem bújik ki, ahol csak teheti, megmutatja magát, na és a művészetét.

Más megközelítésből jobb lenne, ha nem mutatna meg semmit, ha csak ezt a másoknak vitathatatlanul kárt okozó szörnyűséget tudja. Na és, ha valaki hivatalból, fizetett állásban teszi? Mondjuk görbére tervezi a házfalat, az úton felgyűrődésesre az aszfaltot, gödröket, árkokat, csatornákat hagy, amelyeket nyugodtan fel lehetne tölteni vízzel, és lepipálhatnánk Velencét. Egy falu polgármestere fantasztikus dolgot talált ki. Tányérokra festette a település nevezetességeit, letagadhatatlan reklámcéllal. "Én nem merek venni, amíg a polgármester úr nem hozza rendbe az utcánkat, mert a tányér hazafelé összetörik." - mondta valaki. Nesze neked kultúra, polgármesteri jó szándék, amivel újabban mindent kiköveznek. Kő kövön nem marad, illetve marad. A minél több követ a kövek közé jelszó érvényesül Szombathelytől Debrecenig, Pesttől Pécsig. Nem vitás, jó volt az idei kötermés, így semmi akadálya, hogy kőszivataggá váljon az ország. A fák, ha vannak, szomorúan bólogatnak, a virágok kókadoznak.

Az ember boldog, hogy a világ legszebb nyelvén, vagyis magyarul dohoghat, dicsekedhet. Erre olykor külföldiek hívták fel a figyelmet. "A magyarok nem tudják, milyen kincs rejlik a nyelvükben" - így a Vatikán egykori, hatvan nyelvet beszélő főkönyvtárnoka. India néhai kormányzója elhalmoz a dicséretekkel. Matematikai logikáról, harmonikus összeilleszkedésről, ruganyos, erős hangzatokról beszél. A magyar nyelv tömör kódarab, amelyen az idő viharai a legcsekélyebb karcot sem ejtették. Nem kölcsönöz, nem von vissza, nem ad és nem vesz el senkitől. A legrégibb, legdicsőösebb emlékműve a nemzeti egyeduradalomnak, a szellemi függetlenségnek.

Ennyi talán elég is, hogy Pista bácsi is megértse valahol a tanyán a konvergencia programot, az aquafresh whitening-ről nem is beszélve. A Sorbonne kutatásai szerint a világ legrégibb nyelve a magyar, amely az őselemek hatvannyolc százalékát megőrizte. Az angol csupán négy százalékot, a latin és a héber ötöt, a szanszkrit-tibeti tizenkettőt, az őstörök huszonhatot. Hátha még a norvégokat is le tudnánk győzni labdarúgásban, és a vasúti kalauz fel tudna váltani egy nyomorult tízezrest.

Ki ölte meg?

Két magyar újságíró Pozsony belvárosában. Freudi mélyelemzést igényelne kettejük magatartása. Miközben az egyik lázasan keresi az első magyar nyelvű újság, az 1730-ban Pozsonyban kiadott Magyar Hirmondó egykori székhelyét, a másik arról beszél, hogy Philip Meyer *The Vanishing Newspaper*, (*Eltűnik az újság*) című könyvében 2043 első negyedévére jósolja Amerikában a hírlapnyomtatás halálát. Azt a pillanatot, amikor a "végre kimerült olvasó félretolja az utolsó gyűrött példányt." Az első negyedéven nem érdemes fennakadni, írhatta volna a szerző, hogy február 22-én délután öt órakor 2043-ban, s akkor a szenzációigény még inkább teljesül. A kijelentésre, pontosabban a bejelentésre abba is maradt a Magyar Hirmondó keresése átmenetileg.

A kollégának Bill Gates jutott eszébe, aki szerint újság helyett az emberek összehajtogatható képernyőket olvasnak majd. Például Pozsonyban a megannyi hívogató kávéházi terasz egyikén.

Pánikra nincs ok, odafigyelésre igen, hogy a *The Economist* nemrég múlt időben tette fel a kérdést: Ki ölte meg az újságot? A múlt idő csupán figyelemfelkeltő, hogy a média leghasznosabb szelete eltűnőben van, jön és hódít az internet. Már ahol hódít. A szlovák újságíró szindikátus székhelyén kávé mellett cserélgették nézeteiket,

információikat a zsurnaliszták. Internet ügyben nagy a hallgatás, pontosabban alig létezik, egyszerűen nincs mit mondani. Egy biztos, internet-től függetlenül ideát, odaát is csökken a nyomtatott sajtó iránti olvasói érdeklődés, amely természetesen nem elválasztható a lakossági teherbíró képességtől, a minőségtől, a szakmai erények hátterbe szorításától.

Hangulatos Duna-parti sörözőben, pilzeni, knédli, sült oldalas tökéletes összhangját rombolja valaki egy sajtómágnástól vett idézettel, hogy az újságíró csupán a hirdetések közt maradt hely kitöltésére szolgáló valaki. Persze minden az olvasóra történő álszent hivatkozással történik. Mert az olvasó így akarja, igenis - emeli fel a szavát egy szerkesztő. Ki az az olvasó, akinek a nevében történnek az aljasságok? - teszi fel a másik, s talán félvén attól, hogy választ nem kap, maga felel: Az olvasó, mint olyan fikció, nem létezik. Monopolhelyzetben lévő lapok egyre nagyobb anyagi erőfeszítéssel érnek el egyre kisebb példányszámokat. De nem is a példányszám a lényeg, ha a kész előfizetői, hirdetési piacot jelképes összegért megvásárló, és azt birtokló külföldi tulajdonosok főként a hirdetéssel megtalálják a számításokat. Legfeljebb nem annyira, mint korábban. Rupert Murdoch, a sajtómágnás egykor a sajtóreklámot az ipar aranyfolyójának nevezte. Legutóbb már azt mondta, hogy a folyók időnként kiszáradnak.

Kora délután, még az eszmecsere előtt meleg napsütésben, simogató szélben Dévény várához kapaszkodva lehetett megtudni, hogy a zsurn-

naliszták helyzete nem jó, sokaké kifejezetten aggasztó, a jövőt pedig nem lehet kiszámítani. Szlovákia leggazdagabbjainak százas toplistájára viszont harmincöt évesen negyven milliárd koronás (280 milliárd forint) vagyonnal fel lehet kerülni. Fönről a panoráma szédítő, lenyűgöző. Végül is úgy kellene haladnia mindennek, amilyen békésen, csillogva összefolyik a hegy lábánál alatt a Morva és a Duna. A csodát a gazdagok egészen közelről, villáik teraszáról nézhetik. A szegények nem tudni, mit csinálnak. A szlovák fővárosban nem látni hajléktalant, koldust, legalábbis a belváros utcáin. Magyarverés nem szerepelt a beszélgetésekben. Ez már csak azért is érdekes, mert mintha a fordítottja lett volna várható. Ráadásul az ominózus napon, szeptember 14-én a pozsonyi Új Szó három egész oldalt szentelt a nyitrai lány ügyének. Arról viszont újabb sörök mellett több szó is esett, hogy mind az Európai Unióban, mind szakmai szinten üdvös volna a közös, összehangolt fellépés.

A Magyar Hírmondóval kapcsolatban például szakmai napot lehetne tartani. Annál is inkább, mert pár évre rá megjelent az első szlovák nyelvű újság. Mindkét félnek volna mondanivalója egy tudományos ülés keretében. Mellesleg a nyomtatott sajtó halálától, legalábbis ebben a térségben, egyelőre nem kell félni. A régen kulturális területen, s ott is a színházakkal foglalkozó kolléga iróniával említi a színház jövőjével kapcsolatos szünet nélküli aggodalmat. "Válságban a színház? - kérdezte a híres színész. "Hála Isten-

nek, immáron kétezer éve. Ez biztos jele annak, hogy a színház él." S aki úgy gondolja, hogy a sajtó más ügy, annak részben igaza van, részben pedig nincs. Talán nem is a forma, az átviteli eszköz a fontos, hanem a dolog lelke, a hír, na és a kommentár. És ami az egész mögött van: az emberélet, az emberi szellem, amely szereti legyőzni a nehézségeket, s időnként képes is erre.

Jut eszembe, Pozsony felé haladva, az autópálya mentén egyszer csak két kerékkal az útte relő palánkon nyugvó autóra lettünk figyelmesek. Hogy került oda, hogy se, el nem tudtuk képzelni. Az autómentős vakarta a fejét, ilyent még nem látott. Mi sem. Mi ez, ha nem hír? Mi, ha nem újságba való? Ki mondja, hogy az olvasót nem érdekli? Egyáltalán hogy merészelünk az olvasó nevében szónokolni? Csökken a példányszám. Nyugaton csakúgy, mint keleten. Talán jó újságot kellene csinálni, majd jó internetes változatot, s talán elég lenne kisebb nyereséget kaszálni. Úgy, hogy a kecske is jól lakjon, és az olvasó is megmaradjon, aki nélkül felkopik a zszurnaliszta álla. Nyitottnak lenni mindenre. Még a múltra is. A jövőről nem beszélve. Lehet, hogy nő volt az Iliász és az Odüsszea szerzője, s nem Homérosz - írta a már hivatkozott Új Szó. Ha Homérosz kikéri magának, ne csodálkozzunk.

Öt spanyol nő

Derűs és az előző napok történéseiből következően kiszámíthatatlan napra ébredt szeptember huszonnegyedikén a magyar főváros. E sorok írója számára egy biztos pont volt. Belvárosi, Nyár utcai panzióban délelőtt fél tíz és tíz óra között találkozik rég nem látott spanyol barátjával, aki fél futballcsapatnyi kísérettel érkezett a Santander-London-Sármellék útvonalon repülővel Magyarországra. S ha még azt is elárulom, hogy a spanyol különítmény egytől-egyig hölgyekből állt, a dolgot fokozni tovább már nem nagyon lehet. Éppen a tatarozás alatt álló Operaház előtt tanakodott a társaság, amikor megszólalt a mobil. Sétára hívtak a győri Duna-partra. Szívesen ten-ném, mondtam a hívónak, de itt vagyok az Operaház előtt Pesten, öt spanyol hölgggyel. A bejelentést követő füttyögetésből, ejhákából, húhákából ítélve az ötös szám, kiváltképpen spanyolból és hölgyből kissé soknak tűnhetett, de nem tehetünk mást, megadtuk magunkat a sorsnak.

Az Operaházat vasárnap délelőtt nem lehetett megtekinteni. Ennél fogva rengeteg pénz maradt a zsebünkben. Úgy látszik, a pénzrablás a legelső hazai dalszínház kibontakozási botrányso-rozatának sarkalatos pontja. Megítélésem szerint több mint kétezer forintot nem szabad kérni egy épület megnézésért, még ha egyesek úgy gondol-

ják is a procc Pesten. Ne hivatkozzanak külföldi példákra, s elsősorban ne kotorásszanak a magyarok üres zsebében. A külföldi turisták meg nem krözusok, és nem teljesen hülyék.

Sütött a nap, együtt voltunk, lenyeltük a mérget, s kávé mellett vigasztalódtunk a közelben. A program szerint gyalogosan lehúzzunk a Hősök teréig, s ott bemegyünk a Szépművészeti Múzeumba, habár a spanyolok bédekkerje szerint vasárnap, éppen vasárnap zárva van. Nem maradt el az "ilyen is csak Magyarországon történhet", de a térre érve mozgás látszott a múzeum körül. Szerencsénkre nyitva volt. Az állandó kiállítások mellett a fennállásának századik évfordulóját ünneplő intézmény saját kollekciójából Rembrandt-grafikákat és Picasso kamara-kiállítást kínált a közönségnek. A kerek évfordulók szépen találkoztak, mivel Rembrandt születésének négyszázadik évfordulóját ünnepli a saját műveltsége iránt folyamatosan kétségeket ébresztő világ. Ehhez képest óriási csalódás volt, hogy a kiállításon valóságos gőzfürdő fogadta a nagy számban jelen lévő tárlatlátogatókat.

Korábban már megállapítottuk, lassan az enyészeté lesz a Szépművészeti. Mindenünnen támad a nivótlanság, amelyből a deklarációk dacára a kultúra maradékelven történő kezelésére szükséges következtetni. Ha nem a nagy hollandusról van szó, bizony azonnal sarkon fordult volna az ember. Clement de Jongle metszetkereskedő, Jan Lutma aranyműves, Abraham Francan patikus és gyűjtő, Szent Jeromos, Szent Ferenc, a

koldus, az ivó tehén, a bibliai sorozat, a tejhordó, a férfi, a női aktok, a lepénysütő asszony, a Saskia-portrék, az önarcképek, a Fehérbőrű néger nő és számos más mű bőven kárpótolt a slendriánságért.

A művészi tökéletesség, az érzékenység, a művek drámaisága, álomszerűsége, sejtelmessége, összefoglaló szóval, gazdagsága arra az eretnek gondolatra juttatnak, hogy a zsenialitás, az aranykor, a teremtés, az ember dicsérete után szükségképpen jött a sötétség, a kiüresedés, a mindenek árnyoldalát kereső betegség, a koncepciókkal megtámogatott elszegényedés, a feltűnési viszketegség. Jött, mert más nem jöhetett. S az sem szorul magyarázatra, hogy a modernizmus erőltetésével párhuzamosan, miért emelkedik állandóan a képzőművészet történetében legkiválóbb régiiek árfolyama az aukciókon. Talán nem volt helyes, hogy Rembrandt után Picasso nyomába eredtünk, de egy spanyol soha nem kerülheti meg Picassot. Az aggodalom nem volt egészen indokolatlan, amennyiben Picassot egy, megkockáztatom, hajánál előráncigált rendezői elv hozta Pestre. Picasso in love, Picasso és a nők.

Művek szerelmekhez, feleségekhez kötve. Picasso, aki titokzatos szobába lépve hat felakasztott ex-feleséget lát, Picasso, aki szeretné levágni valamennyi nő fejét, és megőrizni magánmúzeumában. Le is vágta ezeket a fejeket, legalábbis az alkotásain. Kicsavarta a végtagokat, összedobálta az érzékszerveket, szétszedte, majd tetszése szerinti rendben összerakta a nőt, leön-

tötte cinizmusával, féktelen szexualitásával, délvidéki humorával. Menekült a nőkhöz, akik menekültek hozzá, mígnem ráébredtek, hogy zseni mellett nem lehet élni, csak felmorzsolódni, elégni. A kis Picasso-kamarát légkondis teremmel tisztelték meg. A kétféle mérce elfogadhatatlan.

Ebéd az újságírók székházában, az Andrássy út 101. alatt. Egyszerre röppennek a tényérről az ezüst tetők, nem száll el semmi. Túrós csusza, fogas, borjúpörkölt, őszi vargánya és egy kiadós számla. Adalék az operaházi rabláshoz, amihez még társul a valamikor ragyogó épületeken tetten érhető leromlottság, egy sereg hajléktalan. Viszont van kékre festett kutyagumi tartó, ha valaki mégis úgy gondolná, hogy Pest ne süllyedjen el a koszban.

A spanyoloknak mellesleg Nueva York tetszett a leginkább, a New York Kávéház, ahol a fekete formaruhás személyzet elsöre biztonsági őrök gyülekezetének tűnik. Egyik-másik kissé nehézkes, de még a New Yorkban is össze lehet tolni két asztalt, ha a vendég fontos. Nekem viszont a legédesebb az, hogy immáron van Sármellék-nagyvilág, Sármellék-London repülőjárat. Talán még egyszer azt is megérjük, hogy megfelelő emberek lesznek a megfelelő helyen, és a kultúra jóval kulturáltabban lesz előadva a mostaninál, még Pesten is. A főváros egyébként spanyolul "capital", ami tudvalévóleg a dübörgő tókét is jelenti. A dübörgésből a spanyol hölgyek nem hallottak semmit. Talán mert a semmi dübörög hangtalanul.

A szél árnyéka

Kényeztetve lenni nagyon jó dolog, erről beszélni azonban kiváltképpen ismeretleneknek, s még inkább ismerősöknek nem egyszerű. Kiválthat megütközést, irigységet, anélkül, hogy a kényeztetett, mondjuk sima közléssel, a közlés hangvételével, hangszínével, kísérő gesztusokkal ilyesmire törekedne. Ki ellensége önmagának? Megvan. A kényeztetett, aki ajnározásáról boldognak, boldogtalannak mesél. Vigyázat, a boldog sem biztos, hogy jó néven veszi.

Egyszer elmeséltem bizarr, de annál emlékezetesebb, kedvesebb kalandomat öt spanyol nővel, pontosabban santanderi barátommal, s az ő kísérőnek felcsapott négy barátnőjével. Magánügyet igyekeztem közügygé nemesíteni pesti kultúrséta keretében, amelybe belefért azért sok minden. Kávé a New Yorkban, fogas, túrós csusza, őszi vargánya a sajtóházban, hogy csak a gasztronómiai kalandokat soroljam.

Elmaradhatatlan volt természetesen a kölcsönös ajándékozás. A spanyoloknak szánt ajándékról nem beszélnék. Ellenben közügygé avatnám a győri könyvszalonn ürügyén is azt a könyvcsomagot, amelynek örömteli címzettje voltam.

Íme, a könyv 2006-ban szalonképes ajándék. Hispániában mindenesetre. Az ajándékot sokféleképpen lehet kézbesíteni. Úgy is, ahogy én

kaptam. A messziről érkezett vendégek átnyújtották, majd rögtön el is vették tőlem, hogy szám szerint négyet, egyesével a retiküljükbe rejtsenek. Mondván, majd az esti búcsúzőkor visszakapom őket. Kérés nélkül szállították az indokot: ne kelljen nekem cipelni valamennyit. Érti ezt valaki? Megadtam magam, mert másra nem volt lehetőségem. Őt nővel hogyan is lehetne szembeszállni. Hiába érveltem, hogy könyvmozgatásból a sokszori költözés, rendezkedés miatt bekerülhettem volna a rekordok könyvébe. Szégyenszemre el kellett árulnom, hogy a legnehezebb pillanatokban pokolba kívántam a könyvet, meg még azt is, aki kitalálta, megtoldva Vas megyeiesen.

Mintha csak ismerték volna ezek a derék szenyórák-szenyoriták egyik rossz tulajdonságomat, hogy esetleg udvariatlanul nekilátok olvasni a legjobb társaság kellős közepén. Nap közben az Operától a Szépművészeti Múzeumig, onnan a New York kávéházig szépen el is feledkeztem az ajándékomról. Barátom, s azok barátai viszont nem. Éppen a New York, szerintük a világ legszebb kávéháza előtt, a café macchiato után kinyitották a retiküljüket, s a legjobb kívánságok kíséretében átadták a könyveket.

A kényeztetésről szóló beszámoló itt lényegében be is fejeződhetne, ha nem ezen a ponton kellene éppen kezdődnie. Ha nem érezném szívesen vállalt kötelességemnek, hogy némi ismertetést adjak - a keresztmetszet fellengzős, nagyképű fordulat volna - ajándékkönyveim kapcsán a spanyol könyvpiac kínálatából. A csomag súlyát kiló-

ra is, döntően Carlos Ruiz Zafón *La Sombra del Viento* (A szél árnyéka) című, közel hatszáz oldalas regénye adta. Ragaszkodnék önkényes fordításomban A szél árnyékához. Szerintem az egyszerű Szélárnyék, ami szintén lehetne, valamit elvenne a cím által sugallt hangulatból.

Zafón könyvének főhőse egy fiú, akit édesapja 1945-ben elvitt Barcelona régi városnegyedének titokzatos helyére, az Elfeledett Könyvek Temetőjébe. Ugye milyen sejtelmes, sokat mondó? Daniel Sempere a bizonyos temetőben egy elátkozott könyvet talál, ami megváltoztatja életének menetét. A könyv intrikák és elföldelt titkok labirintusába vezeti őt, s nem utolsósorban világirodalmi sikerre. Zafón műveit több mint harminc nyelvre lefordították. A szél árnyékát ötmillió példányban adták el világszerte. A dolog mögött vitathatatlanul ott van az angol után legtöbbek által beszélt spanyol nyelv elterjedtsége, a kiadói, terjesztői profizmus, s talán az ugyancsak magas szintű kultúrdiplomácia. A *The Washington Post* kritikusa figyelembe ajánlja, hogy akik szeretik a megindító regényeket, siessenek a legközelebbi könyvesboltba beszerezni egy példányt A szél árnyékából.

A második számú könyv az ajándékok közül Antonio Machado valamennyi versét tartalmazó kötet, amely eddig elveszettnek hitt, ismeretlen szövegeket is tartalmaz. Kivételes irodalmi rangja dacára don Antonionak nem volt túlságos szerencséje életében a munkáival. Joggal mondhatta a fűlszöveg szerint: "Végül is semmivel sem tarto-

zom nektek, ti tartoztok nekem, amiért annyit írtam." Az 1875-ben liberális családba született Machado 1939-ben emigrációban halt meg a spanyol polgárháború alatt. Volt lapszerkesztő, egyetemi tanár. Életére, költészetére egyaránt jellemző, amit Juan de Mairena nevű hősével kimondat: "Bármennyit is ér egy ember, soha nem lesz magasabb értéke, mint emberként."

A "huszonhetes" (1927-es) költői csoportot fogja egybe a Catedra Kiadó antológiája, a harmadik ajándékkötet. Pedro Salinas, Jorge Guillén, Gerardo Diego, Federico Garcia Lorca, Rafael Alberti, Juan José Domencina, Dámaso Alonso, Vicente Aleixandre, Luis Cernuda, Emilio Prados, Manuel Altolaguirre alkotják a rangos, önmagáért beszélő névsort. Góngora halála háromszázadik évfordulójának dátuma adta a nevet a csoportnak, amelyről a kritikusok, mint a spanyol költészet új aranykorszakáról beszéltek.

Végül az ajándékok között lapult kedvenc hispán szerzőm, a Magyarországon is jól ismert Pío Baroja Zalacaín, a kalandor című műve, baszkföldi regénytrilógia egyik része. Baroja volt az, akinek halálos ágyához azzal járult az őt gyapjú zoknival meglepő Nobel-díjas Ernest Hemingway: "Önnek előttem kellett volna megkapnia a Nobel-díjat. Én tanultam öntől. Nem érdelek semmit. Nem vagyok más, csak egy kalandor. Ön az író."

Azért az öt spanyol pesti látogatása irodalmi vonatkozásban sem volt olyan egyoldalú, mint elsőre tetszik. Barátom egy évet Magyaror-

szágon tanult, megszállottja a magyar kultúrának, jelesül az irodalomnak. Hál' Istennek ismer más írókat is azon a hármon-négyen kívül a magyar irodalomból, akiket a szegényes, átpolitizált hazai szellemi exporttevékenység külföldre eljuttat. Múltunkból Ferdinandy spanyol nyelvű magyar történelemkönyve alapján kapott ízelítőt, amellyel viszont magam tiszteltem meg őt másfél évtizede Spanyolországban. Szeptember végén, Pesten olyan ajánlattal búcsúzott tőlem, amelyet nem illik elfogadni. Telefonáljak, milyen könyvre van szükségem, ő beszerzi, elküldi. A gondolattal is jó azonban így az őszi könyvszalonn idején, a hazai lehetőségek közepette játszani.

A szalont megtisztelő kiadók pedig akár egy ilyen gesztusból kiindulva, valamint a képmény realitásokkal számolva jöhetnének rá, hogy a tíz százalékos átmeneti árengedmény több ezer forintos kötetekből annyi, mintha nem adnának semmit. A valami harminc-ötven százalék lehetne, ruházati szaküzletek után szabadon esetleg még a hetven százalék is. Hacsak nem akarnak egy idő után ingyen megszabadulni a nyakukon maradt édes tehertől.

Aranyabroncs

Október elsején, este fél 11 előtt hosszan tartó súlyos betegség után, életének nyolcvanadik esztendejében Budapesten elhunyt Sütő András Kossuth-díjas író. Az egyetemes magyar irodalom meghatározó alakja volt, olyan alkotó, aki hű maradt ahhoz, amit vallott: "nem fölfelé török, Uram: vissza azok közé, akik könnyeikkel egész rózsa-kertet nevelhetnének."

Emlékszem, a Sütő András hetvenedik születésnapja alkalmából rendezett soproni ünnepség előtt siettünk fölfelé a Perkovátz-ház hátsó traktusához vezető lépcsőkön, hogy találkozzunk az íróval. Éppúgy, mint jó évtizede Bécsben, a Mariahilfer Strasse közelében, a Lindengasse-i evangélikus templomban. Jelentős esemény volt akkor is. A harmincéves Bornemissza Társaság ünnepén adtak találkozót egymásnak romániai magyar írók, művészek, egyetemi tanárok.

Miért az osztrák fővárosban? Azért, mert a Bécsben működő Bornemissza Társaság nem kis áldozatkészséggel igyekezett ápolni, erősíteni határokra való tekintet nélkül a magyarság összetartozásának érzését, miközben a hivatalos Magyarország évtizedekig egyszerűen nem vett tudomást Erdélyről, az erdélyi magyarságról. Szemrehányás ez ügyben az irodalmi gálaesten is elhangzott, amelyet Gecsényi Lajos szerkesztett, Szépfalusi

István rendezett. Ott volt Gáll Ernő, a Korunk egykori szerkesztője, Domonkos Géza, az RMDSZ elnöke, valamint Lászlóffy Aladár, Páskándi Géza, Kántás Károly.

És természetesen Sütő András, röviddel a marosvásárhelyi tragédia után, amely csaknem az életébe került. A bal szeme világát elveszített író kísérők gyűrűjében jött le a lépcsőn, sápadt volt, fáradtnak tűnt, szemét sötét szemüveg takarta. Hosszú beszélgetéssel nem fáraszthattuk, pedig a szervezők és maga Sütő is igazán készségesek voltak.

- Hogy érzi magát egészségileg? - kérdeztük az író.

- Köszönöm, nem dicsekszem. Még újabb műtétek előtt állok

- Magyarországon?

- Még nem tudni pontosan. Egy biztos, Bostonba kell majd visszamennem.

- Milyen érzései vannak az ünnep kellős közepén?

- Felemelők és szomorúak. Felemelő az a ragaszkodás, amivel ezt az ünnepséget megrendezték, és hogy ennyi magyar összegyűlt. Szomorú vagyok, mert azt kell tapasztalnom, hogy akármilyen messzire megy az ember a nagyvilágban, mindenütt akad egy templomozásra való magyar, akinek otthon lenne a helye, akár Magyarországon, akár Erdélyben.

- Milyen szerep jut az irodalomnak, a kultúrának, amikor egy kisebbség létéről, egy nemzet sorsáról van szó?

- Mondjam, hogy szellemi aranyabroncs, amelyik megpróbálja egyben tartani ezt a széjjel-szóródást, a sajnos kényszerűen menekülő népet?

- Bizakodó a magyarság sorsát illetően?

- Vegyesek az érzelmeim, már ami a mi otthoni sorsunkat illeti, de nem lehet lemondani a további küzdelemről, akármi legyen is a vége.

- Irodalommal tud foglalkozni mostanában?

- Nem, sajnos hosszú ideig nem lesz erre módom az egészségi állapotom miatt.

"Aztán gyertek Marosvásárhelyre, látogassatok meg" - mondta Sütő búcsúzóul. Erdélybe nem mentünk, ellenben évekkel később a győri polgármester hivatalában találkoztunk. Derűlátás akkor sem jellemezte az író az erdélyi magyarság sorsát illetően. "Lehet, hogy legközelebb Amerikában találkozunk?" - engedték el a talán meglepő kérdést. Sütő maga elé nézett, majd elgondolkodva így szólt: "Nincs kizárva." Nem diadalútra gondolt ő sem, hanem valami rosszabbra, mint e sorok írója.

A következő találkozó a hetvenedik születésnap alkalmából Sopronban diadalút volt számos azt megelőzőhöz képest. Az író külsőre, fizikailag kifejezetten jó benyomást tett. Kiütött bal szeme azonban nem csak arra figyelmeztetett, mi történt Marosvásárhelyt akkor, hanem arra is, hogy az erdélyi magyarság sorsának alakulását illetően a súlyos áldozat hiábavalónak látszik. "Vagy nem?" - tettük fel a kérdést Sütőnek, a leghűségesebb

magyarnak. Szellemében hasonló választ adott, mint annak idején Bécsben, ahol vegyes érzelmeiről beszélt. Arról, hogy nem lehet lemondani a további küzdelemről. Akármilyen legyen is a vége.

Jött az Olvasó

A család - papa, mama, két gyerek - Mosonmagyaróvárról érkezett a győri könyvszalagra. A szerzőt keresték, aki éppen dedikált. Bocsánatot kértek, ha késtek volna, remélték, még a déli harangszó előtt célhoz érnek, találkozhatnak a szerzővel. Az utóbbi, ha éppen nem az Olvasóra vár, hogy dedikálja a könyvét, ott esik el helyben a meglepődéstől. Aláírás közben volt éppen. Amúgy is ákom-bákom betűi hirtelen megnyúltak, majd meghajoltak, keresztbe álltak. Fél szemem hűségesen asszisztáló asztaltársán, fél a türelmesen várakozó magyaróvári családon. Elméje idegen bolygók birodalmába kalandozott, mert hogy 2006-ban az ilyen tiszteletudó, elszánt Olvasó csak ismeretlen égitestről érkezhetett. Persze nem. A családfő bemutatkozott, mondta a nevét. A szerzőnek rémlett valami rokonság ismert közéleti emberrel. Rá is kérdezett udvariasságból, felkészülve bármilyen válaszra. "Igen, azok vagyunk, a polgármester rokonai" - volt a felelet,

mire mondhatta a szerző, "üdvözlöm a polgármester urat".

Az Olvasó nyújtotta a könyvet. A szülők tisztázták, kinek a nevére szóljon a szíves ajánlás. A szerző megint nekiveselkedett az írásnak. A betűi nem lettek kiegyensúlyozottabbak. Beléjük evett a fene valami megmagyarázhatatlan izgalmat, amittől rendre kicsorbultak. Álmában sem gondolta, majd az ünnepi dedikáció lesz a legnehezebb, az a pár pillanat, amikor sok minden kiderül, és sok minden nem. Kihúzva magát büszkélkedhet a számszerű eredménnyel, vagy vigasztalódhat Samuel Feijoo kubai költővel, akit nem érdekelt, hogy költészetét csak három barát olvassa élvezettel, vagy anélkül. Írt, mintha a világ sora múlt volna a tollán. Megtörnek a vízesések, felrobban a kék az írisz párbaja nélkül, s meghal a szomorú szerelmesek csókja, ha nem ír.

A harmadik évezredben azért nem mert előhozakodni ilyen bátor, elszánt érvvel. Három-négy hete nem esik. A sokévi átlagnál melegebb az idő. A szüretelők boldogan tapossák a szőlőt. A vonatok kitörölhetetlen nemzeti sajátosságként késnek. Mindenki tette a dolgát, még ő is, hogy nem kis erőfeszítéssel kihozott egy kötetet. Az Olvasó nem sokat érthetett volna az érdeklődésnek fittyet hányó, a leírt betűben fanatikusan hívó elszántságból. Legfeljebb megjegyzi, mindig tudta, hogy a költők örültek, na de ennyire?

Röpke küldetését befejezván, köszönettel átnyújtotta a könyvet az őt megtisztelő Olvasónak, egy egész családnak, kézfogással elköszönt, s ké-

szen állt az újabb rohamra. A rohamot ne tessék komolyan venni. Sem a tinta, sem a perc nem fogyatkozott meg vészesen. Bőven volt idő, akár pihentetésül egyperces rádióriportra. A kérdés, amelyre válaszolnia kellett a mikrofonnal sündörögő hölgynek, könyvének címére vonatkozott. Nem jött zavarba, az indoklást már megadta a könyvszalont beharangozó programfüzet számára. Miért is mondott volna mást?

Ahogy végzett a rádióriporttal, újabb könyvet tettek elibe. A könyv tulajdonosát személyesen ismerte, tárlatnyitókon szokott vele találkozni. Néhány kedves szó megint csak elhangzott Olvasó és szerző között. Ezúttal már könnyebben esett az aláírás. A kéz megadta magát, kevésbé remegett, amiből bárki azt gondolhatta, minden szinten minden rendben, a boldogságnak immáron semmi nem áll útjában. Bizakodva lehet a jövőbe tekinteni. Könyv és olvasó és szerző között teljes az összhang. Számíthatnak egymásra minden körülményben. Majd jött egy hölgyolvasó. A szerzőnek úgy rémlett, amerikai fitness-szalonja volt valaha a belvárosban. Akár igaz, akár nem, úgy látszik nem gátolta abban, hogy másra is figyeljen. A hölgy ott volt a pódiumszínpad közelében a nézőtéren, amikor a szerző nem kevés fizikai nehézség, mikrofon manipulálási problémák közepette felolvasott a könyvéből.

Az ominózus vasárnap délelőttön fellépése előtt érte a legnagyobb meglepetés. A nézőtéren felfedezte régi földijét, aki családi látogatásra Baranya megyéből érkezett a városba. A figyelmes

rokonok kultúrprogramot szerveztek a számára. Körséta a könyvszalomban, valamint a szerző Lesungjának, felolvasásának meghallgatása. A szerző ekkor alighanem hízott pár dekát, ami rá is fért, az utóbbi időben egyesek szerint tíz kilót fogyhatott. S jött dedikáltatni az ismerős cégvezető. Ő viszont a való élet riasztó híreit hozta a könyvsátor meghittnek tudott légkörébe. Nem sokára hatvan embert elbocsát tőlük a jótékonykodó állam. "Hiszen nem is vagytok hatvanan" - vetette ellen feltámadt közéletiségétől indulatosan a szerző. A cégvezető mosolyogva jegyezte meg: "De vagyunk, és nem tehetünk semmit." Amely megjegyzésből a szerző leszűrhetette a tanulságot, a főnökök is kiszolgáltatottak. A hír valamelyest beárnyékolta a hangulatot. Hátra volt azonban a könyvszalomban zárásáig még jó pár óra, s ki tudja mennyi, az élet legváltozatosabb színtereiről érkező Kedves Olvasó.

Bilincsből szabadultak

A szomorú pesti események következtében kevés szép emlék maradhat a magyarságban 1956 ötvenedik évfordulójáról. Valakik azonban biztos elszámították magukat. A magyarok lelkében ezen túl minden nap 1956. október 23. lesz, talán még azokéban is, akik ezt nem gondolták,

akiknek ez a dátum eddig keveset jelentett. Szerencsére a szervezett pesti ünnepromboláson kívül egyéb is történt, ami a "modern történelem legjelentősebb eseményeinek egyikére, az 1956-os magyar forradalom tragédiájára" irányítja a figyelmet, hogy az emigráns Pázmándy István képzőművész szavait idézzük.

Hivatkozás és idézet nem véletlen.

"Von den Fesseln befreit" (Bilincsből szabadultak) címmel nyílt kiállítás október elején a magyarországi 1956-os emigráció művészeinek műveiből a bécsi Collegium Hungaricumban. A november 3-ig látható tárlat a már említett Pázmándy István mellett Bujdosó Alpár, Kovács (István) Kálmán, Marosán Gyula, Megyik János, Metykó Géza, Nagy Éva és Sartory Barna 56-os témájú munkáit tárja a közönség elé. A színvonalas programfüzet köszöntőjében dr. Andreas Mailath-Pokorny, bécsi kultúratanácsos azt írta, hogy az 1956-os magyar emigrációs hullámnak köszönhetően jelentős hozzájárulással gazdagodott az osztrák főváros kultúrája. Bécs városa azzal is támogatta honfitársainkat, hogy műveket vásárolt tőlük. Az akkor részben nagyon fiatal magyar művészek Bécsben új hazát, valamint helyet találtak alkotó tevékenységük kibontakoztatásához. 1958-ban ezeknek a művészeknek egy része Bécsben, Münchenben és Hamburgban már bemutatkozott Die Gefesselten, azaz Megbilincseltek címmel, Pázmándy Istvánnak a programfüzet címlapját betöltő munkája után. Dr. Zipernovszky Kornél, a Collegium Hungaricum igazgatóhelyet-

tese, valamint Sümegi György művészettörténész írásaikban egyaránt méltatták a bécsi központú magyar képzőművészeti élet kialakulását, az emigráció kiemelkedő egyéniségeit, különös tekintettel a forradalmi események alkotói visszhangjára.

Dr. Piskolti Szabolcs, a már elhunyt Nagy Éva fia másfél éve kereste fel a bécsi magyar kultúrközpontot, hogy édesanyjának Sopronban, Budapesten és Bécsben kiállítást szeretne szervezni. Nagy Éva életének jelentős részét Bécsben töltötte, hat éve itt halt meg. Így kerültek a művésznő munkái a már tervezési stádiumban lévő jubileumi tárlat anyagába. A másik szalon szükségessé arra emlékeztetni, hogy Csizmadia T. Lajos, Megyik János, Nagy Éva és Sartory Barna emigráns művészekként 1958-ban csoportos kiállítást szerveztek. Nagy részük a bécsi Művészeti Akadémián folytathatott tanulmányokat, Rockefeller-ösztöndíjban részesülhetett. Ismeretes, hogy közülük többnek Bécs, valamint Ausztria átmeneti állomása volt. A sorsuk úgy alakult, hogy Marosán Gyula például Kanadában, Petheó Béla az USA-ban, Bujdosó Alpár Párizsban telepedett le.

A már említett 1958-as vándorkiállítás mellett a Salzburgi Ünnepi Játékok alatt is bemutakoztak magyar emigráns alkotók: Csóka István, Kilényi András, Peterdi Gábor, Rácz Endre... A mostani bécsi tárlat természetes módon stílusirány szempontjából egymástól eltérő alkatú anyagot tett szemlére. Továbbá természetes, hogy a bőség zavarával küzdve csupán meríteni lehe-

tett a színvonalas emigráns alkotók számszerűségében is gazdag tárházából. Ezért is szűkült a kör az 1958-as vándorkiállítás résztvevőire, azokra, akik Bécsben működtek, az ottani akadémián tanultak.

Sümei György tanulmányában emlékeztet arra, hogy a bécsi akadémia történelmi időktől fogva magyar festők nyugatra vezető vándorútjának fontos állomása volt. Az egy államban két nemzethez és két kultúrához tartozó magyarok számára magától értődő volt a bécsi tanulás, tartózkodás. Még a monarchia széthullása után is, például Kassák Lajos és köre számára menedéket nyújtott az osztrák főváros. Az 1956-os forradalom leverését követően Ausztria különösen nagy szolgálatot tett az emigránsoknak a sokoldalú támogatással. Művészbarátságok jöttek létre osztrákok és magyarok között. Az osztrák nyomtatott sajtó ugyancsak kitűnt a segítségnyújtásban. A Welt am Montag, az Arbeiterzeitung mellett említendő a Tollas Tibor és Kocsis Gábor által alapított Nemzetőr.

Emberi és művészi vonatkozásban egyaránt felbecsülhetetlen, mit jelentetett a kétségek között vergődő, hazáját szomorú kényszerűségből hátra hagyó, pályája elején lévő fiatalnak a felkarolás, az önzetlen pártolás. A világ 1956-ban lélekben a magyarság, a vérző Magyarország mellett állt. Ezt fejezte ki például az osztrák Oskar Kokoschka Betlehemi gyermek című, az Albertinában látható képe, amely a tárlat katalógusában is szerepel. Az ötvenedik évforduló egyben volt szégyen és pokol-

járás sokunk számára. 1956 manipulálása tovább folytatódik. Vajon születnek-e művek ebből a feledhető, lesújtó élményből?

Mécsek és lángok

- Te is megnézed? - kérdezték tőlem a falusi temető ravatalozójában, ahova a nagypapát kísérte a gyászolók serege.

Eladdig nem láttam halottat, nem is volt szándékomban, és ez igazán megbocsátható az örök életben is hinni hajlamos élőknek. A hátam mögül érkező kérdés viszont annyira meglepett, hogy hirtelen rávágtam: "Persze, megnézem." Imbolygó léptekkel indultam a ravatal felé. Hirtelen fel sem fogtam, mi vár rám, amint odaérek. Semmi különös. Egy békésen nyugvó öregember, akinek az utolsó kívánságát a rokonok teljesítették. A faluban az volt a szokás, mint messzi földön a délvidéken, hogy a halottat végigvitték a településen. A halottnak, az élőknek járó tiszteletkör ezúttal elmaradt, mert a nagypapa meghagyta, ha vele ilyen gyalázatot művelnek, Istók uccse, felül a koporsóban. A rokonok megszeppentek. Teljesítették az utolsó kívánságot. A botrány elmaradt.

A későbbi alkalmakat halottszemlére diszkréten elhárítottam. Nem láttam a szeretteimet, megőriztem őket élőknek, mosolygónak, böstörgő-

nek, adomázónak, beszédesen hallgatagnak, kit minek. Valamint nem éltem ki a riporter belevejszség lendületét, hogy bekérezkedjem a boncterembe, s ott néhány halottat, legalább egy megdöbbentő riport erejéig feltámasszak. A halottakat messziről tiszteltem, messziről féltam. Fiatalon elhunyt kollégámat más fából faragták. Nem mondhatok mást, örömmel operáltatta magát a legkisebb dologgal, orvosokkal parolázott, s tapasztalataiból mives irodalmi riportokat írt, olykor borzongatókat. Ez idő tájt betegedtem kissé bele Tabák Endre Átmeneti emberek című vaskos regényébe, amely végig betegek közt játszódik, az elmúlás nyugtalanító árnyékában.

Csábító alkalom később is akadt volna egy kis túlvilági tájékozódásra. Idős barátom, akinek a sírjához igyekeztem a múltkor, halottak napján, többször invitált. Orvos ismerősével megbeszéli, teszünk egy körutat az alagsorban. Ne féljek, ő velem jön. Megköszöntem, s inkább kísértem el a totózóba, ürücombot enni, koffeinmentes kávé inni. Míg ő olykor kihajtott autóval falura. Ha temetési menetet látott, leállította a járművet, s beállt a gyászolók közé. "Ismerte a megboldogultat?" - kíváncsiskodott valaki. Mire a válasz: "Ismertem szegényt." Egyszer azzal érkezett a kávéházba, hogy csúnyán összeveszett a fiával. Csoválkoztam, mert úgy tudtam, igen jó a viszony köztük. Természetesen rákérdeztem az okra. "Azon veszekszünk, hogy én hallani sem akarok a koporsós temetésemről, ő meg a hamvasztásról."

Leejtettem volna a csészét, ha nem edződöm már huzamosabb ideje rémisztő tréfáin.

"Nyolcvannyolc éves koromig élek" - jelentette ki körülbelül tizzel előbb. "Honnan tudod ilyen biztosan?" - tudakoltam, belemenve a játékba. "Onnan, hogy álmomban láttam a síromat, a fejfán a nevem, s "élt nyolcvannyolc évet." Némiképpen túlment ezen, amikor azzal az ötlettel állt elő, hogy a halálhírét költi, aztán elbújik, s kihallgatja, mit beszélnek róla az emberek. A halál, amely tudvalévőleg soha nem késik a megálmódottnál sajnálatosan korábban jött érte. Halottak napján útra keltem, hogy a temetőben mécsest gyűjtsak a sírján. Biztos voltam az útvonalban, a parcellában, aztán a szürkületben és a hatalmas ember-tömegben elbizonytalanodtam. Nem találtam a keresett sírt, a mécsest pedig a gyufával ott lapult a zsebemben. Mécsest haza nem viszek, mondtam ki az ítéletet, s ismerősebb irányba indultam.

Már régen felfedeztem egy elhanyagolt sírt, amelyen kinőtt a fű, a kőkeresztet befoltozta a moha. A felirat azonban jól kivehető volt rajta: "Itt nyugszik Ovenden Sándor, pilótanövendék, 1910-1931."

A mécsest meggyújtottam, és a kereszt elé helyeztem. Egyszer már megemlékeztem róla ebben a rovatban. Amikor Ismail Kadaré, kiváló albán író Halott hadsereg tábornoka című megdöb-bentő könyvéről írtam. Azon elmélkedtem az albán földön, harcban elesett olasz katonák tetemét exhumáló tábornok története kapcsán, hogyan, miért halhatott meg egy pilótanövendék ilyen fia-

talon 1931-ben, amikor éppen nem volt háború. Sokra nem jutottam a töprengéssel, de most így utólag, halottak napja után is úgy látom, nem ez a fontos. Valaki lángot gyújtott egy elhagyatott síron, s a pislákoló fényben egy katonára emlékezett, aki nem érte meg a világégést, s még ki tudja, mi mindent. A mindenben persze jó is lehetett volna. Elvégre fiatalemberről van szó.

Tiltott fa

Az eredeti bűnt, értelemszerűen egyszer lehetett elkövetni, s azóta, bár bűnös útját járja az emberiség, vétket vétekre halmozva, ezek azonban már nem eredetiek. Legfeljebb utánzatai annak, amire következett a kiűzetés a paradicsomból, s ha még csak az következett volna. A földi halandó a fentiekből adódóan nem ehet többé a tiltott fának a gyümölcséből, de nem is hajlandó ilyesmire, mint azt egészen köznapi példák mutatják.

Törvényszegés volt vagy sem, vagy csupán valaki szépelgő meggondolatlan cselekedete, esetleg a magot messze hordó kósza szél számlájára írandó, a lakótelep közepén bőven termő almafa nőtt. Hogy az illúzió, s talán a paradicsommal való párhuzam hitelesebb, vonzóbb legyen, évről évre igen szép piros gyümölcsöket ad a fa. A gaz-

dag terméssel azonban nem tud mit kezdeni, rendszeresen lehullatja, így november táján csodálatos, színpompás szőnyeget terítve a lombok alá. Nem érti senki, legkevésbé a fa, miért jutnak az almák százával a rothadás sorsára, amikor mindenki sír az országban elharapózó, makacsul növekvő szegénység miatt, amikor sűrűn tanácsolják a vitamindús táplálkozást, s hogy nyomdafestéket nehezen tűrő aforizmát hangoztat a média, miszerint minden nap egy alma, s az orvosod - mehet, ahova akar.

Ha van is némi reklám ízű túlzás mindebben, joggal feltehető, miért nem akad valaki legalább a házakból az almafára látó lakók közül, aki ebben az időben fogna egy kosarat, ne adj isten még lét-rát is, s pár kilót megmentene a jobb sorsra érdemes gyümölcsből a háztartás számára. Miért nem akad? Senki nem tudja. Találgatni persze lehet. Emlékeimben kutatva, egy belvárosi udvar képe ötlik fel hatalmas cseresznyefával. Gyümölcsérés idején mindenki csodájára járt a fának. A cseresznyeszemek nagyok voltak, sötétpirosak, ropogósak, mint a mesében. Legalábbis feltételezés szerint. Márpedig a cseresznye finomságát illetően a ház lakói is csupán feltételezésre lettek volna utalva, megköstolni ugyanis valami babonás megfontoltságból nem merészeltek a cseresznyét, ám azt sem vették volna jó néven, ha a másik lakó vetemedik ilyesmire. Így a cseresznyék királya vagy királynője visszatérően enyészetre lett kárhozatva.

A körkörös bénaság vezetett oda, hogy a fa egyszer csak ellenséggé vált, zavarni kezdte a lakókat, no nem mindegyiket. Kitaláltatott, hogy a cseresznyefa túlságosan beárnyékolja az udvart, s különben is öreg lévén egy-egy korhadt ág életveszélyt jelenthet. Innentől kezdve aztán ment minden, mint a karikacsapás. Kimondatott a cseresznyefa halálos ítélete, s persze rögtön akadt hivatal is, amelyik ezt jóváhagyta. Nemsokára overallos munkások jelentek meg fűrészszel, létrával, s megkezdték a fa kivágását. Ennek a szomorú, nem tanulság nélkül való történetnek azért van egy csattanója. A műveletben részt vevő minden munkás vitt egy-két vesszőt a saját kertjébe, ahol a fa, immáron sokfelé osztódva folytatja életét.

Elképzelhető, hogy a fenti almafát is utoléri majd egyszer a nemezis. A környező házak lakói megharagszanak rá, mondván, micsoda élet az, hogy minden tavasszal kihajt, levelet, lombot, virágot, majd termést hoz, de nem átallja a gyönyörű almákat lehullatni, hogy azok végzetszerűen elrohadjanak. Az értelmetlen körforgás megrendítő unalmán túl az almák nem lesznek flottul nyilatkozó gazdasági szereplők, nem befolyásolják a tőzsdét, a reálbért, nem csökkentik az államháztartási hiányt. Csak gondot okoznak a nemzetgazdaságnak, na meg ugye a köztisztaságnak, s ennek folyományaként netán emelkedik a szemétdíj, a közös költség. Van ugyan a lakók között néhány megszállott, aki nem csak a macskával beszélget, hanem a reggeli öntözéskor megsimo-

gatja a fikusz leveleit, biztatja, becézgeti, talán még nevet is ad neki. Valami vagyon- vagy környezetvédő megszállottságból, babonás félelemből azonban feléje sem mer menni az almafának. Talán attól is fél, hogy megszólják, milyen csóró, éhenkórász, lusta elmenni a piacra. Az sem ki-zárt, csupán tájékozatlan, úgy tudja, tilos enni az almafa gyümölcséből, mert abból hajdanán, biblikus időkben rettenetes baj származott. Ki az, aki a gyehennára akar kerülni?

Nem, nem fél már annyira az eredeti bűntől, tudja, amit mindenki, hogy azt régen elkövették, s még egyszer lehetetlen. Ma már csak bűn utánzatok vannak, elég riasztó tünetekkel, következményekkel. Hiába énekli Zámbó Jimmy, hogy "egyszer megjavulok én". Erre csak legyintenek, neki sem sikerült, szegénynek. A lakótelepi almafa sorsa tehát megpecsételődött. A "lakóbigottság" kimondja rá majd a halálos ítéletet, azt szentesíti a hivatal, s jönnek a boldog munkások, akik emlékül elvisznek a kertjükbe egy-egy reményteli, terméssel kecsegtető vesszőt. Az almafa felől nézve már tolvajok sincsenek ebben az országban, pedig lentről föntig, föntől lentig egészen más információk terjedtek el. A szomszédos Ausztriában járva sok minden feltűnhet a magyarnak, a sok között az mindenképpen, hogy nem vigyáznak a vagyonra. Legalábbis nem olyan látványosan, mint idehaza. Hatalmas bevásárló központokban nagyítóüveggel sem látsz biztonsági őrt, miközben itthon százával köröznak. "Lopnak a magyarok" - válaszolta rezignáltan felvetésemre a szomszéd.

Kikértem magamnak, s közben azért szorosabban markoltam a pénztárcámat, nehogy statisztikát igazoló, demonstrációs példa legyek.

Vasúti sínt, metilalkoholt, plazmatévét, országot lopnak, hullott almát nem - vethettem volna ellen. Az almafára nem vigyáz biztonsági őr, s ami ennél rosszabb, nem törődik vele senki. Talán, ha körbe lenne kerítve, s tábla figyelmeztetne, hogy a fát megközelíteni szigorúan tilos. A falak, kerítések, árkok és tilalmak országában biztos akadna valaki, aki csak azért is rátámadna a fára, s megtömné a táskáját gyümölcscsel.

A csodacsatár

Puskás Ferencnek, az elhunyt futballlegendának volt egy filmszerepe, tudtommal az egyetlen. Csapattársaival együtt az volt a feladata, hogy A csodacsatár című, közvetlenül az 56-os forradalom előtt készült filmben feltűnjön, hogy aztán a megszerzésére törekvő, semmilyen módszertől vissza nem riadó katonai hatalom téves információ alapján helyette kétfutballbas valakit raboljon el, akit a feledhetetlen Pongrácz Imre alakított. Puskás és Pongrácz sorsában volt egy közös vonás. Mind a ketten külföldön próbáltak szerencsét a forradalom után. Mint tudjuk, ez Öcsinek, a Real Madrid sztárjának fényesen sikerült.

rült, a tényérmosogatástól a bárzongoristaságig mindent kipróbáló Pongrácznak viszont nem. Puskás maradt Madridban, Pongrácz, a feledhetetlen Szving Tóni háromszor tért haza, s bár fényes színpadi korszakot élt meg a győri színházban, jelentősebb filmszerephez nem juthatott. Csalódottan utazott vissza választott hazájába, ott is van eltemetve.

Ami Puskás Öcsi külföldi pályafutását illeti, rengeteget tudhatnánk meg róla a korabeli spanyol sajtóból. Itthon a televízió jóvoltából most már könnyebb elképzelni, milyen légköre van a labdarúgásnak Spanyolországban. Azok a legendák, amelyek Puskás kinti népszerűségéről szólnak, egytől egyig igazak lehetnek. A nyolcvanas évek második felében, amikor e sorok írója hosszabb időt töltött Spanyolországban, Puskás már javában edzősködött. Emlékszem egy kinti gloszszára, amely Büntető Puskásnak címmel jelent meg. Az történt, hogy a bíró az Union Deportiva Las Palmas-FC Bilbao mérkőzésen nem adott meg a hazai pályán játszó kanárióknak egy tizenegyet. Puskás a spanyol tévé Estudio Estadio című műsorában helyeselte a bírói döntést, miközben kifogásolta, hogy egykori klubja javára nem ítélték büntetőt a Valencia ellen. Mindezt tette az ő személyében egy pár hónapos paraguayi tartózkodás után éppen csapat nélkül maradt edző. A glossza leszedte róla a keresztvizet Büntető Puskásnak címmel. Még később egy világbajnokság alkalmával a spanyol Michel meg nem

adott gólját talán pesti Duna-hídhöz hasonlította, magyarul, hogy akkora gól volt.

Népszerűsége töretlen maradt az aktív pályafutás befejezése után is. Időnként meghívták televíziós show-ba. Az Un, dos, tres címűben például elmondhatta, hogy a magyarok éppolyan kedvesek, mint a spanyolok. Személyes élményem a korkülönbség dacára is van róla. Gyerekként csodálatos Szombathelyi Haladás-Budapesti Honvéd meccsek képét őrzöm. A Perint-parti pálya környékét már a találkozó előtt órákkal ellepte a közönség. A szurkolók a földön ülve fogyasztották a csomagban hozott ebédet. Puskásék mai szemmel nézve elképzelhetetlen autóbusszal érkeztek. Az öltözőből azonban már világsztárok futottak ki, hogy a kőfálnak rugdosva a labdát bemelegítsenek. Szájtátva bámultuk méteres közelségből az óriásokat. A feledhetetlen londoni meccset (6:3) tanítási időben, a Dózsa iskolában hallgattuk, a rádión természetesen. Kivétel nélkül mindenki lázban volt.

Hogy milyen az egykori aranycsapat utóélete, azt Amerikában élő rokonomtól is tudhatom, akinek évekig ajándékoztam a magyar futball csodakorszakával kapcsolatos irodalmat. Egy-két darab, például a Puskásról szóló, rokonom fekete afrikai munkatársához vándorolt, aki magát önzetlenül elnevezte Puskásnak, rokonomat nagyvonalúan Kocsisnak. A legenda Puskás Ferenc halálával folytatódik. Még akkor is, ha a jelek szerint minden kevés ahhoz, hogy a hazai labdarú-

gás végtelennek tűnő, lidérces álmából felébredjen.

Miniszter, szolga

A párttitkár és az író nem egy malomban öröltek. A titkár arról akarta meggyőzni az íróval valami konkrét ügy kapcsán, hogyha kommunistát be lehet csukni, akkor bizony papot is. Az író pedig országot tegezõ közvetlenséggel - könnyű rájönni, hogy Illyés Gyuláról van szó -, semmiről nem akarta meggyőzni vendéglátóját, csupán anekdotázott. "A múltkor beszéltem a gazdádval, s megkérdeztem tőle, tudja-e hogy a miniszter, annyit tesz, mint szolga, vagyis szolga, aki ügyet szolgál?" A "gazdád" nevesítése sem ütközik akadályba, nyilvánvalóan Kádár Jánosról volt szó. Arról nem beszélve, hogy az illyési "gazdád" alkalmazása a pártfőnökre ugyancsak a gondosság, a törődés, vagyis megint csak a szolgálat igényét feltételezi. Ez a röpke történet is rávilágít a mai környezetben, hogy bizonyos dolgok időről időre elfelejtődnek. Miniszterek nem tudják minősítésük eredeti jelentését, nem tudják, hogy szolgálniuk illenék urizálás helyett. Ahogy lejjebb az utca embere sincs tisztában azzal sokszor, hogy nem szolga, bár ma egyre kiszolgáltatottabban szolgál, ha ez

egyáltalán az élet bármely területén megadatik neki.

Illyés, aki annak ellenére a nemzet lelkiismerete volt, hogy saját bevallása szerint előbb pillantotta meg az Atlanti-óceánt, mint a Rácegrespusztához közeli Balatont, pontosan tisztában volt népszolgálati szerepével. Nem csupán akkor, amikor magvas írásműveket, verset, prózát vetett papírra. Akkor is, amikor a szolgálat nemes mi-benlétéről, elsődleges fontosságáról tájékoztatta a hatalom olykor feledékeny birtokosait. Hogy az ember idáig ér az eszmefuttatásban, eljátszik a bizarr ötlettel, mi lenne, ha a minisztert ezen túl szolgálónak neveznénk. Nem valószínű, hogy kiesne alóla a fényes szolgálati kocsi - no lám, már megint a szolgálat -, legfeljebb azzal érvelhetne, a szolgálot rég lefoglalta, kimerítette a feudális múlt, a szolgát az egyetemes történelem. Maradjon hát a miniszter miniszter, de ne feledkezzen meg a szolgálatról. Elmélkedjen azon, hogy a szerencsén és egyéb körülményeken kívül kinek, minek köszönheti dolga felvitelét oda a magasba, s ne tévessze szem elől a veszélyt, ott fenn lehet csak igazán megszédülni, onnan lehet igazán le-esni.

Ha az ember kutakodik a múltban, eszébe jut egy régi színi kritika, amelyben a szolga szerepének parádés alakítása kapcsán megjegyezte, nem véletlen, hogy magyar színész olyan remekül old meg egy ilyen feladatot, hiszen bőven van történelmi tapasztalat. Nos, ezt a kitételt nem lehetne visszakeresni a hivatkozott írásban. Egyszerűen

azért, mert ugyanaz a tapasztalat ott munkálkodott ösztönösen a szerkesztő génjeiben is, aki a kitételt óvatosságból kihúzta. Valakitől félt, vagy talán csak valamitől, ami akkoriban szerinte a levegőben lehetett. Letagadhatatlanul szolga volt, pedig elég lett volna, ha szolgál, s ennek jegyében örködik a szerzői, a gondolati szabadság felett.

Szolga és szolgálat pontos elhatárolása igen lényeges. A fogalmak keveredése oda vezethet, hogy a hatalmasok megkeményítik magukat, márpedig eszük ágában sem lesz szolgasorba süllyedni, kiszolgálva az alattuk lévőket. Alant pedig beletörődik az ember, hogy egyszerű szolga, nem tehet, nem akarhat semmit, még álmodozni sem. Az főleg tiltott a számára. Egy ilyen görbét egyenesített ki, ha úgy tetszik a híres francia színházi rendező Jean-Luis Barrault 1968-ban a párizsi diáklázadások idején, amikor megkapta a parancsot Malraux-tól, az író-minisztertől az Odéon színház kiűritésére. Ekkor írta Barrault a Figaro című lapban elhíresült dolgozatát *Serviteur oui, valet non*, vagyis Szolgáló igen, szolga nem címmel. A röviden összefoglalt történet arról szól, hogy a hatalom még egy író személyében is elkeveredett, elveszítette egyensúlyát, valóságérzékét, ha egyáltalán volt neki. Mondhatjuk, forradalmi helyzetben ez kiváltképpen előfordulhat, csakhogy az ilyesmi nem átmeneti zavarról árulkodik elsősorban, hanem sokkal inkább a hatalom személytől szinte nem is függő, kifordulásra mindenkor hajlamos természetéről, önkéntelenül előbukkanó ösztönéről. Ez sokszor csupán

látszólagosnak tetsző külsőségekben is tetten érhető.

A miniszternek felkent egyszerű megyei ember a fekete Mercedesből nem intett vissza őt üdvözlő földijeinek. Az persze nem vitatott, ki szégyellje magát ilyen esetben. Még szomorúbb lehetett volna, ha az autóból kiszállva sétál el közöttük, hogy észre sem veszi őket. Nyílt titok, minden ilyen és ehhez hasonló az emberi butaságból ered, csak hogy a butaság, amely ártalmas a leghétköznapiabb esetekben, kifejezetten káros, ha hatalmi helyzetben nyilvánul meg, amikor is a minisztertől a szolgálat volna számon kérhető. Nemrég egy magyarországi német lap olvasói rovatában pontosan a magyar helyzetről szólva jegyezte meg egy külföldi, hogyha jót akarunk, akkor meg kell szüntetni a mindenkori hatalom önkiszolgáló mechanizmusát. Vitathatatlan, hogy az önkiszolgálás is szolgálat, de a közvélemény egészen mást várna el a miniszterektől. Szolgálatot a szó legjobb értelmében, ahogy Illyés magyarázta a néhai pártfőtitkárnak.

Ajelszó: Titanic

Rohad a vasút. Pontosítsunk: rohad a magyar vasút. Természetesen magyarul, ahogy illik. Mi köze mindehhez a Titanicnak? Őszintén szólva

semmi. Azaz mégis. Minél többet utazik az ember vonaton, annál érdekesebb meglepetések érik. Ugyanebben a rovatban már volt szerencsém beszámolni az Intercity járat elnémult megafonjáról, amit szerény személyem közreműködésével igyekezett szóra bírni a kétségbeesett kalauz. Továbbá hírt adhattam ugyancsak az Intercity elszabadult ajtajáról, amely Soprontól Pestig pöfögve fel alá járt, önmagát önállósítva. Már az újesztendőben jóval kacifántosabb vonatfülke ajtót sodort utamba a véletlen, majdnem betű szerint.

Az úton lévő szerelvény éppen kanyarodott, s a tolóajtó a sínjéből szabadulva kilengett jobbra majd balra. Az utasok dermedtek néztek, mert ilyent még nem láttak. Jött a kalauz, s csak annyit mondott: "Ez kérem, egy MÁV-kocsi." Mire én: "Mi közöm ehhez?" Mire ő: "Ha nem tetszik, utazzon a Titanic-kal."

Nem kétlem, hogy jéghegy előbb lesz a Győr-Budapest vonalon, mint az éppen újabb áremelés előtt álló, utazási tarifával egyensúlyban lévő színvonal, de azért, ami sok, az sok. A sokról csak az jut eszembe, hogy sokan ezt még mindig nem veszik észre. Talán mert nem a megfelelő tévécsatornát nézik-hallgatják. Talán mert egyáltalán a médiához fordulnak, nem bízván saját szemükben, tapasztalatukban. Vagy csupán a reakció késik. S máris elérkeztünk a Titanic-szindróma néven elhíresült fogalomhoz, amely talán egy franciától ered. A lényege az, hogy a Kék szalagért versenyző luxus óceánjáró gépházában már javában ömlött a jéghegy által ütött léken befelé a víz,

amikor az emeleti bálteremben az előkelő utasok még önfeledten, mit sem sejtve táncoltak. A magyar vasúton hatalmas lék tátong, amit tarifa-emeléssel, az utasok körmönfont megtizedelésével aligha tudnak betömní.

Ha valaki most azzal jön, hogy az egész országra érvényes a Titanic-szindróma, vagyis önfeledten táncolunk a fedélzeten, míg a mélyben ömlik az áradat, amiből nem lesz menekvés, tanácstalanul széttárjuk a karunkat. Lehet. Sok rossz bekövetkezett már, a legrosszabb talán még nem. A természet legutóbb földrengéssel is próbálkozott, hogy figyelmeztesse a gyanútlan magyarokat, valami nincs rendben. Nem sok sikerrel. Az ébredés, ha egyáltalán eljön, lassú folyamat. Amíg a piacon a férj és a feleség azon vitakoznak órákig, hogyan kell feldarabolni a kiszemelt sütőtököt, addig nem nagyon reménykedhetünk. Talán közben eldöntötték. Vagy ha nem, szétcsapott a vitázók között a sütőtök, aminek áldozatként lehet némi fogalma a dologról. A kriminalisztika táján gyakran emlegetik a hiszékenység vámszedőit. Egyfelől vannak a hiszékenyek, másfelől a vámszedők. Manapság olybá tűnik, hogy mindenki hiszékeny vagy vámszedő. Vagy a kettő egyszerre.

Casanovának sikerült elhitetnie kiszemelt áldozataival, ha bíznak benne, nem hálnak meg, hanem Szent Bernát leszáll értük az égből, s a Tejúton felviszi őket a mennybe. Úristen, micsoda hiszékenység! - kap fejéhez egy mai áldozat, aki pénzt küldött a televíziós szappanopera megszaj-

nált hősének, aki bedőlt egy pártnak, hogy a kolbász nagyobb lesz, ha rászavaz. Bizonyos társaságokban órákig beszélgettek ráérősebb napokon konkrét korrupciós ügyekről, amikben vastag borítékok, luxusvillák, életveszélyes fenyegetések és gyenge, megvásárolható hivatalnokok játszották a főszerepet. Ezek szerint nem hiába fáradozott Mel Gibson a maya birodalom bukásáról szóló legújabb filmjével, az Apocalyp-toval. A maya civilizációt a félelem és a korrupció bomlasztotta belülről. A történelem mást sem csinál, mint önmagát ismétli. S ha ez így van, fejlődésről beszélni erőltetett valami. Igaz, hosszan igazán arról lehet diskurálni, ami nem létezik. Talán ilyen a fejlődés, a mindenkire kiterjedő társadalmi jólét, a magas erkölcsösség, a generális önzetlenség stb.

A Titanic tragédiáját megemésztette a világ. Volt rá elég ideje. A tanulságok persze megvannak. James Cameron, a híres Titanic-film rendezője többször is alászállt a tengerbe, hogy közlőrl lássa az óceánjáró roncsát. Megdöbbentő képeket küldött a felszínre. Olyanokat, amelyekbe rögtön bele lehetett kapaszkodni. Történt volt, hogy a feleség kiküldte a férjet az erkélyre, a magyarok téli hűtőszekrényébe a melegítésre szánt ebédért. "A Titanicénál nagyobb katasztrófa lett volna, ha leejtem az edényt?" - kérdezte a férj. Mire a feleség: "Nagyobb. A különbség az, hogy a Titanicnál volt túlélő."

Karácsonyi műhó

Mivel a nádpálca talán nem volt elég hatásos, a gyereket tökfőzelékkel kergették az asztal körül. A módszer hatásosabbnak bizonyult minden ütlegnél. Most aztán magyarázza meg neki valaki, hogy a tökfőzelék tejfölösen, kaprosan, húspogácsával, ha nem is az istenek eledele, azért megteszi. Sok mindent kellene hinnie a gyerekeknek ebben a farizeus világban. A dolgok szüntelenül javulnak, hallja mindenfelől azoktól, akik folyvást hozzák a rontást, aztán a nagyképű intercity járaton percenként öt kérdezőgeti a kalauz, nem tetszett hallani, működik a hangosbemondó?

Miért pont őt? A kalauzok nagyot hallanak? A vonatvezető nem tudja? Akkor most ki védi meg őrizetlenül hagyott értékeinket? Ki garantálja, hogy mindenki ott száll le, ahol eredetileg akart? S ha elvéti az állomást a sötétben, mert a megafon hallgat? Drabális, szakállas ember tépi fel a fülke ajtaját. Nem pénzt, nem életet kér, hanem csak a menetjegyet. A hangost nem hallani. A pöffogve záródó, nyitódó, önműködő ajtó önállósította magát. Győrtől Pestig pöffög, nyílik, záródik, pedig az utasok hozzá sem nyúltak. A helyjegy is sokba kerül. Elég a bajunk, hagyjanak békén, hagyjanak olvasni. A salátává züllött kötet nem emel ki bajainkból. Átérezzük Orson Welles megaláztatását. Az előkelő Cannes-i lakomán

nem bírta tovább cérnával, kifakadt imígyen: "...semmi dolgunk a tehetségtelen pénzemberek és csavargók bandájával. Kerülje őket az ember, mint a pestist..." Pénz hiányában félbehagyta a filmforgatást. Ha kellően udvarias, támogatást remélhetett volna a producer-istenektől. Ha. Valami melegítő kellene. Nem bikabolondító pálinka, kivált, ha állati hulladékból, kerítéslécből készül. Még a mesék melengetnek. Főleg, ha igazak.

Márpedig igaz, hogy a tökfőzelékkal kergetett, idő közben felnövekedett gyerek este nem szívesen ül autóba. Nem a sötét, nem a bizonytalanság, a mákusztól való félelem, hanem a szívbéli aggodalom az erdő, a mező állataiért. Ha galamb téblábol az úttesten, lefékez, hogy majd belé rohannak. A legyet, a méhet, a skorpiót elhessegeti, a viláért nem bántaná. Télen nem megy állatkertbe, mert az állatok fáznak, és sajnálja őket. Ellenvetés? Kizárt. "Miért, te voltál már púpos teve?". Mit mondhat erre az ember? Lennék púpos teve, csak hagyjanak már a számlákkal, a befizetésekkel, az egyre idiótább reklámokkal. Nem tökkel kergetett, de tökkelütő tökkelütött, aki ilyesmit kitalál.

A múltkor fenyőerdőben járt a gyerek. Este, amikor az erdő ki volt világítva. Erdő kivilágítva? Hogyne, az új üzletközpontban. Fenyő fenyő hátán ezernyi égővel, fát vágó, olvasó, pipázó, szánhúzó, kuktáskodó, csomagvivő manók, mivelhogy karácsony közelgett, fényes, már akinek, kopott, már akinek. Műhó a rosszullétig. A Debrecen és Pest között átadott autópálya szakasz, a rágógu-

mi-, az aludttej-fagylalt nem boldogít. A rég nem látott színész igen. Főszerepet játszott valaha francia vígjátékban, elképesztő mennyiségű epizódot. Híres Latabár-parodista. "Jobb, mint az eredeti" - vélekedett Latyi. A színész szeretetről beszél. Nem csak úgy a levegőbe. Orvos fia ingyen megoperál, ha szükséges. Kedves az ingyen operáció, de inkább elkerülnénk. Úgy, mint az élet valamennyi kellemetlenségét. Még beszerzünk egy jutányos temetést, s minden rendben.

A borda is kellemetlen a vendéglőben. Már-mint a rántott borda, amely nem karajból készül, hanem másból, vagy ki tudja. A pincér mogorva. Nem azért van, hogy köszönjön. Kihozza a vékonyan mért adagot. Fizetés után jó a tulajdonos. Ismerős. Szervusz, szervusz. Gratulálok a vendéglőhöz. Nem is tudtam, hogy te... Én sem tudtam, hogy te... Foglalj helyet. Köszönöm, éppen most végeztem. Rossz ebéd után egy jó kávé, az igen. De máshol. A spanyol festő ugyanezt mondta kiadós lakomát követően egy régi nyár teraszán. Többször is észrevette a pincérlány miniszoknyáját. Egyre lelkesebben kasírozta grafikáit a polgármester választási plakátjára. Kávé alatt adoma a Riviérán elveszett lányról, aki aztán meglelt. Egyenablakon, egyenruhában néz az ügyfélre. Elveszve érdekesebbnek tűnt.

Felelősségre figyelmeztetnek, ha etetnénk a madarakat, abba ne hagyjuk, mert elpusztulnak. Etetnénk őket, magot is adnak, január végéig elegendő. Utána majd meglátni. A madárvártán egyetlen madár várt, a többit elköltöztették vízzel

elárasztott területre. Mit keresnek? A madárvártát? Madarászzkodni akarnak? - sunnyog a menyecske. Menjenek csak egyenesen, az útról le ne térjenek. Az informátor, a falu hírharsonája seprűre támaszkodik. Szolgálati jármű boszorkányoknak. Fejfájósoknak ötletes fejmasszírozó, ami jó térdre, könyökre, de leginkább a fejre. Bizserget, hideglelést okoz, azért jólesik.

Minden, ami nem esik rosszul, jólesik. Minden? Ez még egyelőre nem eldöntött.

Tökfőzelékkel kergetett gyerekkorok hemperegnek a műhóban a műfenyők között. A piros süveget, drótkeretes szemüveget viselő erdei manók bájosan mozognak. Villognak a digitális fotómasinák, visítanak örömben a gyerekek. Azok is, akik a tökfőzelék elől kiszaladnak a világból. A karácsonyi ének angolul szólt. Naná, hogy angolul. Ki értené a szöveget anyanyelvén? A banki referens "prájvitnak" néz, holott privát vagyok, mondhatnám magánszemély. Mint az egy-szeri szállító, akit lebuktatott a rendőr, mert a felirat jam volt, dzsemet hazudott, és kiderült az eperlekvár. Rengeteg ész kell ahhoz, hogy valaki ennyire ostoba legyen. S mennyi ahhoz, hogy okos legyen?

Patikus méri az észt, s időnként tudós könyvekbe lapoz. Miből mit, miből mennyit, s azt hogyan, kinek és hova? Az emberiség nagy kérdései. Januárban állítólag elakad majd a tudomány. A számok összezavarodnak, a pénztárcákból idő előtt kiszökik a pénz, a karácsonyra felvett hitel a körmökre ég. Hallod, hogy uzsorások osztják fel

az országot egymás közt. Két dolgot nem hagynak, élni és éhen halni. Honnan veszik az ötletet? Az ördög tudja. A reform szó ki nem jön a szájukon. Ha a fene fenét eszik, akkor sem. Etetnek, de jóllakni nem hagynak. Alvásra buzdítanak, ám minduntalan felzavarnak. Igazi jótevő híján ők a jótevők. A hatóság, a törvény csak áll és néz. Mit csináljon? Talán etessen, talán altasson? Talán szeressen? Ha etetnénk az embereket, abba ne hagyjuk, mert elpusztulnak. Úgy, mint a madarak télen. Műhóval jött a karácsony. Sok műhóval. Itt már semmi sem igazi.

Ha Van Gogh felébredne

Miközben a tömeg egymás sarkát taposta a Szépművészeti Múzeumban, a Van Gogh-kiállításon, bizarr gondolat támadhatott.

Mit szólna a művész, ha örök álmából felébredve láthatná, milyen érdeklődés övezi Pesten a tárlatát? Önarcképe tanúsága szerint depressziós, agresszív, uralkodó, beteg benyomást keltő festő nem biztos, hogy hálaimát mondott volna a szervezőknek. Lehet, feljajdul megtapasztalva a Magyarországon csillagászatnak tekinthető három-ezer négyszáz forintos belépti díjat, - nyugdíjasoknak, diákoknak, katonáknak talán ezerhét-száz - s nem értené, hogy a megélhetési problé-

mákkal harcoló, nemzeti ünnepén rendőrileg elvert magyarságnak még mindig van kedve, pénze holmi csecsebecséket nézegetni a képzőművészet helyenként már omladozó templomában.

Szemet szűrni neki a pesti procc, miért kell riogatni a jó szándékú kíváncsiakat azzal, hogy nem juthat be a múzeumba akkor, amikor akar. Talán alattomos figyelemfelkeltő akcióra gyanakodna. Értetlenül állna azelőtt is, ahogy a feliratok agyonmagyarázzák a képeket, ahogy diagnosztizálják, skatulyázzák őt képről képre, korszakról korszakra. Arról nem beszélve, hogy egyes alkotások címének a fordítása pontatlan, félrevezető, ha már egyáltalán szükséges a címkézés. Zavartan vakarná az állát, ha hallaná egy komor hivatalnok vélekedését, amely szerint bizonyos kép egyáltalán nem tetszik neki, de Van Gogh és kész, nincs apelláta. Másvalaki csupán munkásságának kezdeti időszakával elégedett. Amikor már borulnak a mezők, dőlnek a házak, szálkásodik a képfelület, csupaszon törnek égre a fák, mintha nem élnének, kimondatik az ítélet a támadó betegségről, zavartságról, sőt zűrzavarról. Ekkor azonban pallossal jön a tekintélyelvű művészeti nevelés, csitt, Van Goghról egy szót sem, azaz vagy jót, vagy semmit. Életében lehet a művészt nyomorban hagyni, megalázni, alkotásait a szemétdombra hajítani, de most hogy már klasszikus a köbön, róla szól minden mese és lexikon, múzeuma van szerte a világban, sorozatban gyártják róla a másolatokat, a hamisítványokat, s nemrég harminc millió fölött adtak egy képéért,

dollárban, bugris, aki mást merészel mondani, mint ami illik.

Kötelező szeretni Van Goghot? Nem kötelező. Egy úr, aki megfordult Amszterdamban, s másutt a világban, ott ólálkodott mindig Van Gogh közelében, viszont a magyar művészet, a magyar tehetség megszállottja, kőcsagtollas magyarkodás nélkül, csupán az értékek mentén, meglódította képzeletét. Mellesleg nem csak most a Van Gogh-tárlat hatására. Amikor ugyanabban a Szépművészeti Múzeumban Monet és barátai vonultak fel még jóval olcsóban, de hasonló szervezői sznobériával, lelki szemeivel látta a feliratot: Egry József és barátai, vagy Mednyánszky és barátai. Mindehhez elképzelte a sajnálatos módon nyomában sem létező hazai kultúrapártolást, színvonalas tehetséggondozást, állami áldozatvállalást, okos diplomáciát, műkereskedelmet, amely Magyarországon egy ügynök akkor is kijár, ha történetesen magyar.

Ha nem politizálunk, az ország akkor is zárt volt évtizedekig, ostoba viták zajlottak a lapok hasábjain arról, hogy a kultúra, a művészet nem árucikk, amikor nyugaton a külvárosi óvodákban is homlokegyenest ennek ellenkezőjét szívta magába a gyerek. Jó, már egy Egry, Mednyánszky is elérheti a húszmilliós tarifát, de óriási különbség, hogy a folyamatosan lebegő forintban, és nem dollárban. Késedelem nélkül el kellene kezdeni valamit ezen a területen is, ha nem volna abszolút igaza talán egy ötödik tárlatlátogatónak, aki kőkeményen fogalmaz. Az ilyesmi,

mármint a megfelelő hozzáállás akkor volna lehetséges, akkor mennének itt rendben a dolgok, ha amúgy olajozott lenne minden, s nem agymosás, a kultúra maradékelven történő kezelése, kegyelemkenyéren tartása folya éjjel-nappal a dübörögve szegényedő országban. Lehet, hogy a művészt az agymosók, a szelektíven szeretők-utálók nem kényszerítik térdre, de az is lehet, hogy éhen hal, ami a világ egyetlen pontján, Párizsban talán művészet, nálunk semmi esetre.

Egyébként megfogadtam, ha nem jutok be a Van Gogh tárlatra, feltámasztom a művészt, s meginvitálom az egyre gyéribben előforduló kis-kocsmák egyikébe, hogy eldiskuráljunk a nyomorról, amelyből időnként csodák születnek. El-újságoltam volna neki, hogy ma már az is elég lenne, ha aláírkantana egy üres rajzlapot. Lehet, neki nem telne vacsorára, de csaholó műkereskedők biztos meggazdagodnának. A tárlaton tolongó gyanútlan tömeget mindenestre védelmembe venném, hiszen csak el van rontva. A Szépművészeti Múzeum, és ott egy Van Gogh-tárlat még mindig elég jó hely, hogy valamit jó érzéssel kipipálhassunk, s rezignáltan megállapíthassuk, a közönségnek mindig igaza van, akkor is, ha nincs. Ez alól még a tolvajnyelven értekező műkritikusok sem kivételek, akiket mindannyiunkkal egyetemben túlhalad az idő, a következők és a következők siserehada.

Ebben a kemény, depresszióra, agresszióra, bizonyos betegségekre hajlamos művészben azonban felfedezhető a lovagiasság is. Virágcsendéletét,

csekély húszmillió dollár, könnyelműen átnyújtotta volna egy kiszemelt, rendkívül érdeklődő természetű hölgynek. A biztonsági őr, a magyar élet kulcsfigurája azonban figyelmeztette, a kiállítási tárgyakhoz nyúlni szigorúan tilos, s ez alól még Vincent úr sem lehet kivétel. Szabály az szabály. Mifelénk ugyanis nem görbék a házfalak, hanem egyenesek. Túlságosan is.

Zarathustra nyomában

Ideje, hogy a földkerekség megtudja, valamikor régen olvasással alkalmazkodtam és védekeztem egyszerre a véget nem érő munkahelyi értekezleteken. Elég hamar rájöttem, leginkább arra szolgálnak, hogy a főnök hallassa a hangját, valamint hogy kellemetlen dolgokat közöljön, fenyegetsen. A kivétel ritka volt, mint a fehér holló. Valószínűleg nem mindenki lehetett velem egy véleményen, mert egy alkalommal kellemetlen dolog történt. Kölcsönkönyvvél, Nietzsche Imígyen szóla Zarathustrájával foglaltam el nemfigyelő állásomat a tanácsteremben. Az értekező szünetében a többiekhez hasonlóan kimentem levegőzni, a könyvet a teremben hagytam. Mire visszatértem, a Zarathustra eltűnt, valaki ellopta. A dolgot borzasztó tragédiának tartottam. Egyszer azért, mert a művet soproni költő adta kölcsön. Nem kis

utánjárással másfél év múlva sikerült beszerez-
nem, emlékezetem szerint kemény háromszáz
forintért, amiből akkor egy hétig lehetett élni.
Tragédia volt azért is, mert a könyvtolvajlást a
tolvajokkal ellentétben nem megbocsátható kul-
turális missziónak minősítem, hanem aljas me-
rényletnek.

Mára az idők nagyot változtak. Nem biztos,
hogy nem ugrana félre az én egykori tolvajom sér-
tődötten, ha ugyanazt a művet utána hajítanám.
Idáig juttattak bennünket a szellemirtók, akik az
ufókkal és a boszorkányokkal egyetemben itt jár-
kálnak közöttünk. Nevezik magukat kormánynak,
médiának, szubkultúrának, oktatási reformnak,
bárminek, függően attól, kinek, minek a nevében
rombolnak, ahol csak tudnak. Vagy csupán arról
van szó, hogy a könyveknek megvan a maguk
sorsa? Habent sua fata libelli. Igen, a könyveknek
megvan a maguk sorsa. A szállóige szünet, léleg-
zetvétel nélkül igaz, akkor is, ha valaki, mint
évekkel ezelőtt olvashattuk, szörnyen utálja. A
tavalyi győri könyvszalonnával Réz András
esztéta elmondott néhány népszerű és talán több
népszerűtlen gondolatot a kultúra, a könyvtár, a
könyvtáros szakma átalakulásáról. Nem tett
egyebet, a könyvek sorsának változásáról, drámai
fordulatról beszélt, s hogy gondolatai mennyire
nem futurisztikusak voltak, azt már a hazai ta-
paszthalatok is bőven igazolják, nem beszélve a
nemzetközieségről. Ha megengedhető még egy el-
csépelet közhely, világjelenségről van szó.

Kínos helyzetbe kerülhetne a magyar könyvtáros, ha valaki feltenné a kérdést, milyen sűrűn kölcsönzi az olvasó, mondjuk Szabó Pál, Veres Péter, Urbán Ernő, Illés Béla, Nagy Lajos, de akár Sánta Ferenc, Szakonyi Károly, Goda Gábor köteteit. A kényelmetlenség csak fokozódna, ha a valaki azt is megkockáztatná, mi történik a huzamos ideig, vagy egyáltalán nem kikölcsönzött művekkel. Minderről a selejtezések is elárulnának egyet s mást, legfeljebb nem kizárólagos megbízhatósággal. Az Amerikai Egyesült Államok könyvtáraiban forradalom dúl, ahogy a The Washington Post erről beszámolt. A forradalomnak olyan közismert szerzők is áldozatul eshetnek, mint Hemingway, Emily Dickinson, Tennessee Williams, mivel számos könyvtárban huszonnégy hónapon, vagyis két esztendőn keresztül nem kölcsönzik őket. A két év az a küszöb, amelyen átlépve a könyvtár eldöntheti, megtartja-e a művet vagy sem, ha még oly világhírű, még oly klaszszikus is.

A verdikt értelmében egy sereg szerző, illetve mű már nem található egyes könyvtárakban, klasszikus szövegek, regények, bölcseleti művek adták át a helyüket a piac törvényeihez, az olvasó igényeihez inkább igazodó új könyveknek. A selejtezés, a frissítés, az új beszerzés természetesen mindig is szerves része volt a könyvtárak hétköznapijainak, mára azonban soha nem látott méreteket öltött. Minél több elektronizált mű, dvd, számítógép és más hasonló eszköz kerül a polcokra, annál kevesebb hely jut ott a normális

műveknek. A könyvtárak többé nem olyan "lerakó helyei" a kultúrának, mint régen. Egy-egy könyv nem létezhet örökké a könyvtárakban. Van egy 3,1 millió művet tartalmazó software, amely részletesen tartalmazza az egyes címek kölcsönzési adatait. Két év szünetelési idő után a könyvtár dönthet, mi történjen. A dologban persze ott a kényszer is, mert az új beszerzés finanszírozása, ami a könyvtár fejlődésének létalapja, részben a régiektől történő megszabadulás függvénye. A könyvtárak ugyanakkor megnyugtатnak, hogy Shakespeare vagy például A nagy Gatsby, valamint más illusztris címek mindig ott lesznek a polcokon.

A könyvtári forradalom nyilván szól a kommersz és a magas kultúra manapság teljesen kiegyenlítetlen küzdelméről. A jelszó a népszerűség.

Hogy egy nálunk is jól ismert nevet vegyünk, Stephen Kingnek, a horror királyának az USA közkönyvtáraiban is biztos helye van, miközben Abraham Lincoln, Emily Dickinson egyes helyeken már nem fellelhető, mert átestek a kétesztendő időhatáron.

Amit sok olvasó keres, az "életben", és a polcon marad, amit senki, vagy csupán néhány vászrtékos ízlésű, az eltűnik a forgalomból. Az ábrázolt jelenség emberségesebbnek látszik, mint a bizonyos történelmi korokban lejátszódott barbár könyvégetés, az eredménye azonban közel ugyanaz. Aztán lehet hivatkozni Goethere vagy bárkire, hogy az olvasónak nem azt kell adni, amit kér, hanem amit olvasnia kellene. A kultúrával törté-

nő kulturális agymosás már jócskán megtette a magáét. Félő, hogy Magyarország ebben is villámgyorsan leköveti Amerikát. Könyvtárak, könyvtárosok a megmondható, hol tartunk. A selejtezősek, s nem utolsósorban a kiadói gyakorlat, ha nem is kizárólagossággal, sok mindent elárulnak. A szerzőt, a könyvet bármikor utolérheti a balsors. Forradalom van. Kő kövön nem marad. Hej, boldog kor, amikor még a tolvajok könyvet loptak!

Hegyibénk dől

L. megmondta, az írók könyvekkel ölnek. Illetve nem pontosan így. Megvan! A könyvek alatomosan hatnak az emberre, fejbe kólintják, elkábítják, s kész a baj. L. most kint nyugszik a temetőben, a bejárattól először egyenesen, aztán jobbra, aztán balra, majd megint jobbra, s az első parcellában az új síroktól visszafelé a harmadik. A napokban magyarázta el B., aki évekkal ezelőtt álló kamionba hajtott százas tempóban. A kórházi ágyon ébredt. Novellát hallgatott éppen az autórádió, egy pillanatra elbambult, s puff. Megint az írók.

Olyan persze ritkán van, hogy a könyv be temet, és végzetes sérülést okoz. Valaki Jókai ős szes alatt lelte a halálát? Nem, ez képtelenség. Bár... Massiel spanyol táncdalénekesre rádőlt a

könyvespolc, a balesetbe belerokkant. Massiel valamikor szép nő volt. A hírességek krémje és virága rendesen kivonult az esküvőjére. Az egyik tanú, s még mondja valaki, hogy véletlen, Gabriel Garcia Márquez volt. Bizony, bizony, a Száz év magány, a Pátriárka ősze, s egyébek írója. A majdnem végzetes baleset szempontjából az előre bejelentett gyilkosság története a fontos. Folt esett a menyasszony becsületén. Lakolnia kellett a gaz tettesnek.

L. intelme alapján félve közelít az ember a könyvekhez. Hiszen ha csak annyi volna, hogy leemeli a polcról, leporolja, elolvassa és visszateszi! Nem, nem csak ennyi. Kockázat nélkül nincsen üzlet. Hozzáteszem, könyvüzlet sincs. Nagy üzletben nagy a kockázat. Mert a könyvek tömegével állnak sorba, nehezednek egymásra, némelyik súlyra is tekintélyes, és ha a súlyok összeadódnak, bármi történhet. Nem vagyok spanyol táncdalénekes, énekesnő még annyira sem, de egy ideje furcsa dolgok történnek velem a könyváruházakban. Rám dőlnek a könyvek. Viccen kívül. Mondhatnám, én provokálom a könyvpiramisokat. Amint elhaladok mellettük, a kelletténél hangosabban köhögök. Meglegyintem az építményt a télikabátom szárnyával. Alattomosan, a jégkorongozásból ismert bodicsekkkel állok bosszút, hogy képtelen vagyok megbirkózni a csillagászati árakkal. Lehetne, de nem. A könyvek, pontosabban a szerzők állnak bosszút rajtam, talán ugyanazért. Mellesleg tudok én komoly vevő is lenni. A minap holdnaptárt kerestem tizenöt

könyvesboltban. Ebből már kiderül, hogy a hold-naptár hiánycikk a fogyasztói társadalomban. Ami közben történt, nem mindennapi.

A papokhoz ne menjek, tanácsolták, azok nincsenek jóban a Holddal. Miért, rejtély. Tudhat-tam volna. "El ne kísérjen pap, doktor, próféta vagy ügyvéd." Nem vagyok én babonás. Mentem a papokhoz, naptár nem volt. Máshol a következő hétre ígérték. Általános hiánycikk, közölték a harmadik negyedik nyolcadik, tizenharmadik boltban. Keresték interneten, kerestették interpollal, titkosszolgálatokkal, radarral, sehol semmi. Menjek ezotériába, annak az osztálynak is a túlsó felére, az internetkávézóba vezető lépcső közelében. Nem mesélem el a mágusok mágusait, a látnokok, a boszorkányok, a jósok, a megdicsőítők, a megrontók, a rontáslevevők, a boldoggá tevők, a hétköznapiakból kiemelők, a mennyországba, a nirvánába beemelők, a pittyre megváltók, az istenkeresők és -helyettesítők, a megvilágosodottak hadseregét. Arra jó a lázas keresés, hogy közben megfeledkezel mindenről, a holdnap-tárról mindenképpen. Különben is, ha a Holdra mutatók ujját nézik az ostobák a Hold helyett, nem sok mindenben reménykedhetnek. Summa summárum, amit kerestem, azt nem találtam. De ráleltem olyasmire, amiért akaratom ellenére szét döntöttem ezotériát.

Megsimogattam a mázsaszám felsorakoztatott művek gerincét, elvégre jóban vagyunk, ha nem is olvassuk egymást éjjel-nappal. Igen, egymást. Ők engem, én őket. Nem csupán simogat-

tam a könyvek gerincét, egyiknek másiknak legalább a címét el is olvastam. Vesztemre. Így leltem a számomra ismeretlen magyar szerzőre, aki művének címében szerényen bemutatkozik: "Én, a földönkívüli." Nem válaszoltam csípőből, hogy talán én, a földönkívüli. De a dolog kíváncsivá tett. Kirángattam volna egy példányt a halmaz alól, hogy közelebb jussak a rejtőzködő íróhoz, s amint rángattam, az egész oszlop, körülbelül nyolcvanhét könyv, nincs mit szépíteni, hegyibém dőlt. Valahogy a dominóelv alapján.

A biztonsági őr talán a fegyvere után nyúlt a robajra, a megafonban a visító rockzene Mozarra váltott, ami különben soha nem fordul elő, s még történhetett egyéb csoda is felőlem, nem tudom. Pillanatnyilag azzal voltam elfoglalva, hány csontom tört el Massiel spanyol táncdalénekes után szabadon, s mit mondok majd az ügyemben nyomozó mesterdetektívnek, melyik szerzőre gyanakszom leginkább. Márquez szóba sem jöhetett, ő a szépirodalmi szekció közepén foglalta el méltó helyét Mario Vargastól biztonságos távolságra. A távolság megnyugtató lehetett mindenkinek.

A legszerényebb földönkívülit már markomban tartottam, most vagy soha, tőlem aztán nem menekül. Ám ott heverték körülöttem az életemre törő szerzők és könyveik, s még nekem kellett őket felsegítenem, ha tetszett, ha nem. A biztonsági kamerákban visszakereshető a teátrális jelenet, a személyleírást rólam megadom személyesen. Én, nem a földönkívüli, hanem az, aki hiába

kereste a holdnaptárt, elmerült ezotériában, azt földig lerombolta, hogy hozzájusson egy bizonyos műhöz. Hevenyészve visszahelyeztem a nyolcvanhét művet, kivéve a földönkívülit. Legalább a fülszöveget átfutom, ha van, gondoltam. Átfutottam.

Szerénységéhez továbbra is ragaszkodva, a szerző egyes szám első személyben azzal a meglepő közléssel állt elő, hogy a múlt század nyolcvanas éveiben, ha jól emlékszem, november tizenegyedikén meghalt. Így: meghalt. Azaz mégsem, csupán a klinikai halál állapotában töltött el éveknek tűnő percek, s ezenközben olyan csodálatos világ tárult fel előtte, amilyenhez nincs fogható. Érdekes, mondom. Jézus Krisztus, aki feltámadt, nem írt olyasmit, hogy én, Jézus Krisztus. Meg mi az, hogy földönkívüli, mi az, hogy paranormális jelenség. "Ostobák, az a para, ami itt van a földön, a többi a normális" - hallom az intelmet, s igazolást ezrével találok.

Nagyobb terjedelmű kötet kivonata a földönkívüli, olvasom a fülszövegben. A baj csak az, hogy ennek a kisebb mennyiségnek a kapuján sem óhajtok belépni, ha már szerencsésen életben maradtam. Pillanatnyi helyzetemet súlyosbította a baleset közelében zajló párbeszéd. Két nő egymás között. "Képzeld, a szerencsétlen beképzelte magának, hogy a felesége el akarta tenni láb alól. Arról van szó, hogy a lakótelepi lakás bukóablaka a nyakába zuhant. Az üveg elvághatta volna a nyaki ütőeret, de nem. Ott állt kerettel a nyakában, körülötte a temérdek üvegcserep. Évekig

nem gyanakodott, csak most. Na, mit szólsz hozzá?"

Hang nem jött ki a számon. Paráék közt én a földi, ott álltam megdermedve, még az iménti baleset, a földönkívüli trauma hatása alatt. A következő percben kiutat kerestem. Csak el ne kísérjen pap, doktor, próféta, meg ügyvéd! Csak érjek biztonságos terepre! Első utam a temetőbe vezet L. sírjához, aki ideje korán figyelmeztetett a könyvekben rejlő veszélyekre, az alattomos szerzőkre. L. megmondta, az írók könyvekkel ölnek, s olykor megfeledkeznek az érzéstelenítésről. Akkor pedig fájni tud egyetlen szó is.

Hugó, vigyázz!

A legújabb londoni viccben a vendég dühösen magához szólítja a pincért.

- Parancsoljon uram!

- Kikérem magamnak - dörög a vendég -, a levesemben légy van és Geiger-cső!

A rádióaktív sugárzás mérésére szolgáló Geiger-cső direkt módon utal arra a merényletre, amelyről egy idő óta az egész világ beszél. A hívó szó: Litvinyenko. Az orosz kém életéért már nem lehet aggódni. Megitta a kedvesen felkínált, citrom, rum, hasonlók helyett polóniummal ízesített teát. Ha ismerte volna Alain Delon nemszeretem

ügyekre, személyekre vonatkozó fordulátát, hogy "nem a teáscsészém", s a teát szabadkozva félretolja, akkor a bérgyilkos most törhetné a fejét, mit tegyen. Persze a baj akkor is előállhat, ha a visszaküldött lötytyöt kihörpinti a konyhalány, és ájultan zuhan a mosogatólébe. A média erre valószínűleg kevésbé lett volna fogékony, hiszen csak egy konyhalányról van szó. Másfelől Londongrádban, ahogy a százezresre becsült orosz emigráció miatt nevezik a brit fővárost, ezrével közlekednek a konyhalányok. Az orosz kémekek vélhetően kevesebben vannak, vagy csak jobban elbűjnak?

A mai világ már csak olyan, hogy mindig aggodni kell valakinek az életéért. Ha a sajátunkért érzett felelősséget, félelmet letudtuk, akkor jöhet a másé. Önzetlenség esetén a sorrend természetesen lehet fordított is. Egy idő óta kissé szoronghatunk egy Hugo Chávez nevű ember sorsáért... Ha már tudunk arról, hogy az olajtermelő Venezuela elnökeként haragszik az amerikaiakra, továbbá ha azt is tudjuk, hogy államosította az olajvállalatokat, vagy csupán államosítani tervez, s ettől a saját népe körében népszerű. Az amerikaiak szemében persze populista, kis diktátor stb., stb. Az orvgyilkosok úton vannak, ahogy a Chandler-novella Lehőcz Rudi barátom fordításában kezdődik.

Fogalma sem lehet Cháveznek, mennyivel könnyebb a helyzete Venezuelában, mint lenne nálunk Magyarországon, ahol a sajátos, felfokozottan aberrált politikai kontextusban a populista, a

diktátor, kis Napoleon mellé könnyen megkapná a maradi, a szélsőséges, az antiszemita, a fasiszta, a globalizmus ellenes, esetleg a nyilas jelzőket. A múltkor gondoltam először arra, hogy Chávez ellen esetleg forralnak valahol valamit. Nem biztos, hogy teát, amit aztán majd egy kis plutóniummal ízesítenek.

A bérgyilkosok időnként talán Örkényből merítenek. Gondoljunk csak a Néhány perc külpolitika című egypercesére, amelyben a szenes főlszól a pincéből: "Német demokratikus briketünk nincs", majd a kérésre: "Én egy kis hasadóanyagot szeretnék venni" "Valami edényt hozott?" a felelet. Végül a szenes: "Remélem, békés célokra szolgál." Békés célok? Hát kell annál békésebb, hogy elraknak az útból egy fránya akadémuskodót, aki államosít, s országa elnökeként netán a népére is gondol? Különben egy televíziós műsor fordította a figyelmem Venezuela és Chávez irányába. A műsorban amerikai magyar üzletember, George Hemingway volt a vendég. Hemingway úr, akivel a kilencvenes évek elején és kérészéletű főszerkesztőségem utolsó napjaiban volt szerencsém találkozni, az író iránti tiszteletből vette fel a nevet. Stúdióvendégként azonban nem irodalmi kérdésekről faggatták, hanem aktuálpolitikai kérdésekről. Davos, Irak, Európai Unió, Bush-beszéd, Dél-Amerika, Oroszország, Magyarország voltak a kulcsszavak.

Ha úgy van, ahogy Hemingway úr megnyilatkozott, akkor nagyon keveset tudhatunk a világról, Amerikáról, az Európai Unióról, s nem

utolsósorban önmagunkról. Ezt köszönhetjük az egyre inkább megnyirbált szabadságunkba való bezártságnak, a médiaegyensúly hiányának, a kimódolt hülyítésnek. Nem minden, de nem mindennek bőven elég. Hemingway szerint az unió gittegylet, s hamarosan eltűnik. Szerinte az iraki háború nem rázza meg Amerikát, még két hasonlót is kibírna. Véleményében az egyesült Európa soha nem lesz komoly vetélytársa az USA-nak. Egyedül Kínával kell számolni 2020-ra, mint egyenrangú világhatalommal. Az unió gittegyeleti minősítésével egyelőre nem nehéz egyetérteni, megengedve, hogy a jólfizetett EU-parlamenti képviselők a dolgot érthetően másként látják. Az iraki háborúval kapcsolatos kitétel ijesztő, és sajnos nagyon is hihető. Európa versenyképességére vonatkozó elmarasztalás magyar részről biztos megfellebbezhetetlen. Dél-Amerikáról, kiváltképpen a kis diktátor Chávezről kemény szavak mondtak. Nyilván akkor van minden rendben, ha a világot Amerika kormányozza. Aki másként gondolja, minden lehet, rendes ember aligha.

Az Örkény-i sugallat, hogy Magyarországon a groteszk a realitás, voltaképpen kiterjeszthető az egész világra. Nem csodálkozhatnánk, ha a fagyaltosnál az eper, a puncs, a csokoládé társaságában az idegen hangzású vanília helyett csakugyan megjelenne kínálatként a háború, a süteményes vitrinben a vízagyú, a vipera alakú tortaszelet, ahogy Kubában egy igen finom koktélt a Forradalom évfordulójának neveznek, vagy ilyen már van is, egy csokoládés süteményt békebom-

bának. A globalizációt megkérdőjelező egyéneket meg lehetne vendégelni éles töltetű édességgel, ha már a szemtelen a drága polóniummal ízesített olcsó teát nem akarja jóízűen elfogyasztani. Látni a sem élni, sem halni nem hagyott, megfélemlített polgárt, ahogy a kriptájába villanyt rendel. Minek a kriptába villany? Hogy ne legyen sötét. Miért visznek gépfegyverrel idegen országba demokráciát? Mert a demokrácia nép nélkül az igazi. A nép csak útban van. Ráadásul még enni is kér.

Az utolsó tánc

Ha az esti sötétből hirtelen elénk ugrik egy ismeretlen, s ránk kiált, ne féljen, nem vagyok agresszív, akkor általában megijedünk. Akkor is, ha az ismeretlen maga a földre szállt angyal, aki - később kiderülhet - lehengetlően kedves szavak kíséretében csupán mennybéli ajándékot óhajt átnyújtani. Mivel megijedünk, szinte kizárólagos lehetőségként jön a rögtönzés. Ilyesmi történt velem a napokban vidéken. Pánikba nem estem, de azért a helyzetnek megfelelően illendően meglepődtem. Mit lehet tenni ilyenkor? Először is ököltre fogom a zsebemben a kulcscsomót, ha éppen van zsebem és abban kulcscsomó. Nem volt a kezem ügyében egyik sem. Viszont ha humoromnál vagyok, ami hasonló esetekben azért elég rit-

ka, a háromszögeléses kabarétréfa feledhetetlen ötletét alkalmazva a "szügyömet" kereső ellenséges indulat láttán elkiáltom magam: Bika úr, esküszöm az élő Istenre, nekem egy deka szügyöm sincsen!

Mondanom sem kell, másnap már jókat derülve így mesélném estéli kalandomat, mint be nem váltott védekezési formát. A valóságban egészen más történt. A sötétből előtörő idegen, miután felszólított, hogy ne féljek, mert ő nem agreszív, nyugtatni próbált. Csak azért szólított meg, mert rólam az éppen elhunyt kiváló zenész, Illés Lajos jutott eszébe, akit ő nagyon szeretett. Ugye én is szerettem? - várta beleegyezésem, amit meg is kapott. A kérdésre azonban, hogy hasonló korosztály lennék, nemmel feleltem, de ez már nem is volt érdekes. Nem volt érdekes, mert az illető rögtön bemutatkozott, név nélkül. Magyar-tanár, azaz irodalomtanár, aki azonban mérnöki pályára készül váltani éppen, s angol nyelvből vizsgát szeretne tenni, ehhez azonban pénz kell.

Nem vagyok az egyetlen, akit pénzkérési szándékkal naponta megszólítanak. El is voltam készülve rá, ám az idegen direkt kérdés helyett markában szorongatott cédulákat nyújtott felém, a verseit. Azokból kínált megvételtre. Temetésről jöttem, nem voltam versvásárló hangulatban, így az ajánlatot szeliden elhárítottam, s ő elnézést kérve a zavarásért, távozott. Nem csak temetésről jöttem, hanem közben egy másik temetőből, ahol szomorúan kellett tapasztalnom, hogy a virágokat már megint ellopták. Igaz, a hibás én vagyok.

Olyan szép csokrot találtam vinni legutóbb, hogy a tolvajok a fák mögül egymást figyelve, nemesnek éppen nem minősíthető versenyben lophatták el. Itt és most az lett volna a feltűnő, ha a virág megmarad, s csupán a jó útra tért lator könnyekkel áztatott hálálkodó levelét találom a kövön, milyen csodálatos dolog végre rendes embernek lenni.

Tanulság mindig van, azt mindig nekem kell levonni, s mindig nekem kell javulnom, magyaráz megkímélnem a derék megélhetési gazembert a bűnre csábulás lehetőségétől. Ha nincs virág, nincs tolvaj. Ha nincs temető, talán még halott sincs, akiről a többi között virágokkal szép megemlékezni. A csalódás azért nem viselt meg annyira. Mint mondtam, temetésről jöttem, s csak melleleg temetőből, hogy egy régi sírnál tiszteletem tegyem. Temetésen az élők és a gyászt körülvevő élet a fontos. Ez utóbbinak megdöbbenő olykor az agresszivitása, de hát az élet élni akar, akkor is, ha pillanatnyilag úgy látszik, mindennek vége, nincs tovább.

Január végén, éppen a temetés napján, párját ritkítóan napos, langyos, tavaszias idő köszöntött a vasi községre. Nem valószínű, hogy ennek tudható be a gyászolók tömeges megjelenése. A faluközösség még így többszörösen megbolydítva, örökösen zaklatva is megőrzött valamit régi énjéből, értékeiből. A temető kerítésén túl a távolban vasúti szerelvények kattogtak, a magasban madarak köröztek. A megjelentek között lehetett keresni az ismerősöket, a rokonokat, a ro-

konokat, akiket évek, esetleg évtizedek óta nem láttunk. Az emberek eltávolodnak egymástól, hivatkoznak életre, sorsra, munkára, elfoglaltságra, holott igazság szerint nem hivatkozhatnának semmire. Kiváltképpen, ha komolyan vesszük Déry Tibor szigorú verdiktjét, miszerint csak a középszerű ember nem ér rá soha semmire. A miniszter, a párttitkár sokak nemtetszését kivívta, mert bárhova megérkezett szolgálati járművel és általában késve, az első dolga mindig az volt a még mobil nélküli világban, hogy rohant a telefonhoz valakit felhívni.

A miniszter már nem él, talán azok közül is csak kevesen, akiket sebtében hívogatott. A párttitkárt nemrég még látni lehetett az utcán, de az ő kapcsolatai is megfogyatkozhattak. Thomas Bernhard keserű iróniája juthat eszünkbe, a "halál felől nézve minden röhejes". Na és az élet felől nézve milyen az élet és milyen a halál? Mindkettőről sokat tudnánk mesélni. A halálról persze csak találgatásaink lehetnek, óvatos, félénk félmondatok és gyámoltalan féligazságok. A bölcseségekbe beletörük, belecsorbul a bicska. Gyászban egyszerre érezhetjük magunkat esendőnek, sebezhetőnek, valamint sebezhetetlennek.

A halotti tor mindkettőben megerősíthet, az élethitben és a reménytelenségben is. Az eszemiszomban, a csendes, néha azért még nevetésbe is fel-felcsapó beszélgetésekben legyőzzük az egymástól elválasztó akadályokat, oktan vagy indokolt félelmeinket, és mindenek előtt felélesztjük, megelevenítjük azt, akit éppen elveszített-

tünk. Az örökre és nem örökre kategóriáknak nincs sok értelme. A majdani, reményteli találkozásnak ott fönn, odaát, vagy történetesen lent akkor már inkább van teteje. Merthogy a szegény megboldogult a nyáron még táncolt a lakodalomban. Egykori iskolai menzán volt az estebéd, rekkenő hőségben. A kéttagú zenekar énekese tudott minden nótát, dalt, slágert, rockot, s még annál is többet. A tánc elkerülhetetlen volt. A toron tudhatta meg mindenki, hogy a megüdvözült panaszszal, jobban mondva lemondással élt. "Ez volt az utolsó, hogy én táncoltam." A mondat persze nem törvényszerűen hangzott el így, de a lényeg az utolsó tánc. S ez be is következett. Az emberek néha olyasmit jövendölnek, ami hajszálra bejön. A lottó főnyeremény sajnálatos kivétel. A halál, úgy látszik, nem. A félelmek, a negatív megérzések előbb manifesztálódnak, mint a jóra, a jobbra reménykedés. Megújult életre ritkábban nyílhat út, mint elrontottra, megroppantra.

Ám miről beszélek én itt, két friss temetői élménnyel a hátam mögött? Másnap, úgy értem, a temetés másnapján Keszthelyre utaztam. Keressem az életet. Amit találtam, nem sok minden. A mólón a Keszthely táblát valaki fejtetőre fordította. Nem lehetett egyszerű mutatvány. Egy megszállott fotós csókolózó hattyúpárt fényképezett. Az élővilág személyiségi jogai, ha vannak ilyenek, nem sokat számítanak. Pedig milyen jól mutatna a bulvárlapok szalagcímében: A csókolózás közben orvul lefényképezett hattyúpár beperelte a lesifotóst. Az eset precedens értékű. A sztárügy-

védek máris fészkelődnek. Nemsokára barnamedvék, egerészölyvek, galambok és tarajos góték ülnek a tárgyalótermek padsoraiban. Az ügyvédi irodákban kiírják, hogy a tigris ügyfelek csak etetés után fogadhatók.

Vissza az eseménytelen, összevissza épített Keszthelyre! A parton elhelyezett padok felújítva várják a vendégeket. Érdeemes elolvasni a támlákra erősített kis réztáblákat. Céges és magánemberi felajánlások valaki tiszteletére, emlékére, vagy csupán a városnak. Itt-ott azért hallani néhány fázós idegen szót az utcán. Akinek pénze van, bármikor tud mozgolódni, szezonban, szezonon kívül, majdnem mindegy. Idén megint kevesebben keresik fel a Balatont, amit nagyszabású, milliárdos tervvel akarnak színvonalra hozni. Ideje - gombolja össze fázósan a jövevény a kabátját. Valamit bekap egy önkiszolgáló étteremben. Olcsó kávé rendel az élelmiszer ABC-ben. Éppen felütné az időtöltésül magával vitt könyvet, amikor megcsörren a telefon. Negyed óra múlva várják a megbeszélt helyen, a keszthelyi kórházban.

Az olvasásnak lóttek. A kávé villámgyorsan lecsúszik. Irány a kórház, ahol még várakozni kell a telefonálóra. Sebaj. Elolvassuk az összes feliratot, tanulmányozzuk az érkező autókat, az udvaron átvágó ápolókat, ápolónőket, orvosokat. Egyszer csak ismerősre leszünk figyelmesek. Tévéoperatőr sárga dzsekiben, másodmagával, szakállas férfival. Megindulnék, hogy üdvözljem a felfedezett ismerőst, de képtelenség utolérni. Sietős léptekkel céloznak meg egy lapos épületet. Valaki

nyitja előttük az ajtót, eltűnnek. Nézem az épület homlokzatán elhelyezett táblát. A felirat: Kórbonctan. De hiszen az életet kerestem temetés, temetői látogatás után. Az életet, amelynek olykor halálszaga van.

Kordon blőd

Az időpont 2104 májusa, azaz éppen száz éve lesz már az ország az Európai Unió tagja, feltéve, ha lesz világ, Európa, unió és ország.

2104-ben nekünk, jobban mondva az utódainknak fogalmuk sem lesz arról, hogy évszázados problémával állnak szemben, amikor a vasút megbünteti őket, mert helyjegy nélkül utaztak. Természetesen ők is vásároltak volna helyjegyet, akár nagyapáik, dédapáik annak idején, csak nem kaptak. A vonaton viszont meglepődve tapasztalták, hogy sok az üres ülés. A mutogatás, az érvelés nem hatja majd meg a szépségverseny-ről szalajtott kalauznőt, kíméletlenül rájuk méri a büntetést. Szabály az szabály, az ésszerűség viszont lekéste a zónázó járatot, mint annyiszor a vasút fennállása óta.

Gyenge száz esztendő alatt az emberi gondolkodás azért nem fejlődik ijesztő mértékben, még olyan tempóban sem, ahogy a mindenkori kormányok népboldogítás örven felszámolják

majd a még létező szárnyvonalakat. Ebből következik, hogy a nálunknál jóval modernebb, de ugyanúgy menthetetlenül gyalgó kései nemzedékek harácsolással, jogtalan haszonszerzéssel gyanúsítják a közlekedési vállalatot. Eredménytelenül, ahogy a történelem során bármikor. A szépségversenyről szalajtott kalauzok királynői kegyetlenséggel megírják a büntetőcédulát, legfeljebb könnyed mosollyal enyhítik a megrövidített utas fájdalmát, a könnyed mosoly ugyanis nem kerül semmibe.

Felmerülhet a gyanú, hogy a valakik számára fenntartott, tehát már eladott, de valamiért el nem foglalt helyet fizettetik meg újra és fejelik meg a büntetési tarifával. Heveny számítás szerint legjobb esetben egy ülőhelyet háromszor el lehet adni, de kétszer mindenképpen. Ez aztán az üzlet, csak hogy nem tiszta. De ezért üzlet, nem igaz? Nem nagyon hiszem, hogy az említett száz évben, vagyis 2104-ig a számítógépes információs rendszer odáig tökéletesedne, hogy vonaton hely üresen, utas helyjegy nélkül ne maradna. Egyrészt a hagyományokhoz ragaszkodni szükséges, másfelől akkor is emberek működtetik mind a rendszert, mind az áldott vállalatot, amelyet nem lehet nélkülözni. Van egy harmadik szempont is, s ez az előző kettőnél lényegesebbnek tűnik. Ha már utazás, ha már utasok, a tradíciókhoz ragaszkodó hűséggel célszerű állandósítani meghatározott töménységű izgalmi állapotot, amely nélkül a drágán megfizetett, de korántsem kifogástalan szolgáltatás határaink között mit sem ér.

Ilyenkor határozza el feszült idegállapotában az utas, hogy pár ezer karakternyi területet az üres papírlapon műveleti területté jelöl ki, s azt a biztonság kedvéért dupla kordonnal veszi körül. A műveleti területen először pepecsel, mert nem jut eszébe semmi értelmes, majd a megélt sérelmek segítségével fokozva adrenalin szintjét, munkához lát. Elhatározza, jobb híján önmagát védelmezi, csak éppen nem tudja, ki ellen. Felindultságában igazságtalanságnak nevezné a nyelvét öltögető ellenfelet, eszébe jut azonban az ügyvédi intelem, amely szerint sokszor nem lehet pontosan eligazodni, kinek van igaza egy-egy ügyben.

Azzal persze az óvodás is tisztában van, hogy amikor papírra vet valamit, annak az esetek százhusz százalékában - Tardosi Petya szerint ez már majdnem száz százalék - nem lesz foganatja. Mégis érdemes megtenni, ha már javíthatatlanul reménykedünk a dolgok jobbra fordulásában. A reménykedés hátterében ott munkálkodnak a régi emlékek. Egyszer volt, hol nem volt, sikerült úgy visszamosolyogni a büntetőcédulát előkészítő, véletlenül nem éppen szépségversenyről szalajtott kalauznőre, hogy az a cédulát kitöltetlenül visszahelyezte az oldaltáskába. Ilyenkor nyilván illő hálálkodva köszönetet mondani, függetlenül attól, hogy a szankció nem lett volna jogos. Illik továbbá enyhe büntudattal feszengeni a helyjegy nélkül elfoglalt ülésen az utazás hátra lévő idejében. A ruháinkat azért ne tépjük meg, legfeljebb ha a

pulzusunk gyorsabban ver az átélt izgalmak hatására, lefekvés előtt vegyünk be nyugtatót.

Nem nagy ügy, mondhatná akárki, minek ehhez műveleti területté nyilvánítani pár ezer karakternyi területet az üres papírlapon, s azt még dupla kordonnal körülvenni, hogy jól kipanaszkodhassuk magunkat. Csakhogy túl sok az állampolgári közérzetet rontó nem nagy ügy, amiért a magyar életet időnként méltán érezhetjük nem fárasztónak, hanem kibírhatatlannak. Végül az is megoldás, hogy egyáltalán nem utazunk, sőt megszakitunk a társadalommal való minden együttműködést, magyarul és közismertebb fordulattal kivonulunk belőle. Ezt azonban már csak azért se tegyük, mert nincs a földön már egy talpalatnyi hely, ahol akadályba ne ütköznénk, ahol ne koppintaná az állampolgár orrára, hogy már megint elmulasztott, figyelmen kívül hagyott valamit, hogy ismételten vétkezett.

Szálljunk hát vonatra akkor is, ha nem kaptunk helyjegyet, s biztosak vagyunk abban, hogy megbüntetnek, noha a szerelvény tele van üres helylyel. Hol vannak hát akkor a helyjegyek? A maffia megvette őket, és osztozik valakivel a büntetésből befolyó nyereségen? Vagy más is műveleti területté nyilvánított valamit, s ott kordonnal körülvéve tartja birtokában a jegyeket? Mindenesetre fonetikusán írva a kordon blót, azaz egykori gasztro-nómiai kedvencemet ezen túl kínosan elkerülöm. Mást nem tehetek. A másik kordon blót, azaz Kék szalagot, amelyért a tragikus sorsú Titanic lu-

xushajó versengett, lekéstem. Maradt nekünk a kordon blőd - kommentár nélkül.

A mások élete

Mindössze pár órával az Oscar odaítélése előtt láttam A mások élete című német ügynök-thrillert. A legjobb külföldi munkát elismerő aranyszobrocska tehát nem befolyásolta véleményemet, hogy a sokszor megkérdőjelezhető díjazási mechanizmustól függetlenül bár lehangelő, bennünk azonban érzékeny húrokat megpendítő, kiváló filmalkotás élményében lehetett részem. Florian Henckel Donnersmarck első filmes német rendező izgalmas műve e sorok írójából - engedjék meg - személyes emlékek egész garmadáját hozza felszínre.

Egykori munkáltatóm hivatalból baráti kapcsolatot ápolt a Német Demokratikus Köztársaság különböző sajtószervezeteivel, s ebből számomra rendszeresen adódtak tolmácsolási feladatok, hol az NDK-ban, hol Magyarországon.

Konkréten nem tudhattam, de állandóan az volt az érzésem, hogy a német kollégák vagy ügynökök, vagy áldozatok, vagy egyszerre töltik be mindkét szerepet. Visszahallotta az ember, hogy a nálunk hallott viccért otthonában kirúgta az illető kollégát a főnöke. Más esetben bizalmasan meg-

kért a német, hogy aztán amiről beszéltünk, az szigorúan maradjon köztünk, mert neki baja eshet. Az csak természetes, hogy a német főszerkesztő a filmben is elforduló nyugatnémet sajtóorgánumokat, mint a Spiegel, a Stern, a Frankfurter Allgemeine Zeitung páncélszekrénybe zárva tartotta. Az eszmecseréinkben mindig volt valami mesterkéeltség, zavartság. Mindez azt a feszült légkört igazolja, amelyet a film alkotógárdája hitelesen visszaad.

A mások élete két áldozati főszereplője, a színműíró (Sebastian Koch) és színész barátnője (Martina Gedeck) ördögi konspiráció áldozata. A titkosszolgálati gépezet, a hírhedt Stasi kifogyhatatlan eszköztárára támaszkodva a végsőig elmegy, hogy magas államérdekre hivatkozva meggyőződjön az ártatlanok bűnösségéről. Zsarolással szerelme ellen fordítják, árulásra kényszerítik az ünnepelt színésznőt, aki tettének következményét tapasztalva rohanó teherautó elé veti magát. A bűntudat alól azonban romantikus fordulattal feloldozást nyer, mert a kettejük életét éjjel-nappal padlásszobából figyelő-lehallgató, helyszínre érkező spicli (Ulrich Mühe) a haldokló tudomására hozza, hogy a veszély elhárult. A küszöb alá rejtett, a lebukást jelentő írógép eltűnt. Nem nehéz kitalálni, hogyan, kinek a jóvoltából.

Hatásos befejezése lett volna ezen a ponton az izgalmas filmnek. Az élet azonban, s annak vonalán haladva az események is folytatódtak. Az ügynököt politikai viccet mesélő kollégájával együtt lerakták a levélvizsgálóba. Ott értesült a

berlini fal leomlásáról. Az író pedig megdöbbenve a híren, hogy a lakását bepolicázva állandóan megfigyelték, a titkos irattárban kikérte a róla szóló vizsgálati anyagot. Meggyőződhetett, minden lépéséről tudott a Stasi. A letartóztatását előidéző írógépről is, amivel nyugatra csempészett cikket írt az öngyilkosságról. Most már csak az volt hátra, hogy megtudja, ki volt a besúgója, aki aztán lett végső soron a megmentője. Neki ajánlotta legújabb sikeres könyvét. Érdemes pár szót szentelni magára a címre. A mások élete. Kifejezőbb nem is lehetne. Életekről van szó, szokta mondani jelentőségteljesen a lélekgyógyász pácienseivel kapcsolatban. Igaz, ő a szeretet szót is emlegeti, amely szó a diktatúrák ügynökeinek embertelen, rideg világában ismeretlen, kiváltképpen ha "csak" mások élete a tét.

A film levetítése után egy távozó néző felvette a kérdést, miért nem készül nálunk is hasonló alkotás, hiszen voltak ügynökök, voltak áldozatok, téma tehát lenne. Miért nem készül? Ki készítse el? Szabó István mondjuk, aki besúgóként történt lelepleződése előtt arról beszélt, mint kiderült, őszintétlenül, hogy ezek a dolgok még túl közel vannak hozzánk. Őhözza igen. A magyar társadalom viszont megérett az őszinteségre, az igazmondásra az ügynök-kérdésben is.

Sajnos a hazai közélet a rendszerváltás óta egy tapodtat sem haladt előre a múlt feltárásában. Az ügynök-kérdés lefízetett, felelőtlen riporter-ripacsok, feltehetően sáros, de legalábbis ellenérdekelt politikusok, egymásra mutogató, pecse-

nyesütögető pártcsoportosulások, s ne feledjük, csupa áldozat színében tetszelgő, hősré mosdatott besúgó-szerecsenek kezén szétforgácsolódott. A mindenki tiszta és a mindenki piszkos végletei között nem lehetett megfogni egyetlen önmagába néző, nem mentegetőző, nyomorult informátort, hogy elindulhasson a lassú tisztulási folyamat. Pedig, a néző jól érzékeli, ügynökök ezrével voltak a pincétől a padlásig és a közbeeső szinteken, emeleteken is. Ha másból nem, a valódi áldozatok számából, sorsából erre következtethetünk. A dokumentumokat meg lehet semmisíteni, az ütések, a könnyek, a meghurcoltatások, a kisemmizések váltig sajognak.

Ennyiben a magyarságnak, a magyar lelki ismeretnek is - ha van - üzen A mások élete, amely érdekes módon tájékoztatatlanságból vagy cinizmusból elkövetett feltárási hibákra is rávilágít. Nevezetesen arra, hogy amikor a besúgó semmitmondó, kvázi életmentő írásos ügynöki jelentésekkel kérkedik a nagy nyilvánosság előtt, még gyanúképpen sem derül fény arra, mi hangozhatott el a konspirációs lakásokon szóban. A filmben az ügynök papírra vázolta a megfigyelt lakás alaprajzát. A megszarolt színésznőnek csak meg kellett jelölnie a küszöböt, amely alatt az ominózus írógép volt elrejtve. Végül is arról van szó, megvan-e az akarat a múlt bevallására vagy sem. Magyarországon a jelen állás szerint tovább folytatódik a szembekötődsi, az elterelődsi. A múlt feltárásiért kiált, akkor is, ha ez egyeseknek kellemetlen lehet. A békesség akkor jó valamire, ha a

felszín alatt nem hullámoznak figyelmeztető indulatok. Megint csak Illyésre hivatkozhatunk: " Nővel, ki elfödi a bajt. "

Magyar kártya

"Hungari kard" - mondta az egyelőre még létező kis vidéki vasútállomás pénztárosa. Jó magyarosan úgy hangzott, mintha magyar kardról - hungari kard - beszélne, pedig Magyarország kártyát ajánlott az utazási kedvezmények iránt érdeklődő utasnak. Még azt is hozzátette, hogy a kártyához fésűs kagylóval szimbolizált benzinkút hálózat egységeiben lehet hozzájutni. Az utas megköszönte a felvilágosítást. Repesett a boldogságtól, hogy nem kell az internetet, a különleges tudakozót, az elveszett vagy nem is létező kedvezmények hivatalát nyaggatni.

A fésűs kagylóval szimbolizált benzinkút alkalmazottja még nem hallott a Hungary Card-ról. Kérdezte kollégáit, azok is a fejüket rázták. Biztos, hogy róluk van szó?, bizonytalanították el a kérdezőt, aki nyomban ingadozni is kezdett. Nem kárhoztatta az egyelőre még létező kis vidéki vasútállomás pénztárosát, jóhiszemű lévén átverésre végképp nem gyanakodott. Ellenben vette a fáradságot, s felkereste a nagyvárosi vasútállomás pénztárát, ahol reményei szerint nyilván hi-

teles információkkal gazdagabban felvértezett emberi lények fogadják a kedvezményekre szomjazó utasok elszánt rohamát. Nos, a tétel alaposan megdőlt. A nagyvárosi vasútállomás pénztár-fülkéjének szüntelen mosolygásra ítélt lakója olyan messze volt a mindentudástól, egyáltalán a tudástól, mint Münchausen báró az igazmondástól. Valami azért derengett berozsdásodott csavaroktól nyikorgó fejében. A félhomályból előtűnt egy Pest névre hallgató város, a tavalyi év, meg a kedvezménykártya körülbelül, s feltehetően hibásan taksált hét-nyolcezer forintos egységára.

Az utas ezen a ponton feladta. Feladhatta volna sokkal előbb is, nem? Miért akart különben is kedvezményhez jutni? A fentihez hasonlatos tapasztalatok tanulságok levonására készítetnek. Ezek közül legkézenfekvőbb a "már megint a bolondját járattják velem". Ha kozmikussá, égbekiáltóvá szeretnénk hizlalni a panaszt, s miért is ne szeretnénk, akkor a "velemet" kicserélhetjük "velünkre". Olyan önhittek ugyanis nem lehetünk, hogy a magyar kártyát, amelybe egyre kevésbé láthatunk bele, egyedül a mi rontásunkra keverik úgy, ahogyan keverik. Nem gondolhatjuk, hogy személy szerint minket szeretnének csupán bolondok házába juttatni, az összes többit viszont nem, mert velük más terv van. Igen ám, de kinek?

Kinek áll érdekében? Ez a legfogósabb kérdés. Nagyban éppúgy, mint kicsiben. Kinek áll érdekében, hogy hét lakat alatt őrizi a kedvezménykártyával kapcsolatos legfontosabb informá-

ciókat? Kinek használ, hogy lassan már az sem segít, ha addig nyújtózkodunk, ameddig a takaró ér, mert éppen most vitték el a takarónkat társadalmi áldozatvállalás, bizonytalan jövőépítés fölöttébb átlátszó indokával. Lépten-nyomon próbára teszik a türelmünket, a józan ítélőképességünket és még a humorérzékünket is. Miért mondom ezt?

Miközben a sorokat szaporítom, megtermett anyatigris harsány röhögését hallom. Őt is lóvá akarták tenni, gondoljunk bele, egy anyatigrist lóvá!, ő azonban átlátott a szitán, s reményeim szerint megette a fotóriportert, aki drága kameráját hétmérföldes butaság világméretű terjesztésére igyekezett használni. Jól tessék figyelni! Külföldi lapban láttam a fotót, amelyért sajnálatos módon honoráriumot is fizethettek a sajtóigazvánnyal rendelkező útonállónak. A fotón megtermett anyatigris fekszik fél oldalára dőlve, rajta tigrisbőr ruhácskába bűjtatott kismalacok legelésznek, jobban mondva igyekeznek koruknak megfelelő táplálékhoz jutni. A képaláírás nagyjából úgy szól, hogy az anyadisznó által felnevelt tigris a disznó tejétől megszeliélülve megadó kedvességgel tűri a testén a kismalacokat.

Persze, hogy tűri, gondolhatja valaki, hiszen azok tigrisbőrbe bűjtak az oktondi tigris megtévesztésére. Nagy az Isten emberkertje, csak sajnos alacsonyan van a kerítés, így kiszabadulhatnak a fotográfusok, az újságírók, a lapszerkesztők, s a hiszékenyebb olvasók. Az anyatigris szerencséjére más iskolába járt, ezért hallhatom a

röhögését, miközben a sorokat szaporítom magam is a röhögéstől rázkódva. Emberkertből szabadult ember! A tigris nem olyan ostoba, hogy azért fogadná el a malacok társaságát, mert azok az ő megtévesztésére félcédulás fotósok jóvoltából tigrisbőrbe bújtak, amelyből mellesleg kilátszik hamisítatlan malac fejük. A tigris nem tudja, hogy ők malacok. Sőt, tessék megkapaszkodni, a tigris még azt sem tudja, hogy ő tigris. Azóta röhög az egészen. A fotós pedig, ha sajnálatos módon megszabadult a tigris karmából, újabb feladat után néz. Hajtja a pénzéhség, hajtja a számárság, de ne sértegezzük a szamarakat.

A következőt eszelte ki szakmájának ketrecérett díszpéldánya, ugyancsak világlapban terjesztve a legragályosabb betegséget, a hülyeséget. Fogott egy természetes kaktuszt ijesztő tüskékkel, majd a kaktusz tetején elhelyezett egy kismacska kát, s miután a macska talán máig sem tudott onnan lejönni, orrán-száján fényképezhette kiemelt honorárium, ne adj Isten, pályázati nagydíj fejében. Nekem a fotóról a szakmai elismerés helyett egészen más jutott eszembe. Az, hogy a fotóst kellene ruhátlanul egy ilyen kaktusz csúcsára ültetni, s hogy még jobban érezze magát a változatosság kedvéért szöges korbáccsal lehetne simogatni. Kegyetlen? Persze hogy az. De ne nyisunk vitát, ez a fotós ezt érdemli, legfeljebb cseréljen időnként helyet a kaktusz tetején a világlap felelős szerkesztőjével. Ja, és a fotót természetesen ugyanabban a lapban kellene közölni, "ha nincs plüssfotel, ez is megteszi" aláírással.

Prof. breakdance

Megkérdeztem a pszichológust, milyennek ítéli a magyarság pszichikai állapotát. Pontosan azt a lehangoló választ kaptam, amitől félttem: a magyarság pszichikai állapota rossz, és tovább romlik. Külön érdeklődtem a fiatalság helyzete felől. A pszichológus kézlegyintéssel nyomatékosítva jelezte: katasztrofális. Mindezek olyan információk, amelyek a politika napi győzelmi jelentéseiből többnyire kimaradnak. Ettől persze még oda lehetne figyelni. No, nem mintha a Mónika, Balázs, Joshi Barat és egyéb show-k, az ország estéit, tereit betöltő gigantikus bulik, a magyar- és kultúraellenességet gerjesztő, nem is különösebben leplezett üzenetek, bugyuta reklámok, provokatív megaposzterek, anyanyelvünkkel csúfolkodó, makogó sms-rovatok nem érnék el a céljukat. Azok vastagon elérik. Valami azonban nem éri el, talán azt a keveset sem, amit még anyagi és egyéb korlátok közé szorítva is remélni lehetne.

Különben nem csak pszichológussal beszélgetek. Jártomban-keltem szívesen élek például a néma megfigyelés lehetőségével. A napokban, hadd írjam fonetikusán, brékdenszes fiúkat láttam gyakorolni a betonon. Mindenkinek ismerős a kép. Földre helyezett hordozható magnó, kötelezően angol nyelvű, dallamtalan ritmusok, egyszer csak valaki középre ugrik, majd kisvártatva fejen

pörögve, ugrálva táncol. Bevallom, ezek a fiúk nekem már nem annyira érdekesek, pedig egyszer amerikai brékakrobatákat is kifogtam Bécsben. A világ jelen állása szerint nagyobb szenzáció, ha nem tótágast álló, hanem két lábon járó, az idősebbeket tisztelő, nem káromkodó, alkoholizáló, a tanulmányokban, a munkahelyen becsületes, küzdelmes, vagyis nem kerülő úton, ügyeskedéssel előbbre jutó fiatallal találkozom. Nem azért fogalmazok így, mintha belőlük igen kevés volna, hanem mert jó ideje markánsan tolakodnak előre olyan dolgok, amelyek a szakember szomorú konklúzióját támasztják alá: az ifjúság pszichikai állapota katasztrofális.

A nagyvilágból nyert információk alapján fegyelmetlenség, randalírozás miatt az amerikai iskolákban szinte lehetetlen komoly munkát végezni. Nemrég napvilágot látott egy felmérés. Eszerint az angliai iskolákban a pedagógusok 97 százalékát fennhangon szidalmazzák szemtől szemben a diákok, minden ötödik tanárt megverik, a női tanerő felé küldött ocsmány üzenetek mindennaposak. A befolyásos, buta és nem befolyásos, csak rövidlátó szülőnek, valamint a liberális oktatáspolitikának hála a hazai tanintézetek sem szégyenkezhetnek a nyugatiak előtt. Itt is akad megvert, indokolt szigoráért bíróság elé citált, megalázott pedagógus, flóber pisztollyal fálhoz állított gyereksereg, szexlappal táborozó, dohányzó, erőszakos, sutyiban drogozó, a többieket rettegésben tartó, nemi erőszaktól sem visszariadó alig tizenéves. Szegény osztálytársam fiát bru-

tálsan meggyilkolta egy drogfüggő pár ezer forintért. Kollégám fia a közelmúltban fulladt vízbe, akár évekkel ezelőtt a reményteli ifjú költő, mert a társaik jópofáskodtak. Agresszív, antiszociális és nyárspolgár. Ez a tökéletes uralkodó modell az angol gyerekek generációi számára a "Dennis, a komisz" jóvoltából, írta nemrég a The Independent. Hasonló modellekben és követőikben aztán nincs hiány manapság nálunk sem.

Egy ideje az európai normaként erőltetett, túlzott tanintézeti liberalizmus újabb vadhajtása van sarjadóban. Ennek lényege, hogy a bukott tanuló nem önmagát tartja ostobának, hanem a kiváló tanárt, adott esetben az országos hírvű professzort. És amilyen vak a szülő, rögtön üresfejű, lusta csemetéje pártjára állva, kiállítja a professzornak a diliflepnit. Jó, a professzor ettől egy milliméterrel sem lesz kisebb, mint ahogy a bukott csemete sem válik éltanulóvá. Hiába mondjuk, hogy régen a szülők kivétel nélkül minden esetben a tanárnak adtak igazat a tanulóval szemben. A fordítottja szóba sem jöhetett. Akkor még volt szülői, tanári tekintély. Most hogy a gyerekek és annak jól felfogott érdekei ellen eredményesen harcoló, befolyásos vagy csak egyszerűen nem gondolkodó szülő időnként átveszi a hatalmat az iskolában, oda mindenféle tekintély, és a teljesség kedvéért hozzátesszük, oda az alapelvekben szépen lefektetett közös cél. Ha a gyerek flóber pisztolyt forgat ceruza helyett, hagyni illik a személyiségét kibontakozni. Ha drogozáson éri a pedagógus az iskolában, nem szabad a szülővel

közölni, mert sérül őfelsége, a gyermek kibontakozásban gátolt személyisége. Valóban sérül, de nem ám a káros cinkosságot mellőző nyíltságtól, hanem a drogtól, ami idővel esetleg sírba segíti.

Beszélgéseim és néma megfigyeléseim mellett ezekben a napokban Frederick A. Peterson kitűnő könyvét olvasgatom a prekolumbiánus Mexikó történelméről, és a kor civilizációjáról. Az azték gyerekek szüleiket állandóan az ő sorsukról, kötelességeikről, az erkölcsről hallották beszélni. "Tiszteld az idősebbeket, hajolj meg előttük, köszöntsд őket megfelelő módon. Tiszteld, szeresd és segítsд a szüleidet, engedelmeskedj nekik. Ne kövesd a bolondok tanácsait, akik nem tisztelnek apát, anyát. Ne bántsд az öregeket, a betegeket, sem azokat, akik súlyos bajok foglyai. Ne lépj be, és ne távozz az öregeid előtt, ne te szólítsд meg őket elsőként. Ha eszel, táplálékod egy részét add a betévedő koldusnak. Ne légy játékos és tolvaj, mert a kettő együtt jár, és nyilvános megszégyenítésben lesz részed. Maradj az egyenes úton, a munkád eredményéből vess, arass és tápláld magad."

A spanyol hódítás előtti mexikói iskolákban a kemény munka és a súlyos büntetés volt az általános szabály, akár a felnőttek világában. Nem véletlenül alakult ki az a csodálatos civilizációi, amely bámulatba ejtette egyébként még a leigázni, gyilkolni, kincset rabolni érkező, ezt a kultúrát totálisan leromboló spanyolokat is. Több száz évvel ezelőtt a maják Mexikóban nem zárták

házaik ajtaját. A szigorú törvények hatottak oda, hogy tolvajokkal nem kellett sokat vesződni.

A mai világban, pátriánkban kicsit fejre állni látszik egy s más. Mintha elismert, neves professzorok brékelnének az aszfalton tótágast, s bukott, félhülye tanulók szabnák a törvényt az iskolákban. Valahol érthető. Egyre több támogatást kapnak a csörgősipkás királysághoz, azaz jövődő üdvösségükhöz értelemszerűen egyre kevesebbet.

Az elmondatlan vers

A verset nagyítva kinyomattam, hogy majd a kérés szerint a költészet napján elmondom, aztán nem mondtam el. Ezzel a voltaképpen el sem kezdődött pódiumi szereplés sorozatomnak valószínűleg vége szakadt. A baj az, hogy évtizedekkel ezelőtt már az első kísérlet sem volt kifejezetten szerencsés. A kötelező iskolai memoritereket leszámítva úttörő korban kerültem először az előadóművészet közelébe. Leninről szóló verset kellett volna szavalnom április 4. vagy november 7. alkalmából. A tanítónő jóval előbb kezembe nyomta a papírra másolt művet, amit addig hordtam összehajtogatva a zsebemben, amíg a szöveg a hajtásban olvashatatlanra nem halványult. Talán kézen fekvő lett volna a tanintézet emeleti ablakából kiugrani, s ezzel a probléma egyszer s

mindenkorra megoldódik, de gyávaságomra jellemző módon erre nem vállalkoztam, mint ahogy arra sem, hogy bűnömet bevallva másolatot kérek a tanítótól a versről. Viszont már akkor is alkotásra hajlamos szellem lévén többször elolvasgattam a művet, s rögtön megvilágosodott előttem, hogy legalább ilyen én is tudok írni, márpedig ha írni tudok, akkor a kárba veszett sorokat kipótolni az én zsenialitásomnak semmiség.

Ahogy ezt így fantasztikus találékonysággal kigondoltam, úgy is cselekedtem. Nem emlékszem, mennyi időbe telt, mire megsarkaltam a hiányosságaival sántító költeményt, de a feladatot elvégeztem, s megnyugodva vártam a fellépés napját.

A nevezetes pillanat el is jött. A pódiumon, ami akkoriban feketére olajozott dobogó volt, kihomorítottam, s fogalmam sincs, milyen hőfokú átéléssel kérésre társköltőként megszólaltattam a rámbízott verset. Roppant elégedett voltam magammal. Szinte biztosra vettem, hogy ettől kezdve a csillagos égisz meg sem áll felfelé ívelő színpadművészeti karrierem, s majd nem győzőm elhúzni a fejem a felém irányított legrangosabb kitüntetések elől. A tanítónő sajnos más véleményen volt. Azonnal kiszúrta, hogy az én zsenialitásom sehogyan sem kvadrál az eredeti költőével, s ezért alaposan lehordott.

Ezzel a Füst Milán megkövetelte ihletettséget, mind a költőit, mind az előadóit ketté nyiszantották, s egészen főiskolás korig nem is jutottam versmondás közelébe. Nyomasztó gyerekkori

élményemet másirányú kalandok következtében feltehetően elfeledtem az évek során, mert egyszercsak ott álltam hallgatótársaim előtt, és tanárjelöltként németül elszavaltam Kahlau német költő egy versét a vendégnek meghívott költő jelenlétében. Szerényen megjegyzem, a szereplés valahogy elment. Ekkorra már természetesen eldöntöttem, hogy versmondó nem leszek, talán még alkalmi sem. A szavalás megmaradt számomra a legszűkebb körben, s leginkább hang nélkül. Kivéve azt a rövid időszakot, amikor Ausztráliából végleg hazatért rokonom imádott Adyjának a verseit kántáltuk egymásnak órák hosszát. Ami a versírást illeti, ebbe a mi időnkben elkerülhetetlen ifjúkori betegségbe én is beleestem. Költeményeimből egyet-kettőt a főiskolai rádióban valaki el is mondott, ám önkritikusan feléreztem, hogy véglegesen hiányzik belőlem a Füst Milán-i ihletettség, amit ő József Attilában méltán teljes joggal felmagasztalt.

A versmondás, úgy látszik, makacsabb kór, mert a múltkor megérintett az utolsó? kísértés egy szíves ajánlás formájában, hogy a költészet napján József Attila nekem leginkább tetsző versét adjam elő. A hiúságnak rendkívül jól esett a felkérés, a vállalkozó szellemnek azonban már annyira nem. Addig jutottam el, hogy felütöttem a József Attila összezt, és a világ legnagyobb élvezetével keresgéltem a legkedvesebbet. De hát annyi legkedvesebbet találtam, hogy a választást lehetetlennek véltem. Már majdnem feladtam a reményt, amikor a kötet ötvenkilencedik oldalán

megtaláltam a 372. sorszámú, Isten című verset, amely így kezdődik:

"Hogyha golyóznak a gyerekek,
az isten köztük ott ténfereg.
s ha egy a szemét nagyra nyitja,
golyóját ő lyukba gurítja..."

Ez nem olyan súlyos, gondolatokkal, művészi ötletekkel gazdagon hömpölygő költemény, mint a Dunánál, a Levegőt vagy a Hazám, de benne a versbe vinni vágyott mindenség, a játékos alkotói zsenialitás, a szárnyaló ihletettség. Ugyanakkor egyszerű, megindító, kortalanul hatásos. Igen, meggyőződésem, hogy mindez így van, de arra gondoltam, ha a publikum előtt nem leszek képes a költő lelkiállapotát érzékeltetni, megidézni, akkor szárazan, élettelenül kopognak a sorok, és én a huszadik század, de az egyetemes magyar költészet kiemelkedő óriását jogtalanul lefokoztam. József Attilának erre semmi szüksége, de nekem sem, így a hiúságot félretéve, a verset felcímkézett dossziéba rakva nyugodtabb, inkább nekem csobogó vizekre eveztem. Szerintem a közönség mindezt észre sem vette. Arról már nem is szólva, hogy a költőnek ugyanezt a versét választotta az ünnepi meghívó tanúsága szerint másvalaki is. Remélhetőleg nálamnál szerencsésebb, s kevésbé aggályos lévén, el is mondta.

Lakat az iskolára

Eddig nem volt tudomásom arról, hogy rossz társaságokba járok. Ellenkezőleg. Már csak a hozzám közelebb állók védelmében is azt kell mondanom, többnyire normális emberek vesznek körül, ami persze nem zárja ki a menthetetlen felfogásbeli különbségeket, a saját álláspontokhoz kitartóan ragaszkodó, parázs vitákat. Köreim, ha ilyenek egyáltalán vannak, mit sem változtak, legfeljebb a felvetődő beszédtemák hoztak az eddigiektől markánsan eltérő hangulatokat közbénk.

Velem szemközt ül a községi önkormányzati képviselő teáját kortyolgatva, s arról biztosít, hogy jók az értesüléseim, miszerint az egyik közeli falu iskoláját bezárják finanszírozási gondok miatt. Aztán meglep a hírrel, hogy az ő falujában is ez a sors vár az iskolára, mert az nem lehet, hogy a költségvetést majdnem egészében elviszi a fenntartás. Végül elhangzik a csattanó: ő, a diplomás képviselő is arra szavazott az önkormányzati ülésen, hogy nem lehet megmenteni az iskolát. A többi, hova járnak a gyerekek, mi lesz a pedagógusokkal, a megüresedett iskolaépülettel, részletkérdés. A község, mondja, mindenképpen nyer a dologgal.

A másik társaságban pesti tanárnő közli a hírt, iskoláját jövőre bezárják, állástalanná válik,

s már keresi a munkahelyet. De a főváros becsuk egy olyan iskolát is, amely a roma fiatalok fel-emelkedését szolgálja. Kapja az ötleteket jobbról-balról, mit kellene tennie, mihez kellene fognia, de hirtelen egyik ötlettel sem megy semmire. Viszont a társaságban a hangulat egy pillanat alatt megváltozott. Egy nemlétező pszichométer valószínűleg kimutatta volna, ki-ki hogyan kezdett aggódni úgy általában, vagy éppen konkrétan saját jövője, munkahelye, családja, netán a magyar iskolaügy, a települések megtartó ereje iránt. E sorok írójának is több minden megfordult a fejében. Felidézte például Galgóczi Erzsébet írónnal folytatott beszélgetését, amikor Galgóczi egy, a mostanihoz hasonló falu, téesz, iskola és mindent egyesítő, azaz félig megszüntető társadalmi hangulatban, ilyen tartalmú hírek közegében nagyjából a következőket mondta: "Nézzé, én annak idején otthagytam a falumat. Hogyan győzködjek egy mai fiattal, maradjon a falujában, amikor ott már nincs iskola, téesz, plébános?" Az író nő kérdése megállt a levegőben, de benne volt a válasz.

Azóta számos esztendő eltelt, volt egy rendszerváltás, ami a többi közt azt eredményezte, hogy a pénzközpontú szemlélet eluralt mindent. Létrejöttek az önkormányzatok folyamatosan megnyomorított költségvetéssel, amit csak tetézt a sokszor tapasztalható empátiahiány, közömbösség, hozzá nem értés, tájékozatlanság. Ha most szóba hozom a falu megtartó erejét, könnyen az a vád érthet, hogy lelkizek, miközben ég a ház, és a tüzet azonnal oltani kell, gyakorlati lé-

pésekre fordítva: be kell zárni mindent, amit csak lehet. Márpedig ad abszurdum mindenre lakatot lehet rakni, még az önkormányzatokra is, ha már a sokat emlegetett, komolyan soha nem vett karcsúsítás elképzelhetetlen. Aztán jöhet a vegetálás, a zűrzavar, a szüntelen körforgás kiút, nemzedékek sorsát felelősen felmérő, perspektivikus gondolkodás nélkül. Csupán az a kérdés, hogyan kellene mindezt nevezni. A forradalom előtti Romániában egyértelmű volt a név: bulldózeres falurombolás. Lehet-e településeket bulldózer nélkül rombolni? A válasz: igen, lehet. Egy-egy negatív döntés meghozatalakor ennek lehetünk a tanúi.

Persze igazuk van azoknak, akik Magyarországon a társadalmi mobilitás alacsony szintjét kárhoztatják. Ismerünk konkrét példát, hogy a Borsodból Győrbe hozott autóbusznyi munkavállaló közül egy maradt Győrben, a többit nem kecsegtette a munkalehetőség, a magasabb jövedelem, visszament otthonába. A képen fekete pont, hogy az egyetlen maradó is munkanélkülivé válhatott közben, mert a városban váltott lovakkal zárták be a gyárakat. Másfelől a nagyobb fokú mobilitást akkor lehet igazán számon kérni, ha ahhoz a feltételek megvannak, márpedig nálunk hiányoznak. A régiek még emlékezhetnek, hogy évtizedekkel ezelőtt központilag akarták felszámolni a magyar tanyavilágot. Aztán amikor kiderült, hogy keddről szerdára egymillió lakás kellett volna a program végrehajtásához, a tanyavilág gyors felszámolása elmaradt.

Senki nem hordja a bölcsek követ a zsebében. Bárki bármit állít, erről szól a rendszerváltás óta eltelt magyarországi két évtized. Nagyobb körültekintésre, empatikusabb magatartásra azonban lehet ösztönözni a döntési fórumokat, az állampolgárokat pedig a közéletben való aktívabb részvételre, adott esetekben erőteljesebb fellépésre. Amíg lent és fönt lényegesen nem változik a szemlélet, túltengenek társaságainkban a negatív hírek. Hacsak nem akarunk világtól, emberektől elzárkózva remetévé válni megoldhatatlannak tartott problémáinkkal.

Jó a szimat

Latinka Sándor jóval a halála után rendőrségi idézést kapott. A nevét viselő, fennhéjázó középfolkú tanintézet eléggé el nem ítéltető módon szolgálati kerékpárt tartott. A kerékpárral valaki a tilosba tévedt, mire a rend őre felírta az iskola helyett, annak névadóját, Latinka Sándort. Mese nincs, mindenki gyanús, aki él és mozog. De gyanús az is, aki már rég elköltözött az árnyékvilágba.

"Ha lehetséges volna fellelni, Maigret felügyelőre kellene bízni ezt az ügyet, amely annak kitalálójával, Georges Simenonnal kapcsolatos" - kezdte egész oldalas írását az olasz Corriere della Sera. A

továbbiakban valóságos krimi tárul az olvasó elé, ezt a krimit azonban nem a négyszáz művet hátrahagyó, Fellininek tízezer szeretővel dicsekvő (Amerika ezerötszázat tud) Simenon, hanem maga az élet írta.

Felszínesen megközelítve merő foglalkozási ártalom is lehet, ha a krimiíró egyszer csak valódi krimi szereplőjévé válik, mondjuk, kémtevékenységre adja a fejét, s talán az igazi kém is ilyesmi jegyében fanyalodik krimiírásra.

A Maigret-sorozat szerzője érdekesebb eset az átlagosnál. A fantazmák mindig nagy szerepet játszottak az életében. Ennek nyilván sokat köszönhet az irodalom. A fantazmák közt azonban vannak olyanok is, amelyekre a KGB irattárából derült fény. Nem véletlenül. 2003-ban, Simenon születésének századik évfordulója előtt röviddel jelent meg az Izvesztyijában Alekszej Tepljakov cikke Csontvázak Maigret papa könyvespolcán címmel. Kiderül, hogy a német megszállás alatt arany élete volt Simenonnak, karrierre vágyott Vichyben, mint kezdetben Mitterrand, valamint náci barátja segítségével igazolást szerzett be faji tisztaságáról.

Egy másik cikk 2004-ben jelent meg a Trud mellékletében. Ebben Maria Stavrova Simenon szovjetunióbeli utazásairól írt. Az elsőre 1933-ban került sor a Trockijjal készített híres interjúja után, a másodikra 1965-ben, a harmadikra 1978-ban. Mindhárom út célpontja a ma Ukrajnához tartozó Odessza volt. 1933-ban a London Hotelben lakott, amelynek a lépcsőzete a

Potemkin cirkáló című film révén vált híressé. A titkosszolgálatok luxusautót bocsátottak az író rendelkezésére. Simenon többször találkozott egy Szonja nevű nővel, akit kémként tartottak nyilván. Első szovjet útja hivatalos volt, a másik kettőre inkognitóban került sor, a KGB azonban mindent tudott.

1978-ban a harmadik út alkalmával az író dedikált könyveket és egy pipát ajándékozott Odeszszának, Maigret pipáját. A pipa azonban nem francia volt, hanem szovjet. Leningrádban, a mai Szentpétervárt gyártották. Mégpedig Alekszej Boriszovics Fedorov mester készítette.

A Szovjetunió Kommunista Pártja leningrádi központi bizottsága három pipát rendelt "Sztálin elvtárs részére" 1948-ban.

Egyet a diktátor 1949-ben esedékes hetvenedik születésnapjára, a másik kettőt pedig szintén neki ajándékozás céljára. Minthogy Fedorov mester a dohányzók "testére" akarta szabni a pipát, legalább fényképet kért az ajándékozandókról. Az egyik a Politbüro tagja volt, a másikban a pipamester Simenonra ismert a KGB-funkcionárius által szállított fotón. Viktor Shukodrev örökös főtitkári tolmács 1999-ben megjelent emlékirataiban közölte Simenon Fedorov mesterhez címzett köszönőlevelét. A kérdés az, mi köze volt Sztálinnak Simenonhoz, hogy neki szánta az egyik ajándék pipát? Viktor Gajduk professzor, egyetemi docens, akadémiai tag, aki ma a szovjet ateizmus történetén dolgozik, felfedte, hogy az archívumban kiadatlan do-

kumentumokat találtak Sztálin külföldi filmekkel kapcsolatos ítéleteiről, amely filmeket privát vetítették a Kremlben. A dokumentum többek között Sztálin csodálatát tartalmazza Simenon módszerét illetően. Az érintett alkotás valószínűleg az 1934. november 7-én vetített, Julien Duvivier rendezte *La tête d'un homme* (Az ember feje) lehetett.

Gajduk professzor feltételezi, hogy Sztálin módszere a kémek és az összeesküvők leleplezésében gyakran támaszkodott Simenon módszerére. "Számomra fontos megérteni a bűn miértjét, a mély motívumait és lényegét, nem aényt, hanem a bűnös életrajzát, környezetét, kis szokásait... Számomra a gyilkos hasonlatos ahhoz, aki tévedésen akarja őt fogni" - vallotta Simenon. Edward Rosenthal amerikai szlavista Lausanne-ban többször találkozott Simenonnal. Kiderítette, hogy mindenkor szívesen fogadta az orosz vendégeket. Így volt ez gyerekkorában a mama Liége-i panziójában, ahol szemtől szemben találkozott Leninnel is. Simenon ismerte az orosz nyelvet. Erre viszont Tatjana Leshenko-Sukhomlina kémnővel, fordítóval folytatott levelezéséből derült fény. A nő legalább tízszer házasodott amerikai milliárdosokkal, művészekkel, újságírókkal. Vendég volt Braque, Picasso, Cocteau, a kommunistabarát, dúsgazdag amerikai mágnás, Hammer, egy Churchill-rokon és Simenon ágyában. Ha valaki azt hiszi, hogy a sorozatos "leleplezéstől", ha lehet, még tovább nő Maigret, illetve atyjának, Georges

Simenonnak a népszerűsége, igen közel jár az igazsághoz. Azt is mondhatnánk, jó szimata van.

Nem alszik senki?

Ha nagyon keresnénk, bizonyára találnánk tudományos adalékot arra vonatkozóan, mi tesz jobbat az emberi szervezetnek, egy közepes, vagy netán csapnivaló művészi produkció vagy egy jó alvás, ha időben még oly korlátozott is. A két dolog szembeállítása csak addig erőltetett, amíg be nem ülünk színházi, zenei estre, és ott gyanútlanul figyelni nem kezdjük a közönséget. Nessun dorma - nem alszik senki, szól a híres ária, s ez talán csak az operai cselekmény szereplőire vonatkozik, a nézőtérre nem. Jó régen volt, hogy a Simon Boccanegra opera előadásán mellettem ült az operaházi igazgató. Erre azért kerülhetett sor, mert véletlenségből egyikünk sem kedvelte a legelső sorok valamelyikét. Talán nem is emlékeznék az egésyre, ha történetesen nem szundít el mellettem a direktor, aki pár évvel hetven felett lehetett.

Erre meg azért emlékszem pontosan, mert kinevezése az életkor miatt feltűnést keltett külföldön is. Magyar ügyekre érzékeny és azokban tudósítói státuszánál fogva illetékes bécsi kolléganő azt kérdezte tőlem, mondja, hogy lehet kinevezni egy hetven felüli embert operaigazgatónak?

Nem biztos, hogy a szállóigével válaszoltam, de megtehettem volna: azért, mert Magyarországon minden lehetséges, ami lehetetlen, és minden lehetetlen, ami lehetséges. S ha már kinevezték, kimondatlanul, szerződésbe foglalatlanul is engedélyezték számára, hogy kissé kényelmesebb tempóban igazgassa a rábizott házat, s óhatatlanul azt is, hogy késői órában, akár előadáson, akár miniszteri fogadáson, akár a villamoson elszunyókáljon.

Tanúsíthatom, hogy a Simon Boccanegra a történetek dacára sértetlenül eljutott a végkifejletig. Ha másra nem, a produkciót jutalmazó tapsra felébredt a direktor, azaz nem esett semmi különös, ami miatt vissza kellett volna kérnie bárkinnek a jegy árát, vagy megfogadni, hogy át nem lépi többé dalszínház küszöbét. Azóta számtalanszor részese voltam nézőként, hallgatóként különböző programoknak. Három nevezetes előadás ajándékozott meg a művészeti élmény mellett a némi zavart keltő, a művészet körébe nehezen utalható alvási többlettel. Az egyik a Prágai Nemzeti Színház vendégjátéka, a másik Mrozsek Emigránsok-ja Garassal, Avarral, a harmadik pedig Shakespeare Szentivánéji álom-ja volt, amely nem a címével, s nem is az élményszerűségével ösztönözte alvásra közvetlen szomszédomat. Végzetes következménye egyik kéretlen plusz produkciónak sem lett, az érintettek viszont kipihenve térhettek meg otthonukba, ahol talán azon elmélkedtek, miért nem aludt el az egész nézőtér.

Az elalvást nem mindig övezte művészi körökben ennyi megértés. Alice B. Toklas a híres Gertrude Steint, s a múlt század eleji párizsi művészvilágot középpontba állító önéletrajzában nem csupán azt meséli el, hogyan ették meg a szegény, éhező magyarok Henri Matisse festőiskolájában a rádiózásra rendeltetett kenyérbelet, hanem elbeszéli a többi között a cigánylány gitárral-témájú Matisse-festmény háttérét. A képhez a festő felesége ült modellt, de munka közben többször elszunyókált, és a feje lehanyatlott. Ettől Matisse mai fordulattal élve annyira kiakadt, hogy földhöz vágta a gitárt. Az összetört hangszer meg kellett ragasztani, s csak azután lehetett folytatni a festést.

A nyilvános produkciók alvó emberével hosszabb idő után a múltkor találkoztam újra. Egy úr a repülőgép pilóták által használatos, elegáns bőrönddel érkezett a kora esti programra. A bőröndöt maga mellé téve helyet foglalt, és szinte azonnal elaludt. Helyváltoztatás nélküli önkéntes távozásnak semmi zavaró jelét nem adta, már ami a zeneileg nehezen leírható, kísérő felhangokat illeti. Csupán fejének félreérthetetlen ferde tartásából, csukott szeméből lehetett következtetni az alvásra. A záró tapsra azonban ő is felébredt, s rögtön "csatlakozott az előtte szólókhhoz", mintha mi sem történt volna. Érdekes volt tapasztalni azt a visszamenőleg is érvényesnek, hiteltelnek mondható jelenséget, hogy az alvókat tapintatból?, félelemből?, közöny? miatt senki nem próbálja meg felébreszteni. Sem azért, hogy

ne zavarják esetlegesen a produkciót, sem azért, hogy le ne maradjanak valami fontosról. Mintha az alvó ember hetvenen felül, hetvenen alul a lényeghez tartoznék. Rendhagyó módon talán oda is tartozik. Álomban, álom és ébrenlét határán, ki tudja, merre jár?

Tűzrakás jéggel

Sokszor téved az ember. Lefogadtam volna bármiben, hogy alkoholbarát ismerősömet hidegen hagyja a közélet, következésképpen egy olyan dolog is, mint Szabó István filmrendező napvilágra került ügynökmúltja, amely a média jóvoltából nagyobb hullámokat vetett a hideg téli napokban. A fogadást simán elveszítettem volna. Ismerősöm kapatosan, mint mindig, a napokban is megállított az utcán, s hogylétem felől érdeklődve egyszer csak felcsattant: "Ügye, milyen szemét volt a riporter?" Hirtelen nem tudtam, miről és kiről beszél. Akkor esett le a tantusz, amikor a következő mondatban a "szegény Szabót" emlegette. Rögtön világossá vált minden, s rögtön válaszolhattam is.

Nem történt semmi. A demokráciában nemhogy megengedett, teljesen természetes, kíváltképpen A szólás szabadsága című, tényfeltáró műsorban, hogy a riporter baráti közvetlenséggel megkérdezte Szabót: "Pista, miért írtad alá?"

Mármint az ügynöki beszervezést tanúsító papírt. Mivel ismerősöm ösztönösen azt hitte, hogy véleményemmel "bántani akarom" a rendezőt, nekem szögezte a kérdést: "miért, te nem írtad volna alá?" A kérdés nem cáfol, és nem bizonyít semmit. Azt persze finoman elárulja, hogy nehéz helyzetekben is van döntés, ami feltételez legalább két alternatívát. Mindig van döntés, ha nincs, akkor is - bárhogyan válaszolok, belemenve az értelmetlen játékba. Ha a helyében aláírtam volna, egyáltalán nem igazolja Szabót, s mást sem. Ha harcosan kiállok, hogy én bizony nem, akkor viszont nem ítélem el őt automatikusan.

Rengeteg probléma van az ügy körül. Butaság például úgy fogalmazni, hogy a "helyében". Butaság, hiszen nem lehattunk-lehetünk a helyében. Az egész ügy, a korabeli történések közelében elég sűrű a homály. Mert a barátok, a pályatársak harcosan kiállnak valakiért, nem sokat jelent. Először is, senki nem bántotta a rendezőt. Csupán nyilvánosságra hoztak egy hírt, amelyben ő kellemetlenül érintett. Hogy ettől egyesek, köztük az érintett is kissé idegesek lettek, érthető. Hogy az egészről mások az idegesektől eltérően vélekednek, legalább annyira érthető. De bántásról szó sincs, hogy itt valami társadalmi méretű összefogásra lett volna szükség. Ne is essen baja senkinek, ugyanakkor médiarohammal, aláírássokkal a mártíromság, sőt a hősiesség szobrát faragni valakiről ebben a konkrét esetben, mulatságos.

Szabó István lelkiismeretével ezer, szeretettől áradó vallomás, százezer aláíró sem számolhat el, csupán Szabó István, aki azért itt-ott ellentmondásba keveredett önmagával. Kit mentett, hogyan mentett, ártott, nem ártott, nem világos. Tovább menve, minden aláíró, jelentéseket fogalmazó mellé oda lehet állítani azokat, akik a következményeket óhatatlanul vállalva hasonló fenyegetettségben nem írtak alá, s a nyomásnak ellenállva nem jelentettek. Azokról nem is beszélve, akik életüket áldozták az 1956-os forradalomban, az azt követő megtorlások során. Az ártatlannak beállított, s talán felszínesen nézve ártatlan jelentések mellett nem tudni, mi hangzott el a személyes találkozásokkor a megbízóval. Ez kérdés Novák Dezső, Molnár Gál Péter, Szabó és mások esetében is. Azt aztán végképp nem tudhatják a beszervezettek, hogy ártottak-e valakinek vagy sem. Legfeljebb azzal áztatják magukat, hogy nem, ugyanakkor félhetnek, hogy igen. Ennél is kényesebb kérdés azonban, hogy az ügynökök előnyhöz juthattak-e valamilyen formában?

Bátornak lenni nem kötelező, s e tekintetben különösen nem érdekes, mit tettünk volna mi Szabó és a többiek helyében. De ha már újra helyettesítgetünk, megmondom, mindenkit lebeszéltem volna, hogy a hírnév és a média adta lehetőségekkel élve mentető akciókba fogjon ebben a furcsa, a maradandó értékeket súlyosan devalváló korszakban és egy ennyire kétes dologban. Nem biztos, hogy az akciók használnak Szabónak a sokszorosan megosztott hazai közvélemény, a

külföld, a nemzetközi filmes szakma szemében. Másfelől abszolút biztos, hogy nem oldják meg Szabó belső problémáját. "Ne kösd be a fejét annak, aki nem törte be, és ne altasd el senkinek a lelkiismeretét, ha bűntudatra ébredt" - mondta a bölcs. "Aki önigazságával igyekszik vigasztalódni, éppúgy vállalkozhatna arra, hogy jégdarabokkal tüzet rakjon."

Lehet számtalan pártolója valakinek, ha so-
kan magát az aláírás tényét nem tudják megérte-
ni és megbocsátani. Ha tetszik, ha nem, ezt tu-
domásul kell venni. Never complain, never
explain. Soha ne panaszkodj, soha ne magyaráz-
kodj, ahogy Disraeli fogalmazott.

Mindezzel együtt senki nem vonja kétségbe az
Oscar-díjas Szabó művészi sikereit, érdemeit. Ak-
kor sem, ha a filmjeit, mondjuk a hitelesség as-
pektusából szükségképpen más szemmel nézi
ezentúl az ember. Más szemmel a történetek után,
Szabó zavart, szövevényes vallomása ismereté-
ben, valamint annak tudatában, hogy idén ünne-
peljük az 1956-os forradalom ötvenedik évfordu-
lóját. Idén, amikor egy felmérésből kiderült, hogy
a magyar fiatalok a nemzeti múltról, a demokrá-
ciáról nem tudnak semmit, s másfél évtizede an-
nak a kárát viseljük, hogy a felnőtt társadalom
lényegében nem tisztázott semmi tisztázandót. A
közelmúlt túl közel van, nem merünk még hozzá-
nyúlni - nyilatkozott Szabó István egy interjúban,
amikor még nem derült fény ügynöki múltjára.
Most már tudhatjuk, miért mondott ilyesmit. Azt

is sejtjük, hogy e tárgyban a filmművészet adóságait aligha ő törleszti majd.

A kenyér élet

Bevetések százait látott, csorbult sütőlapátot őrzök a falusi fészerben. Mintha megéreztem volna, hogy eljön az idő, amikor kipirult arcú pékek kelnek rohamra a világot meghódítani. Péntekről szombatra pékségek hadállásai vették körül hajlékainkat. Bármerre néztünk, mindenütt a tisztas ipar zászlói lobogtak, hirdetve az új korszak eljövételét. Az első meglepetésből hamar felocsúdtunk, és könnyen kitaláltuk, mi lett a bezárt műszaki bolt, a dohányáruda helyén. Pékség vagy pékség. Legfeljebb pékség. Pékfelkelés a pékek városában. Valaki bagett alakú sípot fűjt, s mindenfelől özönlöttek a pékek. Édeskés illat, a sütés illata terjengett a levegőben, ruhánkra finom lisztet szitált az ég. Nincs menekvés, be voltunk kerítve. Szemközt, oldalvást, a sarkon, az utca közepén, a végén, a téren, a kanyarban, a belvárosban, a lakótelepen, tőlünk jobbra és balra egymásután avatták a sütödéket. Jó, jó. Tudjuk, hogy mindennapi betevő, no de ennyire?

Az egyikben a nyitás napját sikerült elcsípnem. A cég forralt bort mért a fagyos utcán a járókelőknek. Az eladók csavart kiflit viseltek a fe-

jükön, kalácsképük volt, és mosolyogtak, mint a császárzsemlye. Nem érdekelte őket, hogy a hetedik talán meg vannak számlálva, hiszen öt házzal odébb van egy másik üzlet, két sarokkal lejjebb a harmadik, s már festik a cégtáblát egy negyediknek. Nem túlzás ez? Miközben az emberiség gyomra a rossz hírektől egyre összébb szűkül, az étvágya vetekszik a girhes macskáéval. Miközben ritka az a hely, ahol igazán jó kenyeret adnak. Azt rebesgetik, most a pékségeket támogatják, ezért a sok üzlet. Kik támogatják? És ha az állatidomítást támogatnák, most majmok viháncolnának az utca kövén? Rákosi Mátyás oda nyilatkozott, hogy demokráciát is tudott volna csinálni, csak nem arra szólt a megbízatása. Ennyi erővel pékséget is nyithatott volna?

Egyéb panaszok elavultak.

Egy helyütt azt írtam, emberemlékezet óta nem láttam nagyméretű kerek kenyeret. Talán Vasban sütnék még ilyent a toronyiak. Meg ott áll Kapuvár közepén Pátzay erotikát lehelő szobra, a Kenyérszegő. Menyecske öregkést feszít a kenyérnek. Nem szükséges Toronyba loholni, megjelentek az üzletekben a három, sőt négykilós kenyerek. Aztán majd jönnek a kamion-, a traktorkerek, s egyetlen alkalommal hazaguríthatjuk az egész évi betevőt. Öröm az örömben, hogy minél több a pékség, annál nehezebb eligazodni, jó kenyeret találni. Két esetben jön zavarba a vásárló. Áruhiányban és árubőségben. A mostani árudömping látszólagos. Azért persze eligazodott az ember. Térkép, iránytű nélkül elirányította a vé-

letlen szerencse. Meglelte az üzletet, ahol fogasztható, hajdani emlékeket felidéző termékhez tud jutni. Boldogságát két-három próba után megosztotta az eladóval, a lelkesedés azonban korainak bizonyult.

Egyszer csak zárva találta a boltot - "családi ok miatt". Semmi több. Másnap megint arra sétált a csalódott halandó. Ekkor már bővebb volt az információ. "Nyitás szombat reggel ötkor". Újabb séta, ezúttal szombati, és újabb csalódás. A pékség zárva. Ugyanígy vasárnap, hétfőn, kedden és szerdán is. Mivel a mindennapit nem lehet mindennap nélkülözni, csütörtökön a halandó veszi a fáradságot, a szomorúságot, felkeresi a majdnem szomszédos konkurenciát. Vesz egy vásári nagydíjas veknit, s ez feljogosítja arra, hogy megkérdezze: mi történhetett odaát? Rossz ötlet. Az ember sem elfogadható, sem megbízható választ nem kap a versenytárstól. "Mondják, meghalt a pék, de azt is, hogy tönkre mentek". Na most, melyik? Ugye, mennyire nem mindegy. Keresem a jóindulatot, nem találom.

Az ilyesmi nem hagyhat nyugodni. A kitarítás szépen megtermi gyümölcsét. Egy nap az autóbusz sarkából neonfényt pillantok meg a pékségben. A fény egyenlő a reménnyel. Hátha. Hát-ha mégsem. Talán majd. Az ellenőrzés nem maradhat el. Lehet, a nap sütött a szemembe, s megcsaltak az érzékeim. Annyira szerettem volna, hogy visszaálljon a régi rend... Talán rosszul emlékszem. Egy óra múlva a visszaúton leszálok a buszról, irány a felfedezett pékség. Valaki éppen

nyitja az ajtót. Jön kifelé, a kezében kenyér. No, lám, vannak még csodák. Még-hogy meghalt a pék, meg tönkre ment... A vitrin, a polcok tele gusztusos áruval. Kenyerek, bio, kukoricás, rozsos, fehér, sötétbarna, kerek magas, és kerek lapos kivitelben, egzotikus sós, édes sütemények. Az eladó kérdően néz rám, mit óhajtok. Mielőtt bármit óhajtanék, a választ várom, mi történt az elmúlt napokban. A felelet lesújtó. "Két fiatal pék az üzletből autóbalesetben meghalt. Egyszerűen nem tudjuk felfogni." "Ezt nem is lehet" - szalad ki a számon, s percekig hallgatok. Nehéz szívvel részvétfélét mormolok. Majdnem megfeledekzem arról, amiért jöttem - a vásárlásról.

Hogyan? A kenyér élet, és nem halál. Otthon vigaszt keresve házi archívumomból előkerestem egy régi riportot, amelyben a kenyérről faggattam dr. Timaffy Lászlót, a kiváló néprajzkutatót. "Sokkal többet jelentett a kenyér valamikor, mint manapság" - mondta. "Valóban az élet alapja volt szegénynél, gazdagnál egyaránt. Ma az emberek többségének nem kötődik hozzá élménye. Régen, legalábbis falun mindenki maga sütötte, s a kenyér az asszony büszkeségének táplálója, értékének kifejezője lehetett. Gyerekkoromban a nyarakat Cikolaszigeten töltöttem, eleven családi emlék számomra a kenyérsütés. Valóságos szertartás volt."

"Hetente sütöttek kenyeret. Négy-hat-tizenkét kerek formájút a család nagyságától függően. A sütés napja szombat volt, de már pénteken megkezdődtek az előkészületek. Megszívták

a lisztet, lemosták a dagasztóteknőt, a keresztfát, megcsinálták a kovászolást, vagy az előző kenyérből félretett tészta volt a kovász. Ha nem korpából, árpából, komlóból, fokhagymából főzték. Csak kezdetlen vízzel szabadott főzni a régi pogány hagyomány szerint, hogy rontás ne legyen rajta. Napfelkeltekor vették a vizet, mielőtt bárki merített volna a kútból. Ezt nevezték kezdetlen víznek. A sütőteknőbe rendszerint bicskát helyeztek, szintén a rontás elkerülésére. A vas, az acél rontásűző szerepére közismert példa a szerencsepatkó."

"A teknőben megvetették a kovász ágát, rátették a keresztfát, más néven kovászfát, gyolcszítával lefedték. Ebbe öntötték a beáztatott kovászt. Majd az egészet leterítették fehér abrosszal, az abroszra, a keresztfa sarkára az öregkést helyezték. A dagasztás végeztével a tésztába szűrták az öregkést, nehogy a boszorkány beleokádjon. A kemencét kukoricaszárral, a Szigetközben úgy mondták, ízikkel, pössel, azaz hosszú rőzsével és szalmacsutkával fűtötték be. A kemence akkor érett meg a bevetésre, ha a feneke szikrázott a szénvonó alatt. A tésztát zsomporokba szakajtották, elcsípték belőle a következő kovásznak valót. A kaparékból lett a kiscipó, a vakarcs, amit mi, gyerekek, annyira szerettünk."

Timaffy László a riportban szolt még a lángossütésről, az aratóbandákról, a kenyeres köszöntésről, a rajkai születésű Oeller Ottó a hajdani aratók ebédjéről, kiszolgáltatottságukról, a kenyérpazarlásról, ami a kenyér minőségével,

árával, a sütődék hihetetlen mérvű elszaporodásával együtt tipikusan mai téma. Ha a koldusnak kenyeret kínálsz, helyette inkább pénzt kér. Aki fogyókúrára adja a fejét, elsőül a kenyeret hagyja el. Érted is, meg nem is. Az embernek eszébe nem juthat, hogy vendégségbe kenyeret vigyen a háziaknak. Leesne az álluk, megszólnának. Felidézem a sofőr emlékét, akivel régen sokat jártam a vidéket. Mielőtt ebédkor a vendéglőben kihozták kedvenc orjalevesét, fogott a kosárból egy szelet kenyeret, megsózta, megpaprikázta, majd behunyt szemmel, áhítattal falatozni kezdett. Éhség? Megszokás? Azt hiszem, inkább szenvedély volt. A kenyér, az élet határtalan szeretete.

Joe Eszterhas

Eszterhás Jóska csákánydoroszlói születésű vasi gyerek, angol nyelvű Hollywood Animal című vaskos memoárkötete 2004-ben jelent meg először az amerikai Alfred A. Knopf kiadó gondozásában. A könyv arról szól, hogyan lett a szerzőből Joe Eszterhas, egyben az amerikai filmmetropolisz legjobban fizetett, leghíresebb forgatókönyvíró fenegyereke, akinek a nevéhez olyan alkotások fűzhetők, mint a legismertebb *Elemi ösztön*, a *Flashdance*, a *Showgirls*, a *Jagged Edge*, a *One Night Stand*, az *Original Sin*, a *F.I.S.T.*

A családjával emigráló, 1944-es születésű Eszterhas küzdelmes utat tett meg, mire a hőn áhított sikerek elértek. Cleveland-ben nőtt fel, kamaszként autót lopott, ivott, papokat vert, hajszál híján börtönbe került. Az 1956-os magyar forradalom leveréséért sajátos módon törlesztett. Záptojással fejbe dobta a Cleveland-be látogató Anasztaz Mikojan szovjet külügyminisztert. Paradox módon papnak köszönheti élete sorsdöntő fordulatát. Tizenhárom esztendő volt, amikor csúfolódó társai közül az egyiket leütötte, és az majdnem belehalt. A börtönt úgy kerülhette el, hogy a három napig élet-halál közt lebegő fiú nem halt meg, valamint a család által követelt ötezer dolláros kártérítést az ugyancsak magyar származású Mundweil atya ígéret fejében letette. Joe Eszterhas apja ekkor havi száz dollárt keresett. A kicsikart ígéret az volt, hogy Joe valamit kezd az életével, mert jobb sorsra érdemes a börtönnél.

A majdani híres "scriptwriter" életének kalandja igazán ekkor indul. Családjával együtt számos viszontagságon megy keresztül, megaláztatások is érik, de ezek megkeményítik, kérlelhetlenné teszik környezetével, később a leghatalmasabb stúdiófőnökökkel, producerekkel, s olyan világsztárokkal szemben is, mint Sylvester Stallone, Michael Douglas, Mick Jagger, Paul Verhoeven. Verhoevent, az Elemi ösztön, később Arnold Schwarzenegger filmjeinek rendezőjét majdnem megverte, mert alá akarta rendelni őt, a forgatókönyvíró. Eszterhas úgy emelte az ázsióját, nem utolsósorban a gázsiját, hogy forgató-

könyvein egyetlen betűt sem engedett változtatni. Nálunk márványba vésték a tételt, hogy a film a rendezőé. A hazai média beharangozóiban az író neve általában nem is szerepel.

Eszterhas szerint a film a forgatókönyvíróé. A rendező feladata az, hogy a rendelkezésére álló eszközökkel filmet készítsen a forgatókönyvből. Costa Gavras, Brian de Palma ezt megértette, többen persze nem, de kénytelenek voltak elfogadni, legfeljebb nem vállalták a munkát. Eszterhas ez sem zavarta. A feliratozásban is elérte, hogy a film az ő nevével kezdődjön. Beszédes adat, hogy az Elemi ösztönért hárommillió dollárt kapott. Beszédes, mert a saját morálján keresztül óhatatlanul a Hollywoodot kiszolgáló filmíró szakma morálját is emelte.

A karrierjét feldolgozó önéletrajzi mű feltárja Hollywood természetrajzát, a pénz és az elvek drámai összeütközésén keresztül elérhető közelségbe hozza a filmezés körüli belterjes világot, ahol az adok-kapok vérre, életekre megy. Eszterhas büszke arra, hogy híres amerikaivá vált, de magyarságát, magyar származását soha nem feledte. A hétszáz oldalas könyvet éppen a sűrűn előfordul magyar betétek, hivatkozások, nevek, emlékek, a múlt századi magyar történelem sajátos, írói szemszögű feldolgozása tehetik a magyar és külföldi olvasó számára izgalmassá. Hasonlót Stephen Vizinczey és mások műveiben lehet tapasztalni. Ugyanakkor az egészset belengi a szomorú felismerés: már megint egy hazánkfia,

akinek hasonló életútra megközelítőleg sem lehetett volna itthon esélye.

Böllöny József dr. Magyarok a nagyvilágban - Életpályák századunkból című könyvében Joe Eszterhast, Hollywood száz leghatalmasabbjának egyikét is besorolhatta volna Alexander Ferenc, Bakay Lajos, Brassai, Lord Balogh, Békésy György, Bárány Róbert, Bay Zoltán, Bíró László, Galamb József, Lorand Gaspar, Kármán Tódor, Mihály Dénes, Teller Ede, Szent-Györgyi Albert és a megszámlálhatatlan többi híresség mellé. Itthon nem lehettek próféták, lettek hát külföldön. Büszkék vagyunk rájuk. Tehetünk mást?

Téma eladó

Mindenkinek nem lehet tetszeni. Ez a címe a francia televízió egyik műsorának, amely csírájában jelzi, nem is akar mindenkinek tetszeni, kritikusan viszonyul a dolgokhoz. Mennyire kritikusan, ez kideríthető abból, hogy Marc-Olivier Fogiel, a műsor fiatal moderátora testőrrel érkezett egy interjúra. A riporternek cenzúráról és öncenzúráról beszélt. Témákról ugyan nem mondott le, de minden adás előtt ügyvéddel átfutja a témalistát! Az ügyvéd figyelmezteti, milyen témák lehetnek potenciálisan veszélyesek, s ekkor fokozott precizításra kéri munkatársait, ő pedig két-

szer annyit dolgozik a csapdákat elkerülendő. A riportok után érkező tiltakozó faxok, fenyegető üzenetek, a jogi következmények kilátásba helyezése próbára teszik az újságírókat, akinek személyes bátorságán, felelősségvállalásán múlik, mi történik a következőkben. Érvényesül-e a demokráciát sértő új cenzúra, működésbe lép-e a sajtószabadságot megcsúfoló öncenzúra, vagy az újságíró hivatatudatban, a jó ügy szolgálatában megerősödve kerül ki a riport utóéletét jelentő konfliktusból? Fogiel, akár beismeri, akár nem, máris önkorlátozáshoz, azaz öncenzúrához folyamodott. Mindenkinek talán még így sem tetszik.

Franciaország messze van, a jelenség azonban fölöttébb ismerős minálunk is. A helyzet annival rosszabb itt, mint a nyugati demokráciákban, hogy több évtizedes diktatúra után vagyunk. A BBC egykori magyar munkatársa szerint hazánkban demokrácia van, de a sajtó nem szabad. A meghunyászkodott, hercigre puhított média a tulajdonosváltás után régi vagy újonnan kelt önkorlátozó ösztönökkel a könnyebb ellenállás felé menetelve igyekszik tetszeni, megfelelni, természetesen nem mindenkinek. A védtelen kisembernek ma nemigen akad pártfogója a békeségre, a sikeres információszerzés érdekében örökös kiegyezésre törekvő médiában. Ez azért baj például, mert a dolgozók érdekeit nem védik erős szakszervezetek. Erős szakszervezetek? Semmiyenek sem védik. Bármerre nézünk, a kisember ki van szolgáltatva az erőseknek, olykor csak a látszólag hatalmasoknak. Ilyen körülmények kö-

zött a túlélés, a megélhetés érdekében sokak szemében tanácsos a hallgatás, a felszólalástól, tiltakozástól történő visszariadás. Ámbár vannak esetek, hogy a törvényes végkielégítésről, jogorvoslatról lemondó dolgozó sem érte el tartózkodással a célját. Ugyanoda jutott, mint a hangosan elégedetlen, a jogaiért valamilyen módon síkra szálló társa.

De nézzük a dolgot egy kicsit a sajtószabadság szemszögéből. Nem olyan régen témát kínáltam illetékesnek hitt, különböző sajtóorgánumoknak. A téma főszereplője egy munkáltató, aki a rendszerváltás előtt ideológiai alapon vezetőként folytatott a magántulajdon ellen heves és elkerülhetetlenül sikeres küzdelmet. Most pedig a damaszkuszi úton haladva, félretéve bármilyen aggályt munkáltatói pozícióban két szerződést lobogtatott az idegsokk határáig várakoztatott, kiszolgáltatott dolgozók előtt. Az egyik a munkaszerződés volt, amelyet azonban csak akkor lehetett aláírni, ha az illető a másik szerződés aláírásával lemondott a dolgozói tulajdonrészeiről. Az érintett dolgozók nem látván más lehetőséget, lemondtak, s így megmaradt a munkájuk. Kérdés, meddig? A jogász az esetet a Btk. paragrafusába ütköző zsarolásnak minősítette, valamint felháborító merényletnek a védtelen kisember ellen. Ugyanakkor azt is megkérdezte, mennyit ér az üzletrész. Szükségtelen tudni. Legfeljebb annyit lehet megjegyezni, biztosan sokat ér, ha a munkáltató korábbi énjét megtagadva harcol nemtelen eszközökkel a magántulajdonért. Nem

volna szép a derekát beadó dolgozót gyávának minősíteni. A tapasztalat körös-körbe arra tanította, hogy a semmit is el lehet veszíteni. Márpedig neki alig van több a semminél. A kapzsi vezető pontosan ezt használta ki.

Felszínes megítélésre sem egyszerű ügy. Átfonja a politika, mint mindent. Talán még jogi buktatókat is rejteget. Tehát körültekintő, idő- és energiaigényes munka, újságírói felelősségvállalás nélkül nehezen körüljárható. Továbbá a sajtó nem garantálhatja a dolgozó biztonságát, magyarul azt, hogy adott esetben megvédje őt a bosszúállástól. Így aztán nem is mutatkozott lelkesedés a feldolgozásra ajánlott téma iránt. Jóval hálásabb a diadalmas eredmény-beszámoló, a globális, vagyis személyeket, konkrét ügyeket megkerülő, általános kritizálgatás, az "egyrészt" és a "másrészt" similabdáival való zsonglörködés, a győzedelmes előremutatás, reménykedés. A bátorság kimerül a provokatív szóhasználatban, a "döglött oroszlán" rugdosásában, a város, az ország, a világ mögé bujdosásban. A város azt beszéli, hogy... Ilyen indítással minden csúnyaságot le lehet írni.

Sokan nem tudják, a lap akkor is felelősséggel, ha úgy tetszik, jogi felelősséggel tartozik. A pártosan pártatlan hazai média is tisztában van azzal, hogy mindenkinek nem lehet tetszeni. Pontosán felvázolta azt a kört, amelyiknek mindenképpen tetszeni, valamint azt is, amelyiknek egyáltalán nem akar tetszeni. Ha néha eltéveszti, akkor sem történik semmi, hiszen nálunk nincsen következménye semminek. Javítani, jóvátenni a

végtelenségig lehet. Nem csoda, hogy fokozatosan kialakult a politikával átszínezett ideális társadalom képe (Spanyolország irigyel bennünket), amely sajnálatosan igen messzire esik a valóságtól.

Mint utaltam is rá, nem lennék nyugodt a mindkét szerződést aláíró, védtelen dolgozók helyében. Több okuk van a nyugtalanságra, mint annak ellenkezőjére. Ám azoknak a "szerencséseknek" a bőrében sem örülnék túlságosan, akiknek most még nem kellett lemondani a tulajdonrészről. Legközelebb talán ők következnek. És az erőket gyámolító, ellustult, öntetszelgő média, mint a társadalom tükörképe pedig majd hallgat. Igaz, az újságíró megtakaríthatja a testőrt, akit úgysem tudna megfizetni. Így vagyunk mi Európában a 2005-ös esztendő vége felé.

Pizsama, frakk

A történelem nem ismétli önmagát, de készülnék fotokópiák. Így nem csodálkozhatunk azon, hogy a "káder nem vész el, csak átalakul" szép emlékezetű axióma a másolás folyamán némileg módosulva "politikus nem vész el, csak átalakul" formulát veszi fel, miközben lényegileg ugyanazt akarja mondani. Legfeljebb akkor kapjuk fel a fejünket, ha a korábbihoz képest szokat-

lan szerepkörben látunk viszont egy-egy letűnt, levitézlett, bukott, háttérbe szorult politikust. Amint ezt leírtuk, rögtön helyesbíthetünk is, mert éppen a fentiek értelmében nincsen letűnt, levitézlett és így tovább - politikus, csupán olyan van, aki pályát módosít, téveszt, szinte hihetetlen, mindig jövedelmezően, másfelől a hasonszőrűek támogatásával a bármikor esedékes kölcsönösség jegyében. Nos, amikor az elmúlt parlamenti ciklusok szürkének igazán nem minősíthető, letűnt, politikus egyéniségét viszontláttuk a Buzera című, a nivótlanság határait a végtelenig tágító, buzera műfajú tévé produkcióban, akkor sok minden eszünkbe juthatott. Szükségtelen megmondani, mi. Inkább affektáljunk, de ne durvuljunk.

Igyekezzünk megtalálni az odahaza viselt "nyelvi pizsama" és az ünnepi alkalmakkor hordott "nyelvi frakk" között "jól szabott utcai ruhánkat", ahogy azt Deme László, a kiváló nyelvész ajánlotta. Külföldiek időnként elcsodálkoznak, mi mindent lehet kiplakátolni nálunk az utcán a demokrácia határait a szabadosság, a pornográfia, a megbotránkoztatás, az ízlésrombolás tartományaiba erőszakolva. Hátha még a nyelvünket is értenék - gondolja ilyenkor az ember. A showman arra kíváncsi, tud-e már szaftosan, magyarul káromkodni a száanalomra sem méltó hazai labdarúgás környékén botladozó idegen futballedző. A fiatalok tudnak, csak nehogy tőlük tanuljon beszélni valaki, mert akkor a szókincse ötszáz alatt megáll. "Nyelvi frakk", mint olyan

nem létezik, s nem létezik a "jól szabott utcai ruha" sem. A közterületeken legfeljebb pizsamás egyének közlekednek, s még több a mezítelen. S ha már ragaszkodunk a nyelvész alkalmazta metaforához, akkor a megszólalási lehetőségek ruhatárát a média harsány támogatásával és vagány példamutatása szerint újabban a kocsmá, a disznóól, az illemhely környékén is kereshetjük. A szemérem, a jó ízlés, az igényes nyelvhasználat egyszerűen odalett. A nagy mágus, a napi kulturális betevő falat, a szem rágógumija, gyanakvó olvasatban a hazugláda, vagyis a tévé ott rontja a beszédet, ahol tudja. De itt nem csupán a trágárságról van szó.

Az Életképek című, koncepciózusan vontatott magyar szappanoperában Horváth Ádám rendező, forgatókönyvíró, s talán zeneszerző egyszerűen nem engedi szegény Hegyi Barbarának, hogy "vacsorát" mondjon. Barbara "vacsit" eszik. Kötelező a "vacsi". Elkészítem a "vacsit", tálaljatok a "vacsihoz", majd "vacsi" után megbeszéljük stb. Istók uccse, csak az lehet az alkotói szándék, hogy elvegyék a néző kedvét a "vacsitól", akarom mondani, a vacsorától. Sikerül. Aztán itt van másik kedvencünk: a "kicsim". A magyar anyák a magyar játszótérek "tévéül" beszélnek a gyerekekhez. A gyerek nem gyerek, nem kisfiam, nem kislányom, nem drága szívem, egyetlenem többé, hanem kicsim. Ez a varázsszó hirtelen egy sereg más lehetséges kedvességet pótoló szülő és gyermek között. Az ász, a dzsoli dzsóker után jöhet a némaság, a gyerektől meg a szülő felé a hálával

teli "fater", "muter". De volt szerencsém munkahelyi főnököt ismerni, aki a beosztottjait "kicsimnek" hívta, s becézgetés örve alatt pedig sorozatosan meglopta őket. A legújabbán labdarúgóklub tönkretételében segédkező televíziós személyiség megtanította az országot "bevállalni". "Bevállalja?" Én aztán nem, hacsak nem vállalom, s akkor már részemről rendben van. Tovább csapongva, mit mondjunk az írott sajtó nyelvéről? Régen így szólt a hatalom a sajtóhoz: "Elvtársak, nekünk nem szépírókra van szükségünk." Ezt kellett mondani, bár már akkor sem nagyon voltak igényes tollforrások. Ám azt a keveset is ki kellett irtani. Ez mára sikerült.

A felsorolt példákból - a végtelenségig lehetne őket szaporítani - levonható a következtetés, hogy Deme László a "nyelvi pizsama", a "nyelvi frakk" és a "jól szabott utcai" ruha emlegetésével valahol az ideák világában élt. Három rend ruha soha nem járt a szegény magyarnak. Nyelvkultúrában sem voltunk olyan gazdagok, hogy ennyi darab között válogathattunk volna. Azóta még tovább szegényedtünk. Az viszont lehetséges, hogy a politika megszorításai ellenére, vagy talán éppen azért, törekedtek az emberek egymással változatosan kommunikálni. Kolozsvári Grandpierre Emil írta Árnyak az alagútban című könyvében, hogy a fényűzést tiltó ötvenes években lódenkabátot húztak a szmokingra a feltűnést kerülendő. Most tiltásokban tobzódó politika direkt módon nem, esetleg az egyoldalúság, az igénytelenség szorongat. A demokráciában buzerálhat-

nak a buzerával, lehet lustának, némának, trágárnak, műveletlennek mutatkozni. Ezt időnként busásan meg is fizetik. Persze miért is ne fizetnék, amikor a hazugságot, a semmittevést is honorálják! Égbekiáltó disznóság, de még mindig nem akkora, mint az, hogy a német labdarúgó edző nem tud magyarul káromkodni. Hát mi a fenével töltötte eddig az időt?

Decemberi ének

Feketerigó énekelt a lakótelepi fügefa ágán ülve. El kell ismerni, általában nem így kezdődnek a hétfalusi csángó népmesék, de hát nem is mese, ami történt a karácsony közeli napok valamelyikén, amikor feketerigó dalolt a lakótelepi fügefa ágán a tízemeletes betonház tövében. Dalolt, és nem rikkantott, ahogy a beszédjavításra alkalmas mondóka szól, s nem is korán reggel, ha már a mondókát említettük, hanem délután. A lakótelepi ember, a homo colonus napi foglalatosságai után ment, mendegélt a magyarokra jellemző görnyedt tartásban, lehajtott fejjel. Nem, nem a hideg, a tél áldásai mellett sok minden mást el kell még viselni ebben az életben. A dalos kedvű madár azonban mintha csodát tett volna. A szokott ritmusban közlekedő járókelők megmegálltak, tekintetüket a hang irányába fordított-

ták, s a koncertező rigót látva, nem akartak hinni a szemüknek. A fásultság egyszeriben eltűnt róluk, kézzel vagy csupán fejbiccentéssel mutattak a fügefá felé, jelezvén, hogy a páratlan produkciót mindenkinek látnia, hallania kell.

Itt volna az alkalom megírni az első, hangsúlyozottan nem tudományos igényű értekezést a feketerigó - a latin nevet mellőzzük - művészi tevékenységéről, különös tekintettel arra a ritkán észlelhető, egyáltalán nem mellékes körülményre, hogy télvíz idején, lakótelepi fügefán ülve, s minden rigóit beleadva... Az értekezés szólhatna a sárga csőrű szólista ízléséről is, ám ízlésről madarak esetében sem vitatkozunk. Szükség törvényt bont, meg aztán a mai rigó a zenepótló bakelit, a nyereszkedő vendéglős kitalálta szintetizátor korában ott énekel, ahol tud. Tehet ő arról, hogy általában villanegyedben lakó, magánemberként fene igényes, ám a köz szemében szakmailag szomorúan fantáziátlan építészek betonrengetegében tengeti az életét, akárcsak maga az ember? Mélységesen egyetértene a vicces kedvű, londoni újságíróval, aki nálunk járva és a szögleteket látva feltette a kérdést: mondja, maguk ennyire szeretik ezeket az éleket? Amikor ezt tudakolta, a fölszíni lakó még nem ültette el a Balaton mellől vagy Baranyából hozott fügefát, amelynek ágán a feketerigó nótára gyűjtött. Az ültetést követően éveket várt, mire a fa egyszer csak növekedni, majd újabb esztendők múlva teremni kezdett.

A lakótelepi ember kínjában mindent kitalál, hogy színesítse környezetét. Diófát, almafát

ültet, virágágyat, sövényt telepít. Egy-két fa már szinte beköszön a harmadik emeleti ablakon. A rigó nem válogatós. Rászáll a fügefára, ha az van éppen a közelben, amikor szerepelhetnékje támad. Maradéktalanul osztja tehát a költő véleményét, hogy motorbicikliről is lehet kergetni a Holdat. Közben persze tanácsos az utat figyelni. Szerelmes rigóról nem mernénk beszélni megfelelő bizonyíték híján. Ámbár ki tudja. Pár méterrel távolabb talán arcát lefátyolozó, piruló veréb szíve dobbant a trillák hallatán. Rigó és veréb? Miért ne. Lehet, mégsem igaz Tardosi Petya megdönthetetlennek hitt ítélete, hogy elképzelhetetlen egy Kossuth-díjas egyetemi tanár és egy takarítónő igaz szerelme. A szerelem mindent legyőz. A romantikának semmi nem állhatja az útját. A kijelentés annyira igaz, hogy rögtön cáfolhatjuk is.

Az újesztendő első igazi meglepetése, hogy a kábeltévé szolgáltató elvette az emberektől a Romantikát. Azt a bizonyos tévécsatornát, amely számolatlanul sugározta a szappanopera minősítésű, folytatólagos történeteket. A merénylet majdnem az éppen induló év első forradalmát eredményezte. A szolgáltató ügyetlenül közvélemény-kutatásra hivatkozott. Minket nem kérdeztek. Önöket kérdezték? Ha a kutakodás célja eleve az volt, hogy a csatornát elvegyék, akkor nem kellett volna a célzatos felmérésre adóforintokat pazarolni. Kiváltképpen azért nem, mert állítólag minden mennyiségben jön majd helyettesíteni Győzike, a harangszót, a Himnuszt nehezen viselő megannyi "sztárriporter". Ha már a meghökkentő

multireklám azt kérdezi, melyik tévécsatornát foglalnánk el forradalmárként, azt felelhetnénk, minden olyan műhelyt, ahol tömegével gyártanak hazugságot, ahol preconcepciókat, sunyi célokhoz bicegő érveket fabrikálnak.

A baj persze csőstül érkezik, ha már érkezik. Mint hallani, egyesek hoppon maradtak, mert a házassuló Elton Johnnak küldött disztáviratot a sztár nem viszonzta üdvözlőlappal a velencei nászútról. Lehet viszont gratulálni egy bizonyos Sharon Tendlernek, aki Cindy névre hallgató delfinnek esküdött térdre ereszkedve örök hűséget. Találgatni sem lehet, mi jön még. A világ újra felfedezte az azonos neműeket, s ezután majd jönnek a mások, a teljesen mások. Delfinek, pintyek, muskátlik, amőbák, galapagosi teknősök, kinek mi, kinek ki tetszik. Elkeseredni mindenesetre nem szabad, ha igaz az, hogy a braziliai Sao Paulo tartomány Biritiba településének polgármestere megtiltotta a polgároknak az elhalálozást. Az indok egészen korszerű: új temetők létesítése veszélyeztetné a település egészséges ivóvízkészletét. A pesszimista magyar mintha legyintve azt mondaná: no lám, már meghalni sem szabad.

Igaz is. Ha az ember nem tudott önként és rigóként dalolva megszabadulni legrosszabb szokásától, az elmúlástól, legjobb erre felszólítani. Amilyen szolgálélek többségében, esetleg megfogadja. Kevesen vannak az olyan derűlátók, mint Salvador Dalí, aki élete vége felé toloszékben távozva a kórházból a következőt üzentte: "Minthogy zseni vagyok, nem halhatok meg, Nem is halok

meg soha. Élni fogok a királyért, Spanyolországért, Katalóniáért." Apró hiba, hogy halandó lévén a szavát nem tudta tartani, de legalább nem akart meghalni, mint annyi más földi jövőmenő. Meghalni nem érdemes, ha egyszer feketerigó énekel a lakótelepi fügefa ágán, a tízemeletes bérház tövében, télvíz idején. Általában nem így kezdődnek a hétfalusi csángó népmesék, sőt egyesek számára kifejezetten giccses lehet a kép, ám mit számítanak a fanyalgók, ha a rigó egyenesen nekünk fütyül.

Kvag Mara

Este, a sötét, rosszul megvilágított utcán két lánnyal találkoztam. Buszra vártam, akárcsak ők. Nagy szatyrokat cipeltek. Talán utaznak, gondoltam, és tévedtem. Mint kiderült inkább nekem lett volna félnivalóm tőlük, mint felszínes megítélés szerint nekik tőlem. Bokszedzésről jöttek, bokszedzésről, ahol egykor a félelmetes becenévvel illetett világbajnok is püfölte a homokzsákot, és ahol egy határozott keménységű hölgy, az edző most még sűrűn figyelmezteti a kezdőket a balettos puhaság, a lassúság, a lazaság veszélyeire. Lám, bokszolnak a nők. Mintha láttam volna a toborzó plakátot valahol. Önvédelmi berendezke-

désre, karakter formálásra hívtak lányokat, aszszonyokat, talán korhatár nélkül.

Az előítéletes magatartás nem menti meg az embert a közhelyes kérdéstől: bokszoljanak-e a nők? Vegyük komolyan a problémát, miután elsütöttük a magától is kipukkanó viccet: nem bánom, üssenek, csak ne engem. Visszakérdezzünk. Miért pont a nők ne bokszoljanak? Menjünk még tovább. Éppen a boksz maradjon ki az életükből, amikor ejtőernyőznek, mélytengeri búvárkodnak, bikákat öklelnek és futballoznak? Maeterlinck, aki nem csupán a boldogság kék madarát énekelte meg, hanem az ökölvívás dicséretét is, lehet, buzgón helyeselné, ha ugyan nem fertőzte meg őt is az évezredes beidegződés, hogy a nők mondjanak le a fizikai erő fitogtatásáról, a harcról, forduljanak be a konyhába, és ott ragadják meg az első főzőkanalat. Inkább bírják rá a férfúi nemet is, hogy költséges, tragikus háborúk helyett, hasznosabb dolgokra fordítsanak pénzt, paripát, fegyvert. Ha másként nem megy, vessék be Lysistrate görög irodalom jóvoltából elhíresült módszerét: tagadják meg a szexet a férfitől, ha az nem hajlandó befejezni a háborúskodást.

Három csinos amazon hirdeti mostanában az országos ebédet különböző pontokon. Az egyik táncbajnok, a másik evezős, kétszeres olimpiai, kilencszeres világbajnok, a harmadik hatszoros kick-boksz világbajnok. Arra gondol az ember, rohanok-e országos ebédet, grenadírmarsot, paradicsomlevest, sertésmáj rizottót előfizetni, mert ők táncolnak, eveznek, kick-bokszolnak? Esetleg

rohanok táncolni, evezni, verekedni, aztán egyszer csak plakáton toborzok híveket a mindent elsőprő országos ebédnek? Már megint a komolytalanság. Egyfelől szeretjük a grenadírmarsot, a paradicsomlevest, a sertésmáj rizottót, másfelől szeretjük a bajnokokat, mi több, felnézünk rájuk. Harmadrészt még a nőket is kedveljük, ha azok kicsit is hasonlítanak a plakátszépségekre.

Könnyű belátni, tévedünk, ha a női ökölvívást önkényesen kiemeljük a világot elborító erőfitogtatás, hogy ne mondjuk, erőszak halmazából. Nézzük csak a hirdető oszlopokat, a falakat, a plakátokat. Emitt aikidóra hívnak, amott karatéra, dzsúdóra, kung fura, capueirára és most legújabban Kvag Marára. Mielőtt félreértés esnék, a Kvag Mara nem a szomszédasszony eladó sorban lévő lánya, hanem szintén önvédelmi sport, mégpedig Izraelben, alkalmazza a hadsereg, a rendőrség, a CIA, az izraeli titkosszolgálat satöbbi. Rohannánk is kvagmarázni, hogy le ne maradjunk a világtól. De a dolog biztos pénzbe kerül, aztán az embert esetleg odacsapják, csak úgy nyekken, tehát kötni kellene egy jó biztosítást is, mielőtt elkezdjük. A legutolsó kérdés pedig: mihez kezdünk vele?

A prédikáló pap azért félti az emberiséget a sok önvédelmi sporttól, mert majd hirtelen használja a megszerzett képességeket, és a földkerekség még békétlenebb lesz, mint manapság. Aztán egyszer csak azt látjuk a tévében, hogy Kínában öreg szerzetesek a kiveszőfélben lévő önvédelmi harci tudást plántálják gyerekekbe, akiknek a

hajlékonyságát megirigyelhetné a nádszál, ügyességét a fán ugráló majom. Hajdanán a félreeső helyeken élő szerzetesrendek így védekeztek idegen, rossz szándékú támadók és a vadállatok ellen.

Hajdani iskolámban rengeteget gyakoroltuk a harcot, az önvédelmet. Osztálytársunk klubban bokszolt, hozta a kesztyűket, és a tízpercekben, főleg a nagyszünetben kemény csatákat lehetett vívni. Ugyanezt karddal is, amit másvalaki hozott. Az egyik szünetben két vérző diákot hordoztak körbe az osztályokban elrettentő például. A két gyerek ököllel próbálta eldönteni a vitát: béke lesz vagy háború? Foghatjuk a kesztyűt, a homokzsákot, az ugrókötelet, hiszen a kérdés véglegesen, megnyugtatóan a mai napig eldöntetlen. Nem árt, ha edzettek vagyunk.

Költő a fán

A fiatal költőnek megjelent az első kötete. Mindenki azt hitte, boldog, madarat lehet fogatni vele. De a fiatal költővel nem lehetett madarat fogatni, és nem volt boldog, bár csak néhány esztendő volt a kötetre, és alig érte el a harmincadik életévét. Nem tudott sok jót mondani a tévériporternek, aki a Nagy Pozitív Riportot remélte megakasztani. "Kiadtak kétezer példányban, ezer a

könyvtárakba kerül, a másik ezerből eladnak hatszázat, és elolvassák kétszázan. A legbiztosabb mód egy fiatal, ismeretlen költő még ismeretlenebbé tételére, hogy kiadják." - mondta. Aki sír, attól el kell venni, hallhatta az ember gyerekkorában eleget. Egy másik mondás viszont azt tartja, ha Athén sír, akkor Spárta nem nevet. Tehát ne nevezzünk, legyünk szolidárisak Athénnal.

A költői panaszról régi bécsi élmény jut eszembe. Egy Helmut Seethaler nevű bécsi fiatalember papírcetliket ragasztgatott a Kärtnerstrassen a fa törzsére. A fát már teljesen beborították a cédulák, ő azonban rendületlenül ragasztgatta, egyiket a másikra, a másikat a harmadikra. A szövegek közben egyre fogytak. A cédulaköltő szándékával nyilván a legnagyobb összhangban az esti korzó járókelői megálltak a szövegfa mellett, böngészgették a cetliket, majd a tüzetesebb tanulmányozás és eltulajdonítás céljából leszedték azokat a fáról. Magam is így tettem. Számos gondolat villant át az agyamon. Először az, hogy az életben nem ismertem volna meg Helmut Seethaler szövegeit, ha azokat bécsi kiadó kötetbe gyűjtve megjelenteti, és könyvesboltok árusítják. Miért pont Seethaler verseskönyvéért adtam volna drága valutát, amikor ahhoz sem jutok hozzá, ami igazán és régóta érdekel? Arra is gondoltam, hogy a bécsi fiatalember, akivel egyébként beszélgettem is, valamiképpen lelki rokona az elsőkötetes magyar költőnek, ám eszé ágában sincs műveit kiadni, inkább a korzó fáira bizza a halhatatlanságát. Evvel persze vállalta a

veszélyt, hogy a magyar turista fűzfapoétát lát benne, költészetében pedig fűzfaköltészetet.

Barátunk nem volt fűzfapoéta. Bizonyos kérdések komolyan foglalkoztatták, töprengését pedig ezen a rendhagyó módon megosztotta a világgal. Miről töprengett? Például a sírásó haláláról, aki harminc év után egy napon az ötödik temetést követően rosszul lett, összeesett és meghalt. Másutt a sertéshízlalásról szól. A faluban etetik a disznókat, aztán levágják őket. Ezt a képet tágitotta aztán a háború elleni tiltakozással. Láta az ezerszer "hizlalt" embert, aki a végén golyót kap a szeme közé. A Közeledő víziója már nem ilyen hátborzongató. Valaki közeledik hozzád, érzed, hogy jön, jön... Egyik akadályt a másik után győzi le, végül mégsem ér el hozzád. Helmut a környezetvédelemmel is foglalkozott. Az ember azt hitte, minél fejlettebb az ipar, annál jobb lesz az élet, aztán az ipar kezdett több kárt okozni, mint amennyi hasznot hozott.

Egyszerre fedeztem fel Seethaler szövegeiben Franz Kafka és Peter Handke hatását sajátos közéleti hangszerelésben. Leginkább a Látogató érkezik a faluba tetszett. Jön az idegen, és mindenki csodálkozik. A falusiak összegyűlnék. "Előveszik" a szemüket, a fülüket, a tátott szájukat, az ökölbe szorított kezüket, mégpedig a polgármesternél tárolt "közösségi ládából". A láda kiürül, már csak egy szócső marad benne, ez a polgármester szája. A kutyák keresik az ugatásukat, a macskák a dorombolásukat, az ökrök felrakják a szarvaikat, a kakasok köszörülik a csőrüket. A

tanár fogja a tanait, a pék a süteményeit. A plébános harangot fest, a paraszt szánt. A betegek feledik a bajukat, a várandós anyák elhalasztják a szülést, a haldokló öreg falulakók továbbra is életben maradnak, a 37-es számú házban a tűz is később kap lángra. A jegyespár kivár, a patak nem csörgedezik, a tyúk később tojik. Mindenben és mindenkiben megerősödik az összetartozás érzése, amely nagy sötét zivatartelheő képében jelenik meg. Dörög, villámlik, kövér, nehéz cseppek esnek az égből, és "elmossák" az idegent a faluból. Maradtak Seethaler szövegei. Az egyik alján üzenet. "További szövegeket küldök egy kis pénz ellenében".

Maradtak Seethaler szövegei? Azért az ő útja sem volt kapros túrós réteszel szegélyezve. A német sajtóból nem olyan régen lehetett értesülni, hogy harminc év után letette a tollat. A távközlési törvény megszegéséért - verseket faxolt mindenfelé - 3500 euróra büntették. Még hogy Magyarország a besúgók, a feljelentők hazája... Seethalert ezernégyszáz-ötvenszer feljelentették. Szerinte az emberek megváltoztak, elveszítették a kapcsolatot a cédulákkal, ahogy ő is. Tizenkétezer költeményt írt, vetett cetlikre, ötmilliószor másolta őket. A tizenkétezerből ezret tart jónak, sikeresnek. Kemény önvizsgálat, ajánlható másoknak is. A világ dicsősége régen elmúlt, a költőké folyamatosan múlik. Kopottas külsejükhöz jobban megy a panasz, a feljelentés, a büntetés, és lám, az elhallgatás.

Mit olvas Márquez?

A papírkacatokkal való leszámolás, a selejtezés nem a dologtól való viszolygás miatt tart olykor órákig, hanem mert néha kincsekre lehet bukkanni, s a kincs megállít. Ha nem kezdek turkálni a napokban régi újságok, prospektusok, térképek, színlapok, levelek és egyebek között, akkor aligha bukkanak rá a Granma című kubai napilap 1989. május 14-i számára, amelyben Gabriel García Márquez *¿Que libro estás leyendo?* (Milyen könyvet olvasol?) című írásában a könyvről, az olvasásról fejti ki gondolatait. A kérdés ennyi év távolából megkésettnek tűnhet, kivált az itthoni Nagy Könyv mozgalom?, akció?, kampány? lecsengése, az V. Győri Könyvszalon bezárása után. Mégsem megkésett a téma időtlen időszerűsége, Márquez izgalmas személyisége miatt. Olyan szempontból pedig külön érdekes, miként került a birtokomba a Granma.

Bár itthon is lehetett kapni a lapot akkori-ban mesebeli öt forintért, az említett számot többel egyetemben Kubából hoztam. Felkavaró napok voltak azok a májusiak az ember életében. Itthon a születendő demokrácia bontogatta a szárnyait, Havannában akkor ítélték halálra, majd nem sokra rá ki is végeztek négy magas rangú katonatisztet. De sok másról is emlékezetes az ott töltött két hét. Lehetett találkozni kiváló

kollégákkal, akik Angolából tértek vissza katonai szolgálatból, ellenforradalmárok sügdostak az ember fülébe a bárban daiquiri mellett, másutt szemrevaló hölgy - rendőrbeszűgő? - tett fel furcsa kérdéseket. A Juventud Rebelde (Forradalmi Ifjúság) ifjúsági lap szerkesztőségében megmutatták Márquez cikkeit, aki régen a lap munkatársa volt, s akkoriban világhírű íróként is küldte írásait. Berlinben történt szerencsétlenség miatt egy napot késett hazafelé a repülő. De nem szeretném felejtetni a tartalmas eszmecseréket, a mulatókat, a festői Bahama csatornát, a trópusi ország rövidnadrágos, kávé-, nádcukor és rumillatú, zenés, táncos, ugyanakkor mulatságos-ijesztően agyonpolitizált életét.

Márquez kötődése a szigetországhoz, a forradalmi Kubához elég közismert, mint az is, hogy részben ez választja el a perui Mario Vargas Llosától. Részben pedig, ha hinni lehet Zuniga professzornak, Columbia madridi nagykövetsége kultúrattaséjának, valami hihetetlen véletlenségből ezen a nagyvilágon egyazon hölgy iránt tápláltak gyengéd érzelmeket, magyarul vetélytársak lehettek. Hogy a lényegről meg ne feledkezzünk, az említett cikkben Márquez az írók közt gyakran elhangzó kérdésből kiindulva - mit olvasol? - megkockáztatja a kérdés értelmetlenségét is. Szerinte az írók többnyire mindent elolvastak már, amit érdemes volt, legfeljebb újraolvassák a könyveket, és ami meglepő, nem is mindig tudnak válaszolni. Csipegetnek innen-onnan, reménykedve, hogy találnak valami hasznosíthatót.

A Száz év magány Nobel-díjas szerzője szerint az olvasás szokását gyerekkorban kell elsajátítani. Általában a jó olvasó szülők gyermekei válnak ugyancsak olvasóvá. A zenetanuláshoz hasonlóan óv attól, hogy a gyerek erőltetve legyen. Ez ellenkező hatáshoz vezethet. A napi zongoragyakorlás felér a kínzással. Egy jeles zenetanár leszögezte: fontos a zongora a lakásban, hogy a gyerek játszhasson rajta. Márquez a költőket elszántabbnak, kitartóbbnak tartja az olvasásban, mint a regényírókat. A regényírók csak azért olvasnak, hogy felfedezzék a hivatás legkisebb csavarjait is, ahogy szétszed és összerak kíváncsiságból valaki egy órát. Egyszer csak költő, író, akár egy átlagos olvasó eljut a pontra, amikor már nem talál új elolvasandót. Ilyenkor következik az ismétlés, az újraolvasás.

Más szokásokhoz hasonlóan az olvasásé is kioltódhat. Nem a fáradtság, nem az irodalom iránti érdeklődés elvesztése miatt. Amikor a gyerek elkapja az olvasás "kanyaróját", tízezer év művei állnak rendelkezésére. Mondjuk az Ezeregy éjszaka meséiből kiindulva a gyerekmeséken, a rajzos históriákon, képeskönyveken át eljuthat a leginkább ajánlatos Bibliához. Amikor aztán túljutottunk Thomas Mann feledhetetlen könyvén, a József és testvérein, felvetődhet a kérdés, miért nem kétszáz kötetbe foglalt intenzív történetként íródott a Biblia is, amely aztán egész életen át tart? Csupán az elengedhetetlen könyvek olvasása igénybe veszi az élet felét. És ekkor jön a kérdés, mit olvasol? A jó olvasó azt válaszolja, nem

olvasok, hanem újraolvasok. Álvaro Mutis, a költő "Proust-fesztiválokat" tartott, amikor Proustot olvasott, majd három éven keresztül lélegzetvétel nélkül a Balzac összes következett. Don Ramón Vinyes habozás nélkül válaszolta: "A legbiztosabb ezekben az időkben nem olvasni semmit."

Az újraolvasás veszélye - így Márquez - az illúzió elvesztése. Egyes szerzők elviselhetetlenekké válnak az idők folyamán. Olvasóként Márquez megőrizte a Herman Melville, Robert Louis Stevenson, Alexander Dumas iránti szenvedélyt. Ellenben William Faulknerrel, akitől a mesterség fontos fogásait tanulta, eltávolodott. Végezetül kitér a könyvesboltokra, amelyek megszűntek szellemi központok, esti asztaltársaságok székelyei lenni. Az embernek megvolt a könyvese, akár a házi orvosa, a saját fogkefeje. A könyvkereskedő szinte személyre lebontva tudta, kit mi érdekel. A mai könyvesboltok nagyok, ahol az újdonságok piacával találkozunk. Egy csapásra eladni mindent, időtöltésül elolvasni, és mehet a szemétre. Márquez úgy látja, ha van valami, amin keresztül megítélhetjük a világ változását, az nem egy úrhajókilövő bázis, hanem a sarki könyvesbolt. "Ha még létezik" - teszi hozzá. Egy kortárs írótól telefonon kérdezték, mit olvas éppen? Gondolkodás nélkül felelt: "Már csak a Time magazint olvasom."

Az író-olvasó találkozóról is sajátos véleményt fogalmazott meg Márquez. Walter Mauro és Elena Clementelli Los Escritores frente al Poder (Írók a hatalommal szemben) című interjú-

kötetben arról beszél, hogy az egyetemek meghívásainak általában nem tesz eleget. Nem hisz abban, hogy az asztal egyik oldalán ül az író, aki mindent tud, a túloldalon meg a semmit nem tudó hallgatóság. A hűsz ember voltaképpen nem hűsz, hanem egy, aki ellenségesen viseltetik a másik oldalon helyet foglalóval szemben. Nincs kommunikáció, nincs egyetértés, kizárt a tanulás lehetősége. Gondolkodott azon, mi a megoldás. Rájött, amikor egy barcelonai irodalom professzor azzal a kéréssel fordult hozzá, találkozzék negyven hallgatóval. Hajlandónak mutatkozott, ám nem az egyetemen, hanem a kávéházban, s nem egyszerre negyvennel, hanem tíz hétfőn keresztül, délután öt órakor négy hallgatóval. Mindenki fizette a saját fogyasztását. Rendkívüli élmény volt Márquez és hallgatók számára. Mindenről beszélgettek, moziról, zenéről, irodalomról, az ő könyveiről, más szerzők műveiről. Végül barátokká váltak. Az író élt a gyanúperrel, hogy a tekintélyelvű egyetemen nem egészen így zajlanak a dolgok.

A gitár és a tocaor

Zorán állva tapsolt Hegyi Barbara oldalán Paco de Lucia koncertjén, szeptember 19-én este a budapesti Syma Rendezvénycsarnokban. A flamenco gitár legnagyobb művészenek produkciója

nem azért volt feledhetetlen, mert Zorán is lelkesedett. Legfeljebb közvetett bizonyíték, hogy az angolszász rögeszmébe tokosodott magyar agynak időnként érdemes az áthatolhatatlan páncél mögül másfelé is tájékozódni, ha az ugyancsak angolszász töltetőre uniformizált közönség látókörét, ízlésvilágát tágítani, élménytárát színesíteni, frissíteni szeretnék.

Nem sokan tudhatják nálunk, mi a flamenco, s a koncert óta sem nőhetett különösképpen e tárgyban az ismeret, a szakértelem. Ezen nem lehet csodálkozni, ha egyszer Camarón de la Isla, a híres flamenco énekes is kereste a szavakat, amikor próbálta a műfajt meghatározni a történeti megközelítésen túl, hogy a Dél-Spanyolországban élt arab, keresztény, zsidó népek zenei stílusának keveredéséből keletkezett. "A flamenco misztérium, néhány sötét hang, amelyeket nem tudok leírni, ismeretlen inspirációk, nem tudom." Amikor a pódiumon felhangzik a fájdalmas, vontatott ének, a háttérben ördögi gitárjáték futkároz, szélesebb tempóban dobognak a cipősarkak, akkor legfeljebb megérzünk valamit abból, ami a flamenco, és ez nagy szó. Nagy szó, mert nem öncélú bravúrnak, technikai képességek látványos fitogtatásának lehetünk a tanúi, hanem a születés, a teremtés csodájának.

A nép lelkéből, szívéből fakadó csoda a legnagyobb spanyol zeneszerző, Manuel de Falla érdeklődését is felkeltette mintegy száz évvel a "cante", a flamenco ének keletkezése után a múlt század huszas éveiben. Az ellentétes áramlatokkal szem-

beszállva, Granadában előkészítette a flamenco énekversenyt. Vonzalmát a bölcsője fölött altatódalokat éneklő édesanyjától, és a jerezi dallamokat dúdoló szolgálólánytól örökölte. Gyűjtőmunkája során neves (Antonio El Polisario, Pastora Imperio, Rosario La Mejana) és névtelen andalúz cigány előadók melódiáit írta le. Fő műveiben, mint például a Háromszögletű kalap, alázattal adózik az andalúziai zenének. Jellemző, hogy amikor száműzetésben meghalt az argentinai Córdoba tartományban, testvére és barátai kevés hátramaradt holmija között egy hangfelvételt találtak, amelyet Diego Bermudez, El Tenazas, a granadai énekverseny első nyertese ajándékozott neki.

Nem véletlen, hogy a hetvenes évek végén a virtuóz andalúz gitáros, Paco de Lucía leróva a hálát a zeneszerző flamenconak tett szolgálataiért, átiratokat készített Manuel de Falla cante jondo hangulataival, motívumaival átítatott műveiből. Ezek gyűjteményéből don Manuel és a flamenco kapcsolatának, s természetesen Paco de Lucía zsenialitásának bizonyítékeként CD jelent meg. A Syma Rendezvénycsarnokban a művész legutóbbi, Los Angelesben Grammy-díjat nyert Cositas Buenas című albumának darabjait szövegezte meg olyan kiváló közreműködők, mint El Pirana (ütők), Nino Josele (gitár), Alain Perez (basszus), La Tana, Montse Cortes és Duquende (ének), Antonio Serrano (harmonika) társaságában. Táncosok (bailaorok) ezúttal nem voltak, akik a cantaorokkal (énekesekkel) és tocaorokkal

(gitárosokkal) együtt teremtik meg a flamenco sajátos atmoszféráját. Paco de Lucia elképzelhetetlenül gazdag, lélekbe markoló improvizációi tökéletesen betöltötték így is a pódiumot. Amit a gitárnak nevezett hangszer hat húrjából elő lehet varázsolni, azt a váltakozva döbbenetes csennnel, majd üdvrivalgással reagáló közönség hiánytalanul megkapta.

A flamenco ilyen magas művészi szinten előadva sértheti a könnyű slágerekkel rontott átlagízlést. A dalok, s önmagában a gitárjáték is arról szólnak, üzennek, hogy az élet kemény küzdelem, az örömkért harcolni, szenvedni kell, hogy embernek lenni, maradni, szeretni és meghalni nem is olyan könnyű. Ahogy egy hangszert, a pódiumot, a közönséget ennyire egyértelműen uralni sem egyszerű. Camarón de la Isla hangja testsúlyának háromszorosát érte aranyban. Ha egyáltalán van értelme a mérhetetlent mérni, a kifejezhetetlent megpróbálni kifejezni, Paco de Lucia, el nino mimado de Algeciras (Algeciras dédelgetett fia) gitárjátékára hasonló mérce alkalmazható.

A zenélő gyors

Amikor az ember utazik, valójában nem tudja, milyen vonatra száll. Tisztában van vele,

hova váltott jegyet, ismert az úticél, lerendezett a visszaút, de semmi több. Fogalma sincs például a légkörről a kupében, aztán kupé-e még a kupé, vagy nyitott szakasz a sorsa, és kénytelen-kelletlen tanúja annak, ki mit uzsonnázik, ki ki-vel társalog, zsörtölődik, csókolóz, újabban milyen mobillal, percdíjjal és miért csacsog. A kalauz kedvét is nehéz kiszámítani, zörög a mozgóbüfés kocsija, csattognak a kerekek, Svájcban bezeg nem, mondta egy zürichi, - Cü-riki - a hangos pedig, akár a repülő fedélzetén, több nyelven figyelmeztet csomagjaink biztonságára, a dohányzó kocsira, nem, nem a kocsi dohányoz, hanem valaki számár örökké rágyújt, és ezért el kell nevezni egy kocsit dohányzónak, ahogy nemdohányzónak, ahogy étkezőnek, ahogy hálónak... Bár esze ágában sincs a kocsinak rántott szeletet enni uborkasalátával, ami igen finom frissen előadva, vagy egy jót szundítani a megvetett ágyban.

Ezzel máris a nyelv tengerén evezünk. Rengeteg úszni nem tudó fuldokol megfelelő felkészültség híján, tördelve, gyötörve a drága anyanyelvet. De a meglepetések sem járnak mindig egyedül. Hova utazott a bevezetőben említett halandó? Divatos ritkaság a hozzá hasonlók életében. Koktélparti Pesten, szabad ilyen rangos valamit sima i-vel írni, vagy csak a luxusadó lerovása után? Az x-et ksz-szel felváltani biztosan tilos, mert azért mindent nem tehetsz meg, mindent nem érhetsz el, és főleg mindent nem érdemelsz meg. A koktélparti Pesten, vagyis a pesti koktélparti mindennel szolgált, amit előzetesen titokban

tartogatott. Chilei zenekar fekete énekessel, zöld, lila, piros, sárga italok jéggel, fehér rummal, (miért nem mondják, színtelen?) megszámlálhatatlan kedves szó, üdvözlés az őszinteség jegyében.

Egyszer csak előkerült a könyv, az irodalom. Az író török hódoltság idejéből származó vidéki háza, amit lebontatott az alapig, majd házszálra pontosan visszaépíttette, a török hódoltság csak ámulna. Úristen, mennyi pénz!, nem csak pénz, hanem a merészek bátorsága. Két koktél ürügyén lassan behálóztuk az országot. A pohár fenekén magunkat láttuk vándorbottal, gyöngyöző homlokkal. Jöttünk Szombathely felől Győrön át Pestre, majd Miskolcra, onnan Kecskemétre, Szegedre, Pécsre, Veszprémbe és a csupa meglepetés Zalába. Mindenütt elidőztünk egy-egy anekdota, közös ismerős, irodalomtörténeti tény, életrajzi adalék, idézhető sor erejéig. A legtöbbet, tőle szokatlan módon Győr adta, ott is az ötödik könyvsalon, a Salon du Livre de Győr, a Győrer Buchsalon, nem ám csak így meg úgy, szóval adtunk magunkra.

A visszavonhatatlan búcsú ideje elérkezvén, nem hajítottuk váll mögé a kiürült poharat, orosz arisztokratákat kopírozva, hogy eltaláljuk a biztonsági őrt, orosz rulettet sem játszottunk életuntan, lapockát is módjával ropogtattunk. Kultúremberek névjegyet és könnyelmű ígéretet cserélnek, amit ha véletlenül, váratlanul beválnak, mindenki puff a bűvös sárkány. Vissza, hazafelé a nemzetközi gyors eleve elrendeltetett. Még egy zacskó csemege az éhségűzés és az alvó uta-

sok fülének kellemes zörgés kedvéért, aztán irány Surány. Az ember persze megint homályban tapogatóz, milyen vonatra száll. Ha aznap reggel azt mondja valaki, hogy tajvani lányok - "tajvaníz gölz" - társaságában tölt másfél órát, és a latin apanyelvet méltatlanul felváltó angol apanyelven igyekszik társalogni ezekkel a kedves vágott szeműekkel, akkor a belvárosi körorvoshoz utalja az örültet, akiről kiderül, nem is olyan örült. A belvárosi körorvost különben aznap megúsza, mert az a legújabb számítógépes beteg-nyilvántartási rendszert kajtatta egy nemzetközi vásáron a koktélpartihoz vészes közelségben.

A jóslat pedig tökéletesen bejött volna. Luyling és Chiumhu, a nevek esetleg pontatlannok, bátorítóan intettek, a kupé, ha tetszik, a fülke szabad. A két tajvani lány összemosolygott. Itt szívem szerint megállnék egy pillanatra. Csak azért, hogy egy szédült olvasószerkesztőre emlékezzek. Aki azzal az ötlettel állt elő pizsok jó dolgában, körkörös alkalmatlansága tetőpontján, hogy nem két vietnami katona, hanem vietnami két katona. Jócskán megelőlegezte a mai kort, amikor nyelvhasználat ügyében sem törvény, sem gát, sem ízlés, sem igényesség. Kiváltképpen az írott sajtóban. De térjünk csak vissza a nemzetközi gyorsra a két összemosolygó tajvani lányhoz. A mosoly azt mondta, most mi lesz? Az útitárs ugyanarról hallgatott, most mi lesz? Luyling és Chiumhu beszélgettek. Természetesen kínai anyanyelvükön. Majd az egyik kínai brosúrából, amelyen egyetlen felismerhető valami, a német

város, Heidelberg neve szerepelt, felolvasott a másíknak. Lágyan, kissé selypítve, mintha csak a kínai nyelv szépségéből, gazdagságából akartak volna mintát adni a mellettük helyet foglaló idegennek.

Nem voltak híján az abszolút figyelmességnek, mert egyszer csak a latin apanyelvet méltatlanul felváltó angol apanyelven megszólították az idegent. Mivel az idegenbe is szorult némi figyelmesség, megdicsérte beszédük lágyságát, finomságát, zenéjét, majd arra kérte őket, olvassák fel nyugodtan a heidelbergi egyetem történetét kínaiul. Felolvasták, majd arra kérték az útitársat, beszéljen magyarul, írja le a legjobb magyar ételek nevét. Így került a túrós, a mákos rétes neve fehér papírlapon tajvani birtokba. A szorgalomból egyébre is futotta volna. Apánk az erdei gombázás előtt kinézett az ablakon, az eget kémlelte kedvező jelekből arra a következtetésre jutva, hogy olyan idő lesz, mint a túrós rétes. Olyan szép. Legyünk tehát pozitívak, mint a túrós rétes. Anyánk viszont, ha álmélkodva összecsapta a kezét, azt a dolgos két kezét, a mákos lencsét emlegette. A vágott szemű lányok a pörköltet, a pogácsát, a rántott szeletet ismerték. Az idegen eszébe jutott, hogyan próbálta a múltban Mikszáth A pénzügyminiszter reggelije című novellája dravida nyelvű változatának a titkát megfejteni, persze eredménytelenül. Könnyebb dolga volt Rooseveltnél, hogy a nachtkaszin tartotta kedvenc Mikszáth-regényét, a Szent Péter esernőjét angolul.

Az előzékenység és az őszinte kíváncsiság határtalanul bájos ötvözeteként fogalmazódott meg a kérdés, olvasson az idegen is a saját anyanyelvén. Könyv mindig akad a tarisznyában, tehát pillanatokon belül rövid történetek keringtek a kupében faltól falig, Luylingtól Chiumhuig. Nevetések, sóhajok, mosolyok, dicséret a zeneiségért, s ekkor rádöbben az ember, nem is kis felelősség másoknak, kiváltképpen kérdésre az anyanyelvedet bemutatni. Ebben az értelemben talán könynyelműség is volt fajtánk jellemzésére elmondani az anekdotát, hogy a magyar Magyarországon szeretne dolgozni, Németországban keresni, Svédországban élni. Tajvannak igen tetszett az egész, jót nevetett rajta. Elismételtette kétszer is, hogy Heidelbergben, Münchenben azonnal elmesélhesse. A németek talán kijavítanák, lehet, a svédek is. Ennyit az aktualitásokról.

Az út Győrben véget ért, a tajvani lányok utaztak tovább Münchenbe, majd Heidelbergbe, az V. Győri Könyvszalon meg két napra rá birtokba vette a várost. Az eseményeken megszállottan figyelte az ember a magyar nyelv zeneiségét. Lukács Sándor színművész versmondásában, összekötő szövegeiben, Kun Miklós történész izgalmas monológjában, Faludy György kifogyhatatlan adomáiban, Spiró határozott, világos előadásmódjában, Kornis Mihály szeretetteljes vigasztalásában. A Nobel-díjas Kertész Imre bársonyos, meleg hangja az irodalmi kávéházak atmoszféráját hozta a háttérben kellemes szalonmuzsikával. De kell-e ide muzsika, amikor minden művészet, a vers is

zene akar lenni és az is lesz. Hordozója, átviteli eszköze a nyelv magában is zene, magában is zenél. Borges szerint azért szeretne minden zene lenni, mert a zenében a tartalom összekeveredik a formával. A költő, aki írt milonga szövegeket, abszurdnak érezte a zene szavakkal való kiegészítését. Poétaként abban hitt, hogy a költészetnek is megvan a zenéje. Felháborította volna Verlaine-t, ha tudomást szerez arról, hogy a verseit megzenésítették. A zene benne volt a szavakban.

Sir Ifor Ivens angol irodalomtörténész úgy látta, hogy a szó hétköznapi célokra használva elkopik, mint hosszú használatától a fém pénz. A költő viszont igyekszik felfrissíteni a szavakat. A versben úgy rendezi el azokat, hogy a zenéből nyerhetőhöz hasonló örömet eredményeznek. A szavak normál körülmények között jelentést hordoznak. A muzsikust nem ellenőrzi jelentés. Van olyan költői törekvés, amely az értelem, a jelentés nyűgétől meg akar szabadulni, s a zeneiségre helyezi a hangsúlyt. Mint ahogy az ellenkezője is tapasztalható, hogy a jelentés az elsődleges.

Luyling, Chiumhu, a két tajvani lány adta az ötletet, hogy a könyvszalont nyugodtan lehetne anyanyelvi szalonnak is nevezni. A könyv van előtérben, és magasodott útjelzőként a Városháza előtt, valójában a nyelv viszi a főszerepet, az anyanyelv muzsikál a pódiumon, a felolvasó esteiken, az interjúkban, a mesékben, embertől emberig, könyvtől szerzőig, szerzőtől olvasóig, ahogy egy nemzetközi gyors kupéjában is, amelyet két különös anyanyelv muzsikája töltött meg egy rö-

vid, de annál emlékezetesebb utazás erejéig. A tajvaninak kínai volt a magyar, a magyarnak kínai volt a kínai, de jobban értették egymást, mint az első pillanatban várható volt. A világ talán nem is olyan bonyolult.

A mosoly országa

Hol nyaralsz az idén? - kérdezi ismerősöm. Pannóniában - válaszolom, látszólag komoly zavart okozva. A zavar viszont azért nem zavar, mert jóval nagyobb bajt okoztam régen, amikor a hasonló érdeklődésre azt mondtam: sehol. Sehol? Olyan nincs. Én tudom, hogy van, ő tudja, hogy nincs. Nyaralni kötelező. Nincs pénzed? Akkor is. Utálsz nyaralni? Nem számít. Meghaltál? Csak tetteted magad. Nincs menekvés. Ő kinézte volna belőlem ezt is, azt is. Tény, valamikor utazgattam. Lefogadna bármibe, hogy pénzem is lenne rá, szerrinte titkolózom, csak nem tudja, miért. Nem titkolózom. Ám ha az egyenes válasz ilyen probléma, akkor ezen túl azt mondom: Pannóniában. Az mégis csak van valahol. Nem meri megkérdezni, hol. Talán nem tudja. Titokzatosan hangzik, mintha azt válaszoltam volna, hogy a Hebridákon vagy a Petrezselyem szigeten.

A vicc az, hogy a Pannónia félig igaz. Amennyiben a közelmúltban rövid időn belül há-

romszor is a Pannónia expressz vonattal, a Pannóniával, a Pannóniában utaztam. Fölösleges írnom, hogy reggel hat ötvenötör indul, mert fennállása óta pontosan még soha nem sikerült indulnia. Moldovának a hetvenes években még igaza lehetett, hogy frankó lenne, ha itthon minden legalább úgy működne, mint a sokat szidott vasút, de mára Moldovát túlhaladta az idő. A vasútról nem is szólva. Magyarországon a menetrend azért létezik, hogy legyen mitől eltérni. Télen azért, mert hó van, nyáron, mert nincs hó, végül eljutunk az abszolút meggyőző csakis. Miért késik? Csak. A hangosbemondó kéri a türelmünket, ami roppant rejtélyes fenomén. Akkor is van, ha nincs, akkor sincs, ha van, azaz van, azaz nincs. Kérik, és megkapják. Nem ingyen. Az utas fizet. Belföldi viszonylatban méregdrágán. Persze az utas igazságtalan, soha nem számítja, mit, mennyi mindent kap a pénzéért.

Tizenöt évvel a rendszerváltás után egyre nagyobb szerepe van a nosztalgiának. Ha már nem lehet a perspektívának. Drezdában színes Trabantokat bérelnék olcsón városnézésre. Pannóniában a Pannónián utazhatsz, ahol minden a régi: a zsúfoltság, a kényelmetlenség, a kosz, az örökös késés, a lassúság, a zaj, a csattogás, a lökdösődés. Nyáron jó, ha leckét veszünk utazás előtt egy cirkusztanodában, ha a kalandvagyó fiatalság folyosót, bejáratot, kijáratot, átjárót, mosdót eltorlaszoló hátizsákhegyein át akarunk kelni. Mindent szóvá lehetne tenni, csak nincs hol, másfelől úgy járnánk, mint a hajdanán rend-

őrileg elővezetett Csoóri festőművész barátjával. Nincs igazság a földön, miért is lenne hát egy a múltból itt felejtett előregedett vonatfélén, amely csökönyösen őrzi a kelet-európaiság összes ismérvét - negatívban. Az összeset. A hat ötvenöt-kor induló szerelvényt elérhetted fél nyolckor, aztán még rákészt fél órát, hogy a nosztalgiát mélységesen átérezd. Az egy és negyedórás menetidőre illik rákésni legalább egy órát, hogy összejöjjön a proletár két és fél, és azt hihesd, még három évig tizennyolc éves vagy, mert megállt az idő. Egyszerű. Néhány ötletes vasutas megállította.

Hol nyaralsz az idén? - kérdezte ismerősem. Pannóniában - válaszoltam, látszólag komoly zavart okozva. Az amerikás rokon is Pannóniában nyaralt az idén, csak nem utazott Pannóniával, amivel őt elértem, hogy kikísérjem a reptérre. Aznap a New York-i járat csekély öt órát készt. Hármát Ferihegyen, kettőt még valahol összeszedett útközben. Overallos, sárgamellényes, nyakkendős emberek szaladgáltak le-föl a gépre vezető lépcsőn, kis szállító járművek cikáztak a betonon. Valamelyest aggodalmas, ha egy hatalmas Boeing közelében csavarhúzóval, kalapáccsal rohangáló egyedeket látsz az indulás perceiben. Aggodalmas, és nem hiszed, hogy elkészt utast várnak. Még aggodalmasabb azonban, ha azt hiszed el, amit - utólag kiderült - az utasoknak mondtak, hogy a légkondicionálót javítják. Az indulás perceiben? Aznap lezuhant egy gép Görögországban.

Az idegbaj határán, teli bizonytalansággal szabadulsz a reptértől, felkészülve további viszonytagságokra, hogy a nosztalgia úgy igazán kiteljesedjen. És akkor a Keleti pályaudvaron megcélzod a neked kirendelt Lehár expresszt. Expresszekből a Pannónia után természetesen elegend van. Nosztalgiából is megárt a sok. Lehangoltan felkapaszkodsz egy kocsira, s hirtelen ráébredsz, rossz vonatra szálltál. Minden csillog-villog, világos, tiszta, ömlik a kényelem, a kalauz most jött divatbemutatóról, a hátizsákos ifjúságot elkergették. Saját fülkéd van. Az üléseken az ÖBB, az Osztrák Vasutak írásos tájékoztatója, ráírva: Lehár. Mégis jó a vonat. Nocsak. Még hogy jó... Röviden közlik a névadó Lehár Ferenc életrajzát, a jelek magyarázatát, menetrendi adatokat.

A másodosztályon áramcsatlakozás a laptopnak, nagytermes nemdohányzó kocsi, javított mobilvételi lehetőség, rendelhető női, külön csendes szakasz. Az első osztályon bőrbevonatú ülőgarnitúra, napilapok, hetilapok ingyen, étel- ital-felszolgálat a fülkében, értéktárgyak megőrzése. Az üzleti osztályon: itallal köszöntenek, munka- és tároló felületek a laptopnak, a táskának, minden üléshez áramcsatlakozás. És ami már végképp érthetetlen: az érted való szüntelen, ám eredményes fáradozás közepette arra kérnek, közd a kifogásaidat, hogy még jobban szolgálhasanak. Mit akarnak ezek? A napnál világosabb: le akarnak nyűgözni. Soha nem szeretted a güzülőket, a strébereket, az eminenseket, akik képtelenek lazítani, de ezek valahogy közel férköztek a

szívedhez. Csupán egy a gond. Mi lesz Pannóniában a Pannóniával tizenöt évvel a rendszerváltás, tizenöt hónappal az uniós csatlakozás után? Megmondom, mi lesz. Szinte látom, hogy olcsón bérelhető Pannónia expresszvonatokkal megyünk városnéző túrákra. Ez lesz csak a mosoly országa.

A vendégfűl

Barátomtól hallottam a vendégfűlről. Beszélgetésünk közben szólt a televízió. Megszokott háttérzöreje, ha egyáltalán van beszélgetés. Futballmérkőzés pergett éppen. Magyarok játszottak külföldiekkel. A meccs a mi szempontunkból vesztesre állt, mégpedig reménytelenül. Semmi akadálya nem volt hát, hogy barátom elmeséljen egy esetet, ami őt mélységesen felháborította.

Utazgató ember lévén, egy nap távoli város éttermében üldögélt pohár sör mellett. Ne gondoljon senki a szokásos vendéglátóipari közhelyre, hogy sokat kellett várni a pincérre, vagy a sör meleg volt, s egyik vagy másik dolog korbácsolta volna fel a kedélyeket. Barátom két korty között a látószögébe eső asztalra lett figyelmes, az asztalnál is egy öregemberre, aki csak ült, mint a többi vendég, azaz mégsem egészen úgy, mert az asztal előtte üres volt. A vendéget azonban máris észrevette egy fiatal pincér. Nocsak, mindjárt felveszi a

rendelést, aztán minden rendben. Hátulról közelített az öreghez, nem mintha így tanulta volna a szakmát okító iskolában, ha egyáltalán tanulta. Ki tudná megmondani, mi játszódik le a magyar pincér elméjében, magyar étteremben, magyar vendég láttán? Bizonyára nem találta volna ki senki, hogy az összes lehetséges alaphelyzet, vendég-felszolgáló kontaktus közül olyasmi következett, ami következett.

Barátom egyszer csak azt látta, hogy a fiatal pincér megfogta a vendég fülét, és nagyot csavart rajta. A mozdulat félreérthetetlen volt. Az öreg is pontosan úgy értette, ahogyan kellett, rögtön nehezményezte is a méltatlan bánásmódot. Nem lehetett tudni, mi volt a váratlan cselekedet oka, egy biztos, nem illett az öregek hete rendezvénysorozat legjelesebb eseményei közé, s mondjam-e, hogy a fennálló nemzedéki ellentétek tompítását sem segíthette elő. Barátom felháborodott, ennek azonban nem adta tevőleges tanújelét, noha bátorságán, testi erején nem múlt. Egyszerűen nem akart hinni a szemének, hogy ilyesmi előfordulhat napjainkban, amikor más rendbeli érintettekkel egyetemben a vendéglátósok is a forgalom megcsappanására panaszkodnak.

Az ember azt hinné, hogy a szakma a leg-agyafúrtabb ötletekkel verseng a vendég kegyeiért, a meglévők megtartásáért, a nem alaptalanul elveszítettek visszacsalogatásáért. A fülcsavarás meglehetősen agyafűrt ötlet, ám aligha szolgálhatta eredményesen a kitűzött célt. Az utána történetekről nem is beszélve. Barátom hallótávolságából

ítélve az öreg keményen kikérhette magának az udvariasság alpári megnyilvánulási formáját, s talán a mai fiatalokra is tett néhány keresetlen megjegyzést. A pincér azonban teljesen a kezében érezte a vendég fülét, s nem is akarta elereszteni. Megfogta az öreget, és érzékeny hallószervénél fogva kipenderítette az ajtón, aztán szempillantás alatt eltűnt.

Az öreg körülményesen feltápáskodott, összeszedte leesett szemüvegét, és a vendégek részvételtjes tekintetétől kísérve elbotorkált. Barátomat meggyőzték a tények, megállított egy idősebb pincért, és kikérte a véleményét a látottakról. "Nem volt szép - így a pincér -, mert ugye a lába el is törhetett volna az öregnek." Barátom nem szeret az igazság bajnokának szerepében tetszelegni. Azért másnap felhívta a szóban forgó vendéglő vezetőjét. Ő nem tudott az incidensről, ellenben megígérte, hogy kivizsgálja a délutáni partiban történt incidenst, amelyért beosztottját előzetesen máris elítélte, egyben visszahívást ígért a vizsgálat eredményét illetően.

Tartotta ígéretét. Meggyőződött arról, hogy az eset valóban megtörtént, és úgy, ahogy barátom azt előadta. Az öreg ittas volt, ezért nem akarták kiszolgálni. A fiatal pincérnek azonban nem szabadott volna bántania a vendéget. Az agresszió csak szaporította vétségeinek számát. Éppen a felmondását töltötte. Aznap dolgozott utoljára. Amúgy is sok baj volt vele. Örülnek, hogy megszabadultak tőle. A történet tehát pozitív fordulatot vett. Legfeljebb az lehet aggasztó, hol csa-

vargatja a történetek után a pincér a vendégek fülét.

Sárkányvér

A színész ránézett a lányra, s mert a lány tetszhetett neki, így szólt a fiúhoz: - Ez a lány vigyáz a könyveidre. A jóslat olyannyira bevált, hogy a lány a fiú könyveivel együtt lépett le a kapcsolatból. Vigyázott a könyveire. A fiú nem sajnált semmit, a Megszabadított Jeruzsálem (kiadás az 1700-as évekből) azért fájt neki. A Child Haroldot megemésztette volna. Szabó Alajos bekeretezett fiú portréja, a kínai opera jelképjelmeztára is megbocsátható, de a Megszabadított Jeruzsálem... Könyveidet nem bízhatod másra. Mit lehet mondani, ha az ezredforduló után Joseph Heller 22-es csapdáját hozzák, amikor a kérdés egészen más volt. A 22-es eredetileg sem tetszett, évtizedekkel ezelőtt. De a pesti ember nem azért utaztatta Joseph Hellert, hogy felbosszantsa vele a megrendelőt, aki egészen mást rendelt. Borért jött Nyúlra, mint már annyiszor. Miért pont Nyúlra, amikor vehette volna az irányt Tokaj, Eger, Villány, Somló, Szekszárd, Sopron felé is? Rokonlátogatóba érkezett Győrbe, ám ez még mindig nem magyarázat Nyúlra.

Egyszer rokonaival ellátogatott Lengyel István hegyközségi hegybíró, a Pannonhalmi Borút Egyesület elnökének a szurdokvölgy partjába vájt pincéjébe, s ott a hordók mélységes fenekére nézett. No, nem annyira, hogy onnan ne tudott volna felmerülni. A néhány pohár nedű azonban, amit legurított a gazda szívélyes asszisztálása, a rokonok szeretetteljes biztatása közepette, megtette a hatását. Azóta Nyúl feliratkozott nála a preferált idegenforgalmi nevezetességek közé, különös tekintettel fent nevezett pincére, valamint annak boraira.

A pesti ember lassan elhordja a nyúli hegy termését, a vidéknek alig hagyva valamit. Ez persze csak tréfa, amit mindig érdemes elsütni, ha arra lehet számítani, hogy fokozza a rokonlátogató és a borharapó kedvet. Legutóbb a közismert fajták felsorakozása után, a gazda eltűnt a pince mélyén, ahonnan kisvártatva pókhálós üveggel tért vissza.

- Na, ezt kóstolja meg.

A gazda töltött. A pesti ember vizsgálta a bor fényét, illatát. Mozdulatai hozzáértésről, s nem utolsósorban tekintélyes borivó tapasztalatáról árulkodtak. Belekóstolt. Belekóstolt, és csetintett. Elégedett volt, de ennyivel nem érte be. Tudni akart a borról mindent. Elsősorban a nevét.

- Sárkányvér - mondta a gazda, s a vendég a nevet tökéletesen találónak vélte.

Az összetétel, a készítési eljárás titokban maradt. Mindössze annyit lehetett elárulni, hogy

a fajta szabadalmazásának komoly, elsősorban anyagi okai vannak, márpedig a gazda súlyos hitelfelvétellel nehezítette az életét, a dologról ennél fogva egyelőre nem lehet szó. A demizsonok megteltek, a számla rendeztetett, a társaság elköszönt a gazdától, a pincétől, majd a kellemes tavaszi napsütésben kivételesen nem lefelé, hanem felfelé vette az irányt a hegyen. Decemberben, karácsony előtt a hasonló törekvés kudarcra ítéltetett volna, olyan jeges volt az úttest. Ezúttal nem háruult akadály a séta elé. Közvetlen közélről lehetett figyelni a hegy egyre élénkülő életét. Szemügyre venni a portákat, amelyek mindennél beszéde-
sebben árulkodnak pénzről, pénzszűkéről, ízlés-
ről, annak a hiányáról, szorgalomról, lelkületről, egyszóval mindenről. Innen nézve ma már hihe-
tetlen, hogy valamikor amolyan magyarországi falurombolás keretében a község a hegyet pusztu-
lásra ítélte, annak lakóit a faluba való költözésre szorítva.

Régen volt, a hegy ma újra él. Jöttek a vá-
rosiak, az idegenek, a betelepültek, a külföldiek. Több száz máshonnani szívja a nyúli levegőt, s
építkezik kissé össze-vissza, mintha nem lenne
táj-, környezet-, műemlék- és egyéb védelem,
mintha az ízlést az emberiség a hegy lábánál
hagyta volna, ha volt neki egyáltalán. Tisztelet a
kivételnek, a régi paraszti portáknak, pincéknek,
a körültekintéssel, tapintattal tájba illesztett
építményeknek. Pincét fúrnak a hegyoldalba. A
talajmaró egyre beljebb hatol a löszfalba. Fiatal
pár ölelkezik egy ház kiásott, lebetonozott alap-

ján. Másutt a tulajdonos terméskövet fest. Ízlésből, egyszerűségével, emberi léptékével minta lehetne a majdnem háromszáz éve emelt kis kápolna, amely mellett szabadtéri misézésre alkalmas térség hívogat kőasztallal, kőkereszttel. A kápolna hűsvétra készül. Egy asszony létrán állva tisztítja az ablakot. A bejárat előtti vízelvezető árok korlátján piros szőnyeg kiterítve. Porolásra, templomtakarításra várhat.

Megállunk, ahol a házak sora véget ér. Megyünk a hegyről le, visszafelé. Joseph Hellert teljesen elfelejtettük. Az sem baj, ha a nyakunkon marad. Legfeljebb tovább ajándékozzuk, mint a kabarétréfában a "soponyai gyesznókolbászt." Könyvvételt sem bízatsz másra. A könyv kényes portéka, mint a bor. Kényes, mint a költségesen szabadalmaztatható nyúli sárkányvér, amelyet a gazda a tetszés örömhírét lesve töltött a pesti ember poharába.

Menni vagy maradni?

Egy szóval nem mondtam Ménkü Marcinak, induljon a Hargitáról Svájcba, annyit azonban elismerek, hogy amikor két furulyaszó között valamelyik kantonátusból hozzá címzett meghívásról beszélt, biztattam, vegye a kalapját, és induljon. Messziről hozott udvariassággal figyelt a

szavaimra, majd a témát röviden lezárta. "Nem megyek, minek menjek, mit keressek én Svájcban." Mintha csak Balczó Andrást, a legendás, öttusázót hallottam volna. Hogy is mondta, a róla szóló filmben? "Igen, volt meghívásom edzőnek csillagászati összegeként Kanadába, az USA-ba, Olaszországba, de nem akartam szegény tanító lenni a gazdag családnál." Még azt is mondta, hogy el lehet hagyni mindent, mindenkit, de a hazát nem.

Ménkű Marci, pásztor, népzeneész, hangszerkészítő a Kristályvölgyből maradt. Pirospozsgásan, borostásan ott forgolódott a múltkor a vásártéren. A kezében furulya, a hátán tegez, nyílveszők helyett fűzfa sípokkal töltve, elől a lajbizsebben ugyancsak sípok. A laikusnak minden síp, ami fűjható. Ő lenne a megmondhatója, melyik flóta (harántfurulya), melyik pánsíp, nád-síp, kaval, tilinkó, somogyi hosszú furugla, gaszba, csángó ikerfurulya. Talán több is van, de ennyi fért a kezembe nyomott, házi készítésű, egyszerű névjegykártyára. Bizonyítékaul annak, hogy Ménkű Marci a Kristályvölgyből, a hargitai havasokból nem hallgatott a svájci havasok hívására. Maradt.

Az újbóli találkozás filozofikus gondolatokra indította a sekszpiriánus embert, akibe évszázadok örökségeként beleette magát a halhatatlan hamleti kétség: lenni vagy nem lenni? Lenni vagy nem lenni? Ez itt a kérdés? Ménkű Marci be nem teljesedett, fiktív svájci kalandja valami mást sugallt. Az emberiség alapvető kérdése nem lehet

olyasmi, ami rajta kívül áll, ami már a születés előtt, sok-sok stáción keresztül egészen a természetes elmúlásig bezárólag máson múlik. S ha nem a "to be, or not to be", akkor mi? Alapvető kérdésnek lennie kell. Akkor is, ha nincs. Ménkű Marci számára életének egy adott pillanatában jelentkezett a tipikus huszadik századi, középkelet-európai feladvány: menni vagy maradni?

Személyes, konkrétan neki szóló kérdés, tőle várták a döntést valakik, valahol. A döntésbe beleszólása nem volt senkinek, s bár az sem lebecsülendő, csupán a körülménynek. Mert körülmény mindig van. Marci a Hargitán hagyott családról, újszülött gyerekekről beszélt, akiknek szeretetet, gondoskodást, s persze összemuzsikált, furulyák eladásából származó pénzt visz időnként. A megélhetés, a túlélés kényszere el-elszólítja, de nem kérdés a lenni és a nem lenni. Létezni elkerülhetetlen, ha már vagyunk. Látszólag választható, de a létparancs szerint nincs választás. A parancs teljesítendő.

Menni vagy maradni? Egy másik zenész is ott forgolódott a múltkor a téren. Gitáros. Ménkű Marcitól kőhajításnyira, zöld lódenba burkolózva, zsebre dugott kézzel, s már mondta is a magáét, a tőle megszokott, ismerős monológot. A monológ lényegét úgy lehetne összefoglalni, hogy mindenki ostoba, aki itthon dolgozik éhbérért. Akinek esze van, az elmegy, természetesen nyugatra. Meg hogy szégyen, amikor az embert a saját országában lopni kényszerítik. Hohó, álljunk csak meg! Ki kényszerít és kit lopásra? Miért kellene min-

denkinek kereket oldani, hogy aztán sivár pusztaság maradjon okkal, ok nélkül elégedetlen nemzedékek szomorú nyomaival? Udvariasság ide, udvariasság oda, a közbevetés elkerülhetetlen. Legalább egy köhintés, egy krákogás, annak jelzéséül, hogy mi is itt vagyunk, sőt mások is itt vannak, és kissé furcsállják, nem a különvéleményt, hanem az elrugaszkodott különvéleményt. Meg aztán komám, te beszélsz? Hiszen te is maradtál, mint annyian mások.

"Igazuk volt azoknak, akik elmentek, s azoknak is, akik maradtak" - intett békességre a kilencvenöt esztendő Faludy György nem is olyan régen. Anélkül, hogy kedvezni akart volna bármelyik tábornak. Ő megpróbálta mind a kettőt. Többször maradt, és kiderült, ez nem mindig olyan könnyű. Többször ment, noha ez sem felelt meg olykor a várakozásnak. A létezés misztikus valami. A látszatok sokszor megtévesztik az embert. Irodalmi példával élve, Guy de Maupassant számos igazságot kimondat a hőseivel, akik néha a legegyszerűbb lények. Nem ritkán cseléd-lányok, mint az író egyik regényében Rosalie, az úrnője életébe bizarrul belekeveredő (a férjet elszerető, tőle gyermeket is szülő) szolgáló.

Mikor Jeanne, az úrnő tönkrementen, porig alázva, tragédiákkal a háta mögött végre magához ölelheti saját haszontalan fiának a gyereket, vagyis az unokát, a házhoz visszakerült, gazdájával kölcsönösen megbékélt Rosalie így szól: Látja, asszonyom, az élet nem mindig olyan jó, de nem is mindig olyan rossz, mint hisszük. A szol-

gáló tudott valamit, rájött valamire, mint ahogy Ménkű Marci, a tilinkós pásztor, népzénesz, hangszerkészítő a Hargitáról.

Csörög az euró

A magyar megéhezett. A nyála elcsorgott a gusztusosan piruló grillcsirkék láttán, szemével felfalta a "langost", a barnára sült fehér kolbászt. Könnyelműen majdnem sörivásra adta a fejét, de azon kívül, hogy megcsörgette tizennégy euróját a zsebében, nem tett semmit. Illetve dehogy nem. Kitikkadva a kétórás jövés-menéstől, a járműtengerben megkereste tizenkét éves autóját. Előke-reste az elemózsiás szatyrot, majd nagyot harapott az otthon elkészített szalámis szendvicsbe. De jó is nyugaton!

Mióta lehet, minden hónap első szombatján ellátogat a szomszédos Ausztriába, a felsőöri vásárba. Képtelen Oberwartot mondani, ha mindjárt nem tetszik is a nemzetietlen kozmopolitáknak. Mellesleg a helységnév tábla kétnyelvű: Oberwart-Felsőőr. Rosszabb időkre is emlékszik. Éppen Felsőőrrön panaszkodott neki régen a pedagógus, hogy a magyar nyelv iránti érdeklődés lelohadt az ottaniak körében. A vasfüggöny elszigetelte a kintieket az itthoniaktól, s ezt kénytelenek voltak tudomásul venni. Részben az érvénye-

sülés iránya Bécs, eszköze pedig a német nyelv volt. Most magyar szóban nincsen hiány. Reggel hattól, a jelzett szombatokon autókaravánok indulnak Szombathelyről, Vas megyéből és messzebből a felsőöri vásárba, amely mind jellegében, mind méretében elüt az itthoniaktól.

A jelleget szükséges hangsúlyozni. Beszélhet mindenki, amit akar, az életszínvonal égbekiáltó különbsége a zsidópiacra is lemérhető. Kint jóval kevesebb az egyenesen szemétre való vacak, a gyanús eredetű holmi, jóval több a szellem korlátlan szabadságára utaló kulturális termék, mint minálunk, mások az árusok, akik között egyre több magyar is akad. A többség azonban a nézegető vevők között található. Az osztrák elad, eszi a grillcsirkét, a fagylaltot, issza a sört, a kávé, vásárol. A magyarok nézegetnek, lézengenek, alkudoznak, és általában nem vesznek, vagy csak keveset. Mobilon hazaszólnak: "Képzeld, a harmonikát elvitték." "Hiába, még korábban kell jönni" - oktatja hitvesét az asszony. Hónapokkal ezelőtt jégcsákányt vettek az ásványgyűjtéshez. Trockij vére nem szárad rajta. Azelőtt robotgépet találtak, amelyik úgy robotol, mint az élet.

- Láttad Simándy József német nyelvű nagylemezét?

- És te Udo Jürgenst, Elvis Presleyt, meg az orsós magnót?

Ilyen párbeszédnek tanúja lehet a szemlélő. Az osztrákok viccelődését is figyelné, ha nem volna olyan kegyetlen a nyelvjárás. A magyar díspárnákat gusztál. Darabja öt euró. Népviseleteket

lenget a fogason. Tetszenek neki a faragott bútorok, a puskák, a díszkardok. Túramotort bőgetnek, mert az is eladó. Kabalának plüss állatot venne, olyant, ami még nincs. Van kutya, mókus, medve, zsiráf, elefánt, macska. Nehéz újat találni. Hús euró centért turkáló. Minden köcsög, szalag, hamutartó hús cent. Még itthoni szemmel is olcsó. Éppen ezért gyanús. S ha gyanús, nem lesz üzlet, arra mérget lehet venni, de nem Felsőőrön, és nem euróért.

Majdnem szerzett a magyar tűzpiros műbőr kabátot, de aggasztotta a méret, majd a műbőr, majd a piros szín. Majdnem vett olasz cipőt, negyvennégyest. Felpróbálta, két számmal nagyobb volt a kelleténél, tehát elállt tőle. Napokkal később már itthon megbánta. A számozás nem mindig mértékadó. Majdnem vett diavetítőt, de a diaképek nem méretarányosak. Plusz baj lehet az árammal. Akkor meg minek. Üres kézzel mégsem akart hazatérni. Segélykérőn nézett körbe az áru- és árustengerben. A szerencsáját a ponyván kereste, a bűnügyi regénynek nevet adó ponyván, a könyvek közelében.

Két klasszikus között kezdett ingadozni. Emitt John Lennon, amott Wolfgang Amadeus Mozart. Nem akármilyen párosítás. A magyar igen komolyan verte a fogához a garast. A pengés messzire hallatszott. Négy euróért vaskos német nyelvű album, rengeteg fekete-fehér fotóval John Lennonról, benne városi könyvtár pecsétje. Kézenfekvő a társítás, hogy az itthoni könyvtár a legszükségesebbet alig képes beszerezni, nem

mást. Miből telik ezeknek John Lennonra? Honnan szerezte az árust? Nem ez a lényeg. Ideadja kettőért vagy sem? Az idős, jól szituált férfi a fejét ingatja. Éttermi utalványt mutat, hogy a pénz nem ér semmit. Nekünk viszont rengeteg az a két euró. Hivatkozna a magyar történelmi kapcsolatainkra Joe Eszterhás után szabadon, aki megtette Arnold Schwarzeneggerhez írott levelében. Nem ment semmire. A magyar nem felejt. Az osztrák sem. Nem hatódik meg. Ha a szomszéd nem iszik kávé, nem iszik. Ártalmas az egészségre, még az a finom bécsi kapucíner is. Ja, ha így lebeszélnek, az más.

Nézzük a riválist, Wolfgang Amadeust. Egyszer már fogta a magyar a könyvet, Marcia Davenport híres életrajzát, "a csodagyermekből emberi géniusszá fejlődött zeneszerző élő, meggyőző portréját, amely egy nagyságot kelt életre", ahogy a New York Times kritikája fogalmazott 1956-ban. Ekkor volt Mozart születésének kétszázadik évfordulója. Marcia Davenport a művet örök barátjának, Arturo Toscanininek ajánlotta. Idén Mozart-év van, a kétszázötvenedik évforduló. Az ember, mint zene- és Mozart-rajongó óhatatlanul adósnak érzi magát. Innen már csak egy lépés az egyezés.

- Hogy az ára?

- Hat euró.

- Kettőt szívesen adok érte - száll le az alsó régiókba ajánlatával délvidéki tapasztalatai alapján a magyar. Az első körben nincs üzlet. A vevő tovább köszál, és szem elől téveszti az árust.

Drámai fordulat. A könyv kell mindenáron. De nem hat euróért. Kettő. Ez a jelszó. Majdnem feladja a keresést, amikor újra megpillantja az ő Mozart-tulajdonosát.

- Két euró, asszonyom, mert még kávé is szeretnék inni. Meg a Hoferban kávé, sajtot, csokoládét venni, de ezt már nem teszi hozzá.

- Három - mondja az asszony.

- Kettő.

- Kettő ötven.

- Jó, legyen.

"Mind a ketten marha jó üzletet kötöttünk"

- udvarolt a magyar a múltkor a honi zöldségpiacon a kofának. Ezúttal nem mondhatta. Nem illett Mozarthoz.

A piros hűtő

Várbalog nem Macondo. Nem létező vasútállomása mögött nem húzódik banánültetvény. A neve nem takar virágot, gyümölcsöt nem hozó, trópusi faféleséget, amelynek anyagából csónakot, konyhai eszközöket fabrikálnak, s az Encyclopedia Britannica sem tünteti föl, mint az afrikai Tanganyikában vándorló néptörzset. Mindennek dacára Várbalog irodalmi főszereplő lett, akár a kolumbiai Macondo Gabriel García Márquez több könyvében. A szellemi szférában,

vagyis, ott, ahol minden lehetséges, Várbalog kez-
zet foghat a távoli Macondoval, s ez Maija Asunta-
Johnston finn írónőnek köszönhető, aki még a
Bécsben székelő Nemzetközi Atomenergia Ügy-
nökség alkalmazottjaként évekkel ezelőtt aligha-
nem végleges otthonra talált Várbalogon.

A szerénységéről ismert Maija valószínűleg
elhárítaná a Márquezzel vont párhuzamot, de et-
től még igaz: ahogy Várbalog íróvá avatta, úgy
emelte művei visszatérő hőségé a települést és
annak lakóit. A várbalogiak csupán hallomásból
ismerhetik irodalmi tevékenységét, miután A pi-
ros ruhás asszony háza, az Egy év egy boldog asz-
szony életében, a Nők nem esznek retket című
könyvek Helsinkiben jelentek meg finn nyelven. A
hallomás azonban, úgy látszik, elég volt, hogy
megkedveljék a szerzőt. Az idegent szívesen igazít-
ják útba egy kívülről egészen hétköznapi, belül
azonban elbűvölően barátságos, igazi finn szau-
nát is rejtő házhoz, ahol a piros ruhás asszony
lakik.

Spanyolországban élő finn barátom kedvé-
ért látogattam el Várbalogra, hogy ajándékba
küldhessem Maija könyvét. A megbeszélte idő-
pontban éppen a kertben szorgoskodott
mosonszentpéteri házaspárral. Régi disznóól szét-
szedésén fáradoztak. Nem éppen nőnek való
munka. A falusiaknak azonban egy fokkal termé-
szetesebb, mint az, hogy valaki számítógép előtt
ül a napos verandán, és szebbnél szebb történe-
tek elmesélésén fáradozik hetekig, hónapokig. A
bútorokkal, tárgyakkal jól benépesített konyhá-

ban foglaltunk helyet, ahol a tekintetet tűzpiros hűtőszekrény uralta, mellette széken vaskos kézirat, legújabb könyvének kefelevonata. Újat aligha mondunk, hogy a hűtő is irodalmi hőssé vált Maija tollán. A legfontosabb hírrel szolgálunk azonban, amikor eláruljuk, hogy az elmúlt napokban megjelent Helsinkiben az író legfrissebb műve. A címe: A piros hűtőszekrény.

A szerző hangsúlyozza, nem érzi magát profi írónak. Az íráskor használt nyelvezete egészen egyszerű, mert lényegében harminc éve nem él Finnországban. A finn nyelvet nem ismervén, nem tudjuk eldönteni, mennyire hiteles irodalmi szemszögből az önvallomás. Az egyszerűségből mindenestre tőkét kovácsolt Maija. A konstruált, mesterkélt nyelvet mellőző stílus egyenesen az olvasók, és tegyük hozzá, a kiadó szívébe talált. Nem véletlen, hogy egyik könyve megérte a negyedik kiadást, hogy a másikat most fordítja valaki Bécsben a szerző közreműködésével német nyelvre. Továbbá az sem véletlen, hogy tömegével kapja a leveleket finn olvasóitól egyenesen Várbalogra.

Butaság az írótól azt firtatni, miért arról ír, amiről ír, de annak ismeretében, hogy Maija atomügnökségi munkatársként megfordult a nagyvilágban az USA-tól Koreáig, Tajwanig, csak megkérdézhette az ember, miért nem az USA, Korea, Tajwan, s miért Várbalog. Miért? Azon kívül, hogy az említett országokban rövidebb időt töltött, indirekt módon válaszolhatunk A piros ruhás asszony háza című első könyvét fűszerező, német

és angol nyelvű leveleknek köszönhetően. "Fehér gyöngyvirágok édeskés illata a fénnel pásztázott veranda finom ívében, és kint a csendet megtörő pusztai szél időnkénti susogása, amely a zöld lombok közt táncoltatja a rózsaszín virágszirmokat." - lelkendezett Christa és Karl. Barátnője, Isabel az első pillanatban beleszeretett a házba, amely őt nagyapja Lisszabontól harminc kilométerre lévő farmjára, az ott töltött gyermekkorára emlékeztette.

A szerénység nem szenved csorbát azzal, hogy Maija az egyszerű nyelven előadott mindennapi történeteket tartja alkotói erősségének. Fiktív és valós elemeket felhasználva tűnődik könyveiben az életen, s hiteti el olvasóival, érdemes álmodni, mert az álmok időnként teljesülnek. Ezt már nem csupán a finnországi hívei tudják, hanem a bécsi finn közösség tagjai is író-olvasó találkozóik jóvoltából. Maija nem olyan régen Győrött, a Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár vendége volt. A nyelvi korlátok, nem csupán a kiváló tolmács segítségével, leomlottak. A neki ajándékozott számtalan befőttes üvegbe azóta finom, saját készítésű lekvárok kerültek. Maija Asunta-Johnston nem fél a házi munkától, sőt erőt merít belőle. Úgy, ahogy Illyés Gyula mondta egykor, hogy fizikai munkával piheni ki a szellemi, szellemivel a fizikait. Várbalog mind a kettőt megadta az írónőnek. Mondhatni, befogadta.

Most a szirének

Ha elfogadjuk, hogy a művészet hozzászólás sajátos eszközökkel a világ dolgaihoz, akkor nehéz helyzetbe is hozhatjuk Magyarósi Péter fotográfust. A felelősséget vállalhatja, de Arany János után szabadon azt is mondhatja: gondolta a fene. Pedig biztos gondolkodó lény. Tekintettel volt a befogadóra, amikor egy téli napon, heves hóesésben Afro Lady című kiállítására invitált. A meghívó akkor rózsaszín bugenvilia erdővel koszorúzott, egzotikus fekete szépség fotójával nyomtatékosította a sokat ígérő csábítást, a fényképezőgép jóvoltából megelőlegezett tavasz ígérétét. S az érdeklődők jöttek seregestül, hogy a guineai apától és magyar anyától származó Charlotte Oumu Beny száz színnel, hangulattal, mozdulattal, megigéző pillantással, mosollyal ékes portréiban elmerüljenek.

Most is leírhatjuk, amit akkor. "Miután túljutott az ember a megalapozott irigység jogos pillanatain, hogy Magyarósi Péter nem tudni, hány órán, napon, héten át hódolhatott a fotózás örvéin a női báj ezernyi árnyalatának az adriai tenger titokzatos szigetein, délvidéki városok bűnre csábító sikátoraiban, átadhattuk magunkat a filozofikusabb megközelítésnek. Először is feltűnő, hogy valaki, talán megsokallva a tényleg tökéletlen világban kizárólag a visszataszítót, az em-

berben ördögít kutató, több évszázada tomboló művészeti trendet, merészel valami olyasmit mutatni, ami tagadhatatlanul dacol a démoni megszállottsággal, a randaságkultusszal, az aberrálttal, abnormálissal." Leírhatjuk annál is inkább, mert Charlotte Oumu Benyrről készített felvételekben most is el lehetett merülni. Mi több, a kiállítás sugárzó szépségű főszereplője ezúttal is megjelent a tárlatnyitón. Csak most nem talpig hófehérben, barna köldökkel, hanem szerényebben öltözve, de ugyanazzal a fénylő fekete hajjal, tüzes szemmel, méz mosollyal.

A mostani Szirének, a többes szám is erre utal, a guineai-magyar lány portréi mellett más modellek fotóit, páros aktokat is felvonultat. Anélkül, hogy az alkotó szándékával feltehetően szöges ellentétben nemtelen szépségverseny alakulna ki a képeken. Minden egyes fotó önmagában ható érvényességgel mesél az emberi testről egy bizonyos helyzetben, életkorban, az emberről, aki történetesen fiatal nő, a mindennapok nem törvényszerűen irigylésre méltó szereplője. Hogy mi játszódott le a megnyitó túlnyomórészt férfiakat felvonultató közönségében, azt persze nem tudhatni. A szirének végül is azért vannak, hogy énekükkel meggondolatlanságra csábítsák az esendő hajóst, aki viasszal a fülében védekezhetne a csábítás ellen.

Védekezhetne, ha bolond lenne.

A veszéllyel egészen másként kell évezredek óta szembenézni. Talán úgy, ahogy a fotográfus. Félelem nélkül, tele várakozással, jóleső ér-

zéssel, a felfedező örömeivel. "A ruha teszi az embert. A mezítelennek kevés vagy egyáltalán semmi befolyása nincs a társadalomban" - jegyezte le Mark Twain csupán azt tanúsítva, hogy olyan időben élt, amikor aktfotókat nem tettek szemlére a kiállítótermekben, az újságos standokat nem lepték el ledér nőábrázolások, summa summárum a kitárulkozás és a képmutatás egyaránt jóval szűkebb korlátok közé szorítkozott. Ma, amikor a meleg házasodásának törvényesítési hulláma után éppen a többnejűség, a poligámia elismertetéséért indul polgárjogi mozgalom, holnap pedig talán majd egyebek is következnek, forradalmi erejűnek hat egy tárlat, ahol az aktualitását soha nem veszítő női test szépségével érvel, ellenérvvel óhatatlanul a művész.

Nem sok idő telt el az Afro Lady-től a Szirénekig, mégsem találjuk ismételtetésnek, unalmasnak a látottakat, mert ami szép, az egyben igaz is, és nem lehet megunni. Röviddel ezelőtt Prágába kalauzolta el fotóival a közönséget Magyarósi Péter. Bizonyos szempontból kihagyott lehetőségnek érezhettük a tárlatot, amennyiben adós maradt azzal a plusszal, amiért a műemlékek, az építészeti remeklések mellett érdemes a cseh fővárost felkeresni. Ugyanakkor nem kifogásolhatjuk a gyakori bemutatkozást. Fotóra, képzőművészetre, zenére, színházra, táncra, filmre egyszóval mindenre érvényes Rilke irodalomra vonatkozó tétele: ha képes valaki írás nélkül létezni, akkor ne írjon. Magyarósi szemlátomást

nem képes fotózás nélkül létezni. Biztatásra alig ha van szüksége.

Cseréljünk pénztárcát!

Szakállas vicc, de úgy látszik, elévülhetetlen. Így kézenfekvő, hogy újra meg újra előveszünk, például most, amikor a hazai közélet jó ideje már a viccek tartományában toporog, és betegre kacaghatnánk magunkat, ha nem lenne az egész életbe, zsebbe vágóan siralmas. Tulajdonképpen karikatúra volt a szép emlékü Ludas Matyi címoldalán. A hazatérő férj idegen pasassal kapja rajta a feleségét. A delikát helyzetben a feleség így védekezik: "Jenő, te inkább hiszel a saját szemednek, mint nekem?" Nos, az "igenek" elsőprő győzelmével végződött népszavazás után indokolt zavarában a miniszterelnök is valami hasonlót tesz: "Emberek, maguk inkább hisznek a szavazás eredményének és a saját pénztárcájuknak, mint nekem?" Az önmagukért beszélő számok, a közhangulat szerint így van, az emberek inkább hisznek életük tényeinek, mint a politikusoknak, a kampányszövegeknek. Ez azonban nem ingatja meg vélt igazában a kormányfőt. A tőle megszokott széles mozdulattal felnyúl a levegőbe, és leemeli onnan a létező legképtelenebb érvet. Azt mondja, négy millió, azaz a szavazásra jogosult

állampolgárok fele otthon maradt. Ez szerinte őt igazolja. Trükkökért az ellenzék sem megy a szomszédba, tehát úgy válaszol, hogy az otthon maradtak egy része azért nem voksolt, mert bízott az "igen" fölényes győzelmében. Innentől kezdve aztán a csata már az irreáliák világában zajlik. Az egyetlen realitás, hogy a kormánykoalíció elbukta a népszavazást, és ez előre vetíti, hogy majd az idén még esedékes másik népszavazást is elbukhatja.

Vereség esetén azt is megtehetné a vesztes fél, hogy fejet hajt, elismeri a másik győzelmét, és levonja a megfelelő konzekvenciát, amely a törvény visszavonásától kezdve a koalíciós partner által is ajánlott lemondásig terjedhet. Egyelőre semmi nem terjed. A fair play szabályait sokkal egyszerűbb másokon köszörülni, mint önmagunkon. Jelenleg még a magyarázkodás, a mentség keresésének időszaka van. A dolog markánsan emlékeztet a nemrég elhunyt amerikai sakkszénire, az "Achilles sarok nélkül született Achilles", Bobby Fischer esetére. Henry Kissinger, amerikai külügyminiszter annak idején felhívta telefonon, hogy a világ legrosszabb sakkozója akarja kihívni a világ legjobb sakkozóját, álljon ki megküzdeni vele. Amerikának a vietnami háború és egyéb ügyek következtében akkor jól jött volna a szenzációs siker. Amit a hadsereg nem tudott kiharcolni a keletázsiai dzsungelben, azt Fischertől várta volna el a politika. A világ legrosszabb sakkozója egyébként az igen csak kiváló szovjet Szpasszki mester lett volna. Fischer kiállt, és

látványos csatában megverte az orosz, aki megtapsolta ellenfelét. "Szpasszkij gentleman" - ismerte el a győztes. A szovjetek, akiknek szintén óriási presztízs volt a mérkőzés, gyanakodni kezdtek. Kitalálták, hogy Szpasszkij narancsitala meg volt mérgezve. Szétszereltették az orosz székét, hátha annak a vázában rejtőzik valami, ami elszívta Szpasszkij energiáját.

A magyar kormány jelenleg éppen a narancsital vegyelemzésével, az ingatag kormányzói szék szétszerelésével van elfoglalva, és ebből bármi kiderülhet. Egyelőre a legfontosabb kijelenteni, hogy a kormány a helyén van. Igazi banánköztársaságokban szokás az ilyesmi puccskísérlet után. Magyarország sajnos már elég régóta egy banánültetvények nélküli banánköztársaság, ahol a kormány legfeljebb önpuccsoló kísérleteibe bukhat bele, abba bizonyos jelek szerint igen nagy valószínűséggel. Mivel a győztes előtti főhajtásról az utóbbi esztendő beidegződése szerint szó sem lehet, jól le kell hordani a népet, amely ingyen utazást, sört és még ki tudja mi mindent nem akar. A nép persze kapásból válaszolja, hogy mindenki magából indul ki. Főleg aki tavaly kilencszáz millió forinttal gyarapította a vagyonát, a nép pedig egyre elkeseredettebb, reménytelenebb küzdelmet vív az élet általános drágulása, a vásárlóerő gyengülése, a növekvő infláció, a szolgáltatások megfizethetlensége, a forint romlása ellen. Ki akar itt bármit is ingyen? Mi van itt ingyen? Mindent keményen meg kell fizetni etióp

színvonalú keresetekből, nyugdíjakból kemény nyugateurópai árákon.

Mivel Magyarországon a demokrácia a gye-
rekcipő előtti mezítlábas állapotban leledzik, so-
kan még ott tartanak, lehet-e a népnek vélemé-
nye, helyes-e, ha az átlagember kinyilvánítja aka-
ratát. A népszavazás után pár nappal azt lehet
mondani, a népszavazás üdvös dolog. Legalább
belőle, ha máshonnan nem, a hatalom megtud-
hatja, minden mozdulatára feljajdul valaki, min-
den intézkedés milliókat érint így vagy úgy. A ha-
talomnak talán mindegy, az érintetteknek nem.
Egy kormány nem csupán, és nem elsősorban
nemzetközi szervezeteknek, távoli központoknak
tartozik felelősséggel, adott esetben elszámolás-
sal, hanem országa népének. Ideig-óráig figyel-
men kívül lehet hagyni azok tömegeit, akiknek a
megbízásából kormányoz, egy ponton túl azonban
hegyibe dől az építmény, amely maga alá temeti.
Nagy baj, ha erre a nép figyelmezteti a kormányt,
amint ez most is történt. Miután az empátia, a
szolidaritás érzését leginkább odafönt a hatalom-
ban kellene erősíteni, javaslatot tehetnénk egy
abszurdnak tűnő, de feltehetően eredménnyel
kecsegtető társasjátékra. A játék elnevezése az
lehetne, "cseréljünk pénztárcát". Mondjuk a mi-
niszterelnök fogja egy kisnyugdíjas bukszáját, és
fél esztendeig havi negyven-ötvenezer forintból
fizessen rezsit, vizitdíjat, kórházi napidíjat, és
közben természetesen még éljen is. És nem utol-
sósorban próbáljon bármit ingyen megkapni.
Hátha rájönne, hogy a háromszáz forint sokak-

nak nagy pénz, megfizethetetlen, és a magyar életben semmit sem adnak ingyen. A kisnyugdíjas pedig az életben egyszer nézze föntről a lenti világot, látni-e onnan a magafajta embert, hallani-e az elesettek, a rászorultak jaját, baját. Biztos rádőbbenne, hogy nincsen ország nép nélkül, s ha hosszú életű akarna lenni a földön, ráébredne arra, amit a latin aforizma így fejez ki: "Salus populi lex suprema esto." Magyarul: a nép üdve a legfőbb törvény.

Dráma a tenyéren

Csukhatsz ajtót, zárhatsz ablakot, befoghatod a füled, a szemed, homokba dughatod a fejed, miként a strucc, a világ drámáit, kicsiket, nagyokat nem rekesztheted ki az életedből. Odakint mentő szirénáz, rendőrautó vijjog, tűzoltók, katasztrófaelhárítók harsognak, gépi erő csattan, berreg, zúg, a játszótérről gyereksírás, valaki fennhangon fegyelmez, támad valakit. Lehetsz akárki, tehetsz bármit, a világ drámái, kicsik és nagyok elől nem torlaszolhatod el az utat. És akkor még nem szóltunk az elektronikus úton közlekedő tragédiákról, gyilkosságokról, balesetekről, háborúkról, öngyilkos merényletekről, túszejtésről, természeti katasztrófákról, társadalmi katalizmákról. Ezek is bejönnek naponta többször az

otthonodba a média nevű hites és sokszor hiteltelen drámaszállítóval. Megkezdődött a móri mésszárlás pere. Afganisztánban felrobbant a magyar katona, Szudánban kigyulladt a repülőgép. Kaposváron két diák agyonvert egy harmadikat. Emelik a gázarat, üldözik az adócsalókat, közlekedési sztrájk bénítja meg Európát, Amerikában házakat sodor az árvíz. Az egyik helyen vízözön, a másikon tűz, a harmadikon földrengés. Fenyegetések, retorziók, agressziók, ámokfutások, számonkérések... A világ drámái, kicsik és nagyok. A bennünk, belül zajló drámákról tapintatosan nem beszélünk. A kozmikus és a lokális aggodalom ott az arcokon, a pillantásokban, a zavart, tétova mozdulatokban. És a kérdésekben. Mi lesz a következő pillanatban, mi holnap, holnapután, a véges és a végtelen időben? "Jól van, meghalunk, de hova megyünk akkor?" - kérdi a felnőtt, aki könnyekkel sír, mert a másik nem úgy szereti, ahogy neki jólesne. Mi lesz? Mi lesz velünk, a világgal, mindenkivel?

A töprengésből, a tűnődésből csengő hangja riaszt. A kérdésre a szomszéd válaszol. Nyitod az ajtót. Tényleg a szomszéd, de nem hiszel a szemednek. Kinyújtott tenyerén kismacska lapul. Jaj, de aranyos! - örvendezel, pillanatra megfeledkezve búról, bajról. Aranyos, sőt tündéri, de mi az a furcsaság ott a hátán? Nem hiszel a szemednek. Darab nylon cellux ragasztóval. A szomszédra nézel, ő rád, és már ömlik is belőle a panasz, milyen kegyetlen, gonosz emberek vannak, képzeld el, valaki zacskóba akarta fojtani szegényt,

és hogy ne tudjon menekülni, kiszabadulni, celluluszal körberagasztotta. Aztán ha már eljutott a páratlan gonoszságnak erre a mélységére, talán kéjelegve figyelte, hogyan küzd parányi áldozata az életéért. A cica riadtan les, a veszély egyelőre elmúlt, de az emberek között, itt a földön minden lehetséges. Érti, tudja, miről van szó. Valakiben megszólalt, nem az ember, hanem az emberség, - egyelőre nincs rá jobb szó. Valakik felháborodtak azon, amit vele tettek. Ha beszélni tudna, kapásból cáfolná a papot, aki a múltkor az emberi érzésekről prédikált, és hasonlattal élve kijelentette: az állatok is éreznek, de nem úgy, mint az ember. Igen? Honnan tudja? Jogos a kérdés. Tessék mondani, volt már szétmarcangolt gazella az afrikai vadonban, zsírjáért megölt foka az Északi sarkon, bőréért ledőfött krokodil, húsáért, páncéljáért legyilkolt teknős, vagy csak kehes, lába szeggett ló, háztól elvert kutya, aki a biztos halál felé lohol erdőn és mezőn? Volt már egyik vagy másik vagy a harmadik?

A cica riadtan les. Alig pár hetes, de máris regényt írhatna az emberi kegyetlenségről, szívtelességről, szadizmusról, a regényben elmesélhetné drámai kalandját gyerekekkel?, felnőttel?, aki zacskóval, ragasztóval életére tört. Elmesélhetné menekülésének fordulatos történetét. Az ösztön, a csodálatos ösztön, na meg az ügyesség, amit a tudatlan ember el is vár a hasonló lénytől, miközben rámeretezett, jól megkötött zsákból ő aligha tudna kiszabadulni. Keresetlen sorokban arra is kitérhetne, voltaképpen kétszer született. Na és

hányszor születik még, ha egyáltalán túléli az elszabadult barbárságot, amely egyre torzabb formát ölt? Figyelmesen hallgatja a rokon történeteket a szomszédok szájából. Hogyan kerülgették komisz gyerekek csúzlival a városba tévedt vadkacsát? Mi volt a kölykök válasza a kilátásba helyezett fenytésre? És így tovább... Különösen érdekelte, amikor a beszéd a földönkívüliekre terelődött. Miért nem keresik fel a földdel a kapcsolatot? Miért nem törekszenek párbeszédre, vagy nevezzük bárminek, az emberrel? Ennek több oka lehet, fejtegette az egyetemi professzor az előadói pulpituson. Talán nem érdekli őket a föld, talán félnek tőlünk, kivált ha tudják, milyen eszetlen, békétlen, vérzivataros volt csak az elmúlt század? És milyenek lesznek a következő századok embereknek, cicáknak, bárkinék? Milyenek?

Volt idő, amikor áradt Amerikából azoknak a kifordult katasztrófafilmeknek a sorozata, amelyekben úgymond állat veszélyeztetett városokat, emberiséget, földet, világmindenséget. Özönlöttek békák, patkányok, mérges pókok, méhek, madarak, majmok, farkasok, kígyók, cápák, s még ki tudja milyen nációi négy- és kétlábúaknak, szárnyasoknak, vízi emlősöknek, rovaroknak, sőt őslényeknek. Zúztak, romboltak, öltek, taroltak, és akkor a minden aljasságra képes ember kitegyezett mintapéldánya felvette a reménytelen küzdelmet a rémmel, megszabadította mindtől a pusztulásra ítélt univerzumot. A néző rágt a körmét izgalmaiban, zokoghatott, reszkethetett, majd a végén megkönnyebbülve foghatta a ra-

gasztót, a nylonzacskót, hogy felcsapva kéretlen, avatatlan hősnek az első útjába került ártatlan kismacskát kinyiffantsa. Ha már Godzillát, az atomkísérlet hatására szörnyeteggé vált ártatlan gyíkot, vagy King Kongot az elmebeteg filmipar elhappolta előle. Írhatna regényében arról is a halál torkából menekült cica, hogy a valóság éppen a fordítottja. Nemcsak valahai őslények pusztultak ki a földről, napjainkban éppúgy tűnnek el állatfajok. Veszélyben a delfin, a hópárduc, az elefánt, a tigris, a krokodil, az oroszlán, az énekesmadarak serege, és mind az ember miatt. És veszélyben értelmetlenül, érthetetlenül egy cica. Lehet, hogy minden századik, ezredik simogatásra jut csak egyetlen zaklatás szegénynek, ez az egyetlen azonban sokszor az életébe kerül. Drámai kilátás egy gyenge jószágnak.

Bezárhatsz ajtót, ablakot, befoghatod a szemed, a füled, homokba dughatod a fejed, nem rekesztheted ki életedből a világ drámáit, kicsiket, nagyokat. Sziréna, riasztó harsan, valami durran, berren, csattan, ordít, üvölt, sír, gyilkol, robbant, rabol, fenyeget. Bejön az otthonodba, ha akarod, ha nem. A belső drámákról tapintatosan hallgatunk. Megszólal a csengő. A szomszéd áll az ajtóban, a tenyerén pár hetes cica. Zacskóba akarták fojtani. Békesség egyhamar nem lesz a földön. Lesz ellenben vér, áldozat, kegyetlenség mértéktelenül, számolatlanul. Vajon mit gondol erről a kismacska, aki ezúttal valahogy megúsza?

Angyali mesék

Több mint húsz éve a világ túlsó felén hosszabb ideig szomszédok voltunk Fernandoval, egy multinacionális cég elegáns vezető munkatársával. Üzleti tevékenységéről nem sokat lehetett tudni. Annál inkább közismert volt róla, hogy torkig lévén a békétlen világ szörnyűségeivel, amelyeket tömegével szállított házhoz a buzgó média, védekezésül kizárólag mesefilmeket nézett videóján. Ez a nem mindennapi emlék melegedett fel bennem, amikor múltkor ajándékba kaptam Nagy-Békési Mariann Csillag Ösvényen című, a beszédes "angyali mesék" alcímet viselő könyvét a Duna Könyvkiadó Kft. gondozásában. Először azon törtem a fejem, mikor olvashattam meséket utoljára. Pontosan nem tudom, csak annyit, hogy jó régen lehetett, s a könyv nem más volt, mint a Hétfalusi csángó népmesék gyűjteménye. Bevezetőben annyit mondhatok, hogy a Csillag Ösvényen megállított az időnként értelmetlennek látszó napi rohanásban, de az eladdig megszokott olvasmányok folyamában is. A folyamból, ha ugyan helyes és jogos az elnevezés, nem hiányzott a mágikus realizmus egy-egy világhírű képviselője, Marcel Proust elmélkedése kora embereiről, társadalmi életéről, Sagan Jean-Paul Sartre-hoz írott híres szerelmes levele, Mikszáth Kálmán több novellája, Mészöly Dezső Shakespeare-

bibliája és így tovább. Éreztem, hogy Nagy-Békési Mariann könyve minden eddigitől eltérő élménnyel ajándékoz meg. Mire a könyv végére értem, tisztaiban lehettem azzal is, hogy az élményt, az ajándékot túlzás nélkül betű szerint vehetem.

A várakozást csak fokozta a varázslatosan szép, a témát, és annak kibontását hitelesen előre bocsátó kötetborító. Arany színű, vékony keretben alul éjszakai város sötét sziluettje, fölötté a csillagos égbolt, és az égbolton lebegő felhő tetején, maciját ölelő, angyalszárnyakkal felékesített, tündérien bájos alvó gyermek fotója. Ahogy megtudtam, az alvó gyermek a szerző kislánya, aki nem véletlenül tűnik fel a címlapon. A Csillag Ösvényen voltaképpen nem más, mint az anyai szeretet Nagy-Békési két kislányának, Lilinek és Bíborkának, és rajtuk keresztül minden gyereknek szánt nevelő szándékú, felbecsülhetetlen értékű ajándéka. Hogy az angyali mesékben szó szerint angyalok vezetik kézen fogva Lilit, Bíborkát, meg az olvasót, csak annyira rendkívüli, amennyire hétköznapien realista és fölöttébb hasznosítható tanulságok vonhatók-vonandók le a történetekből. A bevezető részben, a kert rózsái között sérült szárnyú angyal szorul segítségre. Szokatlan, hogy ember segít rajta, az azonban már mesésen természetes, hogy hálából meginvitál, elvisz a Csillag Ösvényre, a Fények Városába, a Fiastyúk utcába, Göncölszekér térre, Magymedve közbe, a Tejútra, summa summárum az angyalok birodalmába. Mellesleg értesülhetünk arról, hogy az emberiség egyszer elveszítette az angyalok kegyét, akiket

azóta nem láthatunk, munkálkodásuk nyomát azonban lépten-nyomon érzékelhetjük, ha megvan bennünk a kellő kíváncsiság, fogékonyság és jóindulat.

Az angyalok mesebeli szerepeltetése éppolyan magától értődő, mint másutt más mesebeli elemeké. Ám az nyilván nem véletlen, hogy a szerző az angyalokat választotta útitársul kitűzött célját megvalósítandó. Velük kommunikál fejezetről-fejezetre, az ő segítségükért folyamodik, akár a természet védelmének fontosságára hívja fel a figyelmet, akár beteg gyereket igyekszik vigasztalni, balesettől megóvni, ajándékozáshoz tanácsot kérni, az elveszett nyuszt megtalálni. Nem kétséges, ha a szerzőn és kedves gyerekszereplőin múlna, az eltévelyedett emberiség visszaszerezhetné az angyalok elvesztett kegyét, sőt megtűrné maga között azokat. "A világnak olyannak kellene lennie, amilyennek legszebb álmaidban látod, ébren őzike szelídségeddel gondolod, és hihetetlenül szép könyvedben a Csillag Ösvényen sétálva az olvasónak elmeséled" - írta Nagy-Békési Mariannak szívhez szóló hangnemben egy közeli ismerős. Az elismeréshez könnyű csatlakozni egy olyan világban, amely éppen a szerzői szándékkal ellenkező irányban talán a veszte felé halad, s amelyre igen csak ráférne az angyalok jótékony közreműködése.

A két kislány, Biborka és Lili áhítattal hallgatják a meséket, és válnak izgalmas történetek részeseivé. Idilli világukban, családi körben is jelentkeznak problémák, amelyek megoldásában

olyankor is segítenek az angyalok, amikor arra a legkevesbé lehet számítani. Az élet bizonyos pillanataiban megáll a tudomány, a leghétköznapiabb helyzet is képes a megoldhatatlan rejtély színében feltűnni. Ilyenkor jutnak szóhoz küldetésükhöz híven az angyalok, kivált, ha megidézzük őket, amint azt a könyvben elbeszélte történetekben vissza-visszatérően látjuk. Nagy-Békési Mariann az első oldaltól az utolsóig átjárást biztosít a földi környezet és Fényország, vagyis az angyalok birodalma között. Sőt, az utóbbit földi mintára építi föl, ahol az angyalok az olvasó számára ismert, kézzel fogható módon "mesterségük" fogásait iskolában sajátítják el. Az angyaliskolában szükséglet, igény szerint működik kertész angalképző, őrangyal és forgalomirányító tanfolyam, karácsonyi, húsvéti és egyéb ünnepek osztálya, a javítást, a művészetet, a gyógyítást felügyelő angyalok tanterme. Külön szekciót képeznek a gyerekekkel foglalkozó, az elveszett tárgyakat kereső, valamint a szerelemmel és a barátsággal foglalatoskodó angalkák csapatai. Hogyan is lehetne például a lustálkodó gyerekeket kötelmeikre figyelmeztetni másként, mint a lusta angalka esetével, aki miatt felborul a közlekedési rend, forgalmi dugók képződnek az utakon? Az emberek nem boldogulnak az angyalok nélkül, nem boldogulnak igazán a bennük megbúvó angyali tulajdonságok kifejlesztése, kibontása nélkül.

A múlt század közepén egykori kedves tanárom, Hegedűs Géza író történelem tankönyvet írt, amelyre az illetékesek azt mondták, nem jó, mert

túlságosan érdekes. Hasonló illetékesek azt mondhatnák Nagy-Békési Csillag Ösvényen című könyvére, hogy túlságosan szép. Mondhatnák, de rögtön hozzá is tehetnék, pontosan ezért szolgálja haszonnal a gyermeki lélek, jellem nemesedését. Angyali mesék angyali gyermekeknek és felnőtteknek, akik talán keresik, és ha keresik, meg is találhatják magukban az egykori gyermeket. Az író egy önvallomásában elmondta, hogy tollát tudatosan a világban eluralkodott erőszak, embertelenség, lélektelenség, elleni védekezés szolgálatába állítja. A bevezetőben említett üzletember, Fernando tiltakozása a rossz ellen kimerül a passzív rezisztenciában, videóján csak mesefilmet hajlandó nézni. A Csillag Ösvényen cselekvő részvétel a jó és a rossz küzdelmében, mégpedig vitathatatlan és következetes kiállás a jó mellett. Alighanem maguk az angyalok is így látnák.

Magyar Garden State

A címnek beláthatatlan a kockázata. Számíthatok arra, hogy az USA-ban élő magyarok keményen rám pirítanak, mit merészelem én egy amerikai állam, nevezetesen New Jersey minősítését, Garden State, azaz kertállam szeretett hazám számára kisajátítani. Jobbat nem tudok kitálatni? Dehogy nem, pontosabbat azonban aligha.

Az esetleges jogi következményekről nem tudok, a hivatalos útra terelt veszekedés tárgykörében fölöttebb tájékozatlan lévén. Arról sincs ismeretem, mit szól az ottani autós társadalom, hogy a rendszámablákon is feltüntetett megkülönböztető jegyet ismeretlen cél érdekében egyszerűen ellop-tam a tengeren innenre. Vállalnom kell minden-nek az ódiúmát, ha már mindenáron ragaszkodom a címhez, márpedig ragaszkodom. Arról nem beszélve, hogy az élet belátható időn belül netán nekem ad igazat, mert kertesítésben, parkosítás-ban lepípáljuk Amerikát, ne kicsinyeskedjünk, az egész világot. Erre a dolgok jelenlegi állása szerint minden esélyünk megvan.

Már akkor neszét vettem a fantasztikus, földrészeket megrengető kitörés lehetőségének, amikor évekkel ezelőtt felmerült a fővárosban a Nemzeti Színház építésének gondolata. Ekkor határozhatta el a magyarság, hogy színházrobbantó, bontó, döntő, pusztító társadalomból legfőbb ideje színházépítővé válni. Jót tesz ez a beteg magyar léleknek, és a krónikusan köhögő hazai színház-művészetnek. A régi Nemzeti bölényei - a neveket hosszan lehetne sorolni - ekkor mosolyogva megfordulhattak a sírjukban, s csaknem eljutva a feltámadás merész gondolatáig azt mondták: lám, mégis csak van nemzeti kigázolás a Nemzeti ügyében. Ami engem illet, gyanakodtam. Bizonyos körök ugyanis Budapest olyan központi helyén jelölték ki a felépítendő teátrum helyét, ahol az épület más köröknek biztos szemet szúrt volna. Ez bekövetkezett már a tervezés időszakában.

A nemtetszés csak kulminált, hogy fölösleges tízmillióktól való megszabadulás reményében elkezdtek a gödröt ásni. Az ásás sikerült, a tízmilliók elkötyavetyélése úgyszintén. A baj az, hogy a kérdéses időben még nem találták ki a lehetetlen ötletek megmagyarázásul szolgáló zseniális érvet, amely most kezd betegesen terjedni határaink között, jelesül, hogy nem történik pazarlás, csupán ugyanannak az egyik zsebéből - nevezzük fővárosnak, önkormányzatnak, bárminek - átkerül a pénz a másik zsebébe. Majdnem úgy, mint az itt a piros, hol a piros fedőnevű zsvány játékban, amelyben elképesztő módon mindig a játék-mesteré a pénz.

Hogy egyik szavamat a másikba ne öltsem, és főleg ne bocsátkozzam ismétlésbe, már akkor gyanakodtam, az eredeti szándék nem a színház-építés volt. Minek új színház a régi közönségnek, amikor járhat a meglévőkbe, s ha már meggondolatlanul igényt támaszt valami újra, építsen mindenki magának, ne terhelje feleslegesen az államkasszát. Bizonyos vigyázó szemek nem a francia fővárosra, Párizsra vetültek, mint azt versében ajánlotta a költő Batsányi, hanem New Jerseyre, az amerikai kertállamra, és eszi fene, rábólítottak, mellesleg épüljön fel az a fránya Nemzeti a Duna partján. A téren tátongó gödröt pedig betemették, és parkosítottak. Mit nyert, illetve veszített a színház a módosítással, nem tudni. Akik a belvárosban szerették volna megmutatni rendszeren a nagyestélyijüket, azok nyilván dohogtak. Akik viszont Duna-parti levegőt óhajtottak szívni,

esetleg otthagyva egy unalmas előadást, azok meg örültek. Másfelől egy százötven évre titkosított bizalmas dokumentum tanúsíthatná, hogy a kardinalis változtatásoknak semmi közük a véletlenhez. A felszín alatt ott lapulhat a parképítési örületben tobzódó magyarok rejtett kórja.

Az előzmények ismeretében aztán már a felvilágosultabb óvadás is tisztában lehetett az új kormányzati negyed ötletének felvetésekor azzal, hogy megint csak szembekötösdi játékról lehet szó. Esze ágában sincs itt senkinek százmilliárdokat felemésztő, hajmeresztő ötletekkel idegelni az istenadta népet. Csupán a társadalom tesztelése zajlott nyílt burkoltsággal, miként fogadná a büdzsé siralmas állapotának ismeretében a luxurióz beruházást, hogy aztán számos felesleges kör megtétele, fölös milliárdok kihajítása után, végre elő merjenek állni, hogy á, vicc volt az egész. Eredetileg is parkosítani akartunk, csak féltünk a közvélemény indulatától, ezért nem mertünk rögtön előhozakodni az igazi programmal, vagyis hogy az elképzelt kormányzati negyed helyén, ahol már eddig komoly pusztítások történtek, parkosításra kerüljön sor. Hogy fogadták szelvében-hosszában a módosítást? Ismereteink szerint New Jersey eddig nem jelentett be tiltakozást törvényellenes névkisajátítás címén. Pedig jobban tenné, ha odafigyelne, mert ha elszabadul a parképítés, mint állandó beruházáshelyettesítő az országban, akkor a hazai zöldeknek más égtáj, más tevékenységi terület felé kell nézniük. Tévedésből Amerika felé vehetik az irányt, ahol mint,

minden normális helyen, zöldekkel Dunát lehetne rekeszteni.

Azoknak lehet igazuk, akik még az ilyen delikát helyzetben is a drágán importált hamisítatlan angol hidegvér megőrzését ajánlják. Nem szükséges mindjárt pánikolni, ha újabb meg újabb, a nyelvhasználati zsargonban presztízsbetruházásként emlegetett, idült ötlettel jön valaki. A tapasztalatok alapján úgysis parkosítás lesz a végén, csak lefutjuk azt a néhány kört, elszórunk néhány százmilliót, aztán jönnek a kertészek, a kubikusok, a földmérők, a rózsaillesztítők, és ott ahol valamikor belvárosi síugró sáncot, földalatti repülőteret, negyven emeletes multiplex mozit akartak emelni a már aposztrofált kerülővel, nemsokára szemet gyönyörködtető park ékeskedik majd. Mindezzel együtt a túlzásoktól azért óvakodni kellene. Emlékezhetünk arra, amikor a magyar futballisták még elrettentették a világot, akár őseink nyilai, akkor a száguldó vonat ablakából marhalegelőt látva, az ember arra gondolt, milyen remek focipálya lehetne belőle. A hazai foci tartósnak bizonyuló, száznyolcvanfokos fordulata óta pedig ugyanabból a vonatból futballpályát látva, arra gondoltunk, mennyire örülnének a marhák, ha nekik ott legelő létesülne. Ebből látszik, hogy egy társadalom boldogulásának a nyitja nem más, mint a marhák és az emberek összebékítése, ami a fentiekből ítélve nem olyan egyszerű.

A kilencedik év

Nem emlékszem, mikor érkeztek tavaly a gólyák, viszont megkockáztatom, hogy a szokott-nál korábban távoztak. Így már nem tudhatták meg, amit tudomásomra hozott egy ismerős: ne legyenek illúzióim, az esztendő már kiszalad úgy ahogy, ugyanis a kilencedik 2000-től számolva, és "mint tudjuk", - mondta ő - minden kilencedik év kutya nehéz. Ő tudta, én nem tudtam, abban viszont már nem lennék olyan biztos, hogy a gólyák is így voltak vele. Talán éppen azért mentek el idő előtt. Valaki megsűgta nekik, lényeges fordulat Magyarországon karácsonyig, újévig már nem lesz, változatlan szelek fújnak, a békák is unalmasan hasonlítanak tavalyi önmagukra, noha kissé öregedtek. Majd most, a tizedikben. Ismerősöm szerint reménykedjünk. Jó, reménykedjünk. Nem szeretnék semmi jó elrontója lenni. A kétségek azért ott motoszkálnak az emberben.

Először is hagyomány hét szűk esztendőről - és nem kilencről - beszélni. Hét szűk esztendő, hét gonosz, Hófehérke és a hét törpe stb. Tovább is van, de ne mondjuk. Elképzelhető, hogy a hetes számra már túl sok minden hárult, és akkor önzetlenül vagy éppen enyhe cinizmussal a kilencesre mutogatott, ő is vállalon valamit, ne álljon ott olyan tétlenül, szerencsétlenül, majd meglátja, mennyire kellemes, vagy kellemetlen visszatérően

és megbélyegzetten rossznak lenni. Az igazság kedvéért megjegyzem, nem csak a gólyák viselkedtek különösen tavaly. Megszállott horgász hogyléte felől érdeklődtem. Fájt a dereka, egy ideje lumbágó gyötörte. "A halak azért harapnak" - próbáltam felvidíteni. "Öregem, nehogy azt hidd. Ők is megérzik, mekkora felfordulás van itt. Ott a parton némán egyetértünk, ami azt is jelenti, hogy hal nélkül térek haza." A tavak, a folyók mélyére nem látni, az üresen maradt gólyafészkek ellenben tüntetnek fenn a magasban ürességükkel. A Kresz nem okvetlen ajánlja, hogy autóvezetés közben a sofőr figyelemmel kísérje a gólyafészkekben zajló életet, ő azonban javíthatatlan. Kimondatlanul is vallja, az élet kockáztatás nélkül nem sokat ér. Így aztán, ha nem vette észre idejében a gólyafészket, a kormánykerék fölé hajol, és fölfelé les. La Fontaine, Aesopus és mások hosszúcsőrű hósejt ez nem zavarta különösképpen. Vagy éppen táplálékbeszerző úton voltak a vizek, a rétek vidékén, vagy vendégeket fogadtak, aminek következtében majdnem szűknek bizonyult a fészkek.

Ám amikor elmentek, elárvulva, gazdátlanul legalább olyan feltűnőek a kémények, villanypóznák tetején emelt gólyavárak. Kezdetben egymást kérdezték az emberek, vajon tényleg eltávoztak. Ha csupán egy vagy két fészkek lett volna üres, még lehetett volna bízni abban, hogy kerülnek egyet, aztán dolguk végeztével megtérnek otthonukba. De nem egy, nem is két fészkek nélkülözte az élet félreismerhetetlen jeleit, hanem az út

mentén végig valamennyi. Mindegy. Tudomásul kellett venni, hogy megint a vége felé röpköd egy esztendő, a kilencedik, a fáma szerint a mostoha. Vigasznak itt a következő, a tizedik. És mit látott az autós, amint haladás közben futó pillantást vet a természetre? Egyetlen gólya tollázkodott bal kéz felől a réten. Nem cáfolat ő, hanem riadalmat keltő jel. Valamiért lemaradt a nagy visszaköltözésről. Nem valószínű, hogy elaludt, vagy elfelejtették a többiek felébreszteni, inkább megbetegedhetett, lesántult vagy ilyesmi. Ez aztán szöget szúrt az autós fejébe. Mit csinál egyetlen gólya egy szál magában? Hogyan készül a zordabb időjárásra, hogyan bírja majd a minden bizonnal bekövetkező megpróbáltatásokat? Kitől lehetne várni, hogy gondjaiba vegye, őszi-téli szállást adjon neki, etesse, itassa, persze nem úgy mint az állatmesében a ravasz róka? Lesz esélye, hogy megvárja a többieket tavasszal, és újra örvendhetnek egymásnak?

Lesz mesélnivalójuk kölcsönösen? A rendben, de hangsúlyozottan idő előtt elköltözöttek szépen elkelepelik, milyen volt a visszaút. Hazautnak mondjuk? Igaz is, melyik a haza, az, ahonnan idejöttek, vagy ez, ahova rendre visszatérnek? Talán ez is, az is. Lehet. Nem is olyan rossz, ha két hazája van valakinek. Elbeszélük, milyen a kilencedik esztendő másfelé. Talán nem is kilencedik, hanem tizedik, hiszen a kilencedik egy része, az esztendő végéig hátralévő más égtájon érte őket. Ott, ahol a kilencet és a tizet kissé összekeverik. Vagy nem keverik össze, csupán a kilence-

dikben is úgy érezhetik magukat, mint más erre-felé a tizedikben, vagyis jobban. Az ittmaradt egyetlen gólya meg arról regélhet, mit hozott még karácsonyig, újévig az ominózus kilencedik hal-nak, rókának, embernek, gólyának. Arra nem mer gondolni a természetbarát babonából sem, hogy az elárvult gólya nem érte meg a találkozást. Kresz ide, kresz oda, mindenkor őt keresi majd megszokott útjain. Ha megpillantja, helyreáll a lelki egyensúlya, ha nem, akkor szorong, szomor-kodik. A kilencedik után a tizedik, vagy üsse kő, a hét szűk esztendő után a bőségebb időszak akkor lenne az igazi, ha együtt lennének mind-annyian, ha a számoláskor nem hiányoznék senki és semmi.

Az innenen túl

Lassan fölemeli levegőbe a biciklit. Vajon mit akar? Nem kell megijedni. Semmi különöset. A pedált kézzel odahajtja, hogy lábára álljon, majd a járművet visszaengedve az úttestre, fölül, és elhajt. Tapsban kellene kitörni, vagy legalább egy ejhát mondani elismerőleg, esetleg fütttyente-ni. A buszmegállóban lévők aligha értenék bármelyiket. Rögtönítélő ösztönükkel magukban megál-lapítanak, na, ennek is eggyel kevesebb a kereke. Pedig meg tudnám indokolni, mert a biciklist vé-

letlenül ismerem. A rokonai mesélték, hogy családi ünnepségen táncolt, szavalt, énekelt, zongorista lányával, versmondó fiával együtt ő is fellépett a Párizsi Magyar Intézetben irodalmi esten. Különben valamelyik kórus tagja, amúgy dolgozik. Beteg órákat javít, ha a tanoncéveket is számítom, jó hetvenöt éve. A biciklis tán a kilencvenkettedikben van. Elhitték volna ott a buszmegállóban, ha ezt ott keresetlenül közlöm? A világ ma jóval kisebb dolgokban is hitetlen. Ezzel elárultam, hogy nagyra tartom a kilenc évtizedet. Biciklizni, táncolni, énekelni, szavalni, mindezt kilencvenkét esztendősen... És ha még hozzáteszem, jó harminccsal fiatalabb rokonát nemrég temették. Másik rokona harminc éves sem volt, amikor meghalt. Mostanában mintha "gyűjteném" a kilencveneseket.

A múltkor váratlan ötlettel irodalmi estre mentem. Bevezetőben fiatal lány pengette a gitárt kissé megilletődötten, majd oldalsó teremből bejött a főszereplő előadóművész. Nem mondhatnám, hogy úgy penderült. Göcsörtökkel ékesített, fölül természetes görbületű nyírfabotra támaszkodva lépett a hallgatóság elé. A járás láthatóan nehezeire esett. De uram, a szellem! Kilencven múlt nem sokkal azelőtt. Helyet foglalt egy magasított széken, mesélt az életéről, majd ritkán tapasztalt átéléssel a magyar líra gyöngyszemeiből szavalt. Vörösmartyt, Aranyt, Vajda Jánost, Adyt, József Attilát, Radnótit, - meggyőződése szerint a világ legszebb költeményeit. Ahogy fogytak a versek, az áthidalást, összekötést szolgáló kalandos

történetek, úgy peregtek le róla az évek. Noha világháborúról, frontról, régmúlt eseményekről, a hazai színészet egykori legendás alakjairól regélt Joó László a szemtanú, a kortárs életközeli hitelességével, a lelkes közönség már nem a botra támaszkodó öreget látta, aki tulajdonképpen volt, hanem a vibrálást, a vitalitást, az elpusztíthatatlan örök emberit.

És jöttek a kilencvenesek. Pár napra rá könyvbemutatót tartottak. A szerző régi pedagógus a kilencvenharmadikban. A kínálatra, hogy nyugodtan foglaljon helyet, beszéljen ülve, mosolyt fakasztva csendre intett mindenkit, és állva maradt. Így mesélt ő is kifogyhatatlanul az életéről hajdani idők tanújaként. "Hja, a génék" - kommentálta röviden a rég nem látott ismerős, aki ugyan még "innen van túl", de hatvanhét esztendősen házat épített. Tudvalévő, a házépítés Magyarországon nem csupán pénzkérdés. A Tiéd az ország, magadnak építéd című, budai társasházépítés örven társadalmi körképet adó egykori szamizdat semmit sem veszített aktualitásából. A helyzet azóta rosszabb lett. Az árak a csillagok közt csodálkoznak, hogyan kerültek oda, nőttek ugyanarra a tervre vonatkozóan pár hónap alatt ötmilliót. A rég nem látott ismerős nem hagyta magát. Lakókocsiba költözött az építkezés helyszínére, és szerzett keserű pillanatokat a melósoknak. A keserűség azért valamennyire kölcsönös lehetett. A hangszerkészítő hetvenévesen emelt hatalmas házat hangversenyeremmel. A közvélemény persze kéretlenül megszólalt. Minek

ez, minek az, mi a fenét akar? Van, aki soha nem érti. Amikor a nyolcvan esztendőös páciens orvosi műhiba következtében elhunyt, állítólagos barát nyilvánított véleményt, de hát nyolcvanon túl mit akart? Talpraesett, életvidám ember volt békeségben a világgal, önmagával, még az álszent báráttal is, biztos csak nézett volna, ha meghallja a kérdést.

Különben más felhanggal, tárgyilagosságra törekvő szándékkal megismételhetjük: mit akarnak a kilencvenesek? Élni akarnak csupán, és a jelek szerint tudnak is. Megkockáztatom, amennyire az egészségük engedi, nem nagyon törődnek a korral. Legfeljebb őszintén sajnálkoznak, amikor a közelükben csap le a villám, és azt látják, hogy unoka, dédunoka korú fiatal emberek, férfiak, nők köszönnek vissza a gyászjelentésekből. A kibicek, akik a saját életükkel sokszor nem tudnak mit kezdeni, szívesen berendeznék a világot a saját szájuk íze szerint. Kijelölnék az öregek helyét a tétlenségben, a tehetetlenségben, ahogy a politika cinizmusa agyatlan szavazómasszájának tekinti őket. A Rolling Stones első magyarországi koncertje előtt tartott nemzetközi sajtótájékoztatón nem véletlenül magyar riporter tette fel a legostobább kérdést, aztán meddig óhajtanak még zenélni. Rollingék azóta csattanós választ adtak mindenkinek, nem melleleg iskolát teremtettek. Azóta több nagy csapat visszatért. Legutóbb a Kiss. Miért is ne? Lehet, hogy Mick Jagger már nem bukfencezik a színpadon, de a banda még mindig hatalmas tömegeket képes világszerte

megmozgatni. Némi túlzással a közönség hozzájuk öregszik. Csak szemet szűr a legfiatalabbnak a nagy felhajtás, amikor jönnek. Aztán gondolt-e valaki arra, hogy Rubinsteinnek, Karajannak, Stokowskinak, Bernsteinnek valószínűleg soha nem vetették a szemükre a kort. Pedig egy újévi koncert alkalmával Karajan láthatóan igen fáradtan kapaszkodott két Strauss között a karmesteri pultba. Rubinstein meg egyszer mellé üthetett a zongorán. De ő volt a Rubinstein. Ahogy Cugat mondta a hetven esztendősen koncertező Frank Sinatráról: lehet, hogy a hangja már nem olyan mint régen, de ő a Frank Sinatra.

A mai bicikliző, táncoló, szavaló, alkotó kilencvenesek és a derékba tört életű fiatalok közt feszülő ellentét természetesen rávilágít egy társadalom minden rákfenéjére, különös tekintettel a nép hihetetlenül leromlott egészségi állapotára, amely hamisan derülátó nyilatkozatoktól, hangzatos programoktól jottányit sem javul. Olyannak kellene lennie a társadalmi környezetnek, az élet-nívónak, a megelőzésre koncentráló egészségügynek, hogy ne párját ritkító kuriózum legyen a kilencvenkedő, bicikliző, táncoló öreg, vagy az, aki töretlen erővel, életösztönnel, hetvenesen új házat épít saját magának. Negyvenel-ötvennel ma nem azért távozik valaki hirtelen vagy betegen az élők sorából, mert nem a legkiválóbbak a génei. A génekre történő kizárólagos hivatkozás csak félre vezet, és ez csak annak jó, akinek érdeke a félrevezetés. Az ilyenek ma szép számmal vannak ebben az országban, méghozzá felelős posztokon.

Hazai sajátosságként sajnos bárminemű felelősség, elviselendő következmény nélkül. A "romlásnak indult", "hajdan erős magyarnak" van mivel szembenézni, megküzdeni, miközben "karunk ereje", ahogy a számunk is egyre fogyatkozik.

A tomaji petyek

Reggel Balatonfüreden káposztás hasé köszöntötte a napot, majd este későn az is búcsúztatta. Közben volt a petyek Badacsonytomajon. Hanem a tomaji petyeknek története van ám. A csillagokat készült lehozni Szita Laci, a Muskátli vendéglő kis séfje az asztaltársaságnak, pedig nem a vendéglőt akarták megvenni, csupán a belügyminiszter intésének, vagyis az éhségnek engedelmeskedve ebédelni érkeztek. Szabadkozni senkinek sem kell. Szita Lacinak vérében van a szakma és annak országszerte hiányzó tartozéka, az udvariasság. Ez utóbbi kitüntetettjei, mint annyiszor, most is Bárdy Margit, a Münchenben élő színpadművész, Walter, a férj, s hát a szerencsés vendég.

Muskátliban ültünk muskátli alatt, ami nem más mint Bárdy muskátlit ábrázoló akvarellje, amelyet nem csak az étterem vendégei ismerhetnek. Tavaly kiállítása volt a tomaji kertek virágait egybegyűjtő akvarellekből Ábrahámhegyen.

Oly szépen beszélt megnyitójában a lelkes közönségnek az egykori művésztárs, Darvas Iván, - Bárdy München előtt magyar színházakban dolgozott, mint tervező művész - hogy azóta talán mindenki ecsetet ragadott, s virágoknak udvarol. Szita Laci végtelenül türelmes, de már vette volna a rendelést. A vendég azonban még nem "érkezett oda", elakadt mindjárt a levesek olvasásakor, mert hogy is van az, hogy "petyek".

- Az úgy van, hogy régen a halászházak itt a Balaton északi partján, meg a délin Siófok körzetében a kifogott hal javát beszolgáltatták a földesúrnak, a maradékból pedig megfőzték maguknak a pettyeket. Hal nemigen került bele, de az íze megvolt. Hagyománytiszteletből vettük fel az étlapra, pirított kenyérkockával tálaljuk - volt a szíves felvilágosítás.

Magára a szóra nem jött magyarázat. Maradt a sejtés, hogy indulatszó lehetett, bárhogya is, elégedetlenséget, kicsinylést fejezett ki. Érkezett a pettyek kenyérkockával. Ízletes, finom, s mindenki akkora halat gondol bele, amekkorát akar. Úgy látszik, éledőben vannak a halas hagyományok a Balaton mentén. A nem éppen szomszédos Tihanyban két éve novemberben megtartották az első gardafesztivált. A település címerében négy darab garda található. Tengeri jellegű, nyurga halról van szó, amely régen a félsziget körül százezres rajokban fordult elő. Az Akasztó dombon szokás szerint a halászathoz értő emberek figyelték késő ősszel a vizet. Amikor messziről észlelték a sötét foltokat, vagyis a halrajokat, értesítették a

halászsokat. Óriási ünnepeket, lakomákat tartottak. Éppen akkor forrt az újbort, így minden megvolt a jó hangulathoz. Nem véletlen, hogy a gardát "látott halnak" is nevezték. Az első tihanyi gardafesztiválon ezerötszázan ünnepeltek, kóstolgatták a tepsis gardát, a tejfölöset, a szőlővenyigére fel-tűzöttet, a hetvenkét irdalással, borsosan, sózva, paprikásan elkészített gardát, s persze nyeldekelték a finom újbort.

A petyek nem akart vetélkedni a gardával. Hogyan is lehetne jóllakni a novemberi gardával, még ha ötszázszor is van is irdalva, szeptember első napjaiban? Jobb ma egy petyek, mint holnap egy tűzok. Vagy tejfölös garda. Tomajon Bárdyék vendégeként nem lehet éhen halni. Ebéd előtt a házuk kertjében az ősi Atlasz - cédrus alatt került egy tányér meleg rétes, balatoni vinkó. Ebéd után a szokásos séta a római úton Badacsonyba, ahol az Egry József Emlékmúzeumban látottakat, egy időszaki kiállítás megnyitójának éppen gyülekező közönségét palacsinták és kávé társaságában elemeztük.

Persze nem csak azt. Bárdy Margit legutóbbi levelét is például, amelynek első oldala Bárdy-objekt dobozban. A Hazautazás című 1964-ből. Ovális keretben néhány kordokumentum. Történelmi és magánéleti keresztmetszet egymásba fonódva. Nyolc év után az első hazatérés Magyaróvárra 1964 december 23-án. Két vasúti jegy, á 2 forint 60 fillér. Jegyzék ételről - italról, á 14 forint. Gyermekkori fénykép a szülőkkel, végül egy kollázs figura, külföldi színházi munkáinak egyi-

kére, Gozzi Szarvaskirályára emlékezve. A továbbiakban Bárdy-alkotásokat ábrázoló fotókatadtunk kézre. Kiállítás lesz talán a berlini filmmúzeumban. A németeket nagyon érdekli a művésznő kilenc esztendőös Bavaria Filmstúdiós ténykedése. Több mint hetven film, köztük a világsiker Orion űrhajó. Sorozat készült arról a bizonyos szeptember 11-ről. És itthon? A tévécsatorna nem hajlandó a portréfilm kópiáját küldeni. Mondtuk, hogy a magyarok udvariatlanok, nem? Úgy látszik, nem csak a vendéglőkben. Viszont Magyaróvár, a szülőváros kedves hívása megérkezett a külföldre szakadtakhoz a város többszázados évfordulójára. Bárdy jön, természetesen jön. Várja a lucsonyi szálloda, várja a város, amely bizonyos pontokon, különösen a Lajta partján ülve őt a franciaországi Colmarra emlékezteti.

Tartalom

Állatorvosi ló	5
Az őrangyal	11
A gőzborotva.....	16
A vészharang.....	21
Vétlen betyár.....	29
Lóra magyar!.....	34
Magyar medve	41
Ígéreték földje.....	46
Az írástudók.....	51
Rosznak lenni.....	57
Eladó birkák	61
A kazán	67
A kritikus is ember?	71
Vegyek vacakot?	76
Beavatkozó művész	79
Para Kovács	84
Most, igazán, élhetsz	89
Élet a padon.....	93
Magyar Tian-anmen	98
Ne add fel!	104
Ibolyát felülről.....	110
A pisztráng szeme	117
Tolvajok nyelve.....	124
A média és a szex	130
Grippen-szex.....	134
A "van" és a "nincs"	139

Jobb, mint egy verés?.....	143
Pista bácsi.....	149
Sajtbúrában a föld szelleme	153
Három fröccs.....	158
Beata Ungaria	162
Csehov doktor	166
Szobrok és marhák	169
A nagyherceg.....	173
Ja, persze.....	176
Száz vasutat.....	180
A füldugó világnapja.....	184
Vigyázat, csalok!.....	186
Kő kövön	190
Ki ölte meg?	193
Öt spanyol nő.....	197
A szél árnyéka.....	201
Aranyabroncs.....	206
Jött az Olvasó	209
Bilincsből szabadultak	212
Mécsek és lángok	216
Tiltott fa	219
A csodacsatár.....	223
Miniszter, szolga.....	226
A jelszó: Titanic	229
Karácsonyi műhó	233
Ha Van Gogh felébredne.....	237
Zarathustra nyomában	241
Hegyibénk dől	245
Hugó, vigyázz!	250
Az utolsó tánc	254
Kordon blőd	260
A mások élete.....	264

Magyar kártya	268
Prof. breakdance	272
Az elmondatlan vers	276
Lakat az iskolára	280
Jó a szimat	283
Nem alszik senki?	287
Tűzrakás jéggel	290
A kenyér élet	294
Joe Eszterhas	299
Téma eladó	302
Pizsama, frakk	306
Decemberi ének	310
Kvag Mara	314
Költő a fán	317
Mit olvas Márquez?	321
A gitár és a tocaor	325
A zenélő gyors	328
A mosoly országa	335
A vendégfűl	339
Sárkányvér	342
Menni vagy maradni?	345
Csörög az euró	349
A piros hűtő	353
Most a szirének	357
Cseréljünk pénztárcát!	360
Dráma a tenyéren	364
Angyali mesék	369
Magyar Garden State	373
A kilencedik év	378
Az innenen túl	381
A tomaji petyek	386

